

John W Yolton
March, 1951

Juvat antiquos accedere fontes.

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:
SIVE
DOCTRINA
ANTIQUA DE
RERUM ORIGINIBUS.

LIBRI DUO.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*, MDCXCII.

AUGUSTISSIMO PRINCIPI

GUILIELMO,

Magnæ Britanniæ, Franciæ & Hiberniæ REGI.

NISI eò me propemodùm compuliſſet grati animi & officii ratio, Sacrum tanti Principis nomen ſtudiis meis quibuſcunq; non auſus eſſem inſcribere. Tibi enim, cùi debemus omnia, fortunas integras, libertatem, vitam ipſam: ac chariorem ipsâ vitâ, Religionem: parum eſt offerre tenuis ingenii, aut otii literarii, munuſcula. Neq; Laudibus tuis celebrandis pares eſſe poſſumus, qui referendis gratiis ſumus impares.

Virum Magnanimum, Inclytiſſime Princeps, duæ maximè virtutes conſtituunt: Fortitudo & Clementia. Non Te

Fortem esse dicimus, sed querimur: animæq; prodigum, in quâ nostrûm omnium salus, nostrûm omnium capita periclitantur. Neq; Clementiam tuam prædicamus, toti Orbi notissimam: Sed nequid detrimenti capiat Respublica, ex nimiâ Cæsaris indulgentiâ, oramus supplices.

Affectent alii inanes sine Marte triumphos, sine Virtute Lauros. Sed magni Ducis, aut fortis Viri, Qui meretur honores, numeret, oportet, si non sua vulnera, saltem sua prælia: quæ gessit, quibus medius interfuit, ardens inter enses & ignes. Et qui Clementiæ laudes assequi velit, non Urbium & Oppidorum incendia aut cineres, non Agrorum devastationes, nobis posterisve ostentare debet, in suæ Clementiæ monumenta.

Dedecent præterea Virum Magnum, mala fides, læsa fœdera & Sacramenta publica: quæ jus divinum & humanum, apud omnes gentes rata & religiosa esse volue-

voluerunt. Degeneres animos hoc arguit, & fruſtrà quærunt præclarum magnanimitatis titulum, qui viri probi & honeſti non reſpondent officiis. Alii autem ſunt tui mores, Rex Sereniſſime, partes aliæ: Teſtor enim totius Europæ fidem, actionibus tuis publicis, domi aut foris, in bello aut in pace, nullam unquam fraudis aut doloſæ mentis hæſiſſe labem, nullam aſpergi poſſe maculam.

Hæ Tibi erunt Laudes: neq; recenſere opus eſt, aut genus, aut proavos: longo licet ordine, geſtiſq; egregiis memorabiles. Quod enim ſtemma Regium Naſſavico illuſtrius, quod antiquius? aut ſuis, aut vicinis, aut orbi Chriſtiano, ſalutarius? Sed Tibi ſufficit tua Virtus, & dulcior eſt ſuo marte quæſita gloria, quàm à majoribus repetita. Pergas, Dux Invictiſſime, ſecundo Numine: Britannis, ut pridem Batavis, ſervitutis jugum excutere, priſtinam in bello virtutem accendere,

cendere,

cendere, & antiquam utriuſq; gentis dignitatem novis trophæis adornare. Ac ut olim Ferarum & Monſtrorum Hercules, ita Tyrannorum Domitor, Gens Naſſavica ſemper audiat.

MAJESTATI TUÆ

Humillimè ſubditus

& à Sacris Famulus,

T: Burnetius.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

IN historia Gentis Humanæ partem facit non exiguam Res Literaria. In historiâ autem rei literariæ, nihil præstantius aut utilius, quàm cujusque gentis ingenium, cujusque placita philosophica, & quid in scientiis profecerint, exponere: Cætera, quæ historiam literariam constituere solent, Qualia sunt philosophorum vitæ, natales, obitus, laudes, peregrinationes, benè aut malè gesta, & hujusmodi plura, complent hæc quidem, ornantque materiam: sed minoris sunt momenti, cùm id agimus, ut humanæ cognitionis semina & progressus, & divinæ Providentiæ hâc in parte regimen & œconomiam, investigemus. Quare in hoc opere, quod præ manibus est, missis his minutiis, aut leviter tactis, sententias

Veterum

Veterum de *Rerum naturâ* potiſſimùm inquirimus. Idque in laudem & vindicias Antiquitatis, ut neque fungos fuiſſe Majores noſtros, neque nobiſcum natam eſſe ſapientiam, oſtendamus.

Ab omni ævo, quouſque licet pedem referre Patrum per veſtigia, & præteritorum temporum revocare memoriam, conſtat, Gentem humanam, non tantùm de ſummo Numine, ſed etiam de Mundo naturali: De Rerum Ortu, & Occaſu, & Viciſſitudinibus intermediis, (Quæ Tria ſunt omnia) notitias habuiſſe, non veras modò, ſed aliquatenus divinas; Quaſque adeò à Noachidis ipſis, aut à prima forſan hominis origine, potius quàm ab inventione privatâ, aut à demonſtratione naturali, repetendas eſſe cenſeo.

Præthereà in aliis rebus & capitibus, quæ ſecundam in philoſophiâ claſſem conſtituunt: nempe de naturâ cœlorum, & cœleſtium corporum, Syderumque, tam Fixorum quàm Errantium, ſpeculationes: Patet multis exemplis, de his non malè ſtatuiſſe Antiquos, neque eos fugiſſe penitùs horum Corporum materiam & compoſitionem. Quinetiam quod *Mundi Syſtema* dicitur,

ſive Univerſi forma & ordo, hoc non inveniſſe Pythagoram ſuopte ingenio, ſed inter ἀπόῤῥητα Orientalia, cum multis aliis non vilioris pretii, repertum, in Græciam primum invexiſſe, haud temerè creditur. Denique tertiæ claſſis philoſophemata, quod ſpectat, quæ ſupellectilem hujus Terræ, putà Elementa, & corporum Terreſtrium ordines & qualitates, reſpiciunt, fateor Antiquos in his explorandis parum profeciſſe, & in hâc re maximè eruditioni veterum prælucere philoſophiam hodiernam: cui ſuas laudes minimè invidemus. Ut paucis dicam, A maximis exorſa eſt, & ad minima progredietur philoſophia: ac decurſo literarum, rerum, temporumque ſtadio, unà cum fine mundi, ſi Deus voluerit, conſummabitur ſapientia.

Exiguum id eſſe fateor, quod, ex philoſophiâ Barbaricâ, vel etiam inter Græcos antiquiſſimâ, integrum & illæſum retinemus. Sed quemadmodum ex fractis columnis & exeſis marmoribus, Græcorum Architectonicam diſcimus & admiramur: Ita ex majuſculo aliquo fragmento veteris philoſophi, de cæteris partibus ſui operis, ſecundum ſymmetriæ leges, & de totâ fabri-

câ, judicium ferimus. Utcunque in his Archæologiis, veterumque dogmatis, eruendis, ſcriptores Claſſicos, Græcoſque potiſſimùm ſecuti ſumus. Neque quicquam affinximus cuiquam, ex amore aut invidiâ. Sed prætermiſſis nonnunquam erroribus, quos ex narratorum inſcitiâ, aut incuriâ, aut denique malevolentiâ, oriri potuiſſe ſuſpicamur: Quod pulchrum, quod utile, & memoriâ dignum, id maximè in aſpectum lucemque proferre, operæpretium duximus.

Denique, in antiquâ doctrinâ enarrandâ, non pauca commentati ſumus de *Fabuloſo Philoſophandi genere*. Quod per multa ſæcula, multaſque gentes, obtinuit. Et licet jam exoleverit id genus orationis, locumq; ceſſerit ſeveriori doctrinæ, non abs re eſſe duxi admonere Lectores, quâ figurâ dicendi, aut quo charactere ſtyli, ſæpiuſculè uſi ſunt veteres; ut ab eorum ſcriptis tenebras depellerem, aut iniqua opprobria. Illis utique non erat religio, per fabulas & honeſtas fraudes, inſtruere populum: id quod nos dicimus *officiosè* mentiri. Deos ſuos crediderunt humanum genus regere, non diſſimili ratione quâ nos regimus infantes

aut

aut pueros: ad modum ſui captûs & virium: celatâ ſæpe veritate, aut aptis coloribus fucatâ, quo meliùs conſulant eorum ſaluti. His blanditiis & ornatâ Mythologiâ uſos eſſe veteres, notiſſimum eſt: qui fas eſſe voluerunt Legum latoribus & ſapientibus, laxare veritatis habenas ob bonum publicum, &, pro re natâ, μετὰ τῶν πολλῶν συναδοφεῖν. Sed ab eorum fabulis ſigillatim interpretandis, quo nihil magis lubricum, manus ſemper abſtinui; memor dicti Ariſtotelis, περὶ μὲν τῶν μυθικῶς σοφιζομένων, οὐκ ἄξιον μετὰ σπουδῆς σκοπεῖν. Sed de hac re ſatis. 3 Metaph. 4.

Animus mihi erat, poſt exactam *Telluris Theoriam*, cui jam ultimam manum adjecimus: *Mundi Aſpectabilis Theoriam* conſcribere. Non quidem univerſim, neque enim tantæ provinciæ me parem eſſe ſenſi: ſed Theoriam *Sacram*, in uſum Theologiæ ſtudioſorum; ut Operum Dei magnitudinem, ordinemque: & quibus reguntur legibus, illis pro virili exponerem. Hæc enim nôſſe, omnium doctorum intereſt, & Theologorum maximè: quò in rebus creatis Creatoris ſapientiam & magnificentiam intueri, & cum ratione ac intelligentiâ celebrare, valeant. Proinde ſcire oportet, quid

ſint, & quâ conſtent materiâ, maximæ illæ Mundi moles, Sydera: Cœli exercitus, Dii Gentium. Et quas ſubinde mutationes & metamorphoſes ſubeant, volvente temporum Orbe. Quid inter Stellas, Lucidas & Opacas, Fixas & Errantes, interſit: Et quæ ſit utriuſque origo, & quatenus in ſingulis habitetur, ſecundum rationes probabiles. Harum rerum Contemplatio animum erigit & dilatat, & immenſi mundi replet imagine. Hinc incidimus in cogitationes Deo dignas, & noſmetipſos & Terrellam noſtram, tanquam quiſquilias aut ramenta Operum Dei, deſpicimus & pro nihilo putamus. Dein, ſi ad inferiora deſcenditur, operæpretium erit diſquirere, unde oriantur Corporum Terreſtrium differentiæ, Quibus particulis conſtent Elementa, & ex illis particulis, quo modo ſingulorum vis & proprietates emergant. Et ſic de reliquo Telluris apparatu, tam animato, quàm inanimato. Denique, quærendum eſt, in quo conſiſtat Corporis & Animæ, tam diſtinctio, quàm unio: Et quâ ratione agant in Corpus noſtrum, Animamque, objecta externa. Hæc & hujuſmodi generalia & graviora capita, quæ inſtar clavis eſſe poſ-

ſunt

ſunt ad reliqua reſeranda, ſi benè perſpecta eſſent Theologis, nullum locum relinquerent ἀθέοις Philoſophaſtris: quorum malæ cauſæ proficit noſtra in rebus naturalibus imperitia. Jactant enim apud ignaros, explicari poſſe ſine Numine, vel, ut aiunt, mechanicè, totam rerum naturam: Quo nihil mendax magis, aut abſurdius.

Hæc olim apud me ſtatueram ſeorſim tractare, & quàm poteram, dilucidè. Sed ingruit ſenectus, appropinquat mors, & melioris ævi dies, cùm hæc clariùs elucebunt. Juvat intereà, tenue aliquod monumentum reliquiſſe, vitæ non otiosè peractæ: & brevi quaſi functum militiâ, deinceps à laboribus requieſcere.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI I. CAP. I.

Ratio & propositum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam respiciat, Quatenus Historiam Philosophicam.

CAP. II.

Conspectus Philosophiæ Antiquæ per varias Terrarum Gentes. Primùm, de Scythis, Celtis, & Æthiopibus.

CAP. III.

Indorum Orientalium perlustratio. Speciatim de Serum & veterum Brachmanum literis & Philosophia.

CAP. IV.

De Assyriis & Chaldæis.

CAP. V.

De Persis, eorumque Magis.

CAP. VI.

De Arabum & Phœnicum historiâ literariâ.

CAP. VII.

De Hebræis, eorumque Cabalâ.

CAP. VIII.

De Ægyptiis & multifariâ eorum literaturâ.

CAP.

CAP.

Elenchus Capitum.

CAP. I.

Ratio & Propositum hujus Operis. Quatenus Telluris Theoriam respiciat, Quatenus Historiam Philosophicam.

CUM primùm ad scribendum de TELLURE animum applicui, id tantùm mihi propositum fuit, ut ipsius Theoriam physiologicè tractarem, solâ rationis vi, & naturâ duce; Intactis omninò, aut Sacris Literis, aut Gentium monumentis. Sed, ut solent inter tractandum succrescere materia & argumenta, ita mihi contigit in illo Opere: Nam inter philosophandum nova lux suborta est, tam è Sacris Libris, quàm antiquorum Scriptis: quæ, veluti testes injusti aut invocati, suâ sponte, & incœptâ jam causâ, comparuerunt.

Quùm verò prima Naturæ fundamenta rerumque origines, repetitâ curâ & cogitatione dignissima sint: tam propter materiæ ipsius dignitatem, quàm quòd aditum nobis aperiant cæteris omnibus in naturâ cognoscendis, Operæ pretium esse duxi, hunc veluti commentarium aut appendicem, ad Telluris Theoriam, seorsim conscribere, atque ea omnia complecti, quæ, secundæ cogitationes, ex dictis utriusque generis monumentis, in memoriam revocabant.

Sunt autem in præfatâ Theoriâ duæ partes: quarum prima agit de præterito Mundi ſtatu, altera de Futuro. Facies autem & mutationes Mundi adhuc futuræ, ſunt potiſſimùm *Conflagratio*, &, quæ hanc ſequitur, *Renovatio*, ſive novi Cœli, & nova Terra. De his autem tot & tanta, in tertio & quarto libro ejuſdem Theoriæ, congeſſimus teſtimonia, tam ex Sacro Codice, quàm ex Gentium ſcriptis, ut nec pluribus, nec fortioribus opus eſſe videtur; præſertim cùm Chriſtiani nominis perpauci hæc capita in controverſiam adducant. Prima autem pars Theoriæ, quæ de rerum Originibus, aut *mundo Originario* tractat, multorum fugit oculos & animum: Quibus nempe tenuia ſunt, &, inſtar aëris aut umbrarum, evanida, quæ tantùm θεωρητικῶς, & ex cauſarum contemplatione, demonſtrantur. His, ut aliquo modo ſubveniamus, in hujuſce tractatûs libro ſecundo, *Triplicem* Mundi naturalis ſtatum (quod unicum totam Theoriam complectitur) in ſacris literis fundari, oſtenditur: veterumque ſapientûm antiquiſſimâ traditione confirmari. Ut iis, qui veritatis guſtum habent quovis modo, non deſint, ſui generis, & qualia appetunt, argumenta.

Per Mundum autem *Originarium*, cujus jam meminimus, intelligo Mundum Antediluvianum: idq; exemplo Sancti *Petri*, qui eundem appellat τὸ κόσμον ἀρχαῖον (2 *Epiſt.* 2. 5.) *Mundum Originalem*, ut à Vulgatâ redditur. Per *Archæologias* itidem intelligo ea maximè quæ hunc Mundum ἀρχαῖον reſpiciunt. Ità tamen ut Diluvium ipſum, & quæ eò ſpectant, aut protinus ſubſequuntur, eodem nomine complectar.

Notum eſt, Antiquos, præteritam Mundi ætatem in tria intervalla diſtinxiſſe, ἄδηλον, μυθικόν, ἱςορικὸν:

ἱϛορικόν: Tempus *Obscurum*, *Fabulosum*, *Historicum*. *Obscurum* erat, quòd Diluvium præcessit, tenebris & oblivione, magnâ ex parte, obrutum. *Fabulosum*, quod proximè successit Diluvio usque ad Olympiadas; quòd nulla sit apud veteres istius intervalli historia, præterquam incerta & fabulosa. Tertium autem, incœptis Olympiadibus, veræ historiæ subjicitur. Quæ ad duo illa spectant intervalla super-historica, satis propriè dici possunt ἀρχαιολογίαι: strictiùs autem & propriissimè ea sic dicuntur, quæ primum intervallum & Mundum primævum respiciunt.

Sed præter hæc antiquissima, historiam quandam Philosophicam conteximus: non universalem, sed quoad Dogmata: atque ea potissimùm quæ ad rerum origines spectant; notato insuper cujusque gentis aut sectæ genio, & modo philosophandi, vulgari vel arcano, accurato vel fabuloso. Hæc primum Librum occupant, atque ei proposito, præter alia, inserviunt, ut, relictis fæcibus, levioribus etiam & superfluis, antiquæ philosophiæ, quod liquidum & syncerum est, retineamus.

Quemadmodum verò qui longas Navigationes instituunt, quandoque Solis luce fruuntur ad dirigendum cursum, quandoque Lunæ, quandoque cæterarum Stellarum: ut res patitur & Cœli ratio; itâ cùm in tempora remotissima inquirendum est, & rerum longinquarum memoriam, non eâdem ubique luce frui licet, nec eosdem sequi duces; sed, pro rebus & temporibus, alia atque alia erit vis luminis, atque testium authoritas; Perpensis autem omnibus causæ momentis, in illam partem nos flecti patiamur, quâ clarior est & probabilior, si non prorsus ineluctabilis, ratio.

CAP. II.

Conſpectus Philoſophiæ antiquæ, per varias Terrarum Gentes: Primùm de Scythis, Celtis, *&* Æthiopibus.

EXpoſito fine & ſummâ ratione hujus Operis, quærendum proximè, quæ via tenenda ſit, ut eò perveniamus. Omnes omnium libros pervolvere, nec vacat, nec juvat; quare, ut argumenti nimis vagi partes inutiles amputemus, libet primùm inquirere in originem & ſedes antiquæ Sapientiæ, ut quibus Monumentis recondita ſit, & unde petenda, paucis & compendio videamus.

In hâc autem indagatione qualicunque, non opus erit aſcendere ad tempora ante-diluviana, mundique principium; nam omnis rerum Scientia à Diluvio ſuperſtes, & quæ ad nos pervenire potuit à Majoribus, latuit olim in unius *Noachi* pectore; unde ad Filios, Nepotes, Poſteróſque, & cum eorum ſobole in Terrarum orbem, manavit. Neque etiam neceſſe erit harum omnium Gentium & Populorum propagines & partitiones ſequi: cùm ex iis paucæ, literarum aut Sapientiæ nomine claruerint; ſufficit autem ad inſtitutum noſtrum, Gentes Antiquas ità diſpeſcere, aut digerere eo ordine, qui omnes Literatas aut Sapientiâ celebres complecti poſſit.

Lib. 1. *p.* 33, 34. Diſtribuebant Veteres, referente *Ephoro* apud *Strabonem*, Gentes terræ in quatuor capita, ſecundùm quatuor

quatuor Mundi plagas; idque ſub nominibus *Scytharum*, in Septentrione: *Celtarum*, in Occidente: *Æthiopum*, verſus Meridiem: & *Indorum*, cùm nulla ſit vox latior, pro cæteris, Orientem verſus. Hæc ſunt antiquis tritiſſima nomina, & cùm hi populi, cultu, legibus & literis non obſcuri, orbem noſtrum circuitu ambiant & comprehendant, per hæc capita progrediemur ad indagandam Barbararum Gentium Scientiam naturalem. Quùm verò *Indorum* nomine plures Gentes confusè intellexerint antiqui, cùm eò perventum fuerit, utendum erit novo apparatu: ſeorſim tractando & particulatim gentes illas Orientales, ubi primas ſedes ſuas habuiſſe videtur ſapientia. Græci itidem in ſuas Claſſes & Scholas diſpertiendi ſunt. Romanos autem, utpote nullo Phyſiologiæ genere memorabiles, intactos præteribimus.

Ex dictis autem gentibus tres priores percurremus levi operâ, cùm nulla monumenta literaria ipſi reliquerint, neque ab aliis dictum ſit, niſi parcè admodùm, quâ ratione philoſophati ſint. Quoad *Scytharum* gentem, circa eorum antiquitatem & mores non pauca occurrunt apud Veteres; ſed de Philoſophiâ, aut dogmatis circa rerum naturam, nihil uſpiàm reperio; neque ſatis conſtat tribum aliquam ſingularem, vel cœtum hominum, quod ſolet aliàs, ſtudiis illis apud Scythas conſecratum fuiſſe. *Solon* dicitur miratus eſſe *Anacharſin*, Scytham, cùm eum hoſpitem haberet Athenis; ſed opinor, propter indolem viri & ſanam mentem, non ob Scientiarum notitiam. Id quidem, in honorem Gentis, notavit *Strabo*; Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἀνάχαρσις, καὶ Ἄβαρις, καὶ τινὲς ἄλλοι παρὰ τοῖς Ἕλλησι τοιοῦτοι εὐδοκίμουν, ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης. *Eâque de causâ Anacharſis, Abaris,* *Lib. 7.*

aliique

aliique nonnulli eorum similes, apud Græcos in magnâ fuerunt existimatione, quòd Gentilitium quendam facilitatis, perfectionis ac justitiæ characterem præ se ferrent. Abaris ille dicitur Hyperboreus, & Apollinis Sacerdos, & Magica quædam præstitisse, sagittâ vectus per aërem. Sed cùm multæ fuerint artes magicæ, & Magiæ species, apud priscos, non omnes pro Philosophis habendos esse censeo qui eas exercuerint. Id verò notatu dignum est, Hunc Abarin, teste *Suidâ*, præter alia multa, scripsisse *Theogoniam*: ideoque mundi origines; nam ea conjuncta erant apud Veteres. Huic Abari associemus *Zamolxim*, Getam. Hos Pythagoræ coævos esse volunt Pythagorici, alii autem antiquiores. In communi omnium istius ævi Philosophorum sententiâ conveniebant, de *Animarum* nempe immortalitate & transmigratione. Hanc *communem* dico sententiam: nam, prout de Orientalibus non ambigitur, ita de Gallis, *Cæsar* & *Lucanus*; de Germanis, *Appianus* in Celtico; & de Getis, ex ore Trajani, *Julianus* in Cæsaribus; idem asserunt. Trajani verba non pigebit referre: Καὶ τὸ Γετῶν ἔθνος ἐξεῖλον, οἳ τῶν πώποτε μαχιμώτατοι γεγόνασιν, οὐχ ὑπὸ ἀνδρείας μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὧν ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ τιμώμενος παρ' αὐτοῖς Ζάμολξις, οὐ γὰρ ἀποθνήσκειν, ἀλλὰ μετοικίζεσθαι νομίζοντες, ἑτοιμότερον αὐτὸ ποιοῦσιν, ἢ τὰς ἀποδημίας ὑπομένουσι. *Et Getarum gentem penitùs everti: sunt autem illi omnium, qui usquam sunt, bellicosissimi: non tantùm ob corporis robur, sed propter eam, quam eorum animis defixit, opinionem, qui apud ipsos colitur, Zamolxis. Non enim se mori, sed in alias sedes transferri, existimantes, paratiùs id faciunt, quàm cùm iter aut peregrinationem suscipiunt.*

In Voc.

Nihil quidem mihi occurrit in Veterum Scriptis de Physiologiâ Scytharum, propriè sic dictâ: sive

Asiaticos illos intelligamus, sive Europæos; nec, quo demum sæculo, siqua fuit olim, extincta periit: cùm regiones illas à multis retrò sæculis barbaries occupaverit. Facilè credo omnes gentes antiquissimas, tàm naturalis Scientiæ quàm Religionis, quædam semina à *Noachidis* derivâsse: sed apud nonnullas citiùs exolevit disciplina illa Philosophica; & quidem sine teste nonnunquam, propter temporis diuturnitatem, ut nulla ipsius memoria aut vestigia manserint. Prodiit in lucem nuperis annis Mythologia quædam Septentrionalis, *Eddarum* nomine, quæ, præter inanes fabulas non paucas, quædam continere videtur multò altioris originis, & antiquæ Theologiæ magis affinia quàm ulla quæ supersunt apud Græcos aut Latinos, de Scytharum vel Septentrionalium literaturâ. Denique quoad Archaiologias Scythicas, præter *Oracula Scythica* ab Abari conscripta, desideratur etiam *Icesius de Mysteriis:* cujus meminit *Clemens Alex.* in hoc argumento. De Scythis hæc paucula. *Strom.* 1. *p.* 42.

A Scythis ad *Celtas* progrediamur, Occidentem versus. Constat autem apud has gentes viguisse ab omni ævo Philosophos, sive hominum ordinem, nomine, studiis, & vitæ instituto, à vulgo, aliisque distinctum. Dicti sunt ab omnibus *Druidæ* vel *Druides: Semnothei* etiam; aliisque nominibus, quæ nil faciunt ad rem nostram, distingui solent. Horum Philosophorum manet recens fama, quasi hodiè aut herì viventium: neque tamen restant ex eorum dogmatis & doctrinâ, nisi minutiæ quædam & fragmenta, quæ, tanquam rudera veterum Templorum, aliquid magni præextitisse testantur, sed non magni sunt. *Hi Terræ Mundique magnitudinem & formam: motus Cæli & syderum*, inquit Mela, *& quid Dii velint.* *lib.* 3. *c.* 2.

lint ſcire profitentur. Conſtat quidem, præter ritus ſacros & jura publica, Druidas Phyſiologiæ etiam operam dediſſe; ſed præter illud, de mundi & animorum rediviva ſorte, & utriuſque revolutionibus ſeu παλιγγενεσίᾳ, nullum eorum dogma Phyſicum ſupereſſe reperio. Doctrinam de *Periodis Mundanis*, per Aquam & Ignem, tradidiſſe Druidas, patet ex *Strabone.* Et quoad Animarum præexiſtentiam, viceſque in hoc mundo ſæpiùs repetitas, id, cum omnibus Orientis Philoſophis, priſciſque ſapientibus, commune habuerunt; Quorum Scholâ prognatos, & inſtitutis imbutos, hos Celtigenas facilè credo. Volunt quidem nonnulli à Pythagorâ derivatam eſſe hanc gentem Philoſophorum, ob cognatas opiniones & modum vivendi non diſſimilem. Sed oportuerat anteà probare, Pythagoram antiquiorem eſſe Druidis. Illi erant Theologi aut Magi Celtarum, quorum origines multò ſuperant ætatem Pythagoræ: Ut hic ab Illis potius hauſiſſe videatur, vel uterque à communi fonte. Refert *Alexander de Symbolis Pythagoricis*, Γαλατῶν καὶ Βραχμάνων ἀκηκοέναι τὸν Πυθαγόραν. Hos igitur Galatarum Philoſophos, Druidas, audivit, non docuit, Pythagoras. Et inter Gentes maximè antiquas, ſapientiâ celebres, numerat Celſus apud Origenem, τοὺς Γαλατῶν Δρυίδας. Numerantur etiam Celtæ à Phornuto inter Auctores Theologiæ Mythologicæ: quæ erat omnium prima & antiquiſſima: ἄλλαι μὲν (μυθοποιαὶ) ἐπὶ Μάγοις γεγόνασιν, ἄλλαι γε παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Κέλταις. Neque dubito Druidas fuiſſe ex antiquâ progenie ſapientum, non Græcanicâ: Quos Gallorum *Magos*, more Orientali, appellat Plinius. Denique ortum & prima tempora Druidum non facile eſt indicare, ſed victis Gallis, extincti fuere circa tempora Tiberii, aut, ſi mavis, Claudii.

Caſ. Com. l. 6. Strab. l. 4. Cic. de divin. l. 1.

lib. 4.

Diod. Sic. l. 5. Am. Marc. l. 15.

Diog. Laër. proœm. Dion. Chryſ. orat. 49.

Clem. Alex. Strom. 1. p. 304.

lib. 1.

de nat. Deor. p. 35.

l. 16. c. 44.

Plin. Sueton.

Claudii. Cætera, quæ ad Druidas ſpectant, non ſunt noſtri inſtituti: quæ ferè collecta habes à Leſcaloperio, in diſſertatiunculâ de *Theologiâ Gallorum*. Meminit etiam Gaulminus ſui tractatûs de *Magiâ Druidum*, quem nondum vidi. *Not. ad Pſellum.*

Ad has plagas præterea revocandi, & ad hanc claſſem, ſiqui eſſent apud *Germanos*, *Britannos*, *Iberos*, *Italoſve*, veteres Philoſophi. Germanos & Britannos, eoſdem cum Gallis habuiſſe Druidas, veriſimile eſt: reclamante licet Cæſare quoad Germanos: utpote quorum origines à Celtis eſſe derivandas nondùm ſatis didicerat. Dein quoad *Iberos*, *Celtiberos*, vel *Hiſpanos* (unà enim complectimur omnes) Quid literaturæ & diſciplinarum habuerint ante tempora Romana, Gothica, Saracenica, ex antiquis authoribus non facile eſt expiſcari. De hujus gentis re literariâ nihil affert *Diodorus* Siculus: *Strabo* autem *lib. 3. p. 139.* aliquatenus fabuloſa; ait enim *Turditanos* ſive Bœticos, Iberorum ſapientiſſimos, *antiquitatis commentaria*, & Poëmata, & leges more metrico ſcriptas, *à ſex millibus annorum*, ut ferunt, habuiſſe. Hæc nimia ſunt, neque etiam rem noſtram attingunt, quæ veterum Scientiam naturalem & dogmata unicè ſcrutatur. Quoad Italos denique, *Hetruſci* ſive *Tyrrheni* inter priſcorum ſapientes habiti ſunt. Hos Phyſiologiam coluiſſe teſtatur *Diodorus* Siculus, his Verbis, Γράμματά τε καὶ φυσιολογίαν ἐξεπόνησαν ἐπὶ πλεῖστον, καὶ τὰ περὶ τὴν κεραυνοσκοπίαν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ἐξειργάσαντο. *lib. 5.* *Literis verò, & imprimis naturæ perſcrutationi plurimum ſtudium impenderunt, atque omnium maximè gentium, fulminum conſiderationi intenti erant.* Per fulmina nempe, aliaque aëris Phænomena, artem ſuam divinatricem, à *Tagete* edocti, conſtruebant: atque iſtius artis Hetruſcæ ſæpiùs meminerunt, *Cicero*,

Seneca, aliique Latini. Neque tamen in Meteoris & ostentis interpretandis toti erant, neque his terminis inclusa fuit Hetruscorum Scientia: Constat enim eos Philosophatos esse tam de mundi origine, quàm Voc. Τυῤῥηνία. exitu: & de spatio suæ durationis, sive curriculo; prout alibi notavimus ex Suidâ. Sed locus est multò p. 456. illustrior hâc de re apud Plutarchum in *vitâ Syllæ:* Ubi periodos sive conversiones Mundanas, *Annumque Magnum*, in Philosophiâ Hetruscâ clarè ostendit. Loquitur de prodigio verè mirabili in cœlis, tempore Marii: nempe *claro & sereno cœlo vox increpuit tubæ acutæ & lugubris, ut obstupescerent & cohorrescerent ejus magnitudine omnes:* Dein adjicit, Τυῤῥηνῶν δὲ οἱ λόγιοι μεταβολὴν ἑτέρου γένους ἀπεφαίνοντο, καὶ μετακόσμησιν ἀποσημαίνειν τὸ τέρας· εἶναι μὲν γὰρ αὐτοῖς ὀκτὼ τὰ σύμπαντα γένη, διαφέροντα τοῖς βίοις καὶ τοῖς ἤθεσι δι᾽ ἀλλήλων, ἑκάστῳ δὲ ἀφωρίσθαι χρόνων ἀριθμὸν, ἀπὸ τοῦ θεοῦ συμπεραινόμενον ἐνιαυτοῦ μεγάλου περιόδῳ. *Hetrusci sapientes mutationem in aliam ætatem & genus hominum, Mundique quandam conversionem, portendi hoc ostento prædicârunt. Esse enim iis octo universim genera, vitâ & moribus inter se diversa: unicuique autem præfinitum esse à Deo certum temporum numerum, qui MAGNI ANNI periodo limitatur.* Denique, religionem ritusque sacros ab iisdem Hetruscis mutuatos esse Italos, tam Romanos quàm alios, plures authores ratum fecerunt. Et in utrâque materiâ, religionis & philosophiæ, quid dicendum esset facilè expediremus, modò non periissent *Numæ Pompilii* Libri, à Romanis, more barbaro, combusti. Interciderunt 2. de divin. etiam *Tagetis* Libri, quorum meminit Cicero, & Am. Marcellinus l. 17. Quosque exposuit, unà cum disciplinâ Hetruscâ, quindecim voluminibus *Lubeo Antistius*: prout testatur *Fulgentius Placiades* in *expos.*

Serm.

Serm. ant. ubi *Manales Lapides* interpretatur. Denique, de eâdem disciplinâ libri *Tarquitii* vel *Tarquinii*, de quibus nos monuerunt *Marcellinus* & *Macrobius*, itidem desiderantur. Sed de Hetruscis satis. *lib. 25.* *lib. 3. Sat. c. 7.*

Peragratis leviter Septentrione & Occidente, ad Meridiem vergamus, quæsitum Philosophos. Ubi primùm occurrunt *Gymnosophistæ* apud Æthiopes, pristinâ literaturâ nobiles. Erat utique, tam apud Æthiopes quàm Indos, Gymnosophistarum natio: sed hos quidem illis prætulit, si probè memini, qui utrosque inviserat, Apollonius Tyaneus: nescio an satis æquus & idoneus Judex. Fatendum est, parum esse quod superest apud veteres, egregium & singulare, circa Philosophiam Æthiopicam: pauca dogmata, aut doctrinas celebres. Quod tamen libentiùs attribuo temporis iniquitati, quæ res difficiles & remotas facilè elabi patitur, quàm inopiæ materiæ, aut populorum ingeniis. Erant certè antiqui, integritatis laude clari, legibus, morum cultu, pietate, & Deorum commercio. Præterea, literarum usum habebant vetustissimum: & cum his omnibus, otium & diuturnam pacem; ut *nunquam*, si Diodoro fides, *externum fuerint experti dominatum, sed in perpetuæ libertatis possessione, mutuaque concordiæ nexu permanserint.* Denique rerum scientiam & sapientiæ studia eos coluisse, constat ex illâ familiâ Philosophorum Gymnosophistarum, & ex collegiis Sacerdotum, quæ, more gentium literatarum, semper fovebant. Quinetiam duplex genus literarum, sacrum & vulgare, quod priscis sapientibus in usu erat, ipsi, ut videtur, primùm instituebant. *Diod. Sic. lib. 3.* *Ibid.*

Hæc quidem generalia sunt: sed quoad res cœlestes, si *Luciano* fides, Æthiopes omnium primi, astrorum motus attendebant: & Lunarium phaseων causas

ſas ſcrutati, Lunam, innatâ luce deſtitutam, quicquid habet luminis, à Sole mutuari deprehenderunt. Denique Aſtronomiæ & Aſtrologiæ jactis fundamentis, Ægyptiis ea perficienda tradidiſſe refert. Audi autho-
In Aſtrol. ris verba. Πρῶτον μὲν ὦν Αἰθίοπες τόνδε τὸν λόγον, loquitur de Aſtrali Scientiâ, *ἀνθρώποισι καταστήσαντο. αἰτίη δὲ αὐτέοισι τὰ μὲν, ἡ σοφίη τοῦ ἔθνεος, καὶ γὰρ τ' ἀλλὰ τῶν ἄλλων σοφώτεροι Αἰθίοπες, τά δε, καὶ τῆς οἰκήσεως ἡ εὐμοιρίη------ἰδόντες ὦν πρῶτα τὴν σεληναίην οὐκ ἐς πάμπαν ὁμοίην φαινομένην, ἀλλὰ πολυειδέα τε γιγνομένην-------εὗρον τουτέων τὴν αἰτίην, ὅτι οὐκ ἴδιον τῇ σεληναίῃ τὸ φέγγος, ἀλλὰ οἱ παρ' ἠελίου ἔρχεται. εὗρον δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τὴν φορὴν*------cum cæteris, quibus non ſum repetendis.

Hæc de rebus Cœleſtibus: de Terreſtribus nihil reperio, neque de mundi formâ aut origine, apud Æthiopas. Cum reſerata fuerit & excuſſa Abyſſinorum Bibliotheca, modò non ſit fabula: Archaiologias Æthiopicas, ſiquæ ſunt, penitùs inſpiciemus. Intereà, quid reſtet de ſingularum gentium philoſophia, cum quæritur: ubi nihil reſtat, etiam illud ſcire, eſt proficere. Perdidimus quidem, in hoc argumento, ex authoribus Græcis non paucos: *Agatharchidem* Gnidium, & *Artemidorum* Epheſium: quos
Ut ſupra. laudat Diodorus. Scripſit etiam *Marcellus* de rebus
In Tim. Plat. p. 55, 56. Æthiopicis, à *Proclo,* in explicatione *ſermonis Atlantici,* in teſtem adductus. Denique, *Bion* Solenſis, referente Laertio, Æthiopica tractavit. Citatur etiam, cum aliis, tam à *Plinio,* (l. 6. c. 29.) quàm ab *Athenæo,* (l. 13. c. 2. p. 566.) Sed de *Æthiopibus* ſatìs, & de gentibus Auſtralibus, eo nomine antiquitùs comprehenſis. De Ægyptiis autem, ubi ampla diſſerendi ſeges, alibi ſeorſim tractabimus.

CAP. III.

Indorum Orientalium perlustratio: Speciatim de Serum *&* Brachmanum *literis & philosophiâ.*

HActenùs multas terras sine magno fructu percurrimus: tres mundi plagas, Septentrionem, Occidentem, & Meridiem; & quàm pauci nobis per viam occurrêre sapientes? Ad Indos jam ventum est; quo nomine latè sumpto, Asiatica omnia complectemur, & nonnulla vicina. Hîc autem sedes primas habuere post-diluviani homines, & in hoc generis humani instaurandi seminario sapientiæ etiam & literarum origines quærendæ sunt. Neque ignotum est aut inconcessum, harum regionum incolas, omnium primos, doctrinæ & disciplinarum famâ inclaruisse; præter Ægyptios enim, Phœnices, Arabes, Assyrios, Indosque ulteriores, ante invectas in Græciam disciplinas, rerum humanarum divinarumque scientiam non vulgarem possedisse legimus; atque ab illis, tanquam à fontibus, per varios rivos, & diversis sæculis, ad alios atque alios populos manâsse. Age igitur, si libet, tractum terrarum qui superest versus Orientem penetremus & pervadamus, ut eæ gentes quæ maximè cultæ sapientesque habitæ fuerunt, quo jure id nomen adeptæ sint, quâ fide id credatur, aut quæ monumenta reliquerint, paucis videamus.

Atque

Atque ut à remotioribus ordiamur, in extremâ Oriente veteres *Seres*, qui hodiè *Sinæ* aut *Sinenses* dicti sunt, literis & cultu conspicui, æquum est ut invisamus. Horum apud antiquos parca est historia, nec tam ob scientiam celebrantur, quàm ob longævitatem, & serici conficiendi artificium. Hostes Christiani nominis, *Celsus*, *Porphyrius*, *Julianus*, *Hierocles*, qui gentes celebres & sapientes in exempla Christianis proponere solebant, aut ut iis exprobrarent suæ Theologiæ novitatem, aut sectæ ignorantiam, *Seres* in hunc censum non retulerunt. Celsus quidem eorum meminit, sed ἀθέους nominat, gentibusq; feris & incultis associat, ὐδὲ γὰρ Σκύθαι τῦτο, ὐδὲ Λιβύων οἱ Νομάδες, ὐδὲ Σῆρες οἱ ἄθεοι, ὐδ' ἄλλα ἔθνη τὰ δυσαγέστατα καὶ ἀνομώτατα. Nec multò aliter *Dionysius*, καὶ ἔθνεα βάρβαρα Σηρῶν. Horum tamen utrumque mitiùs interpretor; Atheos appellat Celsus, quòd Templis, aris & statuis non uterentur, nec operoso illo superstitionis apparatu quo cæteræ gentes. Hâc ferè ratione Christiani à Paganis dicti sunt Athei, quod neque oraculis, neque sacrificiis, neque Deorum simulacris gauderent. Dionysius autem gentem illam barbaram appellat, vel, more Græco, vel quod esset ἀπερσμιγὲς ἔθνος, ut inquit *Stephanus*, &, ferarum instar, aliarum gentium fugiebat commercium.

Lucian. Strab. *Apud Orig. l. 7.* Περιηγ. *ver. 752.* *Apud Just. Mart. Athenag. &c.* *De urb.*

Utcunque, his arguitur parùm notam fuisse antiquis Serum Literaturam, quæ jam ubiq; sermone omnium percrebuit. Mercatoribus & Sacerdotibus Christianis debemus imprimis notitiam hujus gentis & regionis, antea impenetrabilis: atque ex horum fide & loci ipsius monumentis constat, ab antiquissimis temporibus stetisse hoc imperium, artibus & re literariâ florentissimum. Idque sine ullo cum gentibus litera-

literatis commercio: aut inde deductis, quod liquet, coloniis, vel gentis suæ fundatoribus; ac si alterius essent originis à cæterâ stirpe humanâ, & à Noachi posteris: αὐτοκέφαλοι καὶ αὐτοδίδακτοι. Sunt apud ipsos, antiquitatis nobis incredibilis, annales; queruntur tamen optimos & vetustissimos eorum libros, aliquot ante Christum natum sæculis, combustos fuisse ab Imperatore *Zio*, ut omnium, qui eum præcessissent, extingueret memoriam. Habent nonnullas Archæologias Philosophicas, de *Diluvio*, de ortu rerum ex *Ovo*, & observationes cœlestes mirandæ vetustatis. Si verò hodierni Sinenses cùm hodiernis Europæis comparentur, non dubito nostratibus illos multum inferiores esse; sive disciplinas Mathematicas spectemus, puras vel mixtas; sive Physiologiam. Cùm verò quicquid habent, domi natum & suopte ingenio excultum habuerint, non mutuatitium, non ab aliis gentibus repetitum, quod de Græcis, Romanis, cæterisque ferè Europæis dici solet, id illis in singularem laudem tribuendum esse existimo, cùm, tam sapientiâ, quàm satu, *Aborigines* esse videantur. *M. Mart. Hist. Sin.*

Inter disciplinas, maximi faciunt doctrinam Ethicam; cujus author erat celeberrimus, *Confutius*, Sinensium Socrates; quem etiam tempore non multùm præcessit. Hoc studium liberale tanti ducunt, vitæque humanæ tam necessarium, ut ex solis philosophis omnes suos magistratus eligant; Regemque ipsum, si degeneraverit, horum monitis liberioribus exponant. Atque hæc de Seribus.

In alterâ parte Indiæ, Austrum versus, celebres fuêre ab omni ævo philosophi *Brachmanes*: genus hominum, qui contemplationi semper vacabant; ignotæ quidem originis, sed digni quorum placita propiùs intueamur; hos enim, præter mores & vi-

vendi inſtituta, Phyſiologiam & Aſtronomiam co-
l.15.p.719. luiſſe, ex *Strabone* aliiſque conſtat. Neque miror eorum doctrinam Phyſicam multis inſulſam viſam eſſe, cùm fabulis, vel fabuloſo cortice, plerumque involuta eſſet. Ità ibidem *Megaſthenes*, τὰ δὲ περὶ φύσιν, τὰ μὲν εὐήθειαν ἐμφαίνειν; ἐν ἔργοις γὰρ αὐτοὺς κρείττους ἢ λόγοις εἶναι· διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστουμένους. Sub-
Strab.l.15. p. 713. dit dein *Strabo* quædam eorum nota dogmata, & cum Græcis communia, Περὶ πολλῶν δὲ τοῖς Ἕλλησιν ὁμοδοξεῖν· ὅτι γὰρ γενητὸς ὁ κόσμος καὶ φθαρτὸς, λέγειν κἀκείνους, καὶ ὅτι σφαιροειδής. Ἀρχαὶ δὲ τῶν μὲν συμπάντων ἕτεραι, τῆς δὲ κοσμοποιΐας τὸ ὕδωρ. Voluerunt mundum genitum eſſe, & periturum; atque totius univerſi alia quidem eſſe principia, noſtri autem mundi conditi, Aquam. Ita enim diſtinguendum eſſe exiſtimo τὸ σύμπαν ἀπὸ τῆς κοσμοποιΐας. Subjicit præterea circa animam, παραπλέκουσι δὲ καὶ μύθους, ὥσπερ καὶ Πλάτων, περὶ τε ἀφθαρσίας ψυχῆς, καὶ τῶν καθ' Ἅδου κρίσεων, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Vides quæ & qualia, fabulas appellat. Innuit denique apud ipſos fuiſſe, pro more antiquorum, doctrinas ſecretas ſive ἀπόρρητα; à quibus audiendis arcere ſolebant uxores, nè in vulgus manarent. Ταῖς δὲ γυναιξὶ ταῖς γαμεταῖς μὴ συμφιλοσοφεῖν τοὺς Βραχμᾶνας· ἵνα μή τι τῶν οὐ θεμιτῶν ἐκφέροιεν εἰς τοὺς βεβήλους.

Hæc nobis conſervavit Strabo circa Brachmanas, ex *Megaſthene*, *Nearcho*, *Oneſicrito*, *Ariſtobulo Caſſandreo*, aliiſque; unde ſe Indica ſua ſumpſiſſe dicit; neque phyſiologiæ Brachmanicæ tantum alibi reperimus apud omnes veteres. His addit Clemens Alex-
Strom. 3. andrinus, τὴν παλιγγενεσίαν· Καταφρονοῦσι δὲ θανάτου, loquitur de his philoſophis, καὶ παρ' οὐδὲν ἡγοῦνται τὸ ζῆν, πείθονται γὰρ εἶναι παλιγγενεσίαν. Neque hîc tantùm μετεμψύχωσιν intelligo, ſed etiam totius mundi noſtri

nostri renovationem; cùm vox illa, φυσικῶς sumpta, id plerumque significet, tam apud philosophos, quàm patres Græcos. Diximus hanc philosophiam ignotæ esse originis; nonnulli tamen derivatam esse volunt à *Baccho* Indico, quem si de *Noacho* interpretentur, ut solent multi, ad primum fontem nos deducunt. Sed undecunque edoctos, constat Indos ab omni memoriâ coluisse sacrum genus philosophorum, iisq; primos honores detulisse in republicâ, Audiamus *Diodorum Siculum* de antiquâ Indorum politiâ. Τὸ δὲ πᾶν πλῆθος τῶν Ἰνδῶν εἰς ἑπτὰ μέρη διήρηται, ὧν ἐστὶ τὸ μὲν πρῶτον σύστημα φιλοσόφων· πλήθει μὲν τῶν ἄλλων μερῶν λειπόμενον, τῇ δ' ἐπιφανείᾳ πάντων πρωτεῦον· ἀλειτούργητοι γὰρ ὄντες οἱ φιλόσοφοι πάσης ὑπουργίας, οὐδ' ἑτέρων κυριεύουσι, οὐδ' ὑφ' ἑτέρων δεσπόζονται· παραλαμβάνονται δὲ ὑπὸ μὲν τῶν ἰδίων εἰς τε τὰς ἐν τῷ βίῳ θυσίας, καὶ εἰς τὰς τῶν τετελευτηκότων ἐπιμελείας, ὡς θεοῖς γεγονότες προσφιλέστατοι, καὶ περὶ τῶν ἐν Ἅδου μάλιστα ἐμπείρως ἔχοντες· ταύτης δὲ τῆς ὑπουργίας δωρεά τε καὶ τιμὰς λαμβάνουσιν ἀξιολόγους. *L. 2. fol. m. 125.* *Universus Indorum populus in septem tribus distributus est. Prima ex philosophis constat, qui numero quidem cæteris sunt inferiores, nobilitate autem primas tenent. Ab omni enim ministerio publico immunes: neque dominantur ipsi, neque aliorum dominio subjecti sunt. A suis autem ad rem divinam & defunctorum exequias adhibentur, ut qui Diis eximiè sint chari, & rerum quæ ad manes statumque futurum spectant, maximè periti. Pro quibus officiis dona honoresque magnificos recipiunt.* Hæc de antiquis Brachmanis intelligo; de quorum vitâ & moribus multa occurrunt apud veteres, de doctrinâ paucissima. Neq; id miror, cùm præter suprà laudatos rerum Indicarum scriptores, interierint alii plures, à quibus petenda esset hujus gentis historia literaria. *Bardesanes*

περὶ ἐποχ. l. 4. Babylonius ſcripſit de *Gymnoſophiſtis* Indis: ut teſtatur Porphyrius. Eumque citat Hieronymus *contra Jovin. l.2.* Atque *Brachman* Rex, ſecundum *Suidam*, *In voc.* ſcripſit leges & inſtituta *Brachmanum*, & iſtius gentis πολιτείαν, ſuâ dialecto. Præterea, *Nymphidorus*, nempe ille Amphipolites, ſcripſit τὰ νόμιμα βαρβαρικὰ, *Inſtituta Barbarica.* In quibus probabile eſt eum non pauca de gentium literis & diſciplinis interſeruiſſe. Deniq; ſcripſit *Cteſias Cnidius* librum ſingularem de rebus Indicis; cæterùm in Excerptis *Cteſiæ* apud Photium, circa Philoſophos aut Philoſophiam iſtius gentis nihil memorabile reperio.

Hæc de Antiquis. Hodierni Authores in hodiernorum Bragmanum hiſtoriâ alia multa philoſophemata adjiciunt, fabulis plerumq; intertexta; Neq; id ab eorum more alienum eſſe videtur, nam vidimus ex Strabone, hoc vitium fuiſſe Bragmanis antiquitùs, ut doctrinâ mythologicâ nimis delectarentur. Quo quidem genere doctrinæ, impuræ licet & multis corruptelis obnoxiæ, tradita fuit antiquiſſima Theologia, tam Græca quam Barbarica. Sive id factum fuerit pro ingenio priſcorum hominum, maximè Orientalium; ſive ut ea quæ pulchra erant, difficilia redderent, neq; primo intuitu diſcernenda. Certiſſimum eſt ſupereſſe adhuc ordines & tribus Philoſophorum apud Indos, atq; eos uti, in conſervandâ ſuâ philoſophiâ, linguâ ſacrâ, (hoc eſt, non vulgari vernaculâ) & antiquiſſimâ; ut non incredibile ſit manſiſſe per tot ſæcula eandem Philoſophiam, vel ejuſdem philoſophiæ corpus, licet variè diſtortum & novis fabulis quaſi incruſtatum. Hujus notitias aliquas nobis attulerunt viri docti, qui apud Indos diù verſati ſunt, & ex eorum ſcriptis quædam ſpecimina, cùm opportunum fuerit, in ſequenti forſan libro afferemus. Sed impræſentiarum ſatis.

CAP.

CAP. IV.

De Assyriis & Chaldæis.

AB Indis ad Aſſyrios accedimus. Quorum erat primum Imperium magnum, quod fidem meretur, in terrarum orbe, poſt Diluvium. Iidem etiam populi inter antiquiſſimos numerantur qui literas & ſapientiam coluerunt, primaque Schola publica & Imperialis in Babylone, hujus monarchiæ metropoli, ſtatuitur; permanſitque ad tempora Nebuchadnezaris magni, & Prophetæ Danielis. Imò devoluto ad Perſas imperio, adhuc erat literarum & literatorum ſedes, *Babylon.*

Apud Aſſyrios & Babylonios ſapientes dicebantur *Chaldæi*; gentilitio nomine ad ſignificandam hominum ſectam aut ordinem tranſlato. Dicti etiam
erant *Magi*, referente Hieronymo, ante tempora Per- *Ad Dan.*
ſarum. Horum Collegiis aut Academiis, ob eximi- *c.* 11.
am ſapientiam quâ omnes antecelluit, præficiebatur *Dan.* 2. 48.
Daniel, ex mandato Regis; quam præfecturam cùm & 4. 9.
non recuſaret Propheta, argumento eſſe videtur non & 5. 11.
tantùm malas artes, aut futiles, coluiſſe hos Magos, ſed honeſtas diſciplinas etiam, & naturalem rerum ſcientiam. Neque tamen inficiamur Chaldæos celebrari maximè ab antiquis ob res Genethliacas & Aſtrologiam; quod plerumque ſolet eſſe ſtudium hominum ἀφιλοσόφων; ſed teſtatur *Strabo* Chaldæ-
orum nonnullos, Philoſophos & Aſtronomos Indi- *l.* 16.
p. 739.

genas, habuiſſe in agro Babylonico ſibi propriam habitationem, neque voluiſſe in cœtum ſuum recipere illos Genethliacos. Ἀφώριστο δ' ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ κατοικία τοῖς ἐπιχωρίοις φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις προσαγορευομένοις, οἱ περὶ ἀστρονομίαν εἰσὶ τὸ πλέον· προσποιοῦνται δέ τινες καὶ γενεθλιαλογεῖν, οὓς οὐ καταδέχονται οἱ ἕτεροι. Hos genuinos Babyloniorum Philoſophos, (rejectis Aſtrologis) eorumque Collegium ſacrum, & venerandam antiquitatem colimus; Horum quis novit Origines? nulla erat gens vetuſtior unde diſciplinas haurire poterant; ſed ab his hauſerunt multi. Ad Babylonios profectus eſt Pythagoras, ad *perdiſcendos ſyderum motus, originemque mundi ſpectandam,* inquit *Juſtinus.* Quæ duo ſunt Philoſophiæ naturalis maxima capita, & quaſi cardines; κοσμοσύστασις ſcilicet, & κοσμογένεια. Erant autem, tempore Pythagoræ, ſub Perſarum imperio Babylonii & Chaldæi, ſed antiquæ Academiæ Aſſyrio-Babylonicæ videntur eſſe adhuc reliquiæ. Illud dolendum eſt, nulla ſupereſſe ſcripta, nulla dogmata gentis Aſſyrio-Chaldaicæ; varias apud eos fuiſſe Aſtronomorum ſectas refert *Strabo*, & de rebus iiſdem diverſa dogmata, ſed nulla ſpeciatim memorat: memorat quidem nonnulla *Diodorus* (l. 2.) ſed nimis laxè. Οἱ Χαλδαῖοι τὴν μὲν τοῦ κόσμου φύσιν ἀΐδιον φασὶν εἶναι, καὶ μήτε ἐξ ἀρχῆς γένεσιν ἐσχηκέναι, μηθ' ὕστερον φθορὰν ἐπιδέξεσθαι· τὴν δὲ τῶν ὅλων τάξιν τε καὶ διακόσμησιν θείᾳ τινὶ προνοίᾳ γεγονέναι, καὶ νῦν ἕκαστα τῶν ἐν οὐρανῷ γινομένων, οὐχ ὡς ἔτυχεν, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλ' ὡρισμένῃ τινὶ καὶ βεβαίως κεκυρωμένῃ θεῶν κρίσει συντελεῖσθαι. Mundi materiam ſemper extitiſſe voluerunt, ipſius autem formam, ordinem & ornatum à divinâ providentiâ conſtitui. Cætera quæ ſequuntur ad Aſtrologos Chaldæos ſpectant magis quàm Philoſophos. Sed tandem quædam ſubdit

Lib. 20. c. 4.

Ibid. ἔστι δὲ καὶ τῶν Χαλδαίων τῶν ἀστρονομικῶν γένη πλείω, ὥς ἂν καθ' αἱρέσεις ἄλλα καὶ ἄλλα λέγοντες περὶ τῶν αὐτῶν δόγματα.

ſubdit circa *Tellurem*; Περὶ δὲ τῆς γῆς ἰδιωτάτας ἀποφάσεις ποιοῦνται, λέγοντες ὑπάρχειν αὐτὴν σκαφοειδῆ καὶ κοίλην· καὶ πολλὰς καὶ πιθανὰς ἀποδείξεις εὐποροῦσι, περί τε ταύτης καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὸν κόσμον. Hæc maximè deſiderantur quæ ſuggerit potius quàm explicat, eorum κυρίαι δόξαι vel ἀποφάσεις ἰδιώταται circa Tellurem. Unum tantùm exprimit, Eam *Scaphiformem eſſe & cavam*, ſive oblongam & excavatam. Cætera autem, cum ſuis demonſtrationibus exoptatiſſimis, nullibi jam reperiuntur. Denique ſubjungit quæ tradita ſunt circa eorum antiquitatem, & à quot ſæculis, ante Alexandri expeditionem, hiſce contemplationibus incubuiſſent. Hæc autem, ut cætera ferè de Gentium Orientalium antiquitate, aliena ſunt à noſtrâ fide & Chronologiâ.

Circumferuntur *Oracula Chaldaica*, à Michaele Pſello collecta pridem, & expoſita: dein à Franc. Patricio Vid. *Fr.* infigniter aucta; ab Opſopæo denique cum Scholiis *Patricii* Plethonis & Pſelli, ex parte recuſa. Pſellus opus *Zoraſt.* ſuum nuncupat, ἔκθεσιν τῶν παρ' Ἀσσυρίοις δογμάτων. *Expoſitionem Dogmatum Aſſyriorum*: Sed quo jure? Ex illis ſententiolis aut verſiculis quàm pauci dici poſſunt *Dogmata* qualiacunque? & ſi dogmata, quare Aſſyriaca? Eſt farrago, quæ plerumque ſequitur rationes Platonicas, ſed crudiores, Gnoſticorum inſtar, aut eorum qui de rebus ignotis loqui amant, verbis tumidis & figuratis. Neque mundi ortum, neque ullum illuſtre Phænomenon explicant hæc ſcripta; ipſumque rerum ſyſtema ignorâſſe videtur author, aut Γῆν δ' ἐν varias ſententias de eodem confudiſſe; plurimus eſt μέσῳ τι- in materiâ incognitâ & rerum inviſibilium ordinibus, θεὶς, &c. ut ſolent eſſe ingenia iſtiuſmodi flatuoſa: videntur eſſe quidem cento, è veterum ſcriptis (neque admodum veterum, à Platone enim citata nondum reperi) confuſus,

conſutus & intertextus. Crepant *numeros myſticos Iyngas, Magica*, & quædam de Triade Platonicâ, ſed confusè: ſolidæ Philoſophiæ nihil illic video.

Si verò Theologiam Chaldaicam guſtare libet aliquantulum, prout à myſtis ſuis exhibetur, ità ferè ſe habet quoad rerum divinarum ordines. Res ab iis diſtinguuntur in purè Intelligibiles, Intelligibiles ſimul & Intellectuales, & Intellectuales tantùm. In primo ordine eſt ſuprema *Trias*: Ad ſecundum referunt *Iyngas, Synochæas*, & *Teletarchas*: ad tertium, Mentes inferiores. Sic philoſophatur Pſellus. Aliam verò rerum ſcalam aliquando ſubſtituit. Nempe Triadem *Amilitorum*, & unum *Hupezocota*. *Fontes hi ſeptem, poſt quos fontes ſunt Hyperarchii, inde Azoni, dein Zonei: poſt Angeli, Dæmones, Heroes: poſtremò, Mundus Corporeus.* Quod ſi Plethonem conſulas, paulò aliter ſui mundi ſupellectilem diſpoſuit; poſt ſupremam Triadem ſuccedit intelligibilis *Iynx*: & *poſt hanc Synochus, Empyreus, Ethereus* & *Hyleus*. Poſt *Synochæas ſunt Teletarchæ*: *poſt hos Fontani Patres*, qui *vocantur etiam Mundi auctores. Horum primus dicitur ſemel Trans, poſt hunc Hecate, poſtea bis Trans, poſt hunc tres Amilicti, ultimò is qui Hypezoco vocatur.* Tædet plura tranſcribere, Hæc ſi tibi placent proſuntque, Lector, gaude & fruere. Sed ad Oracula pauliſper redeamus.

Ad Zoroaſtrem referri ſolent, ipſiuſque philoſophiam aut Theologiam, hæc Oracula; cùm verò nondum patefiat, cujas fuerit, aut quotuplex Zoroaſter: & conſtantior fama ſit de Zoroaſtre Perſico, quàm Aſſyrio, ſub capite Perſarum *Zoroaſtri* doctrinam tractabimus. Recentiùs invenit, aut ſe inveniſſe credidit, neſcio quæ monumenta Chaldaica, *Johannes* Mirand. m. p. 249. *Picus Mirandulanus*; quod lætus & exultans *Marſilio*

Ficino

Ficino explicat his verbis, *Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt & non Theſauri. Audi inſcriptiones, Patris* Ezre, Zoroaſtris *&* Melchiar *Magorum, Oracula, in quibus & illa quoque quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra & abſoluta. Tum eſt in illis Chaldæorum ſapientum brevis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſteriis interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ. Tum Perſarum, Græcorum & Chaldæorum in illam divina & locupletiſſima enarratio. Vide, Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerunt in ſinum. Cur non ego & cornucopiæ jam mihi nactus videar?* Magna hæc ſunt, ſed hi theſauri Chaldaici nondùm comparuerunt, & ego tardus aſſentior non viſis. Certè iſtiuſmodi libri antiqui ſunt veluti Mortui aut umbræ, de quibus, cùm apparere videntur, vix propriis oculis fiditur, multò minùs alienis.

Intereà dolendum maximè periiſſe opus *Beroſi*, ſacerdotis Babylonii; qui non tantùm res civiles Aſſyriorum, ſed etiam Philoſophicas ſcriptis mandârat. Ita *Joſephus* teſtatur contra *Apionem*. Βηρωσὸς ἀνὴρ Χαλδαῖος μὲν τὸ γένος, γνώριμος δὲ τοῖς περὶ παιδείαν ἀναστρεφομένοις, ἐπειδὴ περί τε ἀστρονομίας, καὶ περὶ τῶν Χαλδαίοις φιλοσοφουμένων, αὐτὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐξήνεγκε τὰς συγγραφάς. Li. I. Præterea, cùm mos fuerit iſtorum temporum, Hiſtorias univerſales, vel etiam ſuæ gentis antiquitates, ab ipſo ortu rerum, & à quadam Coſmogoniâ, auſpicari: tam ab hoc *Beroſo*, quàm à *Nicolao Damaſceno*, quorum uterque hiſtoriam Aſſyriacam ſcripſit, doctrinam iſtius gentis de *rerum Originibus*, ſperare liceret. Idque eo magis, quòd ex *Joſepho*, aliiſque conſtet, Archaiologias Philoſophicas ſuis hiſtoriis utrumque intexiſſe.

Juliani etiam, pater & filius, Chaldæi, quædam de

Suid. in Voc. ſacris Chaldaicis commentati ſunt, juxta *Suidam.* Et in ejuſdem *Juliani* hiſtoriam Chaldæam quatuor libros ſcripſit *Porphyrius.* Denique Græci, qui de Magis eorumque doctrinâ ſcripſerunt, quod à pluribus *Laert. in. Proœm.* factum eſt, de Chaldæis proculdubiò non pauca interſerebant. Et λόγον χαλδαϊκὸν ſpeciatim ſcripſiſſe *Id. in vit. Democr.* fertur *Democritus.* His autem deperditis omnibus, de philoſophiâ Aſſyriacâ vix ſupereſt quod adjici poſſit ad pauca illa excerpta quæ dedimus ex *Strabone* & *Diodoro*; adeò res ipſas & rerum certitudinem loci & temporis longinquitas abolevit. Relictis igitur Aſſyriis, motum Imperii & Literarum ſequamur ad Perſas.

CAP. V.

De Perſis, eorumq; Magis.

PErſarum ſapientes dicti erant *Magi*; nomen quidem illis cum aliarum gentium Orientalium ſapientibus commune; nam apud Arabes, Aſſyrios, Indos, alioſque, erant Magi; ſed præ cæteris illuſtres illi Perſarum, tam in rebus agundis quàm in rerum contemplatione occupati. Regiis liberis inſtituendis & educandis præficiebantur. Res palatii & imperii tractabant, unde fraudi illi locus fuit, quâ, clam interfecto regni hærede, unum è ſuis in ſolium Perſicum ſufficiebant. Hinc ſecuta eſt, non tantùm Magi illius Ψευδοβασιλέως, ſed aliorum multorum promiſcua cædes,

cædes, & imminuta apud Persas Magorum authoritas.

Philosophiæ studiis operam dabant Magi, perinde ac Theologiæ. Ità Suidas, Μάγοι παρὰ Πέρσαις οἱ φιλόσοφοι καὶ φιλόθεοι. Philo itidem, τὰ φύσεως ἔργα διερευνώμενοι πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Idem testatur Dion Chrysostomus, τῆς φύσεως ἦσαν ἔμπειροι, καὶ τοὺς θεοὺς εἴδεσαν ὡς δεῖ θεραπεύειν. Ubi conjungit utriusque disciplinæ studia & opera: ità etiam Laertius, Μάγους περί τε θεραπείας θεῶν διατρίβειν καὶ θυσίας καὶ εὐχάς----ἀποφαίνεσθαί τε περὶ τῆς οὐσίας θεῶν καὶ γενέσεως, οὓς καὶ πῦρ εἶναι καὶ γῆν καὶ ὕδωρ· hæc γένεσις θεῶν, idem est ac Græcorum *Theogonia*, quâ mundi & elementorum ortum sub Deorum nominibus, explicabant; eámque à Barbaris desumptam esse vel hic ipse locus indicare videtur. Præterea, Mundi *periodos* & Renovationem docuerunt. Denique si ab his hausit Pythagoras *Rerum principia syderumque motus*, oportuit eos & Astronomos fuisse & Physiologos. Dicitur quidem à Babyloniis hæc didicisse, cùm verò id fuerit tempore Cyri, in Babylone tunc erant Persæ. Libenter tamen credo, spoliatis imperio Assyriis, Medisque, Chaldæos philosophos sub dominio Persarum, adhuc substitisse. Porphyrius ait à Chaldæis, & speciatim à Zabrato, hæc didicisse Pythagoram, Ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς Ζάβρατον ἀφίκετο, παρ' οὗ, &c. τόν τε περὶ φύσεως λόγον ἤκουσε, καὶ τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. Zabratus ille (quod nomen variè à variis effertur) Assyriusne fuerit vel Persa, quis clarè enodabit? Agathias eundem esse innuit cum Zoroastre, Zaradumque appellat, Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάστρης, ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε, &c. οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Theodoretus Zaradan appellat, & gente Persam. Certè Apuleius dat *Magos Persarum* Pythagoræ in Doctores,

Voc. μάγοι. *Quod omn. prob. lib. p.* 678. *Orat.* 49. *Id. ibid.* *Lib.* 2. *Serm.* 9. *de Leg.* *Flor. l.* 2.

Doctores, & *præcipuè Zoroastrem, omnis divini arcani antistitem.* Quare satis patet, non tantùm res sacras & civiles curâsse Magos, sed etiam naturæ principia & leges perquisivisse.

Magorum princeps & coryphæus erat Zoroaster; ut multi testantur authores; sed in hujus Zoroastri vel Zoroastrorum historiâ parùm conveniunt. Alii unum, alii duos, alii multos constituunt. Nos qui veterum sapientum dogmata & doctrinas quærimus, tanquam partem optimam & desideratissimam historiæ Philosophicæ, cæteras eorum conditiones aut circumstantias minùs anxiè expendimus; sed inter multa confusè dicta ab antiquis circa Zoroastros, constare videtur primò, duos fuisse, minimùm, Zoroastros, utrosque sapientiæ nomine & doctrinæ magicæ, celebres; alterum Chaldæum, aut Bactrianum, cujus plures authores meminerunt; alterum Persam vel Medo-Persam, de quo non dubitatur. Secundò, constare mihi videtur, horum duorum res, ætates, dogmata, patrias, scripta, alia, sæpe confundi & permisceri, tam ab antiquis quàm à recentioribus; id quod solet aliàs contingere in rebus aut personis Synonymis, sive Diis gentium, sive viris illustribus; dum temporis vetustas & scriptorum incuria, ex rerum similitudine, errorem & confusionem inducunt. His autem relictis, quæ scripta aut scriptorum fragmenta reliquerit Zoroaster, aut jam supersint, paucis videamus.

De *Hystaspe* & *Osthane*, quorum meminerunt plures, nihil dico: cùm de iis nihil certi, de eorum dogmatibus nihil prorsus, reperiam.

Elementa, Sydera, Cœlum, pro Diis habuerunt Persæ. E Syderibus autem Solem, ex elementis Ignem, venerati sunt maximè: atque *Jovis* nomine intelligunt,

intelligunt, τ̀ κύκλον πάντα τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃, *universam cœli ambitum.* Alunt ignem perennem & immortalem in Pyratheiis: ut posteà Græci in suis Prytoneiis; & Romani in Vestalibus: Hebræi etiam in Templo sacrum ignem jugiter nutriebant; Ægyptii pariter, aliæque gentes, hoc elementum singulari honore prosequebantur. Hic Persarum ignis, ab *Am. Marcellino* dicitur *Ignis ille cœlitùs delapsus, apud Magos sempiternis foculis custoditus.* *Porphyrius* Diis proximum facit, aut simillimum, (θεοῖς γὸ καὶ τὸ πῦρ ἀθάνατον φυλάττομεν ἐν τοῖς ἱεροῖς, ὃν μάλιστα αὐτοῖς ὁμοιώτατον.) Stoici denique ipsum *Jovem*, in quem omnia resolventur. Hæc Theologia, cùm *Physica* sit, à proposito nostro non alienam esse duxi. Lib. 23. περὶ ἀποχ. l. 2.

Quin & totus Persarum cultus, si reliquarum gentium superstitionibus conferatur, *Philosophicus* dici meretur. Hujus compendium habes apud Herodotum, his verbis: Πέρσας ᾗ οἶδα νόμοισι τοιοῖσι χρεωμένȣς. Ἀγάλματα μὲν, καὶ νηὲς, &c. *Porrò ritus quibus utuntur Persæ, tales esse comperi. Neque statuas, neque templa, neque aras extruere consuetudo est: Quinimò hoc facientibus insaniæ tribuere, ob id (ut mea fert opinio) quod non, quemadmodum Græci, sentiunt Deos more hominum esse natos, aut hominum similes. Moris habent, editissimis quibusdam conscensis montibus, Jovi hostias immolare: omnem gyrum cœli Jovem appellantes. Soli, Lunæque sacrificant, & Telluri, Igni, Aquæ atque Ventis. Hisque solis sacra faciunt jam inde ab initio.---- Sacrorum autem ritum circa hos jam dictos Deos hujusmodi quondam instituerunt. Persæ quippe sacrificaturi, nec aras erigunt, neque ignem accendunt prorsus, sed neque libamentis utuntur, aut tibiis, coronisve, aut molis. Verùm ut quisque Divis hisce sacra facere statuit, in locum mundum victimam sistens, deum illum implorat,* Lib. 1. c. 131, 132. ἀνθρωποφυέας.

 myrto

myrto potiſſimùm cinctam geſtans tiaram. Sacrificans verò, non pro ſe ſolo privatimque vota nuncupat, ſed communiter univerſis Perſis benè precatur; imprimis quidem Regi; & inter omnes Perſas, ipſe qui ſacra facit, comprehenditur. Ubi verò carnem victimæ minutatim conſcidit, eamque elixavit, herbam ſubſternit quàm molliſſimam, maximè trifolium. Huic impoſitis carnibus Magus aſtans, THEOGONIAM *accinit. Quam illi habent pro ſacro carmine aut incantatione.* Ita coluerunt Deos Perſæ, præ cæteris populis, caſtè, & ſine fuco. Scio nonnulla narrari aliter de Perſis à *Strabone*, ſed vel diverſas eorum ſectas reſpicit, vel diverſa ſæcula. Illud notatu digniſſimum eſt, quod, inter faciundum ſacra, Magi cecinerint *Theogoniam*. Quæ aliud eſſe non potuit quàm carmen de *Mundi origine*. Dixerat enim antea quos Deos habuere Perſæ: nempe corpora cœleſtia, elementa, partes & regiones Univerſi. Deorum igitur Perſicorum ortus, eſt horum corporum, cœleſtium & elementarium: ſive Cœli, Syderum, & Telluris, ortus. Quæ eſt vera Theogonia antiquo-barbara. Quam quidem poſtea Græculi, qui Deos ἀνθρωποφυεῖς fingebant, in Deorum ſuorum geneologiam craſſam convertêre. Sed de his ſatis: redeamus ad Zoroaſtrem.

De Oraculis Chaldaicis, quæ Zoroaſtro tribuuntur, jam dictum eſt. Memoratur ultra à *Plinio, vicies centum millia verſuum à Zoroaſtro condita fuiſſe*, & ab *Hermippo* expoſita. Arabes præterea referunt Zoroaſtrum tradidiſſe librum Magis, duodecim voluminibus conſtantem, *quorum ſingula corium Taurinum integrum implerent.* Hæc volumina, opinor, ritus ſacros & antiquæ magiæ fontes continebant. Denique *Suidas* recenſet plures Zoroaſtri libros, *de Gemmis*, *de Prædictionibus*

l. 30. c. 1.

Pocock ſpec. Hiſt. Arab.

Elmacin. Hiſt. Arab.

onibus Astronomicis, & quatuor libros, περὶ τῆς φύσεως, *de Naturâ:* quos cæterorum omnium dispendio libens redimerem. Nam, siquid erat scientiæ solidæ in istoc Mago clarissimo, illius fundamenta in hisce de Naturâ libris jacienda essent. Hæc autem omnia pro deperditis habemus, si unquam extiterint; & quæcunque sub Zoroastri nomine apud nos venditantur, vel planè Apocrypha & Pseudonyma sunt, qualia notantur ab aliis: vel adeò nihil eximii continent, aut supra vulgarem Philosophorum disciplinam; ut, si genuina essent, apud me minuerent viri illius famam & dignationem. Ex ipsius genuinâ Philosophiâ fragmentum unum conservavit nobis Plutarchus, ex *Theopompo*; Alterum Porphyrius, in *antro Nympharum*, ex *Eubulo*. Tertium, sed minùs mysticum, *Eusebius*, ex libro sacro Persico; quem ipsius esse Zoroastri voluit. Atque hæc pauca, cùm nonnullis sententiis dispersis, maximè apud authores Platonicos, magni Zoroastri sunt exiles reliquiæ. *De Is. & Osir.* *Præp.Evan. l. 1. c. 7.*

Utì Magorum Persicorum origo & prima tempora sunt incerta, ità de eorum fine & exitu non una & constans est sententia. Cùm dolum facinúsque, occupati à Magis Imperii, ulcisci voluerunt nobiles Persæ, *Smerdis* & sociorum ipsius cæde non contenti, in omnes promiscuè Magos sæviebant; idque tanto impetu, ut, referente Herodoto, nisi noctis interventu cohibiti, neminem Magorum reliquissent. In rei etiam memoriam Μαγοφονίαν instituerunt, festum solenne Persarum: quo die nulli Magorum fas erat prodire in publicum. Hinc imminutam fuisse Magorum dignitatem apud Persas facile est conjicere, non autem extinctam progeniem; hâc enim ætate posteriores erant Hostanes & Hystaspes, famigerata nomina; constatque mansisse Magos usque ad Alex- *Li. 3.*

andri

Diog. in proœm. andri tempora; à quo tandem hos, unà cum Imperio Perſico, nonnulli deletos eſſe volunt. Neque adhuc his penitùs aſſentior: nam ſicut occupato à Perſis imperio, non protinùs interierunt Chaldæi, (eorum enim meminit Cteſias tempore Darii, cùm de ipſius ſepulchro viſitando ageretur) ita nec à Græcis occupato, extincti ſunt Magi; ſed ſuis adhuc ſacris præfuiſſe videntur uſque ad tempora Heraclii, qui *Agath. li. 11.* Πυρεῖα Perſica, lucos, ignem ſacrum, totamque cultûs illius ſupellectilem peſſundedit. Huic autem religioni paulò poſt ſucceſſit Mahometana, in quâ jam hærent, extinctâ omni antiquâ ſcientiâ, occæcati Perſæ.

Hæc de Magis: Quorum doctrina & hiſtoria non ità difficiles eſſent explicatu, niſi jam periiſſent illius *Plin. li. 30. c. 1. Arnob. li. 1.* argumenti ſcriptores præcipui. Quales fuere *Hermippus Smyrnæus*, qui, circa Ptolomæi Euergetis tempora ſcripſit *de Magis*. *Pallas* etiam, referente *Porphyrio* (περὶ ἀποχ. li. 2. & li. 4.) *Mithræ myſteria* optimè collegit & explicuit. Euſebius (præp. Ev. p. 42.) *Oſtanis Octateuchum* citat. Adhæc *Eubulus*, incertæ *Li. 11. adv. Jov. περὶ ἀποχ. li. 4. Phot. Bibl. Cod. 81. In proœm. & Plin. ut ſupra.* ætatis author, hiſtoriam *Mithræ* & *Magorum* multis libris conſcripſit, ſecundum Hieronymum & Porphyrium; & diverſos eorum ordines diſtinxit. Prætereà *Theodorus Mopſueſtenus* tres libros compoſuit, περὶ τῆς ἐν Περσίδι μαγικῆς. Denique authores quos citat Laertius in hoc argumento, nempe *Hermodorus* Platonicus, Ariſtotelis *Magicum*, ſive, juxta Suidam, *Antiſthenis* aut *Rhodonis*, quod de Zoroaſtro tracta- *Clem. Alex. Strom. 3.* vit, perierunt. Et Zanthus Lydus, qui *Magica* ſcripſit, & Magorum à Zoroaſtro ſucceſſionem & ſeriem, juxta Laertium, deduxiſſe videtur. Citat prætereà in eodem argumento Laertius *Sotionem* de ſucceſſionibus, *Dinonem* de rebus Perſicis, *Eudoxum*, *Theopompum*,

Eude

Eudemum Rhodium, & *Clearchum Solensem*. Qui omnes desiderantur. Hi veteres authores si extarent, meliùs edocti essemus quæ vera fuit Zoroastri & Magorum Philosophia, quam omnis antiquitas celebravit. De Persis hactenus.

CAP. VI.

De Arabum *&* Phœnicum *historiâ literariâ.*

A Persis ad *Arabes* & *Phœnices* pergamus; utrosque antiquæ sapientiæ famâ præclaros. Sapientiæ Arabicæ æternum monumentum reliquit *Jobus*, *Mose* ipso antiquior; Nobilis Arabs, φιλόθεος καὶ φιλαλήθης, cui triplex æs circa pectus integerrimum, quod nulla Satanæ tela unquam perfodere potuerunt. Virtutis heroicæ & infractæ fortitudinis exemplum. Hunc nulla adversa, neque corporis mala, neque bonorum damna, neque ira cœli & charissimorum liberorum cædes, mente solidâ excusserunt. Non tantùm sæviebant hostes, sed etiam exanimabant amici; &, quod ingenuis probisque gravissimum est, simulatæ pietatis, occulti criminis, læsi Numinis, postulabant. Ille, rupis instar, immotus stetit, neque Deum, quem novit Optimum Maximum: neque seipsum, recti conscium, incusare voluit. Quantum possit Religio naturalis, magnum & memorabile exemplar.

Qui

Qui plura desiderant circa eximiam hujus viri pietatem, & in singulis ferè Christianæ religionis præceptis sanctam vitæ morumque cognationem, adeat *Eusebium* de Demonst. Evang. *l.* 1. *c.* 5. *&* 6. ubi hæc omnia sigillatim percurrit. Intereà non gravabor adjicere illustrissimi viri Encomium quod occurrit apud Suidam, Ἰὼβ ὁ μέγας ὄντως ἐκεῖνος καὶ γενναῖος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστής· ὁ πρῶτος ἀνοίξας τὸ γυμνικὸν ἐκεῖνο, καὶ μέγα καὶ παγκόσμιον στάδιον. ὁ τὸν ἀντίπαλον πάσαις ταῖς καταβαλὼν ὁ μέχρι καὶ τῶν ὀστέων τὰς πληγάς, καὶ τοὺς μώλωπας εἰσδεξάμενος, καὶ μείνας ἀήττητος ὁ σκωλήκων πλήρης, καὶ στεφανίτης. ὃν οὐδὲ θάνατος ἴσχυσε καταστρῶσαι, καὶ κονίσαι τὰ ὄπισθεν, ἀλλ' ἔτι ἕστηκεν ὥσπερ τις ἀνδριὰς ἀπερίτρεπτος, ἢ ἄκμων ἀνήλατος, δι' ὅλου τοῦ βίου καταπαλαίων, καὶ καταῤῥάσσων τὸν ἀντικείμενον. οὗτος πρῶτος κατεπάλαισε τὸν διάβολον. οὗτος ἤρατο κατὰ τοῦ πικροῦ νίκης τρόπαια, οὐ νέμεα καὶ ὀλύμπια, ἴσθμιά τε, καὶ πύθια, καὶ ὅσα ἑλληνικοὶ διακομπάζουσι λόγοι, ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ περὶ παίδων, καὶ κτήσεως, καὶ βοσκημάτων, καὶ θεραπείας, καὶ πάσης τῆς τοῦ βίου διαγωγῆς, καὶ πτωμάτων οἰκίας, τάφους τὰς αὐτάς, καὶ πολυάνδρια τῶν αὐτοῦ παίδων γεγενημένας ὁ καρτερόψυχος θεασάμενος, οὓς ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ ἐπὶ τῆς τραπέζης συνωχουμένους καὶ συνεσθίοντας κατέστρωσε σωρηδὸν ὁ παμμίαρος------ καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἡ λύσσα καὶ βασκανία ἠρκέσθη τοῦ ἀντιπάλου, ἕως αὐτὸν τὸν ἀθλητὴν γυμνὸν ἐπὶ κοπρίας ἐκκαλεσάμενος, καὶ κατάστικτον ὅλον τοῖς ἕλκεσι, καὶ πλήρη σκωλήκων ἀπεργασάμενος, θέαμα φρικτόν τε, καὶ ξένον ὅλῃ τῇ ὑφ' ἡλίου κατέστησεν, ἔτεσιν ἑπτὰ τοῖς ὀδοῦσι δαρδάπτων, καὶ τῇ γλώσσῃ λικμώμενος ὅλον τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, μέχρις ὅτου τὴν ἧτταν ἐφ' ἑαυτὸν ὁ παμμίαρος ἐνεσπάσατο, καὶ τὴν αἰσχύνην τέλεον ἐκληρώσατο. Hæc longiuscula sunt, sed quæ debentur tanti viri meritis & memoriæ.

M. p. 10. *&* 14.

Prætereà

Præterea Arabem nostrum fuisse virum πολυμαθῆ καὶ πολυίστορα, & naturalis scientiæ peritum, ex ipsius historiâ liquidò constat; hanc, φυσιολογίαν ὅλης τ. κτίσεως continere, ait *Suidas*; certè tam dogmata, quàm præcepta *Noachidarum*, in illis commentariis reperiuntur, & ex modo quo celebratur ab iis *Telluris origo*, ipsiusque in Diluvio dissolutio, quæ in sequentibus explicanda sunt, manifestum est, utriusque doctrinam arcanam calluisse illius scripti authorem primum & Arabicum. Dico authorem *primum & Arabicum*; quisquis enim fuerit qui hoc opus in hodiernam formam digessit, nisi totum fictitium esse velimus, materiam operis ex adversariis Arabicis, de vitâ *Jobi*, necesse est deprompserit. Neque id dissimulavit author, nam multos reliquit Arabismos in opere suo, qui fontem sapiunt & originem unde deducti sunt. *Cap.* 38.

Primum hoc esto monumentum sapientiæ Arabicæ, & vetustissimum; nulla enim gens, ex quo perierint *Enochi prophetiæ*, monstrare potest antiquioris aut æquævæ sapientiæ specimen; cùm non sit dubium, res *Jobi* tempora Mosaica præcessisse. Adeóque Literarum usum, & Scripturæ: præterea, notitiam Syderum: Historiæ naturalis non pauca: & denique, veri Dei cultum, ante natum *Mosem*, in Arabiâ obtinuisse. Et quoad literas & disciplinam, eas, ad *Solomonis* usque tempora, inter Arabes floruisse, fide dignum erit, si Reginam *Shebam*, quæ *Solomonem* visum venit, Arabicam credamus: prout ex multis indiciis colligitur. Hæc autem, cum exierit regno quasi ad certamen literarium: nempe ad tentandam sapientiam *Solomonis*, si famæ par esset & expectationi; argumento esse potest, sapientiæ studium, isthoc sæculo, tam in Aulâ regiâ, quàm in *1 Reg.* 10.

scholis Arabicis, viguisse, in laude & vincendi gloriâ ambitiosum. Suppetit etiam aliud, ni fallor, & recentius, in sacris literis, sapientum in Arabiâ argumentum, vel exemplum: *Magos* intelligo, qui Jesum infantem venerunt adoratum ex Oriente; hoc enim de Arabiâ libens interpretor, cùm idem senserint ex Patribus plures, atque hoc ipsum subindicari mihi videatur à Prophetâ, *Psal.* 72. 10. cùm psalmum illum propheticum ultimò respicere Messiam, certum sit. Dona etiam quæ afferebant, soli Arabici opes erant; atque μάγοι ἀπ' ἀνατολῶν eandem gentem notare videtur ac בְּנֵי קֶדֶם filii orientis, *Job* 1. 3. Quin Orientis nomine vulgò appellari à Judæis Arabiam, notat probatque *Grotius.* (*In Matt.* 2.) Denique, ut nullus inde restet scrupulus, non tantùm Persarum sapientes dicebantur Magi, sed per totum ferè Orientem nomen illud obtinuit, ut videre est apud Lucianum & Plinium; & speciatim *Hippocum*, Arabem, inter Magos numerat Plinius. (Μακροβ. Plin. l. 25. 2. l. 30. c. 1.) *Bilhamum* etiam, quem rex Moabitarum consuluit contrà populum Israeliticum, (*Numb.* 22.) sive Magum dixeris, sive Prophetam, ex eodem hoc ordine fuisse, verisimile est.

Inter Arabes populos, memorabiles erant *Zabii* vel *Zabaistæ* (iidem, ut mihi videtur, cum *Sabæis* aut eorum sacerdotibus) gens perantiqua, & suo more religiosa. In horum fide & cultu aiunt Judæi primitùs educatum esse Abrahamum: sed posteà, ut unum verum Deum coleret, ab iis secessisse, atque dogmata eorum impugnâsse. (*Maimon. Mor. Nev. part.* 3. *c.* 29.) Præterea, *Mosen* in legibus suis formandis Zabiorum mores & ritus maximè respexisse, vult *Maimonides*; (*Ibid.*) ideoque Legislatore suo antiquiorem facit gentem istam, & dignam, unà cum Ægyptiâ, quam in consiliis suis intueretur,

ut

ut eorum contagia effugeret. Inter hos nunquam defuisse Magos, sive pristini moris philosophos, verisimile est: & non tantùm libros pervetustos & traditiones jactant, sed etiam se *Noachidas* esse gloriantur, *& fundamentum eorum religionis esse religionem Noachi.* Hanc quidem puram coluit *Jobus*, eorum conterraneus aut confinis: illi autem impuram, idololatriâ & inquinamentis magicis pollutam; colebant enim *Solem & Lunam, & genios indigenas*; referente Philostorgio. Atque eò respexisse videtur *Jobus*, cùm se, Arabem, purgat à Solis & Lunæ cultu, *cap.* 31. *ver.* 26, 27.

Hott.Hist. Orient. p. 169, 171. *ex Beidavo & Kessæo, script. Arab.*

Boch. Geog. l. 2. *c.* 26.

Quare æquum esse videtur ut admittamus, apud Arabes fuisse genuinos *Noachidas* & degeneres; ex illorum numero erant *Jobus*, cum suis amicis & cognatis; ex horum autem numero Zabii, aliique Arabes. Nam Arabes generatim magnam cum Noacho conjunctionem affectant asserúntque, & gentis suæ originem ab ipso deductam etiamnum in genealogiis ostentant. Indigenas à *Joctano*, advenas ab *Ishmaele*, repetentes. Horum utrumque genus quædam *Dogmata Noachidarum* retinuerunt, quæ sapientiæ Orientalis videntur mihi radices. Præterea si ex eâdem patriâ venerint Magi Christicolæ, quid ni credamus per totum hoc intervallum, ab ætate *Jobi* ad natum Christum, eandem doctrinam, idem Philosophorum genus, rariùs licet, apud Arabes permansisse; præsertim cùm, aliquot ante Christum sæculis, eò profectus sit *Pythagoras*, tanquam ad unam è quatuor gentibus præcipuis, quas, ad comparandam scientiam, invisebat. Ἀφίκετο δὲ καὶ πρὸς Αἰγυπτίους ὁ Πυθαγόρας, καὶ πρὸς Ἄραβας, καὶ Χαλδαίους καὶ Ἑβραίους, diciturque versatus esse cum Rege in Arabiâ, (regulo, opinor, Mago) in Babylone autem cum Chal-

Porphyr. de vit. Pyth.

Lib.25.2. dæis & Zabrato. *Democritus* etiam apud *Plinium* dicitur, Perſidis, *Arabiæ*, Æthiopiæ, Ægypti Magos inviſiſſe.

Hæc de temporibus ante-Chriſtianis; neque literarum ſtudiis offeciſſe religionem Chriſtianam ſupponere licet, quanquam in illâ gente, forſan iiſdem non multùm profuit; inter Patres quidem Chriſtianos non memini ullum fuiſſe Arabem. Et per multa ſæcula altum erat de philoſophiâ Arabicâ ſilentium, adeò ut mollioribus ſtudiis dedita, expoliendæ linguæ, poëſi, & orationum compoſitioni, gens illa ad ſeveriores literas à multis inepta crederetur. Sæculo autem poſt Chriſtum natum ſexto præterito, exortus eſt Iſmaliſmus, ſive Lex Mahometis: &, neſcio quo fato, cum illâ religione, literarum omnium inimicâ, revixit inter Arabes philoſophiæ amor & ſtudium.

Abulphar. de orig. & mor. Arab. cum notis Pocock in ſpec. hiſt. Arab.p.164.

Notum eſt, poſt ortum Mahomedis, cum novâ religione novum Imperium molitos eſſe Arabes ſive Saracenos, atque miro progreſſu magnam orbis partem armis ſuis ſubjeciſſe. Eodem tempore, philoſophandi ſtudio, quaſi redivivo, animati ſunt: & cùm in Occidentem & Europam penetrâſſent, philoſophiam Arabibus anteà incognitam & inauditam, Græcanicam nempe & Europæam, imbiberunt. Cúmque per illa tempora Ariſtotelis doctrina in Scholis & Academiis Europæis omnium maximè invaluiſſet, hanc plerumque amplexi ſunt Arabes: quàm poſteà magno ſtudio & ſtrepitu ubique propagârunt. Ex iis autem nonnulli in alias Græcorum Philoſophorum ſectas delapſi ſunt, aut ex pluribus mixtam condiderunt. Denique tanto amore flagrabant literaturæ Græcanicæ, & tot eorum volumina ad ſe transferri & Arabicè verti curabant, ut poſtea apud Saracenos potiùs quàm apud Græcos ipſos, quærendi eſſent Au-thores

Maimon. Mor. Nev. par.1.c.69, 71.

thores Græci. Meritò mirari licet hanc gentem triplici œſtro ſimul percitam eſſe, religionis, belli, & literarum. Quoad priora, infrà unius ſæculi ſpatium multos magnoſque populos ſibi ſubjugaverant; & quoad literas, magnâ contentione & ſumptibus ex omnibus locis libros Græcos & Romanos arceſſi curabant. Addit prætereà *Erpenius*, *Tranſtuliſſe Arabes in ſuum ſermonem nobiliores omnes authores veterum, Ægyptiorum, Perſarum, & Chaldæorum; qui ſapientiæ omnis ac ſcientiæ primi perhibentur fuiſſe authores.* *De Ling. Arab. p. 53.* Sed quoad *Saracenos*, aut non omnes ceperat, aut ſtatim deferbuit iſte ardor: nam cùm, captâ *Alexandriâ*, *Johannes Philoponus*, qui magnam gratiam apud ducem exercitûs conſecutus eſſet, petiiſſet, ut libros philoſophicos, qui in Bibliothecis Regiis invenirentur, ei concederet; re ad Imperatorem delatâ, comburendos eſſe juſſit omnes, in calfaciendis balneis. *Hott. Analec.* Egregium & Imperatorium facinus! quo jam ſecundò periit Bibliotheca Alexandrina; cum ſummo damno Reipublicæ literariæ.

Librorum Arabicorum, qui ſuperſunt, theſaurus maximus eſt Bibliotheca *Feſſana*, quæ triginta millia voluminum Arabicè ſcriptorum continere dicitur. Ex ſententiâ autem Hottingeri, qui cum libris Arabicis multùm verſatus eſt, vix ullum reperies *annis octingentis antiquiorem*; *Iſmaliſmo autem & Alcorano nullum*; neque *Theologum*, neque *Philoſophum*, neque *Hiſtoricum*. *Analec. Hiſt. Theol.* Licèt verò non adeò antiqui ſint hodierni libri, continere poſſunt multa ex antiquioribus deſumpta, & nonnullas primævorum dogmatum reliquias. *Avicenna* ſcripſit librum de *Philoſophiâ Orientali*, cujus meminit *Tophail* in ſuâ Epiſtolâ, & ſe ait etiam ab amico ſollicitatum eſſe, ut de myſteriis ejuſdem philoſophiæ ſcriberet. *Philoſ. Autodidac.* Hi verò, cùm vive-

rent,

rent ambo multis sæculis post ortum Mahomedis, indicio est, non prorsus exolevisse apud Arabes illius temporis, pristinæ philosophiæ memoriam; sed ab alienis forsan, magis quàm suis, hauriendam monumentis.

Mor. Nev. par.3.c. 29. Quoad libros Zabiorum, multos recenset *Maimonides*: plerumque, opinor, supposititios. Optandum esset maximè, ut Rabbinus ille clarissimus, qui, cum magno apparatu, doctrinam Zabiorum instauravit, applicuitque ad interpretandas leges Mosaicas, probatam nobis dedisset antiquitatem, simul & authoritatem, istorum librorum, quos vidit sequiturque in enarrandâ Zabiorum Theologiâ. Nisi enim pertigerint ad tempora Mosaica, & religionem ritusque retulerint *Mosi* coævos aut antiquiores, his superstructæ interpretationes carent fundamento; quippe iniquum esset, verba Ligislatoris ad post-natas superstitiones propellere & accommodare. Sed hæc obiter. Cætera scripta Arabica quærenda sunt in *Bibliothecâ Orientali Hottingeri*, & aliorum, qui hanc materiam datâ operâ tractârunt. Denique, quoad Dogmata Philosophica Arabum, Philosophorum *Abr. Eccl. Hist. Arab. c. 12.* secta antiquissima, cujus suppetit memoria apud Arabes, perhibetur illa *Dahritarum*. Qui, tam de Mundi, quàm de Animarum, origine & exitu, malè sensisse videntur. Hunc enim æternum esse volunt, ex utrâque parte: illas ex neutrâ; traduces nempe, & morituras. Unde horum commune scitum erat, *Uteri pariunt, Sepulchra deglutiunt*: quo rerum omnium ortum & interitum denotabant. Ac proinde Philosophos istos primæ antiquitatis titulo inter Arabes, malè ornatos esse censeo: cùm illud ab *Aristotele*, alterum ab aliis recentioribus, hausisse videantur. Nisi forsan crassè nimis & incorrectè, quod

sæpius

ſæpius accidit, antiquorum ſententias, alii poſt alios, repetant. Id quidem conſtat, poſt Mahometis tempora, ſapientiam Arabicam in fabulas & fœditatem degeneráſſe. Et niſi extitiſſent in ſacris literis ſpecimina quædam præſtantioris indolis inter Arabes, gentem illam in Philoſophorum cenſu vix inſeruiſſem. Conſtat enim, à multis ſæculis, figmentis & allegoriis, ad faſtidium uſque, luxuriâſſe ingenium Arabicum. Sed de his hactenùs.

Jam ventum eſt ad *Phœnices*; populos peranti- *Phœnices.*
quos, ad imam oram maris Mediterranei ſitos; quorum magnas copias patriâ expulit Dux Iſraelitarum *Joſhua*. Hanc gentem cum primis literatam fuiſſe extra dubium eſt; ipſæ literæ horum inventa dicuntur; Græcis ſaltem authores erant literarum, ſub auſpiciis *Cadmi*, ante bellum Trojanum. Numeros etiam inveniſſe dicuntur & Arithmeticam; præterea Aſtronomiam & Syderalem ſcientiam; adhæc Nauticam & nova per Oceanum itinera. Denique ipſam quodammodò Phyſiologiam, ſi *Poſidonio* creditur, aut modum Philoſophandi per hypotheſes. Imò, ne quid eorum laudibus deſit, omnigenæ philoſophiæ divites ait *Strabo*, πάσης τῆς ἄλλης φιλοσοφίας εὐπορίαν *Lib. 16.*
πολὺ πλείστην λαβεῖν ἔστιν ἐκ τούτων τῶν πόλεων. Loquitur autem de civitatibus Phœniciis.

Quæ gens uſpiam Reipublicæ literariæ incrementis tantum contribuit? Quæ tot inventorum gloriam ſibi vindicare poteſt; aut latiùs, emiſſis coloniis, propagavit? Præterea, *Thales* & *Zeno*, duarum apud Græcos ſectarum principes, Phœnices erant, aut à Phœnicibus oriundi. Neque minùs ad Phœnices, quàm ad Chaldæos & Ægyptios profectus eſt *Pythagoras*, ut ſcientias Mathematicas addiſceret. *Porph. in*
Denique præceptor Pythagoræ, *Pherecydes*, in legen- *vit. Pyth.*

dis

dis *ſecretis Phænicum libris*, ſeſe exercuiſſe dicitur: ſibiipſi præceptor ſimul & diſcipulus. Ità *Suidas*, αὐτὸν δὲ, ὐκ ἐσχηκέναι καθηγητὴν, ἀλλ' ἑαυτὸν ἀσκῆσαι κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. *Ipſum quidem*, de Pherecyde loquitur, *non habuiſſe præceptorem, ſed ſeſe exercuiſſe, comparatis myſticis vel reconditis Phænicum libris.* In Phœnicum laudes non parum propendeo, ſed illud unum tardiùs à me creditur, quod à *Strabone* fertur & à *Sexto Emperico*, Philoſophum Phœnicem, dictum *Moſchum*, *Atomorum* hypotheſin, ante tempora Trojana, inveniſſe; verba *Strabonis* hæc ſunt, Εἰ δὲ δεῖ Ποσειδωνίῳ πιστεῦσαι, καὶ τὸ περὶ τῶν ἀτόμων δόγμα, παλαιόν ἐστιν ἀνδρὸς Σιδονίου Μόσχου πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων γεγονότος. Nec aliter *Sextus*, Δημόκριτος δὲ καὶ Ἐπίκουρος ἀτόμους (ἔλεξαν εἶναι τὰ τῶν ὄντων στοιχεῖα) εἰ μή τι ἀρχαιοτέραν ταύτην θετέον τὴν δόξαν, καὶ ὡς ἔλεγεν ὁ Στωϊκὸς Ποσειδώνιος, ἀπὸ Μόσχου τινὸς ἀνδρὸς Φοίνικος καταγομένην. Vides rem totam in unius Poſidonii fidem referri, & de hujus fide utrumque authorem ſubdubitare; cùm itaque *Atomorum* hypotheſin invexiſſe *Leucippum* aut *Democritum* multò plures, & probatioris fidei teſtes affirment: & inter alios hujus ipſius *Poſidonii* diſcipulus *Cicero*: his ego libentiùs aſſentior; maximè, cum idem *Cicero* huic philoſopho *falſidici* notam adjicere non vereatur: *Quædam etiam Poſidonius, pace magiſtri dixerim, comminiſci videtur.*

Voc. Φερεκύδ.

Adver. Mathemat. p. 367.

l. de Fato.

Præterea non videtur mihi ſapere indolem antiquiſſimorum temporum iſte modus philoſophandi per *hypotheſes* & principiorum *ſyſtemata*; quem modum, ab introductis Atomis, ſtatim ſequebantur philoſophi. Hæc Græcanica ſunt, ut par eſt credere, & ſequioris ævi. Duraſſe mihi videtur ultra Trojana tempora philoſophia traditiva, quæ ratiociniis & cauſarum

causarum explicatione non nitebatur, sed alterius generis & originis doctrinâ, primigeniâ & πατροπαραδότῳ. Denique in Phœniciâ *Sanchoniathonis* philosophiâ nulla occurrit mentio aut memoria Atomorum vel dogmatis atomici; licèt de rerum ortu & mundi primordiis disertè agatur, ubi maximè de hujusmodi principiis tractandi locus esset. Quare his expensis, credendum est potiùs à Posidonio hoc dictum esse, aut negligenter, aut per invidiam; cùm non desint in omni ævo qui Inventorum laudes ab authore recenti in antiquiorem rejiciant. Sed pergamus in proposito.

Circa Theologiam aut Philosophiam Phœniciam nihil superest, quod sciam, præter illud excerptum ex *Sanchoniathone* quod conservavit *Eusebius*, ex interpretatione *Philonis Biblii*. Ejusdem etiam operis Phœnicii, & Interpretis Græci, meminit Porphyrius: qui Tyrius erat, patriâ linguâ dictus *Malchus*. Scripsisse dicitur Sanchoniathon ante tempora Trojana à Porphyrio & Eusebio; quibus astipulatur, in rebus Phœniciis versatissimus, Bochartus. Quoad ingenium viri, si id rectè nobis depinxit Philo, aptissimum habuit ad Philosophiæ studium: dicitur, πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ' οὗ τὰ πάντα συνέστη, παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν. *Multifariam doctus & curiosus, & præcipuè discendi cupidus ex quibus initiis, aut primordiis, omnia constituta sunt.* Hoc primum maximumque Philosophi officium est, in rerum Origines inquirere. Atque patet itidem ab hoc fragmento authoris, eum imprimis Κοσμογονίαν instituisse, sumpto initio ab antiquo Chao. Dein Ἰλὺν primigeniam, tanquam materiam proximam aut seminarium statuisse, unde proveniebant prima rerum stamina; earum scilicet quæ in superficie telluris genitæ fuere.

Præp. Evang. li. 1.

Theor. Tel. li. 2. c. 7. Hæc doctrinæ nostræ prorsùs consentiunt, ut suis locis vidimus. Cùm verò hanc physiologiam, ἐκ τ̃ κοσμογονίας Τααύτε sumpsisse se fateatur, in sequentibus ubi de Ægyptiis tractabitur, plura quæ huc spectant adjiciemus.

Hæc suæ historiæ præmisit Sanchoniathon more Antiquorum; qui in historiis suis contexendis pedem referre solent ad prima rerum temporumque initia. Sed scripsit etiam seorsim plura philosophica, secundùm Suidam; nempe περὶ τ̃ Ἑρμῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν. Hæc si ad manus nostras pervenissent, circa doctrinam Phœniciam aut sapientiam Orientalem exigua aut nulla esset controversia. Desiderantur prætereà qui res Phœnicias scripserunt, patrio sermone, *Theodotus*, *Hypsicrates* & *Mochus*; *Orat. contra Græ.* Quos Græcè transtulit, secundùm Tatianum, *Chætus*, vel *Lætus*. *Ibid.* Mochum autem illum eundem esse suppono cum *Mōscho* Strabonis, qui Atomorum dogma invexisse ferebatur. Cum Mocho conjungit Josephus *Hestiæum* & *Hieronymum Ægyptium*, *Li. 1. Antiq. c. 4.* rerum Phœniciarum Scriptores; Μῶχός τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις: loquebatur autem de Diluvio & Antediluvianorum longævitate. Speciatim quoad Hieronymum, dicit eum conscripsisse τ̃ ἀρχαιολογίαν τ̃ Φοινικικὴν, *Phœnicum Archæologias*. Quæ apud antiquos, res etiam naturales complecti solent; idque hoc ipso specimine comprobatur. Alii sunt prætereà rerum Phœniciarum scriptores; Hi autem in re nostrâ, hoc est Philosophicâ, maximè desiderari mihi visi sunt. Jam ad alias gentes pergendum.

CAP. VII.

De Hebræis, *eorumq́ Cabalâ.*

SUperſunt *Hebræi* & *Ægyptii*; Inter quos lis eſſe ſolet de primatu & antiquitate in re literariâ. Sed quem unquam Græcorum legimus adiiſſe Judæam ad capiendum ingenii cultum: quem non in Ægyptum deſcendiſſe? unde miratus eſt *Lactantius*, *Inſt. li. 4. c. 2.* quod cum Pythagoras, & poſtea *Plato*, aliique *amore indagandæ veritatis accenſi, ad Ægyptum*, & *Magos*, & *Perſas uſque penetrâſſent, ad Judæos tamen non acceſſerint.* Argumentum non obſcurum, Gentem iſtam, tunc temporis, literarum nomine non claruiſſe. Quoad Origines Judaicas, admodum ignotæ erant Gentibus: quare habiti ſunt Judæi à pleriſque, aut pro indigenis Ægypti, ex eâdem ſtirpe oriundis: aut pro inquilinis vilibus & nullius numeri. Nulla autem gens eſt, ex toto humano genere, cujus origo & primæva hiſtoria tam certò claréque nobis innoteſcit ac gentis Judaicæ. Quod ſacris literis & commentariis *Moſaicis* integrè debemus.

Quùm autem omnes antiquæ gentes, ſaltem ex ſententiâ noſtrâ, ſapientiæ cujuſdam reconditæ cuſtodes eſſent, hæc etiam inter Hebræos quærenda eſſe videtur. Notum eſt verò in diſciplinis Mathematicis aut Philoſophicis nunquam præcelluiſſe hanc gentem, neque in cæterarum artium ſtudiis, aut id genûs ullo humani ingenii eximio fœtu. Unde illud

 acerbè

Jos. cont. Apion. l. 2. acerbè dictum ab *Apollonio*, Judæos ἀφυεςάτυς εἶναι τῶν Βαρβάρων. Καὶ διὰ τῦτο, μηδὲν εἰς τὸ βίον εὕρημα συμβεβλῆσθαι μόνυς. *Barbarorum esse ineptissimos: ideoque solos illos, nullum inventum vitæ utile, peperisse.* Quæ autem apud ipsos erant Scholæ & Academiæ pristinæ, non tam ad Encyclopædiæ studia, ut solent hodiè, formatæ & compositæ erant, quàm ad religionis instituta, & dona prophetica imbibenda. Nulla enim gens per terrarum orbem, nullus populus, tantùm abundabat Prophetis, ac viris cœlesti spiritu tactis, quantùm Judæi: ut ipsi solo & climati vis aliqua divina inhæsisse videretur. *Vid. Seph. Cosri.* At præter illa effata & oracula divina, aiunt se conservâsse, à temporibus *Mosis*, vel etiam ipsius *Adami*, Doctrinam quandam arcanam, dictam *CABALAM*, quæ utriusque mundi mysteria recludit, naturalis & invisibilis; atque omnium gentium, tam antiquam sapientiam, quàm novam eruditionem, superat.

Restat igitur id unicè quærendum quoad literaturam Judaicam, siquid solidi & sinceri extet hodiè, aut unquam extiterit, de hâc doctrinâ Cabalisticâ: Dico, *aut unquam extiterit*; quanquam enim dubitare non liceat *Mosem* fuisse virum sapientissimum, & arcana naturæ ac divinæ providentiæ percalluisse; quantum tamen hujus arcanæ cognitionis Israelitis impertiverit, incertum esse videtur. Certúmque est, id, quantumcunque fuit, ex illo tempore multis modis depravatum esse; & sub nomine *Cabalæ*, varia ingeniorum figmenta, & nugaces methodos eruendi, nescio quæ, mysteria, à malè feriatis Rabbinis, suis discipulis quotidiè obtrudi.

Quamobrem qui tentare cupiunt, siquid supersit incorrupti in Cabalâ Judaicâ, atque à genuinis spuria, à veris fictitia secernere vellent, oportet eos

amputare,

amputare, *primò*, Cabalam illam Literalem, vel Numeralem, vel Grammaticam; quæ ex literis Alphabeti, Divinorum nominum, aut vocabulorum in ſacrâ ſcripturâ, neſcio quos ſenſus arcanos condere & contexere ſatagit. Sed hujuſmodi luſus & argutiolæ longè ſubſidunt infrà dignitatem ſpiritûs ſancti; quem non tantùm eorum conſcium, ſed & artificem eſſe, ſi pro veris habeantur, oportet ut ſupponamus. Secundò, Magica omnia & ſuperſtitioſa reſecanda ſunt; quæ ex abuſu Cabalæ prognata, cum eâ ipsâ jam ſæpiùs permiſcentur. Tertiò, notiones vulgares verbis non vulgaribus prolatæ, non ſunt habendæ pro verâ Cabalâ. Hoc vitium irrepſit in omne genus literaturæ myſticæ, ſub larvâ alicujus *numeri*, *ſymboli*, *vocis barbaræ*, *figuratæ aut fictitiæ*, res communes & vulgò notas, cum magnâ pompâ proponere. Quod facile videre eſt in nonnullis ſymbolis Pythagoricis, Ægyptiorum hieroglyphicis, Hermeticorum barbariſmis, & Cabaliſtarum quandoque philoſophematis. Hiſce autem omnibus reſectis, exiguum eſt quod ſupereſt de Cabalâ Judaicâ; cujus jam partes & formam paulatim videamus.

Cabalam igitur, docendi gratiâ, in *Nominalem* & *Realem* diſtinguimus. Hæc res ipſas propiùs attingit, licet obſcuriuſculè. Altera, ut dictum eſt, occupatur tota in uſu myſtico literarum, nominum, & numerorum: adeóque, ex notis Alphabeti, nominibus Dei, ſacri textûs literis, ſyllabis, & dictionibus: numeris denique & numeralibus, myſteria ſua exculpit. Nominalis illa diſtinguitur in tria genera: quæ ſolent appellari *Gematria*, גִימַטְרִיָא: *Notarikon*, נוֹטָרִיקוֹן: *Themura*, תְּמוּרָה: Vocabula, quæ plus ſatis novitatem olent: totumque artificium arguunt figmenti humani. *Gematria* eſt, quæ, cùm

diverſæ

diversæ dictiones eundem numerum literis suis exprimunt, unam per aliam secreto modo explicat. *Notarikon*, quo, alicujus vocis aut vocabuli singulas literas, totidem dictiones integras, alterius significationis, connotare observatur. *Themura* denique, est ars transmutandi dictionem unam aut plures, in alteram aut alias plures, per literarum transpositionem. Harum rerum exempla habes apud omnes authores qui hanc materiam tractant: (*Capnionem, Schinlerum, Rittengelium, Hottingerum*, aliosque innumeros:) quæ si perscriberem, lectori essem fastidio. Sed ne forsan injuriâ videar hanc culpam aut has ineptias affingere Judæis, unicam periodum ex
Cab.l.3. *Reuclino* adjiciam, unde satis patebit, quale sit hoc artificium Cabalisticum: tantique id facere Judæos, ut exinde repetendam esse censeant omnem sapientiam, tam *Mosis* quàm *Solomonis*. *Dixit Ramban in Geneseos exordio, quod ejuscemodi omne Mosi traditum per portas intelligentiæ, contentum est in lege divinâ Judæorum, vel sensu literali vel allegorico, per dictiones, vel Arithmeticas supputationes, vel Geometricas literarum figuras, sive descriptas, sive transmutatas: vel harmoniæ consonantias ex formis characterum, conjunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantiâ, minoritate, majoritate, coronatione, clausurâ, aperturâ, & ordine, resultantes. Et per illam legem à divino spiritu adeptus est Solomon omne quod noverat, & sapientiam super sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum.* En fontes sapientiæ Cabalisticæ. Hæc & hujusmodi, apud nos, sunt puerorum studia & deliciæ. Referunt enim maximè Anagrammata,& Chronogrammatismos, & ejusmodi ludicra, qualia sciolis & semidoctis permittimus, sed nunquam in censum veniunt sanæ literaturæ aut sapientiæ.

entiæ. Illud prætereà vitio vertendum eſt his *δοκησισόφοις*, quod in rebus ſacris hoc modo ludant & ineptiant. Materiam tenuem & vulgarem quovis modo tractare, diſcerpere, convellere, dilacerare, tranſponere, animi exercendi gratiâ haud vetitum eſt; ſed textui ſacro, nominibuſque Dei, oportet adhibere reverentiam: In his tamen duobus potiſſimùm artem ſuam nugatoriam exercere ſolent. Quoad nomina divina, in iis latere myſteria, aut vim ſingularem, ſemper ſtatuerunt Cabaliſtæ; Tria autem potiſſimùm ab iis celebrantur Dei nomina, nomen *Tetragrammaton*, nomen *duodecim Literarum*, יהוה & nomen *quadraginta duarum literarum*. Quoad nomen *Tetragrammaton*, notum eſt ei ſanctitatem quandam & venerationem Judæos univerſim ſemper tribuiſſe, ideóque non à populo, ſed à Sacerdote tantùm; & non niſi in ſanctuario, idque tempore ſolenni; hoc nomen prolatum fuiſſe. Denotat, ut aiunt, ipſiſſimam Dei eſſentiam, qualis eſt in ſeipſo, ſive in ſtatu ante mundano, præcedenter ad omnia ipſius opera externa; ideóque vocari, ut ait *Maimonides*, *Mor. Nev. par. 1. c. 16.* *Schem Hammephoraſh Nomen expoſitum, quià clarè & citra ullam æquivocationem, de ſubſtantiâ creatoris docet.* שם המפורש Reliqua autem Dei nomina aliquam virtutem aut excellentiam divinam connotant, ad opera externa referendam. Quoad alia duo nomina, *duodecim, aut quadraginta duarum literarum*, quid ſint, nullibi memoratur. Sed neutrum eorum fuiſſe unicum vocabulum, at ſententiam, aut ſententiolam, quæ totidem literis conſtabat, rectè videtur notaſſe idem *Maimonides*. Denique, quæcunque ſub hoc capite occurrunt apud Cabaliſtas, ultra ea, quæ commentatus eſt *R. Moſes Maimonides de nominibus Dei,* *Ib. c. 61, 62.* *eorumque poteſtate*, pro fictitiis aut pſeudomyſticis

habeo,

habeo, quibus immorari haud operæ pretium eſſet.

His ita notatis de Cabalâ Verbali, æquum eſſe videtur hanc partem, tanquam membrum inutile aut malè ſanum, amputare à cætero corpore. Atque alteram Cabalam, ſive Cabalæ partem, quam diximus *Realem*, ad examen rationis adducere: Duo ſunt in Cabalâ Reali, præ cæteris, ut mihi videtur, inſignia Capita: Doctrina *Sephiroth*, & doctrina *Quatuor Mundorum*, vel Syſtematum. Hæc utramque paginam faciunt, & ubique celebrantur in illâ philoſophiâ myſticâ: ab his igitur, tanquam exemplis primariis, quid de reliquis, minoris notæ, ſtatuendum ſit, facilè judicabimus.

Sephiroth Cabaliſtica ſunt decem: & in tabulis *Vid. Apparat. in Lib. Zohar part. 4.* ſuis diſponuntur variis modis; quandoque per modum columnarum, quandoque circulorum, quandoque ſub formâ & lineamentis humani corporis, quandoque aliter. Nomina autem ſunt, *Kether*, *Cochma*, &c. Neque refert quo depingantur modo.

Sephir. 1. כתר Corona.	6. תפארת Pulchritudo.
2. חכמה Sapientia.	7. נצח Victoria, vel æternitas.
3. בינה Prudentia.	8. הוד Gloria.
4. גדולה vel חסד Magnificentia, vel benignitas.	9. יסוד Fundamentum.
5. גבורה Severitas.	10. מלכות Regnum.

En

En decem Nomina aut Voces, quas *Sephiroth* appellant, & ubique crepant Cabaliſtæ; ſed quæ notio, qui ſenſus ſubeſt ſingulis, parùm conſtat. Communis ſignificatio horum vocabulorum ſatis nota eſt: hoc autem in loco neſcio quid magni & ſacroſancti involvunt, aut involvere creduntur: ac ſi omnis ſapientiæ, tam divinæ quàm humanæ, theſauri, hiſce decem capſulis abſconditi laterent. Aperi, quæſumus, Theſauros tuos, Myſta Cabaliſtice, ut quid intus ſit, videamus; primâ enim facie nihil præ ſe ferunt ſingulare aut eximium. Viſne ut hæc ſint totidem rerum claſſes & ſumma genera, quas vulgò appellant Categorias? Sed nimis recens eſt illa doctrina, neque ad hæc capita revocari poſſunt rerum omnium cognitarum ordines & multitudo. Viſne *Platonicam* Triadem, vel etiam Chriſtianam hìc occultari? Sed non reſpondet numerus, neque illud dogma recipiunt Judæi. Vis denique alias naturas divinas, & numero plures, hìc intelligi? vel divinas & humanas, ſimplices & compoſitas, ſuperiores & inferiores? Fac tantùm ut innoteſcat vis cujuſque Sephiroth clarè & diſtinctè, nos paratos invenies ad amplectendam veritatem, à quocunque fonte profluentem.

Conſulamus igitur, ſi libet, harum Tabularum Expoſitores: atque etiam Lexica Cabaliſtica; ut diſcamus, primò, quid ſibi velint *Sephiroth* in genere & complexim: Dein de ſingulis quæramus, Quid Nomen cujuſque, Quid notio & natura ferant. Per Sephiroth in genere, eorumque gradus, *Emanationes* rerum à Deo, qualeſcunque & qualitercunque, intelligere videntur. Dico *qualitercunque*, nam indiſtinctè & confusè hæc omnia efferunt; & non tantum Sephiroth, ſed etiam *Mundum Aziluthicum*, de

quo poſtea: & *Adam Cadmon* quod appellant, aliaque, per modum emanationis à Deo provenire ſtatuunt. Sephiroth autem dicuntur, ſive Numeri, (ex nonnullorum interpretatione) *reſpectu Infiniti*; *ſicut enim ab Vno numerali profluunt omnes numeri, ita Sephiroth emanârunt ab uno primo Infinito.* Hæc præterea nuncupant *Ideas* & *Exemplaria* ſapientiæ divinæ, & operationis divinæ media aut inſtrumenta: cum aliis innumeris characteribus incerti ſignificatûs, in quibus repetendis horas malè collocarem. Quare id potius diſpiciendum, ſi in ſingulis ſeorſim explicandis quicquam nos clarius doceant.

Port. Cœl. diſſ.8. c.8.

כתר. Primum Sephiroth eſt *Kether*, *Corona*: De quo, ſi *Lexicon Zohar* conſulamus, pauca dicuntur, & frigidè. *Sicut corona*, inquit, *eſt ſuprema omnium veſtium corporis, ſic hic modus ſummitas eſt Aziluth, vel circumſcribit Aziluth. Expoſitoris* autem Tabulæ Sephiroticæ hæc ſunt Verba: *Prima Sephirah eſt circulus Arick Anpin*, i.e. *Longâ facie præditi, ſeu Longammi, & coronæ ſummæ, quam denotat apex literæ jod nominis Tetragrammati. Hæc circa ima emanationis ſuæ vocatur Longus & Non-ens, circa ſumma verò Infinitum: In medio habet tria capita, propter quæ dicitur Antiquus Dierum.*

Ne ſcintillam quidem lucis hìc video. Obſcura per obſcuriora, Dubia per ambigua: dum explicari dicuntur, plurium rerum incertarum accumulatione magis obfuſcantur. Sed quò nihil deſit aut deſideretur in ſuâ explicatione, varia cognomina & ſubalternas notiones ejuſdem Sephiroth, ſubnectit Author, his verbis: *Cognomina & ſubordinata hujus Sephiræ*, ſunt, 1. *Lux: nam* אין סוף *Infinitum*, & אור *Lux*, *numeris æquipollent.* 2. *Cauſa cauſarum.* 3. *Color niger.* 4. *Lorum Phylacterii capitis dextrum.* 5. *Ehjeh.* 6. *Fons*

ſine

ſine fundo. 7. *Miſericordiarum Pater.* 8. *Aleph magnum.* 9. *Timor domini.* 10. *Lux inacceſſibilis.* 11. *Dies Æternitatis.* 12. *Privatio.* 13. *Mens.* 14. *Tredecim oracula miſericordiæ.* 15. *Hic, Ille.* 16. *Nihil.* 17. *Oriens.* 18. *Caput album.*

En octodecim notas & characteres primi Sephiroth, ad illuſtrandum ipſius naturam & virtutes. Ego verò ingenuè fateor, per hæc additamenta aut appendices me nihil plus ſcire aut ſapere. Hoc certè ſcio, Rem quampiam malè definiri aut explicari per metaphoras, allegorias, aliaſque locutiones figuratas: multò magis per rationes ſibi invicem oppoſitas & repugnantes. Aiunt autem, ut vides, hoc primum Sephiroth eſſe *Album, Nigrum, Lucem, privationem, Nihil.* Ecquiſnam hinc inſtructior eſt à doctrinâ primi Sephiroth? aut certior factus quid negat, quid affirmat, quid in ſe continet? vera ſint an falſa, quæ nos docet, aut docere videtur?

Quare cùm in hoc primo tentamine nihil profecerimus, age, experiamur, ſi placet, in ſecundo Sephiroth: ſi forte illic apertiùs ſeſe explicent Cabaliſtæ. Secundum Sephiroth dicitur *Cochma, ſapientia.* חכמה *Cochma*, inquit Lexicon Zohar, *eſt initium actuatæ Idealitatis: Caput & principium Aziluth.* Prætereà, in doctrinâ metallicâ, inquit, *Cochma eſt gradus plumbi, vel ſalis primordialis, in quo latet plumbum ſapientum.* Profit tibi, Lector, hoc quicquid eſt commentarii, mihi quidem inutilis. Expoſitorem prætereà conſulamus, de cognatis & adjunctis hujus Sephiroth. *Cognomina & ſubordinata Cochma*, inquit, *ſunt*, 1. *Jah.* 2. *Jod Tetragrammati.* 3. *Principium.* 4. *Primogenitura.* 5. *Voluntas.* 6. *Terra viventium.* 7. *Jeſch, Ens ſeu Eſſentia.* 8. *Lux primitiva.* 9. *Triginta duæ Semitæ Idearum.* 10. *Septuaginta legis ſpecies.*

11. *Bellum.* 12. *Judicium.* 13. *Amen.* 14. *Liber.* 15. *Sanctum Sanctorum.* 16. *Informe.* 17. *Profundum cogitationis.* 18. *Cogitatio.* 19. *Formido.* 20. *Eden.* 21. *Olei unctionis ſcaturigo.* 22. *Vinum aſſervatum ab orbe condito.* 23. *Quis.* 24. *Membrum virile ſummum.* 25. *Verbum, ſeu Oratio.*

Deus bone, Quæ ſtrues rerum & verborum! ſine calce & arenâ: ſine nexu, ſine ordine, ſine cognatione. Locutiones tralatitiæ, peregrinæ, obtortæ. Expoſitiones promittunt, afferunt ænigmata, aut vaga ſomnia: & dum ſe profitentur interpretes, cæcis ambagibus argumentum confundunt. Quid aliud hoc eſt, quàm ludibrio habere mentem humanam? & pro veritate ſolidâ, rerum umbras aut nuda figmenta proponere. Si bonâ fide nobiſcum agere velint Doctores Cabaliſtici, tam in hac ſuâ Decade Sephiroticâ, quàm in ſuo Mundorum quaternione, iis duo peragenda ſunt; Dicendum primò, quas ſequantur rerum notiones generales: Quæ principia, & prima fundamenta cognitionis; niſi enim in his conventum fuerit, de reliquis, quæ ab his dependent, fruſtra diſceptabitur. Nos conſuetas & ubique receptas rerum rationes amplectimur, & quæcunque cadunt in conceptum humanum diſtinguimus, primò, in Creatum & Increatum, Finitum & Infinitum. Creatum autem quodcunque, vel eſt ſubſtantia, vel modus ſubſtantiæ, vel relatio. Subſtantia item dividitur in Corpoream & Incorpoream: atque hæc denique in ſuos ordines & gradus. Hæc eſt communis ſemita, ſeu potiùs ſcala intellectûs humani, quâ ab imis ad ſumma aſcenditur, atque itidem deſcenditur à ſummis ad ima. Quicquid percipimus, intra hos limites continetur: Quoties igitur definiendum eſt aliquid & circumſcribendum, reducitur primùm

ad

ad ſuum locum in hâc ſcalâ, quaſi ad ſuum genus & familiam. Dein, iis ſignatur proprietatibus, quibus ab aliis ſui generis diſtinguitur. Unde oritur notitia illius rei diſtincta, & à cæteris omnibus ſeparata.

Præterea, Quùm in omni arte aut ſcientiâ ſint quædam vocabula, aut prorſus nova, aut proprii ſignificatûs, ab uſu quotidiano alieni: ne novo Lectori fraudem faciant, ſolent docti, in ſingulis ferè diſciplinis, Lexica aut Gloſſaria componere: ubi dictionibus notis & explicitis, minùs notarum ſenſus & propoſitum exprimitur. Hâc methodo perinde utendum erat Doctoribus Cabaliſticis, ut de eorum ſententiâ conſtaret. In omni enim ſcientiâ, ut de principiis & notionibus ſummis, ità ſecundò de verbis, eorumque uſu & acceptione, conveniendum eſt. Duo igitur, ut diximus, deſiderantur in philoſophiâ Cabaliſticâ, ut, ſiquid valeat, necne, dijudicemus: primò, principiorum notitia & conſenſus, ſive Scala Logica, ut ità dicam, rerum & notionum: Dein Gloſſarium, de vocum & verborum expoſitione.

Sed ut pergamus in propoſito examine: Placetne ut tertium Sephiroth ordine jam proſequamur? Et dein quartum, quintumque, & ſic deinceps. Sed quo duce? aut quo fructu? Hactenus enim operam luſimus in hoc ſtudio, & apud hos interpretes: Neque clariora nobis ſuppeditant documenta in ſequentibus, ſed quo magis deſcenditur ad inferiora Sephiroth, eo magis inter nebulas & caliginem ſeſe abſcondunt. Vereor igitur nè tædio eſſem Lectori, ſi in his tenebris errantem diutiùs retinerem. Pergamus potiùs, ſi libet, ad alterum caput hujus doctrinæ Cabaliſticæ, quod de *Quatuor Mundis* inſtituitur: & periclitemur iterum, ſi forte in hac

parte

parte diſquiſitio noſtra magis ex animo ſuccedat.

Quatuor Mundi Cabaliſtici ſunt, *Aziluth* (אצילות), *Briah* (בריאה), *Jetzirah* (יצירה), *Aſhiah* (עשייה), Qui reddi ſolent *Mundus Emanationis, Creationis, Formationis, & Fabricæ vel Factionis.* Et in horum ſummitate collocant *En Soph* (Infinitum) ſive, ut alii appellant, *Mundum Enſophicum:* cæterorum omnium primam radicem. Sed quæ nova Syſtemata, inquis? Quos novos mundos, inviſos & inauditos antea, nobis affers? Mundum Increatum ſive Idealem, creatumque agnoſcimus: atque hunc partiri ſolemus in Corporeum & Intellectualem: Neque ullus prætereà rerum univerſarum ordo cadit in cogitationem aut intelligentiam humanam. Audiamus utcunque quid philoſophantur Cabaliſtæ, de naturâ, formâ, aut apparatu horum mundorum.

Quoad mundum *Aziluthicum,* Lexicon Zohar explicat, ſuo more, tam in genere, quam in ſpecie, quid *per Aziluth* intelligendum ſit; & ne Lectorem fraudare videamur quocunque lumine, utrumqne apponendum duximus. *Aziluth eſt ſyſtema emanantium. Evacuato primùm loco pro mundis, non contingebant ſe Lux infiniti ambiens, & Lux vacuo immiſſa: Sed Lux infiniti in vacuum illud influebat per lineam, canalemve quendam tenuem. Illaque Lux eſt principium Emanativum atque Emittens: Lux autem quæ intra vacuum eſt,* eſt *principiatum Emanans; Quæ duo non cohærebant, niſi mediante ſupradictâ lineâ.* Dein *Aziluth* in ſpecie, inquit, *denotat ſyſtema primum è quatuor Olamoth: quod exinde Aziluthicum dicitur: quale nimirum reperitur poſt factam Reſtaurationem, (quam* תיקון *dicunt) de quo nota ſequentia. Decem Sephiroth ſyſtematis Aziluthici generalis,*

ralis, sunt decem נקודות *seu puncta, quæ primùm prodierunt è vasis, ad fracturam tendentibus: ex istis facta est Restauratio. Ex primo enim puncto facta est corona Aziluthica, quæ vocatur Arich Anpin: ex secundo & tertio, Abba ve Imma: ex sex sequentibus, redintegratus est Seir Anpin: & ex ultimo formata est uxor ejus.*

Manet adhuc mihi incognitus hic mundus Aziluthicus, non obstante hâc explicatione generali & speciali. Id tantum capio, per *Emanationem* factum fuisse ex sententiâ Cabalistarum: ut à fonte flumen. Sequitur Mundus *Briathicus* sive *Briah:* quod aiunt accipi vel de creatione hominis: ob multas rationes mysticas, quas piget recitare; vel de *creatione mundi factâ per conversiones & rotationes literarum* אלבם, & אתבש; *& per unam & ducentas triginta portas, seu modos combinatorios.* Gentem cerebrosam! quæ ex conjugatione literarum & syllabarum, ludendo mundos efficit, ut pueri domunculas ex chartis.

Tertius Mundus *Jetzirah*, in libro sic dicto, interprete *Rittangelio*, est mundus Angelorum; vel, ut inquit ille, *Decem mundi Angelorum qui absconditi sunt ab oculo intellectûs corporeo.* Author *Philosophiæ Cabalisticæ* per mundum *Jetzirah* intelligit substantias in *subjecto productas, sive Angelos corporibus Ethereis indutos.* Aitque se ore tenus à Magistro suo, R. *Israele Serug*, accepisse, *quod naturæ Jetzirathicæ constent è spiritibus Briathicis, & corporibus Asbiathicis.* Per Mundum autem *Asbiathicum*, sive mundum *Fabricæ*, intelligunt mundum aspectabilem corporeum. Neque de eâ re lis erit aut controversia.

En quatuor Mundos Cabaliſtarum: quorum inferiores agnoſcimus, ſuperiores autem ultra omnem oculorum aut mentis aciem elati, in vacuis ſpatiis & regionibus ſupermundanis abſconduntur. Abſconduntur, inquam: neque enim aut ſuâ luce patent, aut mutuatitio lumine commentatorum. Tam Authores, quàm Interpretes, rerum umbris decepti, errores ſuos novorum verborum fuco obducunt. Quæcunque intelligimus ipſi clarè & diſtinctè, libenter aliis exponimus, modo intelligibili: Sed cùm ſcientiam myſticam affectamus, fingimus myſteria ubi nulla ſunt, vel ſonoris & ambiguis verbis aliquid magni ſubeſſe: idque nos capere quidem, ſed nolle tam ſacra in vulgus ſpargere: credulis perſuademus. Quamobrem, qui latibula quærunt, & ſibi metuunt ab apertâ oratione, ſemper mihi ſuſpecti ſunt de ineptiis, vel impoſturis. Denique, ut finem faciam, inter legendum hujuſmodi ſcripta, Cabaliſtica, Theoſophica, Hermetica, & omne genûs Pſeudo-myſtica, ſæpe mihi redeunt in mentem verba Chriſti, (*Joh.* 3. 19, 20, 21.) *Dilexerunt homines potiùs tenebras quàm lucem, quia ſunt illorum opera mala. Quiſquis enim quæ mala ſunt, agit, odit lucem: nec venit ad lucem, nè arguantur opera ipſius. Qui verò dat operam veritati, venit ad lucem, ut manifeſta fiant opera ipſius, quòd ſecundum Deum facta fuerint.* Non neſcio, hoc dictum mores hominum reſpicere & vivendi rationes: Sed non minùs quadrat in ementita veritatis ſtudia, eoſque reprehendit tenebriones, qui, ſubdolis artibus, claræ rationis examen fugiunt.

Hactenùs duo præcipua capita, vel fundamenta, Cabalæ Judaicæ perſtrinximus. Sunt prætereà multa alia, his quidem minoris notæ, ſed tamen, apud Myſtago-

Myſtagogos iſtos, non exigui nominis. Cujuſmodi ſunt *Triginta duæ ſemitæ ſapientiæ:* de quibus tractat Liber *Jetzirah*, cum ſuo commentario. Dein *Quinquaginta Portæ prudentiæ:* per quas *Moſes*, ut aiunt, mirandam ſuam ſcientiam adeptus eſt, & in ſuo Pentateucho abſcondidit, artificio Cabaliſtico eruendam. Denique multa & præclara myſteria jactant ſub titulis *Adam Kadmon*, *Seir Anpin*, *Arick Anpin*, *Attika*, cum multis aliis. Sed me tædet pudetque difficilium nugarum. Et quò te earum etiam tædeat, ingenue Lector, ante oculos tibi ponam Libri nuperi Cabaliſtici titulum, qui ferè omnes in ſe complectitur. Scriptus eſt à *R. Abrahamo Cohen, Irira*, ad exponendam Cabalam, ſub hoc titulo: שער השמים *Porta Cœlorum. In quo Dogmata Cabaliſtica de En ſoph, Adam Kadmon, Zimzum, Quatuor Mundis, Nomine Tetragrammato, Revolutionibus Alphabeticis, Avvir Kadmon, Perſonis Attik, Arich, Abba Viemma, Seir Anpin, & uxore ejus. De Luminibus Cranii, oculorum, aurium, narium, oris, in Adam Kadmon: De partibus Animæ: Literis Tetragrammati: Quaternario, Denario, Sephiris, numeris, menſuris, Pulchris, Veſtimentis, confractione & lapſu Vaſorum, naturâ Vaſorum, Radiorum, Lucis ambientis & internæ: De differentiis localibus in Sephiris, & de eo quod dicitur Longum, Latum, & Profundum in Sephiris: De deſcenſu Animæ in corpus, De Sephiris, Akudicis, Necudicis, Berudicis: De reſtitutione vaſorum, De conceptione, generatione, infantiâ, adoleſcentiâ & uſu rationis τȢ Seir Anpin: De Bilance: De ſuperintectione, vel involutione perſonarum intra ſe invicem, crinibuſque capitis & barbæ, &c. Philoſophicè proponuntur & explicantur.* Perlecto hoc titulo, inſpectiſque capitibus, facilè dices, opinor, cum Apoſtolo: de Judæis non minùs quam de Gentibus: Rom. 1. 21.

ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν. *Vani facti sunt in cogitationibus suis.*

Quin, obſecro, ne graveris, Amice Lector, ſi unico adhuc exemplo Cabaliſtarum ingenium oſtentemus. Prodiit, haud ita pridem, Liber dictus *Cabala Denudata:* Opus laborioſum; in cujus Tomo ſecundo continentur aliquot Tractatus Libri *Zohar:* inter Cabaliſticos antiquiſſimi, & authoritate maximi. Author hujus Libri dicitur R. Schimeon Jochaides, circa tempora excidii Hieroſolymitani. Hunc referunt vixiſſe duodecim annos in ſpeluncâ, ab omni hominum commercio ſegregatum. Ut haberet autem quo veſceretur, creatam fuiſſe in ſpeluncâ Arborem ſiliquiſeram, atque fontem Aquæ: Dein, ne veſtes detererentur, nudum ſediſſe in arenâ, ad collum uſque demerſum, atque ità totâ die ſtuduiſſe. Horum ſtudiorum fructus eſt Liber *Zohar:* in quo antiqua Cabala reviviſcit, & læta myſteriorum ſeges.

Tractatus autem *Zohar* qui hìc exhibentur, ſunt, primò סִפְרָא צְנִיעוּתָא *Liber Occultationis vel myſterii.* Secundò, הָאִדְרָא רַבָּא *Synodus magna.* Tertiò, הָאִדְרָא זוטא *Synodus minor:* cum aliis nonnullis. Exiguus eſt tractatus primus, qui, in ſecundo, fuſiùs explicatur: dein Tertius eſt utriuſque ſupplementum. Non eſt mihi animus hos tractatus ad examen revocare, ne læſæ patientiæ à Lectore accuſarer: ſed in ſecundo, tertioque, qui uberiores ſunt, Editor appoſuit titulos ſingulis capitibus, unde materiam cognoſcere, & pretium cujuſque æſtimare licebit. Tractant in genere de *Macroproſopo* & *Microproſopo:* & ſpeciales tituli *Synodi magnæ hi ſunt.*

Hæc ſunt capita Libri *Idræ*, *Synodi* nempe majoris. Sequitur tertius tractatus *Synodi* minoris, qui eadem ferè capita proſequitur per modum auctarii. Extat præterea in hos tractatus commentarius Cabaliſtæ, inter recentiores celeberrimi, *R. Iizchak Lorjæ*. Atque alter è ſcriptis *R. Naphthali Hirtz*. Omnes tenebras & obſcuritates argumenti, per hæc lumina excuſſum iri, meritò quis ſperaret. Sed res malè reſpondet: Luditur adhuc in Ambiguis: neque ab Authore primo, neque à commentatoribus definitur quis ſit iſte *Macroproſopus*, quis *Microproſopus*, quos toties crepant: diſſecantque, ut vides, uſque ad decimam tertiam particulam Barbæ. Sed de Barbâ ſi

P. 71. quæras, reſpondet abundè R. Loria, *Barba Macroproſopi eſt gloria & decus corporis ſuperni. Ejus autem pili dicuntur duri, propter magnum diffluxum luminis in Microproſopum. Et ſicut ex parte cervicis Patrem & Matrem contegunt tredecim cincinni capillorum alborum, qui dependent à capite Macroproſopi uſque ad diaphragma: ut inde fiant capilli Microproſopi ex alliſione luminis: ità per myſterium iſtius barbæ, demittentis radios ſuos, omnes copulæ fiunt per duas influentias ejus, ſuperiorem & inferiorem, quæ ſibi invicem ſuperincumbunt, ſeu duo barbæ apices, ad foveam pectoris uſque, ad inſtar maris & fœminæ; quæ copulæ inferiores tunc fiunt virtute luminum & cerebrorum, quæ ipſis tribuuntur per hanc barbam.* Dein *Microproſopi* barba à *R. Naphthali* ita deſcribitur, *Barba Microproſopi fit ex novem numerationibus, ſapientiâ, intelligentiâ,* &c. *quæ ingrediuntur per novem triades, victoriæ, Gloriæ, & Fundamenti Matris, in quibus ſemper exiſtunt victoria, gloria, & fundamentum Patris. Et intrant in novem Numerationes ipſius Microproſopi, & ex illis quoque fiunt novem partes barbæ Sanctæ Microproſopi.*

Hæc

Hæc de Barbâ & Barbulâ. Si præterea de *naso*, de *cranio*, cæterisque partibus interrogentur, præclara itidem respondent, & ab omni intelligentiâ humanâ non minùs aliena. *Cum ratione* quandoque *insanimus* omnes: sed est morbus animi Orientalibus communis, *cum Allegoriis insanire:* & Judæis proprius, *cum suâ Cabalâ.* Quis enim novit, si clarè & apertè proposita esset Doctrina Cabalistica, an risum moveret vel admirationem. Id certè constat, vel res ipsas, vel modum proponendi esse ridiculum.

Sed quid tandem, inquies, omnibus perpensis, de Hebræorum Cabalâ statuendum erit? Nil habet arcani sensûs: nil sapientiæ reconditæ: neque olim habuit? Rabbinorum cordatissimus, *Moses Maimonides*, ait, Olim fuisse apud Hebræos de rebus divinis multa mysteria, sed periisse: vel injuriâ temporis, & repetitis Gentis istius calamitatibus: vel ex eo quòd prohibitum fuit mysteria divina scriptis consignare: Sed audiamus, si placet, ipsius verba Latiné. *Scito multas egregias sententias, quæ in gente nostrâ olim fuerunt, de veritate istarum rerum, partim longinquitate temporis, partim infidelium & stultorum populorum in nos dominatione: partim etiam quòd non cuivis (sicut exposuimus) concessa erant mysteria, periisse, & in oblivionem devenisse. Nihil enim permissum erat literis mandare, nisi ea quæ in Libros sacros digesta & relata erant. Nôsti enim Talmud ipsum inter nos receptum, olim non fuisse in certum Librum digestum, propter rationem istam, quæ tum passim obtinebat in gente nostrâ: VERBA QUÆ DIXI TIBI ORE, NON LICET TIBI SCRIPTO DIVULGARE.* *Mor. Nev. Par. 1. c. 71.*

Hæc est sententia *Maimonidis* de occultâ veterique Judæorum sapientiâ. Alii antiquam Cabalam

in

in duo capita partientes, *Berischith* & *Merkavah*, illìc philosophiam naturalem, hìc Metaphysicam intelligi: atque primum in *Genesi Mosaicâ*, alterum in *Ezekielis* visionibus, fundari statuunt. Neque ab hâc sententiâ abhorrere videtur idem *Maimonides*. Sed qui hanc viam insistunt, per leves & incertas allegorias, *Mosen* & *Ezekielem* ad suas partes & ad sua proposita, contorquent & accommodant. Mihi quidem videtur fieri vix posse, ut omni careat fundamento Cabala Judaica: fœdissimè licet à Neotericis corrupta & adulterata. Etiam antiquis Fabulis aliquid subesse, fundamenti loco, plerumque conceditur; neque verisimile est, è nihilo provenisse famam & existimationem doctrinæ Cabalisticæ, à tot sæculis sermonibus hominum agitatæ, & à nonnullis omni studiorum contentione cultæ & propugnatæ. Si veniam damus conjecturis, in illam opinionem facilè descenderem, Antiquam Cabalam *Realem* (nam *verbalis* est figmentum humanum) tractâsse potissimùm *de Rerum Originatione, & Gradationibus.* Sive de modo productionis aut profluxûs rerum à primo Ente, & earundem rerum gradibus & descensu à summis ad ima. Atque hæc per suos mundos, & Sephiroth: & Personas & portas: per sua lumina & radios, & vasa & receptacula, & cortices aliosque modos, efferunt; qui veritatis speciem aliquam aut umbram retinent. Neque mirabimur hanc doctrinam nimiâ vetustate in fæces degenerâsse: nam, præter causas à *Maimonide* supra memoratas, notum est, Traditiones non penitùs intellectas facilè perire. Sed ut est ferax ineptiarum ingenium humanum, damnum compensari solet novis additamentis, & multiplici proventu fabularum: Quibus, tanquam zizaniis, quæ supersunt bona semina, maximam partem,

Ibid. c. 17.

tem, suffocantur. Apertè dicam: Quicquid veri solidique habuit Cabala Judaica, multas ob causas sensim imminutum aut vitiatum fuit: Doctores autem Hebræi, quò nomen antiquæ Cabalæ, & mysticæ alicujus scientiæ gloriam apud se retinerent, quod deperditum erat, suis inventis imaginariis resarciebant; &, prolabente tempore, per novos commentatores aliis aliisque superinductis figmentis, tandem tota abiit in confusionem. Quale quid est illa farrago, quam hodiè *Cabalam* appellamus.

Diximus suprà id sibi proposuisse antiquam Cabalam, quantum conjecturis assequi licet, ut nobis exponeret Rerum omnium processum à Primâ Causâ, & earundem in primam Causam recessum. Notandum est enim, credidisse Antiquos, *ex nihilo nihil fieri*: Et quicquid est substantiæ, aliquo modo semper extitisse, semperque extiturum. Doctrinam enim de eductione rerum ex nihilo, & reductione in nihilum, Philosophis ignotam, primùm invexisse videtur Theologia Christiana: ut apud Stoïcos, Platonicos, aliosque videre licet. Neque in aliâ sunt sententiâ, ut mihi videtur, Cabalistæ: quandoquidem rerum ortum per *Emanationes* à primâ causâ explicant. Quod emanat autem ab alio, præ-exstitit; licet sub aliâ forsan specie aut formâ. Loquuntur itidem de retractione rerum in primum Ens, revolutione & restitutione ad primævum statum. Quasi hanc animo concepissent Ideam, primum Ens, sive *En-soph*, in se continere omnia: Et eandem semper esse Entitatis quantitatem in universo, sive sit in statu creato, sive increato. Cum est in statu increato sive antemundano, Deus est omnia simpliciter: cum autem fit mundus, non augetur quidem Entitatis gradus aut mensura, sed Deus sese explicat & evolvit, per

emanationes & effluxus à summis ad ima: quibus constituuntur diversæ rerum creatarum formæ & ordines. Ideóque, sæpe verba faciunt de *Vacuis*, & de *Vasis* & *Vasculis*, quasi ad recipiendos hos effluxus: & de *Radiis* effluentibus: & de *canalibus*, quibus decurrunt & propagantur. Denique, cum Deus retrahit hos radios & resorbet, perit mundus externus, atque omnia iterum fiunt Deus. *Emittis spiritum, creantur: abscondis faciem, perturbantur.*

Idem docent hodierni Brachmanes *apud Indos.*

Dixi autem, eadem ferè docuisse veteres sapientes, de rerum origine & progressu à Deo: & vicissim de earundem regressu aut resolutione in Deum. Creatio & Annihilatio hodierno sensu, sunt voces factitiæ: neque enim occurrit, apud Hebræos, Græcos aut Latinos, vox ulla singularis, quæ vim istam olim habuerit. Prætereà, quoad Philosophos, notum est, in Stoïcorum Scholâ præfata dogmata obtinuisse. Aiunt enim illi res omnes, suo modo, participare Deum, animasque nostras nominatim esse μόρια θεοῦ καὶ ἀποσπάσματα: unde *Seneca* de Animo, *Quid est autem cur non existimes in eo divini aliquid existere, qui Dei pars est.* Et apud Ciceronem dictum est, *à naturâ Deorum haustos animos & delibatos habemus, & decerptos à divinâ mente.* Neque minùs in Deum refundendos esse statuunt, post certas temporum periodos. *Resoluto Mundo*, ut inquit Seneca, *& Diis in unum confusis, Jupiter, paulisper cessante naturâ, acquiescit sibi, cogitationibus suis traditus.* Credebant, Universum alternare vices: nunc in Jove, nunc extra Jovem, consistens. Secundùm illud Zenonis, Κατὰ χρόνων ποιὰς περιόδους ἀναλίσκων εἰς ἑαυτὸν τὴν ἅπασαν οὐσίαν, καὶ πάλιν ἐξ ἑαυτοῦ γεννῶν. Deus *secundùm quasdam temporum periodos resorbet res omnes in seipsum, & dein easdem ex seipso regenerat.*

Epist. 6.

Facilis

Facilis est comprehensu hæc Stoïcorum Hypothesis, sed nimis crassa; ad materiam enim & res materiales omnia restringunt, & per Jovem ipsum nihil aliud intelligunt quàm simplicem Æthera; in quem resolutum iri totum mundum credunt: denuò rediturum, stato tempore, in formam & faciem Naturæ; hoc est, in varias corporum formas & rerum ordines, quem *Mundum* appellamus. Sed ultra vim & ambitum Mundi materialis, alium agnoscunt *Ægyptii*, *Orphici*, *Pythagorici*, *Platonici*: Qui tamen omnes, quoad rerum originem & finem, plurima habent Cabalisticis affinia. Deum esse, aliquo modo, omnia: multoties & multifariàm innuunt Platonici; & per emanationes vel irradiationes sui mundum produxisse. Crediderunt veteres, cujuscunque ordinis, quantum mihi constat, *ex nihilo nihil fieri*; neque aliquid in nihilum reverti posse. Idque non tantùm intelligunt de *generationibus* quæ dicuntur: sive de transformationibus rerum aliarum in alias, in mundo jam facto: sed etiam, ut vocibus receptis utar, de Creatione & Annihilatione: Quasi antè Mundi ortum, aut post ultimam abolitionem, non essent prorsus nihil, rerum essentiæ: Sed haberent semper suum modum subsistendi in naturâ divinâ, licet sine omni distinctione individuorum. Porrò, Circuitum quendam instituisse videntur, innumeris sæculis peragundum, inter hos duos rerum universarum maximè diversos ordines: statum scilicet Creatum & Increatum. Et finito mundi curriculo, refusisque omnibus in primam causam, fit quædam ἀποκατάστασις καθολικὴ, &, ut ita dicam, Deificatio universalis. Denique, hunc statum rerum Deificum non æternum fore autumant, sed, post immensa æva, novum iterùm oriturum esse mundum: atque has

K fatorum

fatorum vices & alternationes perpetuò duraturas.

Hæc propterea pluribus exposui, quòd obscura magis elucescunt comparatione rerum, vel similium, vel oppositarum. Neque ulla mihi nota est philosophia aut hypothesis, quæ propiùs accedit ad Cabalisticam, eâ quæ jam descripta est. Quod si forsan non occurrant singula apud dictos philosophos quæ ad absolvendam hypothesin adjunximus, omnium saltem fundamenta & stamina apud eos reperiuntur; & si perficere voluissent telam suam & ad exitum perducere, his filis contexenda esset. Dein quoad Cabalam, neque illa forsan explet omnes partes hujus hypotheseωs: cùm circa rerum origines multò magis versetur, quàm in earum finibus & periodis explicandis. Sed quæ desunt aut vitiantur, supplenda sunt & corrigenda, secundùm analogiam principiorum, & congruenter elementis Cabalisticis: ut totum opus sibi constet, atque omnibus suis numeris absolvatur. Denique cùm aliquamdiù mecum reputâssem, siquid esset in sapientiâ veterum, sive Græcâ sive Barbaricâ, quod cognationem aliquam haberet aut similitudinem cum Cabalâ Judaicâ, nihil in utrâvis reperi, quod ipsam specie & vultu magis referre videretur, quàm præfata Hypothesis: de originatione rerum à Primâ Causâ per effluxus & emanationes: & earundem, finito circulo, in suam originem refluxu. Hæc autem mysteria, *de modo ortûs & occasûs Rerum*, in hâc infimâ vitâ & umbrâ mortis, ubi jam versamur, captum humanum reverâ superant, atque ideò frustra affectantur. Quod si aliàs tibi minùs placeat hæc interpretatio, neque in his latere existimes Arcanum Cabalæ: Estò: Ego non contestabor litem. Sed me sines itidem uti meo jure, neque à propriâ sententiâ

dimo-

dimoveri: quæ hujuſmodi eſt, Cabalam Judaicam vel eſſe ſomnium ſine ſenſu, vel ſomnium ſine Interprete, niſi ad hunc ſenſum convertatur. Et quicquid olim fuerit, hodiè eſt *inſtar ſalis infatuati: Ad nihil valet ampliùs, niſi ut foras abjiciatur.* Hæc de Cabalâ Judaicâ.

Non me pœnitet, quod diutiùs in hoc argumento moratus ſim: cùm ex eo pendeat, quicquid à Judæis afferri ſolet de rerum divinarum & naturalium cognitione. Nempe nihil celebrant Judæi ſapientiæ nomine, præter Legem & Cabalam: & quæ latent in Lege myſteria, vi & ope Cabalæ recluduntur. Neque tamen hæc ſcripſi ad doctrinam illam refellendam: refelli enim non poteſt quod in tenebris abſconditur: Sed ut modum oſtenderem, quo in lucem proferri debeat, vel ad æternas tenebras damnari. Intereà ne noceat incautis, & cæco tramite in errores ducat, præmonui, & pro viribus obſtiti.

— *Sapientia prima eſt,*
Stultitiâ caruiſſe:

Primuſque ad veritatem gradus, *præcavere errores.* Ad quos evitandos, in ſapientiæ ſtudio Legis vim ſemper habeat, *NVLLI* Authoritati præter Divinæ: Nulli rationi præter claræ & diſtinctæ, fidem penitùs adhibendam eſſe.

Sæpe autem ex ipsâ aviditate augendæ ſcientiæ, in errores delabimur; vel ob præcipitem animi aſſenſum, ante examen peractum: vel earum rerum cognitioni inhiando, in quibus nullum examen locum habere poteſt. Nempe quæ viribus noſtris attingi nequeunt, neque ullo lumine, vel à naturâ nobis dato, vel cœlitùs admiſſo. Hujuſmodi ſunt ſpeculationes illæ de Mundo Angelico, ipſiuſque apparatu. In quot ſumma genera, & ſubalternas claſſes, diſtri-

buitur Hierarchia cœleſtis: Quid agunt, quæ loca habitant. Facilè credo, plures eſſe naturas inviſibiles quàm viſibiles, in rerum univerſitate: pluresque Angelorum ordines in cœlo, quàm ſunt piſces in mari; Sed Horum omnium familiam quis nobis enarrabit? Et gradus, & cognationes, & diſcrimina, & ſingulorum munera? Harum rerum notitiam ſemper ambivit ingenium humanum, nunquam attigit. Theologi Ethnici multa philoſophantur circa mundum inviſibilem, Animarum, Geniorum, Manium, Dæmonum, Heroum, Mentium, Numinumque & Deorum. Ut videre eſt apud Jamblichum de *myſteriis Ægyptiorum*, apud Pſellum & Plethonem in *Chaldaicis*, & paſſim apud Authores Platonicos. Hos etiam imitati ſunt ex Chriſtianis Theologis nonnulli, circa Angelorum ordines: & Pſeudo-Chriſtiani Gnoſtici, ſub Æonum & Deorum nominibus, multa confinxerunt in hâc materiâ. Denique Cabaliſtæ, in ſuo mundo *Jetzirathico*, myriades Angelorum luſtrant, ſub Ducibus *Sandalphone* & *Metatrone*; prout iſtarum rerum ſtudioſis notum eſt. Sed ad quid valent hæc omnia? Quid ſinceri ſolidique habet hæc Philoſophia Seraphica? Non ſum neſcius, mundi Angelici meminiſſe Apoſtolum *Paulum*, & in eo diſtinxiſſe plures ordines & claſſes. Sed in genere tantum; de his non philoſophatur; nihil ſpeciatim docet aut diſputat: Quinimò reprimendos eſſe cenſet eos, tanquam vanâ ſcientiâ inflatos, qui in hæc incognita & inſcrutabilia temerè ſeſe ingerunt. Juvat utique, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in Tabulâ, majoris & melioris mundi Imaginem contemplari: ne Mens aſſuefacta hodiernæ vitæ minutiis, ſe contrahat nimis, & tota ſubſidat in puſillas cogitationes. Sed veritati intereà invigilandum eſt, moduſque

Col. 1. 16.
Eph. 1.21.
Col. 2. 8. 18.

dusque servandus, ut certa ab incertis, diem à nocte, distinguamus. Sapientis enim est, non tantùm, ea quæ sciri possunt, scire: sed etiam, quæ sciri non possunt, discernere & discriminare.

Huic dissertationi de Judæis finem imposituro, venit mihi in mentem *Essenorum* sive *Essæorum*, pervetustæ, celebrisque olim *Sectæ*, apud Judæos: Qui priscorum Philosophorum speciem præ se ferebant, ipsosque Brachmanas institutis & vitæ ratione imitari *Jos. cont. Ap. li.* 1. videbantur. Horum meminerunt Authores varii. *Plinius*, subridens, ex pœnitentibus & pertæsis humanæ vitæ cœtum illum compositum ait, neque unquam defecisse per aliquot annorum millia, licet ἄγυνον καὶ ἀσυνουσίαστον. *Gens sola*, inquit, *Esseni, &* *Hist. Nat. li.* 5. *c.* 17. *in toto orbe, præter cæteras, mira. Sine ullâ fœminâ, omni venere abdicatâ, sine pecuniâ, sociâ Palmarum. In diem ex æquò convenarum turba renascitur, frequentantibus, quos vitâ fessos, ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ità per sæculorum millia, (incredibile dictu) gens æterna est, in quâ nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est.* Argutè dictum, si minùs verè. Horum Philosophorum vivam imaginem depinxit *Philo Judæus*: vitamque eorum exhibuit, illi simillimam, quam duxerunt olim in Paradiso innocui parentes: & nos iterum ducturi sumus, Deo volente, in *novâ Terrâ* Futurâ. Onerosum esset totum Philonis de hâc re sermonem adducere: sed, quod huc spectat maximè, quid de Philosophiâ senserint, ità paucis enarrat. Φιλοσοφίας δὲ, τὸ μὲν λογικὸν, ὡς οὐκ ἀναγκαῖον εἰς κτῆσιν ἀρετῆς, λογοθήραις· τὸ δὲ φυσικὸν, ὡς μεῖζον ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην φύσιν, μετεωρολέσχαις ἀπολιπόντες, πλὴν ὅσον αὐτοῦ περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως φιλοσοφεῖται· τὸ ἠθικὸν εὖ μάλα διαπονοῦσι, &c. *Philosophiæ partem Logicam,*

Quod omnis probus liber. & de Vit. Contempl. & in Apol. pro Jud. apud Euseb. Item Jos. Ant. li. 18. *c.* 2. *& de Bel. Jud. li.* 2. 12.

ut

ut parandæ virtuti non neceſſariam, relinquunt verborum captatoribus. Phyſicam verò, ut humano captu majorem, rerum ſublimium curioſis: Eâ parte exceptâ, quæ de exiſtentiâ Dei, rerumque ortu, philoſophatur. In morali autem ſe ſtrenue exercent, &c. Pauca habent, ut vides, in philoſophiâ naturali, ſed graviſſima, capita: de Deo nempe, mundique ortu. Sed quâ ratione Mundi Originem expoſuerint, aut quatenùs à *Moſe* diſceſſerint, non indicat *Philo*. Neque plura ſuppetunt, quod ſciam, apud authores, Eſſenorum dogmata phyſica: modò ea adjunxeris, quæ, ex illorum mente tradit *Joſephus*, de *Animarum immortalitate* & *futuris Paradiſis*. Reliqua in ſuis *Libris Sacris*, quorum ille meminit, occuluerunt: & quærenda ſunt maximè apud Brachmanas. Apud *Brachmanas* dico: cùm illorum eſſe propaginem *Eſſenos*, ex *Clearcho* notârit *Joſephus*. Ità enim Clearchum intelligo, non Judæos in genere, ſed Scholam Eſſenicam derivatam eſſe à Bragmanicâ. Quod ex cognatis moribus & inſtitutis non malè arguitur.

Bel. Jud. li. 2. 12. *Ibid.* *Cont. Ap. li.* 1.

Hactenùs de Judæis; De quorum Theologiâ & Philoſophiâ integrum tractatum conſcribere apud ſe conſtituerat *Joſephus*: ut patet ex procemio ad Antiquitates ſuæ gentis. Hunc tractatum, ſi abſolutum ſalvumque haberemus, quid valuerint in Scientiis Judæi, uſque ad ſua tempora, unico intuitu conſtaret. Ex illo autem tempore, utì periêre funditùs *Eſſeni*, ita *Cabaliſtæ* magis magiſque degenerârunt: Et doctrina illa, per tot manus tradita, & per tot ſæcula, tanquam vinum ſæpiùs transfuſum, tandem in vappam deſiit. Id quod pluribus argumentis aliunde conſtitit, & ex eo denique perſuaderi poſſit, quod hi Authores, cùm de rebus clarioribus & notitiæ noſtræ ſubjectis philoſophantur, ut de naturâ Animæ,

Philo etiam opus non diſſimile ſcripſiſſe dicitur, Phot. *BB. cod.* 104.

dc

de Cœlis, aut aliquâ parte mundi corporei, vel planè aberrent à ſcopo, vel nihil ſupra vulgus doctorum ſapiant. Quantillum itaque merentur fidei, cùm de rebus ſublimioribus, & humano ingenio inacceſſis, obſcura, ambigua, & ambagioſa oracula proferunt? Sed de his ſatis, & de Literis Judaicis.

CAP. VIII.

De Ægyptiis, & multifariâ eorum Literaturâ.

TAndem ad *Ægyptios* perventum eſt. Qui in ſecundis tertiiſve ſtare meruiſſent, ſi cuilibet genti locum ſuum, aut ſecundum temporis ordinem, aut dignitatis, dediſſemus. Populus enim *Ægyptius* & perantiquus eſt & percelebris ſapientiâ; quorum utrumque id teſtari poſſit, quod inter laudes & ornamenta *Moſis* numeretur, eum *Ægypti ſapientiam* calluiſſe. Hæc igitur erat neque *Moſe* poſterior, neque viro illo maximo indigna. Prætereà, ad magnificandam ſapientiam *Solomonis*, ſuperâſſe dicitur *ſapientiam Orientalium*, atque *omnem ſapientiam Ægyptiorum*; quo planè innuitur, Ægyptiacam illam fuiſſe illuſtrem: quâ major in comparatione nominari non poterat. Hæc à ſacris teſtibus. Idem teſtantur affatim Græci, non verbis tantùm, ſed re & operâ: eorum enim præſtantiſſimi, quod ſuo loco expli-

Act.7.22.

1 Reg.4.30.

explicabitur, Ægyptum petebant, tanquam Philosophorum scholam, & divinioris literaturæ fontem. Romani denique, Ægyptios *omnium Philosophiæ disciplinarum parentes*, atque *solos divinarum rerum conscios*, nuncupabant. Qualis autem fuerit, & quotuplex illa sapientia Ægyptiaca, pluribus dicendum est.

Macrob. Som. Scip. l. 1. c. 19. Saturn. l. 1. c. 14. & l. 7. c. 13.

Geometria ab Ægyptiis inventa fuit, secundum communem sententiam; atque primùm occupata in dimetiendis & definiendis agris, quorum terminos auctus Nilus quotannis confundebat. Huic autem causæ vel occasioni si artem coævam statuant, arguit summam scientiæ Ægyptiacæ antiquitatem. Sed ut nulli genti, nulli ævo, nimiùm attribuamus, facilè credo hanc antiquam Ægyptiorum Geometriam, non solertem & profundam fuisse, ad omnes magnitudines Geometricas & subtiles Theorias, qualiter est hodierna, protensam; at in Geodæsiâ, quæ dicitur, aliisque documentis practicis quæ vitæ commoda spectabant, substitisse: Et quemadmodum olim *Plato* distinxit Ἀςρονόμους & Ἀςρονομοῦντας, ità hîc distinguendum esse videtur inter Γεωμέτρας & Γεωμετροῦντας; quales fuisse antiquas gentes, initiatos scilicet, non Mystas in hâc disciplinâ, illud argumento esse videtur, quod *Pythagoras*, qui eas omnes inviserat ad corradendam à singulis scientiam, cùm redux in patriam, *virtutem lateris oblongi in triangulo rectangulo ad cætera comparati* ipse excogitâsset, maximum duxit & *Hecatombe* dignum inventum. Neque minùs *Thales*, qui Geometriam in Ægypto didicit, inventâ circuli & trianguli adscriptione vel inscriptione, gaudio emotus Diis Bovem immolasse dicitur. Cùm verò hæc simpliciora, pulchra licet & perutilia, in Geometriâ Barbaricâ non repererint, frustrà

Herod. in Euter. Diod. Sic. l. 1. Laert. proœm. Strab. l. 16, & 17. Plato in Phædro. Achil. Tatius ad Arat. phæn. princ. Jamb. de vit. Pyth. p. 144.

In Epinom. p. 990.

Laert.

frustrà quis in eâdem quæsiisset theoremata magis operosa, methodosque Analyticas, quæ posteris innotuêre: & quæ Græcorum ingeniis, in hâc materiâ præclaris, potissimùm debemus.

Astronomia etiam dicitur Ægyptiorum inventum à plerisque; quam, sereno cœlo, innubi & impluvio, adjuti, cæteris gentibus priùs & fœliciùs exercuerunt. Non nego tamen aliis hanc laudem attribui, & maximè *Babyloniis*; à quibus Syderum scientiam didicisse Græcos innuit *Herodotus*; utì Geometriam ab Ægyptiis: δοκέει δέ μοι ἐντεῦθεν γεωμετρίη εὑρεθεῖσα, de Ægypto loquitur & inundatione Nili, ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐπανελθεῖν· πόλον μὲν γὰρ, καὶ γνώμονα, καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες. *Diodorus* autem ipsos Babylonios, cum suis artibus, traduces facit Ægyptiorum; atque ad exemplum Ægypti, sacerdotum ordines & scientiarum studia instituisse; verba ipsius apponam, Οἱ δὲ οὖν Αἰγύπτιοι φασὶ καὶ μετὰ ταῦτα ἀποικίας πλείστας ἐξ Αἰγύπτου κατὰ πᾶσαν διασπαρῆναι τὴν οἰκουμένην· εἰς Βαβυλῶνα μὲν γὰρ ἀγαγεῖν ἀποίκους Βῆλον τὸν νομιζόμενον Ποσειδῶνος εἶναι καὶ Λιβύης· ὃν παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καθιδρυνθέντα, τούς τε Ἱερεῖς καταστήσασθαι παραπλησίως τοὺς κατ' Αἴγυπτον ἀτελεῖς, καὶ πάσης λειτουργίας ἀπολελυμένους, οὓς Βαβυλώνιοι καλοῦσι Χαλδαίους· τάς τε παρατηρήσεις τῶν ἄστρων τούτους ποιῆσαι, μιμουμένους τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις ἱερεῖς καὶ φυσικοὺς, ἔτι δὲ Ἀστρολόγους. Quæ ita reddit interpres; *Plurimas etiam postea ex Ægypto colonias in orbem terrarum disseminatas esse, dicunt. In Babylonem Belus, Neptuni & Libyæ, ut creditur, filius, coloniam duxit; & delectâ apud Euphratem sede, Flamines, pro more Ægyptiorum, impensis & oneribus publicis exemptos, instituit; quos Chaldæos Babylonii nominant. Hi stellas, sacerdotum*

Plat. in Epinom.
Arist. Metaph. 1. Laer. proœm.
Diod. l. 1.
Achil. Tat. ut supra
Manil. Astron. 1.
In Euter.
Lib. 1.

in Ægypto, Phyſicorumque & Aſtrologorum exemplo, obſervant. Rectè videtur *Cicero* utroſque populos in hâc re conjunxiſſe; *Ægyptii & Babylonii,* inquit, *in camporum patentium æquoribus habitantes, cùm ex terrâ nihil emineret, quod contemplationi cœli officere poſſet, omnem curam in ſyderum cognitione poſuerunt.*

Lib. 1. de Div.

Ego lites illas de primatu literaturæ inter gentes, aut primâ ſcientiarum inventione, parvi facio; cùm eaſdem à pluribus ſimul inventas eſſe nihil impediat; atque noſtrâ magis interſit ſcire, qui auxerint adjuverintque ſcientias, quouſque perduxerint, & quæ monumenta aut dogmata, quorum ope in iiſdem excolendis proficere liceat, poſteris reliquerint. Quod autem de *Geometriâ Barbaricâ* diximus, idem ferè de eorum *Aſtronomiâ* dicendum eſſe cenſeo, eam non accuratam fuiſſe, aut univerſalem. Sapiebant Aſtronomiam veteres, ut *Plutarchus* ait, de *Numâ Pompilio,* ἥψατο δὲ καὶ τῆς περὶ τὸν οὐρανὸν πραγματείας, οὔτε ἀκριβῶς, οὔτε παντάπασιν ἀθεωρήτως. Quædam cœlorum phænomena obſervabant, ſed obſervatu faciliora; Fixarum ortus & occaſus, errantium periodos & revolutiones; &, in uſus Genethliacos, quibus nimiùm indulgebant, Zodiaci partes, & Planetarum aſpectus. Prætereà Æquinoctia & ſolſtitia, aliaque ad anni formam explicandam neceſſaria. Et quidem, ſi rem rectè aſſequor, *Agriculturæ, Genethliacæ,* & *Calendarii* rationibus, eorum Aſtronomia, aut unicè, aut potiſſimùm, inſerviebat. Planetarum Theorias, artis illius partem maximè operoſam, penetrâſſe veteres, aut complexos eſſe, non conſtat. Hypotheſes motuum cœleſtium primus *Eudoxus* conſtituiſſe dicitur; atque Tabulas motuum, primus *Ptolomæus.* Methodos illas & artificia hypotheſεων & calculorum Aſtronomicorum facilè

credo

credo à Græcorum ingeniis provenisse; minori in studiis apparatu utebantur antiqui, saltem antiquissimi.

Dices forsan & Babylonios & Ægyptios plurimorum sæculorum observationes cœlestes apud se habuisse; rectè, sed quales? prodeant & se monstrent: de phænomenis manifestis, qualia jam attulimus, institutas esse dicimus, aut de Eclipsibus præteritis; *præteritis* dico, neque enim mihi constat, aut Ægyptium, aut Assyrium Astronomum Eclipsin Solis *futuram* suâ arte unquam annunciâsse; ob id celebratur *Thales*, quod Eclipses primus prædixerit, neque *Laert. Cicer.*
hanc illi laudem, quod sciam, Barbarorum quisquam præripuit. De Babyloniis testatur Diodorus, eos *de div. l. 1. Plin. l. 2. c. 12.*
nihil accurati scivisse de Solarium Eclipsium calculis, *li. 2. m.*
περὶ δὲ τῆς κατὰ τὸν ἥλιον ἐκλείψεως, ἀσθενεστάτας ἀποδείξεις φέροντες, οὐ τολμῶσι προλέγειν, οὐδ' ἀκριβῶς ὑπὲρ αὐτῆς παραγράφειν τοὺς χρόνους. *fol. 117.* Has nec prædicere, nec earum tempus definire, audent.

Hæc autem circa Astronomiam Barbaricam notavimus, non tam ex historiâ & certis testibus, quàm quod consequentia sint ad res notiores, neque aliunde redargui possunt. Non me latet semel atque iterùm innui à *Diodoro* exactam rerum cœlestium scientiam & *Lib. 1. fol.*
observationes accuratas habuisse Ægyptios; sed hoc *73. & fol.*
comparatè ad cæteras gentes intelligo; cùm sine geo- *46. m.*
metriâ & telescopiis harum rerum accurata scientia vix & nè vix haberi poterat. Cæterùm his non obstantibus, verum mundi systema antiquis innotuisse, syderumque tam errantium quàm inerrantium naturam & materiam, verisimile est; atque hinc suam doctrinam de mundi formâ, & de corpore Lunari, quod Ἀντίχθονα appellat, sumpsisse Pythagoram. Cùm eandem Lunam appellârint Ægyptii *αἰ-*

In Tim. Plat. l. 1. p. 45. Laert. proxim.

θεgίαν γλῶ, teste *Proclo*: & τὲς ἀςέρας πῦρ εἶ dixerint, quod de Fixis intelligo. Hujusmodi summaria doctrinarum capita, quæ facilè & paucis tradi poterant, ad dogmata πατροπαράδοτα referre licet; sed methodos practicas & artes instituendi calculos ad hypotheses particulares, hæc & quæ ab his dependent, cùm traditionibus commodè transferri nequiverint, defuisse in veteri Astronomiâ non sine ratione creditur.

Diodor. li. 1.

Hæc de Geometriâ & Astronomiâ Ægyptiorum. Musicam etiam & Medicinam coluisse dicuntur: rectè, sed more Antiquorum, sine rerum Theoriâ. Medicina eorum fuit maximâ ex parte προφυλακτικὴ, facili methodo instituta; & in condiendis quidem cadaveribus, quàm in curandis corporibus magis studiosi fuisse videntur. Illud autem singulare de iis refert Herodotus, quod pro singulis morbis & partibus

Li. 2. c. 84.

affectis singuli essent medici; hic oculorum, ille dentium, alter alvi curam habebat, atque ita de cæteris; neque alter alterius provinciam ingredi ausus sit. Unde, necesse est, scateret regio illa mediciolis. De Chemicâ, quæ Ægyptiis etiam à non-nullis ascribitur, nihil habeo quod dicam, cùm eâ de re sileant authores antiqui, & quæ afferri solent à recentioribus, incertâ authoritate, conjecturis, & interpretationibus, aut dubiis monumentis, niti videantur. Quoad

Diodor.

Musicam, dicitur quidem Hermes invenisse tres differentias tonorum, *acutum*, *gravem*, & *medium*; atque etiam Lyram trichordem. Sed, referente eodem Diodoro, arcebant viros à discendâ aut exercendâ musicâ Ægyptii, quod eorum animos nimis emolliret. Multis post Hermetem sæculis Pythagoras fertur invenisse rationes harmoniæ ex malleorum ictibus in officinâ ferrariâ; hæc illi magis profuit ad hanc artem quàm tota Ægyptus, aut longa per Orientem

rientem peregrinatio. Atque, ut nemini ſuum invideamus, Græcis accepta referri debent harum ſcientiarum, ac ferè reliquarum omnium, forma & diſpoſitio: In earum autem cauſis Phyſicis indagandis, quæ ultima eſt perfectio, adhuc laboratur. Hiſce verò jam relictis, ad Phyſiologiam Ægyptiorum, quò maximè tendit diſſertatio noſtra, accedamus.

Cum Phyſiologiâ autem conjunxêre Antiqui Theologiam ſuam; ac cùm de rerum ortu & naturâ diſſerebant, de Diis etiam & eorum origine tractare ſoliti ſunt. Quare apud eos *Coſmogonia*, *Theogonia*, *Theologia*, idem ferè valent; atque hæc omnia Philoſophiæ nomine jam complectimur. Quid ſenſerint Ægyptii *de rerum origine* nobis explicuit *Diodorus Siculus* libro primo; nempe ex confusâ elementorum maſsâ, quod Græci poſteà *Chaos* dixerunt, mundum ſublunarem formatum eſſe aſſerebant. Atque primam Telluris formam, Sacerdotes *Thebani*, ut ex *Euſebio* diſcimus, voluerunt eſſe *Oviformem*. Dein quoad mundi ſublunaris interitum & rerum exitum, duplicem eſſe ſtatuebant, per Aquam & Ignem; quod à Sacerdote Ægyptio apud Platonem refertur. Et ἀποκατάστασιν, periodoſque Mundanas, cum primis docuerunt. Denique, cœlos & totam rerum compagem quod ſpectat, ſyſtema mundi quod appellamus Pythagoricum, omnium antiquiſſimum eſſe, & ab Oriente deductum, nihil dubito; hoc autem inter Myſtas reſervato, alterum magis percrebuiſſe veriſimile eſt.

Præpar. Evang. l. 3. c. 11.

In Tim.

Orig. cont. Celſ. l. 5.

Et reverà quæ fuerint dogmata Ægyptiorum, & quid alios docuerint, ab eorum diſcipulis, philoſophis Græcis, reſciendum eſſe videtur; qui, ut notum eſt, relictâ patriâ, Ægyptum petere ſolebant ad adipiſcendas literas altiores. Ita, exempli gratiâ, ſi Orpheus ſuam phyſiologiam, perinde ac ſua ſacra, ab

Ægyptiis

Ægyptiis hauſerit, in eâ non vulgare ſpecimen habemus ſapientiæ Ægyptiacæ; cùm & Chaos,& tranſformationes Chaûs, & Telluris primævæ formam, eum nôſſe & explicuiſſe conſtet; ut in ſequentibus videbimus. Plerumque autem in expendendâ & indagandâ philoſophiâ Barbaricâ, erramus, vel minoris, quàm par eſt, eam eſſe ducimus, cùm hujus aut illius phænomeni particularis explicationem quæſitum imus apud barbaros philoſophos: Non enim id agebat philoſophia illa antiquiſſima, ut rerum ſingularum examen inſtitueret; fruſtrà quæres apud Priſcos *unde* ſuas vires habeat *Magnes*, aut unde ſuos colores cœleſtis *Iris*: quæ ſit materia Ignis: quales Aquæ particulæ: aut quantus compreſſi aëris impetus? Non rerum iſtarum ſatagebat priſca ſapientia, ſed in Phænomenis *MUNDANIS*, ut ita dicam, & quæ totam naturam afficiebant, occupata fuit. Quæ *rerum Origo*, quæ *viciſſitudines & periodi*, quis *ſupremus exitus*? Hæc ſi quæras ab antiquis, reſponſum feres. Sed ad Ægyptios noſtros redeamus.

Quemadmodùm apud Perſas *Zoroaſter*, ità apud Ægyptios nominatiſſimus eſt *Hermes Triſmegiſtus*; uterque rerum divinarum & humanarum ſcientiâ celebris, ſed utriuſque memoriam quandam, potiùs quàm hiſtoriam, tenemus. Pro eodem habeo Ægyptiorum *Thoyth*, Sanchoniathonis *Thaantum*, Platonis *Theuth*, & Druydum *Mercurium*. Sed quis fuerit, quando vixerit, quos libros exarârit, hæc inter ignota aut incerta numeranda eſſe cenſeo. Virum fuiſſe maximum, atque tempora *Moſaica* præceſſiſſe, illud monſtrare videtur, quòd, ex communi conſenſu veterum, fons eſſet & author ſapientiæ Ægyptiacæ, quam *Moſem* edoctum eſſe legimus; ideoque *Moſe* priorem ſtatuit *Euſebius* in ſuo Chronico. Quoad libros

Apud Euſeb.
In Phædr. & Phileb.
Cæſ. com. 6.

bros *Hermetis*, qui circumferuntur ſub ipſius nomine ſuppoſititios eſſe, rectè monuerunt & monſtrârunt *Caſaub.Exer.1.Sec.11.* viri eruditi. Is, qui dicitur *Aſclepius*, ab Apuleio, ut fertur, latinè traductus, cæteris habetur antiquior, & nonnulla forſan Ægyptiaca retinet. Immanis erat Librorum Triſmegiſti numerus, referente Jamblico: *De myſt. Ægyp.c.1. Sec.8.c.1,2.* nempe ex Seleuci fide & computo, *duæ myriades voluminum*: Ex Manethonis autem, *ſex chiliades, quingenti & viginti quinque, ſupra tres myriades.* Hìc ſudant viri docti in expendendâ hâc librorum mole: Alii verſus intelligunt, alii papyri folia, alii oratiunculas & breves ſermones. Ego *Clementis Alexandrini* computum libentiùs amplector, qui quadraginta duos numerat Hermetis libros, eorumque Catalogum & argumenta exhibet. *Strom. 6. p.633.* Conſule locum, ſi placet: ubi obiter Proceſſionem antiquo-barbaram Sacerdotum Ægyptiorum, non ſine voluptate, videbis. Hos Hermetis libros, ſi unquam extiterint, longa dies jam ſuſtulit è medio. Ex iis, quæ nuncupantur τὰ γενικὰ, de principiis rerum generalibus tractabant, adeoque non exigui erant momenti. Præ cæteris autem dolendum eſt mihi Hermetis *Coſmologiam*, cujus meminit Philo Biblius, periiſſe; unde ea quæ commentatus eſt Sanchoniathon de *mundi origine*, & quæ Diodorus de eâdem materiâ ex mente Ægyptiorum, traducta eſſe videntur. *Euſeb.præp. Ev.li.1. c.10.p.34.* Sed de his plura in ſequentibus. Denique, quot fuerint *Hermetes*, quis primus, quis ſecundus, & quâ ratione diſtinguendi ſint, non diſcutio: Neque enim nomina & perſonas quærimus, ſed res & dogmata; & probè novi, in id genus diſquiſitionibus quàm facile ſit ad incerta prolabi.

Hæc hactenùs: Quâ ratione antiquæ gentes barbaræ, quæ dicuntur, & potiſſimùm Ægyptii, ſapien-

tiam

tiam suam acquisiverint, infrà erit dicendi locus; quomodò autem retinuerint & conservarint, non inutile erit, coronidis loco, hîc paucis exponere. Notum est, inter Ægyptios, scientiarum & disciplinarum studiis sacerdotes, omnium maximè, operam navâsse, neque tantùm religionis & rituum sacrorum, sed philosophiæ etiam curam & custodiam iis esse demandatam: οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ φιλοσοφίαν ἤσκουν, καὶ ἀστρονομίαν, inquit *Strabo*, *l.* 17. Unde præceptores Pythagoræ, Platonis, & Eudoxi, in Ægypto, tot Sacerdotes nominantur; & Pythagoras dicitur literas accepisse ab *Amasi*, Ægyptiorum rege, ad sacerdotes, ut extero literaturam Ægyptiacam ambienti faciliores essent aditu. Itâ sacerdos erat qui miranda illa & Græcis inaudita, Soloni retulit, de Atlantide primævâ: & sacerdotes Memphi, ubi Vulcani Templum, *Philosophos Memphiticos* appellat Diodorus, cùm eorum sententiam de formâ tripartitâ Telluris & incrementis Nili recitat. Quid plura addam in re notâ? Discipulorum suorum, ex Græciâ adventantium, catalogos retinent & ostentant sacerdotes Ægyptii, referente Diodoro Siculo; οἱ γὰρ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, &c. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. Atque *horum omnium ostendunt quædam signa aut monumenta, quà imagines, quà desumptas è regionibus aut operibus denominationes.* Denique horum sacerdotum collegia erant & sedes in pluribus per Ægyptum locis; sufficit illud *Heliopoli* notare ex *Strabone*, teste oculato. Ἐν δὲ τῇ Ἡλιουπόλει καὶ οἴκους εἴδομεν μεγάλους, ἐν οἷς διέτριβον οἱ ἱερεῖς· μάλιστα γὰρ δὴ ταύτην κατοικίαν ἱερέων γεγονέναι φασὶ, τὸ παλαιὸν, φιλοσόφων ἀνδρῶν, καὶ ἀστρονο-

Diod. Sic. l. 1.

Chæremon. apud Porph. de abst.

Clem. Alex. strom. 1.

Porphyr. de vit. Pyth.

Tim. Plat.

L. 1. *ver. fin.*

L. 17.

ἀςρονομικῶν, ἐκλέλοιπέ δὲ καὶ τȣ̃το νυνὶ τὸ σύςημα καὶ ἡ ἄσκησις. Ἐκεῖ μὲν ȣ̃ν ȣ̓δεὶς ἡμῖν ἐδείκνυτο τῆς τοιαύτης ἀσκήσεως προεςὼς, ἀλλ' οἱ ἱεροποιοὶ μόνον, καὶ ἐξηγηταὶ τοῖς ξένοις τῶν περὶ τὰ ἱερά. Hìc ait ſe vidiſſe domicilia in quibus egerant *Eudoxus* & *Plato*, qui per tredecim annos, ut fama erat, cum his ſacerdotibus verſati fuiſſent. Sed ut pergamus.

Hanc ſuam ſapientiam partim columnis, partim libris ſacris inſcriptam, conſervabant Ægyptii. Hæc paucis ignota ſunt: Neque tantùm Ægyptii, ſed aliæ etiam gentes antiquiſſimæ columnis inſculpere ſolebant res ad poſteros tranſmittendas. Nota eſt de columnis *Sethianis* ante diluvium narratio *Joſephi*; *Lib.1.c.4.* quem penes ſit fides. Sed de Babyloniis certior eſt memoria, unde obſervationes Chaldæorum circa Eclipſes deſumpſiſſe Calliſthenem probabile eſt. *Simpl.in l. 2.de cœl.* *Epigeneſq;* apud *Plinium* ait *Babylonios ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes Syderum, coctilibus laterculis inſcriptas retinuiſſe.* *l. 7.c. 56.* Præterea ex columnâ Babylonicâ deſcripſiſſe dicitur *Democritus* ſermones *Clem. Alex. Strom. 1.* ſuos morales. At cæteris omnibus celebriores ſunt Hermetis columnæ in Ægypto, quarum meminêre plurimi & probatiſſimi authores. His aiunt Mercurium doctrinam ſuam antiquitùs inſcripſiſſe, eandemque expoſitam & elucidatam, Mercurium ſecundum multis libris complexum eſſe. Id ſaltem conſtat, ex his columnis multa deſumpſiſſe & Philoſophos Græcos & Hiſtoricos Ægyptios. De *Platone* notat *Proclus*, ex *Crantore*, ſacerdotes Ægyptios affirmare quod ſermonem *Atlantium* ex his columnis mutuatus eſſet, eaſque ætate *Procli* aut *Crantoris* adhuc fuiſſe ſuperſtites. Ἐν ςήλαις ταῖς ἔτι σωζομέναις ταῦτα γεγράφθαι. Suam itidem Philoſophiam hinc accepiſſe Pythagoram agnoſcit *Jamblicus*, κατὰ τὰς Ἑρμȣ̃ *De myſt. Ægypt. Sec.1.c.2.*

παλαιὰς στήλας, ἃς Πλάτων ἤδη πρόσθεν καὶ Πυθαγόρας διαγνόντες, φιλοσοφίαν συνεστήσαντο· quas Plato & Pythagoras ante eum legentes, philosophiam indè constituerunt. Alii etiam, ut *Sanchoniathon*, *Phœnicius*, iisdem monumentis usi sunt: Ille, ex Taauti libris & Templorum inscriptionibus, ἀναγραφαῖς, philosophiam suam & rerum gestarum memoriam retulisse dicitur. Denique, ex eodem fonte, Manetho, scri-
Euſ. Chron. ptor & propheta Ægyptius, suam prompsit historiam sacram: ubicunque fuit illa Terra *Seriadica*, in quâ positas esse has columnas asserit.

Lib. 22. *Ammianus Marcellinus*, qui Ægyptum peragraverat, rerum mirandarum non incuriosus spectator, has *Stelas* in cavernis quibusdam aut subterraneis fornicibus, quas propriâ voce Σύριγγας dixêre, reconditas fuisse ait; idque non procul à Thebis sive Diaspoli. Addit prætereà ante Diluvium hic repositas esse: ut aquarum, opinor, injuriis immunes essent. Ante-diluvianas fuisse itidem asserit suas Manetho; atque idem de suis *Sethianis* Josephus. Unde non immeritò suspicari licet easdem esse columnas, has & illas, sub alio nomine; præsertim cum non multùm sit discriminis inter vocem Συριαδικὴ *Josephi*, & Σηριαδικὴ Manethonis. Jucundum quidem esset Archæologias ante-diluvianas, vel monumenta literaria alterius mundi, spectare & perlegere; sed cùm susque deque versabantur omnia in Cataclysmo, ægrè credo conservari potuisse in illâ ruinâ universali, aut postea integras reperiri, hujusmodi qualescunque inscriptiones. Quanquam, ut verum fatear, siqua tentanda esset via, aut quærendum munimen contra vim & impetum tantæ cladis, nihil tutius esse poterat quàm quod in solidâ & subterraneâ lapicidinâ aut massâ saxeâ insculptum hærebat. Sed cùm de re constiterit,

ſtiterit, de tempore aut loco litem non movebimus.

Inſcriptionibus ſacris ſuccedunt *Sacri Libri* Ægyptiorum; aliquanto recentiores, ſed non minùs celebres. Horum meminerunt plerique authores qui de rebus Ægyptiis ſcripsêre. *Diodorus*, cùm de ſacerdotum Ægyptiorum ſtudiis & officiis loquitur, inter alia, principibus adſtare dicit, ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων, τὰς ὠφελῆσαι δυναμένας παραναγινώσκοντες. Et ex his Commentariis referunt nomina & Catalogum Græcorum Philoſophorum, ut infra videbimus, qui ſapientiam Ægyptiacam edocti fuiſſent, οἱ δ' ἱερεῖς ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις,&c. His uſum eſſe *Sanchoniathonem* in opere ſuo Phœnicio componendo innuit Philo Biblius, cùm ea quæ ſcripſerat eum contuliſſe ait, τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις Ἀμμουνέων γράμμασιν συγκειμένοις. *Manetho* etiam dicitur Ægyptiacam ſuam hiſtoriam ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μεθερμηνεύειν. Neque enim ea tantùm quæ ad Deorum cultum aut imperii leges ſpectabant, in his Libris conſcripta fuere, ſed hiſtorica qualiacunque majoris momenti, miſcellanea etiam, & omne genus philoſophica. Scilicet id penſi & curæ datum erat ſacerdotibus, ut referrent in hos commentarios quicquid eſſet memoriâ & poſteris dignum; & quæ à majoribus accepiſſent, in iiſdem ea cuſtodirent diligenter. Ità Soloni retulit Flamen Saiticus, *Quæcunque erant memoratu digna in Templis eorum deſcribi.* Et miratur *Strabo* in hos Libros non relatum fuiſſe quod de *Nili origine* & incrementis ſenſerint illi inter Veteres qui Æthiopiam permeâſſent: Θαυμαστὸν οὖν πῶς ἐκ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν οὐ τελέως ἐναργὴς ἦν ἡ περὶ ὄμβρων ἱστορία τοῖς τότε καὶ ταῦτα τῶν ἱερέων φιλοπραγμονέστερον ἀναφερόντων εἰς

Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 9.

Joſ. cont. Ap. l. 1.

In Tim.

l. 17.

τὰ ἱερὰ γράμματα, καὶ ἀποτιθεμένων ὅσα μάθεσιν περιττὴν ἐπιφαίνει. *Mirum itaque est cur tantis oblatis investigandi occasionibus, non prorsùs innotuerit imbrium historia ejus ætatis hominibus: præsertim cùm sacerdotes curiosiùs in SACROS LIBROS referrent & reponerent, quæ subtilioris aliquid haberent cognitionis. Heliodorus* autem in his, ut videtur, instructior, Græcis multa percontantibus de Nili fontibus & inundationibus, se respondisse ait ex propriâ scientiâ, & ex iis quæ in *Sacris Libris* præscripta erant; ὅσα περὶ ποταμοῦ τούτου βίβλοις ἱεραῖς ἀναγεγραμμένα, μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι.

Lib. 2. Æthiop.

Hæc erant monumenta literaria Ægyptiorum, *Stelarum Inscriptiones & Libri Sacri.* In utroque autem genere quædam erant obvia & exposita, vulgo & peregrinis; quædam autem in Templorum adytis reservata. Hoc innuit suprà *Heliodorus*, cùm ait, ὅσα μόνοις τοῖς προφητικοῖς καὶ γινώσκειν καὶ ἀναγινώσκειν ἔξεστι· & *Philo* etiam τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσι, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα. Unde Cæsar, apud Lucanum, ad Achorea sacerdotem Ægyptium ita loquitur,

Quodcunque vetustis
Insculptum est adytis, profer.

Duplex enim erat doctrinæ genus apud antiquas gentes, δημῶδες καὶ ἀπόῤῥητον, *doctrina vulgaris & doctrina arcana*; idque non tantùm ob diversitatem materiæ, sed eandem sæpe materiam duplici modo tractabant, populari & philosophica. Illa facilè patebat omnibus, per monumenta publica, & præceptores communes: Hæc autem, nè inter manus populi versata, vilesceret aut corrumperetur, non uno modo occultata fuit & abscondita. Præterquam enim quod hujus doctrinæ monumenta in Templorum adytis, ut jam diximus, latebant, conscripta erant

non

non vulgari genere characterum; à morosis sacerdotibus, quibus id curæ erat, non nisi magno apparatu & exercitatione præeunte, enarranda. Quùm verò hæc non sint prorsus indigna scitu, & ad notitiam literaturæ Ægyptiacæ pertinere videantur, ad eorum explicationem pauca quædam, si placet, ulteriùs subjiciemus.

Duplex erat, ut Doctrinæ, ita Literarum genus, apud Ægyptios, *sacrum* & *vulgare*. Id quod testantur *Herodotus*, *Diodorus*, *Strabo*, aliique plures. Herodotus in *Euterpe*, Διφασίοισι δὲ γράμμασι χρέωνται, loquitur de Ægyptiis, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν ἱρὰ, τὰ δὲ δημοτικὰ καλέεται. Diodorus libro primo, παιδεύουσι δὲ τοὺς υἱοὺς οἱ μὲν ἱερεῖς γράμματα διττὰ, τά τε ἱερὰ καλούμενα, καὶ τὰ κοινοτέραν ἔχοντα τὴν μάθησιν. Quod infra repetit distinctiùs, atque *sacras* Ægyptiacas, *vulgares* Ethiopicas esse asserit; Ἰδίων γὰρ Αἰγυπτίοις ὄντων γραμμάτων, τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δ' ἱερὰ καλούμενα παρὰ μὲν τοῖς Αἰγυπτίοις μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς, παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀποῤῥήτοις μανθάνοντας, παρὰ δὲ τοῖς Αἰθίοψιν ἅπαντας τούτοις χρῆσθαι τοῖς τύποις. *Cùm enim suæ Ægyptiis sint literæ propriæ, vulgares appellatæ, ab omnibus promiscuè discuntur, sacras autem dictas soli sacerdotes cognoscunt, secretò à parentibus traditas; his autem (Sacris) omnes indiscriminatim Æthiopes utuntur.* Unde Sacerdotes illi propriè dicti sunt ἱερογραμματεῖς. Doctrinæ Hermeticæ pars vel methodus mystica, in adytis Templi *Saitici* reperta, dicitur ἀναγεγραμμένη ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασι, teste Jamblico. Neque Libris tantùm, sed columnis etiam insignioribus, cum his literis sacris inscriptum erat; ut in Sepulchro *Isidis* & *Osiridis*; quod Nisæ in Arabiâ esse dicitur, Diodorus dicit στήλην ἑκατέρου τῶν θεῶν ἐπιγεγραμμένην.

De myst. Ægypt. Sec. 8. c. 5.

μένην τοῖς ἱεροῖς γράμμασι· & *Sesostris* columna, quæ in confiniis Arabiæ & Æthiopiæ posita erat, his literis, juxta *Strabonem*, transitum ipsius significabat: Φασὶν ἐνταῦθα στήλην εἶναι Σεσώστριος τοῦ Αἰγυπτίου, μηνύουσαν ἱεροῖς γράμμασι τὴν διάβασιν αὐτοῦ.

Lib. 16.

Neque tamen Ægyptiorum proprium erat institutum illud de duplici genere literarum, sed iis cum aliis gentibus Orientalibus commune, præsertim Æthiopibus & Babyloniis; De quorum utriusque literis sacris scripsisse videtur Democritus, si ex librorum ipsius titulis, Περὶ τῶν ἐν Μερόῃ, & περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ἱερῶν γραμμάτων, judicare liceat. Ἱερῶν λόγων ἑρμηνευτὰς, apud Babylonios memorat *Lucianus*; & cùm ex columnâ Babylonicâ sermones morales sumpsisse dicitur *Democritus*, quod suprà notavimus, id de eâdem Babylone intelligo de cujus literis sacris scripsit; quibus forsan signata fuit ipsa illa columna. Denique Bragmanes Indi, non aliis tantùm literis, sed aliâ etiam à vulgari, linguâ, utuntur ad conservandam suam philosophiam. Sed pergamus in proposito.

Apud Laert.

De Macrob.

Præter has literas ignotas, sacrorum monumentorum custodes erant sacerdotes ferè inexorabiles; qui, Draconum instar, his thesauris nocte dieque incubuerunt: Et quod in libris sacris scriptum erat, non nisi his interpretibus ad populum pervenit, aut ad Exteros. De hâc difficultate questi sunt Philosophi Græci, qui in Ægyptum profecti ad comparandas scientias, multos annos insumpsêre in adeundis & demulcendis sacerdotibus. Audiamus *Strabonem* de Heliopolitanis, quoad *Platonem* & *Eudoxum*. Συνέβη δὴ τῷ Πλάτωνι ὁ Εὔδοξος δεῦρο, καὶ συνδιέτριψαν τοῖς ἱερεῦσι ἐκεῖνοι ἐνταῦθα τρισκαίδεκα ἔτη, ὡς εἴρηταί τισι· περιττοὺς γὰρ ὄντας κατὰ τὴν ἐπιστήμην τῶν οὐρανίων, μυστικοὺς

*Vid. Plut. de Is. & Osir. p.*354.

Li. 17. *p.* 806.

μυστικοὺς δ' ἢ καὶ δυσμεταδότους, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς θεραπείαις ἐξελιπάρησαν, ὥστε τίνα τῶν θεωρημάτων ἱστορῆσαι, τὰ πολλά δὲ ἐπεκρύψαντο οἱ βάρβαροι. *Eudoxus cum Platone eò*, ſcil. Heliopoli, *profectus eſt, & ambo cum ſacerdotibus tredecim annos ſunt verſati, ut à quibuſdam traditum eſt. Iſti ſacerdotes, cùm rerum cœleſtium ſcientiâ præſtarent, cæterùm arcanam eam ſervarent, neque cum quoquam facilè communicare vellent: tempore & obſequiis tandem devicti, quædam expoſuerunt theoremata, plurima autem Barbari occultabant.* Sed præ cæteris memorabile eſt exemplum Pythagoræ, quo hoc δυσπρόσιτον ſacerdotum Ægyptiorum notum faciamus. Ille enim cùm iter pararet in Ægyptum, rogavit Polycratem Tyrannum, ut Amaſi Ægyptiorum Regi, amico & hoſpiti, ſcriberet, quò ad doctrinam ſacerdotum liberiùs admitteretur; & cùm ad Amaſin perveniſſet, literas itidem ab ipſò accepit ad ſacerdotes, ut eorum philoſophiæ particeps fieret: Unde ad Heliopolitas primùm profectus, ab iis ablegatus fuit ad Memphiticos, tanquam ad Seniores; Memphi, eodem prætextu dimiſſus eſt ad Dioſpolitas ſive Thebanos; Illi autem, cùm, metu Regis, cauſam nullam ulteriùs obtendere auderent, eum à propoſito deterrere ſtudebant, laboris & moleſtiarum magnitudine: ideoque dura admodum, & à Græcorum religione prorsùs aliena, ei jam novitio, injunxerunt. Cùm verò hæc omnia pertuliſſet, animo forti & invicto: ut ſacrorum & ſtudiorum conſors fieret, invitis etiam extorſit. Hæc à Porphyrio narrantur, ex *Antiphonte*, de *vitâ virorum virtute illuſtrium.* Ex his probationibus Pythagoræ una videtur fuiſſe *Circumciſio*; quam ſubiiſſe Pythagoram teſtatur Clemens Alexandrinus: ἵνα εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν, τὴν μυστικὴν παρ' Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν. *Ut ingreſſus*

De Vit. Pyth.

1. Strom. p. 302.

gressus Adyta, mysticam Ægyptiorum philosophiam addisceret. Hoc quidem exigebant Ægyptii sacerdotes, juxta Origenem, ab omnibus qui ad sacra aut scientiarum studia admissi erant. *Apud Egyptios,* inquit, *à quibus omnes prope Gentes ritus sacrorum & ceremonias mutuatæ sunt, nullus aut Geometriæ aut Astronomiæ studebat,* &c. *nisi susceptâ circumcisione.* Multa erant præterea probationum genera & κακοπάθειαι, ut appellat Porphyrius, quibus initiandos exercebant. Fateor autem hoc aliis gentibus, plus minùs, in usu fuisse; Celtarum Druides, Judæorum Esseni, Græcorum Hierophantæ, mysteria sua & disciplinam secretam ἀμυήτοις tradere noluerunt: Quinetiam juramento obstricti erant quandoque ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν. Idem de Persis, Syris, Indis, rectè observatur. Sed præterquam quod horum multa, originis Ægyptiacæ esse credantur, ad alias gentes imitatione traducta: si fortè in sacris aliqui, in scientiarum studiis nulli, adeò difficiles se præstitêre ac Ægyptii.

Com. in Rom. c. 3.

Orig. contra Cels. l. 1. p. 11.

Denique, ad celandam suam doctrinam, hieroglyphicis formis, symbolis, ænigmatibus, & fabulis, multa involvebant Ægyptii: dico *hieroglyphicis formis,* nam *sacras literas* prorsus distinguendas esse existimo ab hieroglyphicis formis: Cùm enim tot & tanta scripta fuerint his literis sacris, Hermetis monumenta, ad aliquot myriadas voluminum; omnes Libri sacri, Columnæ sacræ, & inscriptiones Templorum, vix à me impetrare possum ut credam tot & tam diversæ materiæ argumenta, Physiologica, Theologica, Moralia, Historica, Politica, exprimi potuisse variis animalium formis, aut corporis humani membris, aut instrumentis mechanicis; ex hisce enim tribus Hieroglyphica Æthiopum & Ægyptiorum constituebantur; referente Diodoro. Quinetiam libenter

Jambl. de myst. Ægypt. Sec. 8. c. 1.

Li. 3.

credo

credo præter sacras eorum literas, & Hieroglyphica, propriè sic dicta, sacerdotibus in usu fuisse alias notas Hieroglyphicas, instar literarum Sinensium; aut Scripturam alterius formæ à vulgari. Atque huic quadrare videtur quod de triplici genere literarum apud Ægyptios tradit *Clemens Alexandrinus, Strom.* 5. Οἱ παρ' Αἰγυπτίοις παιδευόμενοι, πρῶτον μὲν πάντων τῶν Αἰγυπτίων γραμμάτων μέθοδον ἐκμανθάνουσι, τὴν ἐπιστολογραφικὴν καλουμένην· δευτέραν δὲ τὴν ἱερατικὴν, ᾗ χρῶνται οἱ ἱερογραμματεῖς· ὑστάτην δὲ καὶ τελευταίαν, τὴν ἱερογλυφικήν. Atque hujus rei exemplum habemus in Pythagorâ, qui, juxta Porphyrium, triplices illas Ægyptiorum literas didicit; Γραμμάτων δὲ τρισσὰς διαφορὰς ἐξέμαθε, ἐπιστολογραφικῶν τε καὶ ἱερογλυφικῶν καὶ συμβολικῶν, τῶν μὲν κοινολογουμένων κατὰ μίμησιν, τῶν δὲ ἀλληγορουμένων κατά τινας αἰνιγμούς. Sed hæc incertiora sunt, neque magni ponderis. *De vitâ Pyth. p. 185.*

Quoad symbola & ænigmata, notum est, moris fuisse gentibus antiquis sub his involucris animi sensus tradere; sive ut ingenii acumen quoddam & solertiam ostentarent, sive ut proferrent ambiguis & obscuris modis doctrinam arcanam, quam liquidò & palàm enarrare religio erat. Quoad illos lusus & concertationes ingenii per res aut sententias ænigmaticas, symbolicas, aut hieroglyphicas, eorum habemus non pauca exempla inter principes viros gentium barbararum. Rex Scythiæ, *Dario*, qui Istrum trajecerat, bellum minans, symbolum pro literis misit, *murem, ranam, avem, jaculum, aratrum*: quod alio atque alio modo explicabant *Darii* interpretes. Alter Rex Scythiæ populo *Byzantino* hæc verba misit, *Nolite afferre detrimentum vectigalibus meis, nè mei equi aquam vestram bibant.* Innuens, nisi desisterent, se bellum eis illaturum. Rex Ægypti cum rege *Clem. Al. Strom. 5.* *Ibid.*

Æthiopiæ hoc modo decertabat, cum *Bias* illi ex-
Joſ. 5.c.2. plicuit quâ ratione *pontum ebiberet*. Prætereà *Solo-
mon* & rex *Tyriorum* contendebant ænigmatis; ut &
Samſon & *Philiſtæi* in hiſtoriâ ſacrâ. Apud Græcos,
Heraclitus cum ſuis diſcipulis, obſcuris ſententiis de-
lectabantur; & Pythagoræi ſymbolis. Hìc autem
vox *ænigma* & *ænigmaticum*, latè ſumitur, pro ſermo-
ne obſcuro, involucris & ambagibus tegente rem
quam deſignat, vel materiam quam tractat: ſive ſit
per modum quæſtionis, mandati, aut orationis ſim-
plicis. Id enim Græcis eſt ἀινίττεσθαι, res ſibi notas
obſcuris dictis ſignificare; quod plures dicendi modos
complecti poteſt. Denique apud Hebræos מָשָׁל &
חִידָה *proverbia* & *ænigmata*, omnes partes ſapientis
explere videntur; quod ſententiosè dictum eſt, ſcitè
graviterque, מָשָׁל appellatur; quod myſticè autem,
ut ſolet doctrina arcana, חִידָה dicitur. Quo ſenſu
Pſ.49.3,4. intelligenda ſunt prophetæ verba *Pſalmo* 78. 2, 3. &
Baruc.3.23 *Evangeliſtæ* etiam *Matth.* 13.35. Sunt enim in doctri-
nâ ſacrâ, perinde ac exoticâ, myſteria ſive ἀπόῤῥητα,
quæ ſubobſcurè proferuntur; tandem ſub extremis
temporibus apertè & in propatulo demonſtranda.

Plures erant modi Philoſophiam & Theologiam
tradendi apud veteres, & plerumque arcani. Faci-
em velabant veritati, ac ſi vetuiſſet pudor nudam
Theol.Plat. oſtendere populo. Hos modos ità notat *Proclus:*
l.1.c.4. οἱ μὲν γὰρ δι' ἐνδείξεως περὶ τῶν θείων λέγοντες, ἢ συμβο-
λικῶς, καὶ μυθικῶς, ἢ δι' εἰκόνων λέγουσιν· οἱ δὲ ἀπαρα-
καλύπτως τὰς ἑαυτῶν διανοήσεις ἀπαγγέλλοντες, οἱ μὲν
κατ' ἐπιστήμην, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐκ θεῶν ἐπίπνειαν ποιοῦν-
ται τοὺς λόγους. *Qui enim per demonſtrationem de re-
bus divinis tractant, vel ſymbolicè & mythologicè, vel
per ſimilitudines & rerum imagines loquuntur. Qui
verò apertè ſuas cogitationes enunciant, alii quidem per*

ſcientiam,

ſcientiam, alii per divinum afflatum verba faciunt. Qui per ſcientiam aut *ſcientificè*, ut nunc loquimur, Philoſophiam tradidêre inter priſcos, perpauci, aut nulli mihi cogniti. De *Gymnoſophiſtis* & *Druidis*, ità *Laertius*, Καί φασι τοὺς μὲν Γυμνοσοφιστὰς καὶ Δρυΐδας αἰνιγματωδῶς ἀποφθεγγομένους φιλοσοφῆσαι. De priſcis in genere ità *Phornutus*, Πεισθεὶς ὅτι οὐχ οἱ τυχόντες ἐγένοντο οἱ παλαιοὶ, ἀλλὰ καὶ συνιέναι τὴν τοῦ κόσμου φύσιν ἱκανοὶ, καὶ πρὸς τὸ διὰ συμβόλων καὶ αἰνιγμάτων φιλοσοφῆσαι, περὶ αὐτῆς εὐεπίφοροι. *Perſuaſum hoc habeas, veteres non fuiſſe contemnenda capita, ſed ad naturam mundi cognoſcendam idoneos: ad eamque explicandam ſymbolis & figuris ingeniosè fœlices.* Claudamus hoc argumentum verbis *Clementis Alexandrini*, Πάντες οὖν ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἱ θεολογήσαντες, βάρβαροί τε καὶ Ἕλληνες, τὰς μὲν ἀρχὰς τῶν πραγμάτων ἀπεκρύψαντο· τὴν δὲ ἀλήθειαν αἰνίγμασι καὶ συμβόλοις, ἀλληγορίαις τε αὖ καὶ μεταφοραῖς, καὶ τοιούτοισί τισι τρόποις παραδεδώκασι. *Omnes igitur, ut ſemel dicam, qui de rebus divinis tractârunt, tàm Barbari quàm Græci, rerum quidem principia occultaverunt: veritatem autem ænigmatibus & ſymbolis, & allegoriis itidem & metaphoris, aliiſque modis conſimilibus, tradiderunt.* Ad cætera jam pergamus.

In proœm.

De nat. Deor. cap. ult.

Stro. 5. p. 556.

Ad *Fabulas* & *Mythologica* accedimus: quibus abundabat Antiquitas tàm Barbara quàm Græca, & ſupra omnes, Ægyptii; in rebus enim Ægyptiacis explicandis nihil difficilius eſt quàm genuinam hiſtoriam à fabuloſâ diſtinguere. Sed longè latéque diffuſæ erant per terrarum orbem Theologia & Philoſophia Mythologicæ; multarum gentium de Diis μυθοποιΐας, memorat *Phornutus*, ἄλλαι μὲν ἐπὶ Μάγοις (μυθοποιΐαι) γεγόνασιν, ἄλλαι δὲ παρὰ Φρυξὶ, καὶ ἤδη παρ' Αἰγυπτίοις τε, καὶ Κελταῖς, καὶ Λίβυσι, καὶ τοῖς ἄλλοις

Cap. de fab. anti. trad.

Vid. plures gentes in not. ad loc. ex Damascio. ἔθνεσι. *Aliæ à Magis compositæ sunt fabulæ, aliæ à Phrygibus, & ab Ægyptiis aliæ, & à Celtis, & ab Afris, & ab aliis gentibus.* Mythologiæ Ægyptiacæ specimen habes apud Plutarchum de *Isid.* & *Osir.* Phœniciæ apud Sanchoniathonem. His adjungere licet ex *In Macrob.* Luciano *Assyrias* & *Arabicas* fabulas vel fabularum interpretes, Ἀσσυρίων καὶ Ἀράβων οἱ ἐξηγηταὶ τῶν μύθων. Præterea Indas vel Brachmanicas, quarum meminit *Lib. 15.* *Strabo*, cum de iis loquens ait, διὰ μύθων τὰ πολλὰ πιστευμένους. Hodiernos etiam *Bragmanas* fabulis scatere, & fabuloso cortice involvere suam philosophiam, abundè patet ex relationibus doctorum virorum qui gentes illas nuper inviserunt. Et quoad Septentrionales, ut illud etiam adjiciam, consulenda est, quam anteà citavimus, *Edda Islandorum:* quæ perantiqua continere videtur, & non obscurè indicat, quæ traditiones mythologicæ, & qualis fuit philosophia istarum gentium Borealium. Denique in sacro codice veteris Testamenti, quot habemus à Prophetis aliisque, sermones Mythologicos? Neque aliud sunt plurimi sermones Christi in Evangelio, quos, honestiori voce, Parabolas appellamus.

Vides quàm totum genus humanum, quasi cœlo tactum, impulsum fuit & incitatum ad hanc doctrinam mythologicam: Quod enim de gentibus Barbaris jam ostensum est, non minùs de Græcis patebit in sequentibus, ubi de *Orpheo* agetur. Quare hunc genium mythologicum, divinum esse arguit *C. 3.* *Salustius de Diis & Mundo*; Ὅτι μὲν οὖν θεῖοι οἱ μῦθοι ἐκ τῶν χρησαμένων ἔστιν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵ τε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν χρησμοῖς οἱ θεοὶ, Μύθοις ἐχρήσαντο. *Divinas itaque fabulas esse, ex iis qui eas usurpârunt, asserere licet; ex poëtis enim numine afflati;*

ti; & philoſophis, optimi quique; & qui ſacra & ceremonias oſtenderunt; Dii etiam ipſi in Oraculis, fabulis uſi ſunt. Hìc autem Fabularum nomine non oportet intelligere fabulas vulgò ſic vocatas, ſcilicet hiſtoriolas aut narrationes, tam quoad materiam quàm quoad formam, fictas; ſive utiles ſint, ſive tantùm jucundæ: Fabulas enim è nihilo fingere, non Homericum eſt, inquit *Strabo*: ἐκ μηδενὸς δ' ἀληθοῦς ἀνάπτειν καινὴν τερατολογίαν, οὐχ Ὁμηρικόν. Vix auſim id dicere, ſed facilè dico, οὐκ ἔστι φιλοσοφικόν. Fabulæ enim Philoſophicæ ſemper habent aliquid fundamenti in re ipsâ; ſtamina vera ſunt, ſed falſi colores ſuperinducuntur. Rectè *Planciades Fulgentius* de diverſo fabularum genere: *Fabularum, quarum nomen indicat falſi profeſſionem, aliæ delectationis tantùm, aliæ etiam utilitatis causâ conſcriptæ ſunt: Eas verò quæ tantùm delectant philoſophi repudiantes, alteram fabularum ſpeciem hoc modo dividunt: Inventarum utilitatis causâ fabularum in quibuſdam & materia ficta eſt, & per mendacia ipſe relationis ordo contexitur, ut in fabulis Æſopi, elegantiâ fictionis illuſtribus: at in aliis materiæ veritas ſubeſt, ſed hæc ipſa veritas per quædam compoſita & ficta profertur; & hæc jam vocatur fabuloſa narratio non fabula. Ut myſticæ Heſiodi & Orphei de Deorum progenie ortuve traditiones. Ex hâc ergo ſecundâ diviſione, quam diximus, prior ſpecies, quæ concepta de falſo per falſum narratur, à Philoſophiæ libris prorsùs aliena eſt.* Eæ igitur tantùm ſunt philoſophicæ, quarum fabuloſo cortici ſubeſt veritas; eaque non vulgaris. Id enim ſibi propoſuiſſe videntur philoſophiæ mythologicæ authores, ut doctrinam arcanam ab interitu conſervarent, neque tamen vulgo aut vulgaribus ingeniis exponerent. Providentia divina, quæ omnium ſæculorum & labentis

Lib.1.f.20.

Præfat. ad Mythol.

mundi

mundi habenas moderatur, cognitionem rerum divinarum & naturalium ita temperat, & latentem conſervat, ut non niſi ſuo tempore clarè effulgeat veritas; ſimulque conſtet, ubi effulſerit, eandem abſconditam latuiſſe, & variis modis velatam inter homines, à primis mundi ſæculis.

Hæc de uſu Mythologiæ, inter omnes gentes literatas & ſapientes diffuſæ; de ipſius antiquitate quædam prætereà adjicienda ſunt. Philoſophia Mythologica videtur mihi perantiqua, neque tamen omnium antiquiſſima; ut fiat umbra, oportet ut ſit corpus; & imagines rerum rebus ipſis ſunt poſteriores. Sed perantiquam eſſe id probat, quod ab omnibus gentibus antiquitate conſpicuis uſurpata fuerit. Et apud Græcos extra dubium eſt, eorum Philoſophos
L. 1. fol. 20. & Theologos antiquiſſimos, addit etiam *Strabo*, Hiſtoricos (Οἱ πρῶτοι δ' ἱςορικοὶ καὶ φυσικοὶ, μυθογράφοι) fuiſſe Poëtas, & Mythologicè ſcripſiſſe. Id de
Lib. 3. Lino teſtatur *Diodorus Siculus*, Λῖνον φασὶ τοῖς Πελασγικοῖς γράμμασι συνταξάμενον τὰς τοῦ πρώτου Διονύσου πράξεις, καὶ τὰς ἄλλας μυθολογίας ἀπολιπεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. *Res Bacchi*, aliaſque mythologias in commentariis reliquiſſe. Cætera apud Græcos monumenta vetuſtiſſima, mythologica erant; Qualia fuere *Orphica*, Θεογονίαι, Γιγαντομαχίαι, atque *Cycli Epici* argumenta. Id enim opus, à multis celebratum, videtur fuiſſe MYTHOLOGICON MAGNUM Græcorum, ex antiquiſſimis poëtis compoſitum, qui hiſtoriam Fabularem conſcripſerant. Res priſcas tantùm continuit, & non ſolùm ſæculum μυθικὸν pertranſivit, ſed perrexit ad ἀδήλου principia; incœpit enim ab exordio mundi & in Ulyſſe deſinebat,
Cod. 239. ut notavit ex *Proclo Photius*, Ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως:--- διεξέρχεται δὲ περὶ θεῶν,

τά τε ἄλλα τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα· καὶ περατοῦται ὁ Ἐπικὸς Κύκλος, συμπληρούμενος ἐκ διαφόρων ποιητῶν, μέχρι τῆς εἰς Ἰθάκην ἀποβάσεως Ὀδυσσέως. Itidem *Clemens Alexandrinus* ait, Μάλιστα ἐν τοῖς πάνυ παλαιοῖς τοὺς τοῦ Κύκλου ποιητὰς τιθέασι. Sed de hoc opere plura infrà. Denique *Chao* nihil antiquius in hoc mundo, atque ortum rerum ex Chao mythologicè tractâsse Græcos, per modum *Genealogiæ Deorum*, satis alibi demonstrabitur. Quare ipsi physiologiæ coævam esse in Græciâ hanc Mythistoriam, & eosdem habuisse authores, non negarem.

Strom. 1. fol. 333.

Euſ. præp. Ev. p. 39. pen.

Lib. 2. c. 1.

Sed à Barbaris mutuati sunt philosophiam Græci; id igitur præcipuè quærendum, quàm antiqua sit *Mythologia Barbarica*. De Ægypto verò agitur hìc præcipuè, quæ pristinæ sapientiæ nutrix habebatur. Apud Ægyptios autem nihil sanctius, nihil antiquius philosophiâ *Hermetis*, quare eò redit disquisitio nostra, aut ipsius pars prima, *Sub quo genere doctrinæ tradita fuit primùm philosophia Hermetis?* Nimiùm multa sunt dubia circa hanc doctrinam, si discutienda essent singula; quibus monumentis inscripta fuit, Libris, an Columnis, an utrisque? Quibus literis, Hieroglyphicis propriè sic dictis, aut aliis? Quo scribendi genere, simplici an allegorico? Sed missis cæteris, de hoc ultimo impræsentiarum breve examen instituamus.

Imprimis illud non dubito, utroque modo conscriptam fuisse hanc philosophiam, diversis temporibus; nam de libris *Hermetis* allegoricè scriptis fit mentio, & de interpretatione horum librorum, & de eorundem in allegorias iteratâ conversione; quare varias subiisse vices & formas quoad stylum & modum scribendi, negari non debet. Sed quoties & quo ordine hoc factum, nimio plus incertum mihi videtur. Duo

tantùm nobis suppetunt authores, quod sciam, aut authorum fragmenta, unde hæc colligi possunt, *Manetho* & *Philo Byblius*; neque horum alteruter rem distinctè explicat. *Manetho* apud *Eusebium*, & exinde apud *Syncellum*, ait, *Mercurium* primum, doctrinam suam, sacrâ dialecto, literisq; Hieroglyphicis, columnis in Terrâ Seriadicâ positis, inscripsisse: quæ post diluvium, ex sacrâ linguâ in Græcam, literis itidem Hieroglyphicis, versa fuit: & scriptis commendata in Templorum Ægyptiorum adytis ab *Agathodæmone*, secundo *Mercurio*, patre *Tat*. Sed præter illa duriuscula, de columnis ante-diluvianis, de Terrâ *Seriadicâ* nemini notâ, & de literis Hieroglyphicis in Græcanicâ linguâ: præter hæc, inquam, *Manethonis* sermo propositum nostrum non attingit: nam de traductione in aliam linguam agit, non in aliud styli genus; neque explicat quo genere styli, simplici vel allegorico, Autographa illa *Mercurialia* sive monumenta *Seriadica* conscripta erant. Propiùs accedit ad rem nostram *Philo Byblius*; Filius *Thabionis*, inquit, primus dicitur Libros Mercuriales in allegorias convertisse, atque eâ formâ ad Græcos posteà descendisse hanc doctrinam; qui pro innato sibi ingenio variè eam ornando & amplificando ex alienâ propriam fecerunt. Post multas autem generationes, *Surmubelum* & *Thuro*, (ignota mihi capita,) ità obumbratam denuò illuminâsse. Verba *Philonis* ultima hæc sunt, Μετὰ γενεὰς πλείστας θεὸς Σουρμουβηλὸς, Θουρώτε, ἡ μετωνομασθεῖσα χούσαρθις, ἀκολουθήσαντες, κεκρυμμένην τοῦ Τααύτου, καὶ ἀλληγορίαις ἐπισκιασμένην

Chron. p. 6. Græc. Ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων στηλῶν, ἱερᾷ, φησι, διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γράμμασι κεχαρακτηρισμένων ὑπὸ Θωῦθ τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ, καὶ ἑρμηνευθεισῶν, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου εἰς τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν γράμμασιν ἱερογλυφικοῖς, καὶ ἀποτεθεισῶν ἐν βίβλοις ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοδαίμονος, τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ, πατρὸς δὲ Τάτ, ἐν τοῖς ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγυπτίων.

Euseb. præp. Evang. l. 1. c. ult.

Ibid. seq.

ἐπισκιασμένην τὴν θεολογίαν ἐφώτισαν. Prætereà dicit *Sanchoniathonem* ante Trojana tempora hanc doctrinam *contulisse cum iis quæ reperta erant in adytis reposita, arcanis Ammoneorum literis*, atque eo modo suis fabulis eam repurgâsse. Sed iterùm iterúmque à sacerdotibus reductam esse ad ambages Mythologicas.

Hìc quidem de stylo mutato, & modo explicationis, non de linguâ tantùm aut literis, apertè agitur; Et licet non admodùm clarè hæc à Philone deducta sint, aut ab *Eusebio* inde descripta, utcunque hinc patet Philosophiam Hermetis varias metamorphoses subiisse, primamque ipsius formam fuisse nudam & simplicem, atque à filio *Thabionis* (quisquis ille fuit, sive Manethonis *Agathodæmon*, sive alter aliquis) in methodum & institutionem artificiosam per symbola, ænigmata, allegorias, mythologias, & imagines hieroglyphicas, primò fuisse transpositam. Atque hæc mihi videtur origo philosophiæ larvatæ, ut ità dicam, in Ægypto; atque forsan totius mythologiæ Barbaricæ Græcæque; saltem ex eorum sententiâ qui cæterarum gentium philosophiam ex Ægyptiaca derivandam esse sentiunt. Unde omnem gentem antiquam quæ suam habet mythologiam, suam olim habuisse philosophiam puram, æquum erit supponere; cui, tanquam nucleo, circumobductus erat posteà cortex fabulosus. Studii enim & artis opus est Mythologia, aut quævis doctrina allegorica; non primus ingenii impetus, sed secundus tertiusve, cùm res jam inventæ fuerint, & celandæ sint aut ornandæ.

De fabulis & allegoriis philosophicis hìc loquimur, iisque priscis, quibus semper aliquid subest fundamenti loco. Cæterùm in hujusmodi allegoricis aut Mythistoricis interpretandis maxima cura & cautio

adhibenda eſt. Præterquam enim quod ſuâ naturâ luxurient, & ornatûs causâ aut propter τὸ πρέπον καὶ τὸ πιθανὸν, multa habeant quoad interiorem ſenſum ſuperflua, toties mutantur & refinguntur, ut qualia fuerint in primâ ſuâ origine non facilè eſt dignoſcere; Ἐρωτ. p. 762. rectè notavit *Plutarchus* de Ægyptiis, Καίτοι λεπταί τινες ἀπόρροιαι καὶ ἀμυδραὶ τῆς ἀληθείας ἔνεισι ταῖς Αἰγυπτίων ἐνδιεσπαρμέναι μυθολογίαις, ἀλλὰ ἰχνηλάτου δεινοῦ δέονται, καὶ μεγάλα μικροῖς ἑλεῖν δυναμένου. *Sunt quidem etiam in Ægyptiorum fabulis exilia quædam veritatis veſtigia, ſed Indagatorem deſiderant acutum, & qui magna à parvis venari queat.* His igitur perpenſis, mihi ſtatutum eſt ab hujuſmodi argumentis nihil authoritatis mutuari; ſed cùm res aliunde conſtiterit, & probata fuerit liquidâ ratione aut hiſtoriâ veraci, non abs re erit ſeveriorem philoſophiam hiſce condimentis quandoque temperare.

De Philoſophiâ Ægyptiacâ hæc dicta ſunto. In quâ explicandâ eò magis abundavimus, quod hæc gens cæteris ſapientior habita ſit, & ab hoc exemplo de reliquis omnibus in eodem genere literaturæ idem judicium fieri poſſit. At videor mihi ſubaudire aliquem, dicentem, Quî poteſt explicari ſapientia Ægyptiaca ſine explicatione *Obeliſcorum*, *Hieroglyphicorum*, *Tabularum myſticarum*, ut *Smaragdinæ*, *Iſaicæ*, & monumentorum conſimilium? In his latent myſteria Ægyptiorum, naturalis ſcientiæ arcana, aut etiam ſacra Adeptorum ἀπόρρητα. Age ſodes, videamus quid magni aut miri continent hæc pomposa monumenta; Quid nos docent, ignotum antea aut abſconditum, ſive in Scientiis, ſive in Theologiâ antiquâ. Cedo quemvis Interpretem. Ex iis qui hoc munus ſuſceperunt, Quis ſe expedivit optimè? Quem ſequemur ducem? Inter antiquos, hanc tractâſſe materiam

teriam nullum memini præter *Orum Apollinem*, vel *Niliacum:* incertæ ætatis & originis authorem. Hunc ex Ægyptiaco in ſermonem ſuum tranſtuliſſe dicitur Philippus quidam, ſequioris ævi Græculus. Sed exigui ponderis ſunt quæ nobis explicantur Hieroglyphica in iſthoc tractatu. Recentiores dein, (quibus nominandis abſtineo) qui de Symbolis, Hieroglyphicis, Tabulis, Obeliſcis, aliiſque Ægyptiacis, ſcripsêre, quid magni aut egregii, ex his monumentis eruerunt, vel ad elucidationem naturæ, vel ſcientiarum quarumcunque augmentum? Ludunt plerumque in minutis, aut operosè ſudant in obſcuris aut inutilibus. Proinde, ſi philoſophiam ſpectes, non aliunde repetenda eſt ſapientia Ægyptiorum, quàm ab eorum diſcipulis, Philoſophis Græcis. Idque potiſſimùm ab antiquiſſimis, nempe Orphicis, Ionicis, Pythagoricis, Platoniciſque. Patrum imagines in filiis & nepotibus intuemur: & ab his alumnis diſciplinæ Ægyptiacæ, ipſius effigiem qualitercunque licet depingere vel adumbrare.

Alia præterea diluenda eſt objectio, antequam huic diſſertationi finem imponamus; ſcilicet, ſi tanta eſſet, ut à nobis fertur, Ægyptiorum ſapientia: tanta rerum divinarum & naturalium cognitio: quî fieri potuit ut in Idololatriam craſſam, omniumque fœdiſſimam hæc gens laberetur. *Fœdiſſimam*, inquam, cùm non tantum Solem, Lunam, & Cœleſtia Corpora; non tantùm homines illuſtres & beneficos; ſed etiam beſtias & animalcula; imò ipſa olera, pro numinibus haberent & venerarentur. Reſpondeo, utì divina ſapientia, ita humana ſtultitia, eſt imperſcrutabilis; neque ideò negandæ ſunt res certæ & conſtanti fide traditæ, quòd Rationi non conſentiant, aut aliæ aliis

opponantur. Siquis tibi expoſuiſſet doctrinam Chriſtianam, cultumque purum & ſimplicem Dei inviſibilis quem ſuis imperat, atque in hoc cultu vetita eſſe ſimulacra; prætereà dixerit populum Chriſtianum literis & ſcientiis florere, & viris ingenio præſtantibus præ cæteris humani generis. Alter autem ſubaudiens & ſubridens, Hæc ità ſe habere poſſe prorsùs negaret, hoc fretus argumento, Quòd ipſe ſæpiùs vidiſſet hunc populum Chriſtianum in ſuis Templis adorare, non quidem Solem aut Sydera, nec Beſtias, aut Herbas, ſed his omnibus inferiora, *albi panis fruſtula*, aut placentas farinaceas. Atque ea Templa prætereà defunctorum hominum Simulacris referciri. Denique ſe vidiſſe iterum iterúmque, hos bonos viros coram his ſimulacris & coram hâc placentâ panaceâ venerabundos proſterni, elatis in cœlum oculis manibuſque, ductis ex imo pectore ſuſpiriis, datiſque ſignis omnibus quibus numinis præſentiam cultumve teſtari ſolent homines. His utrinque auditis, Quid facies, quæſo? cui potiùs credes, huic aut illi, Philoſopho aut Hiſtorico? aut neutri? aut utrique? Utrique certè credendum eſt, neque ob rei incongruentiam neganda eſt fides. Nam adeò vaga res eſt, & ſubdola, natura humana, ut nec rationi, nec ſibi conſtet, in ſuis moribus; ſæpe abſurda facit, ſæpe adverſa: & contrariis motibus fertur, aut ex imbecillitate, aut ex malitiâ. Et cùm hæc domi videas, hodieque, quid miraris olim facta fuiſſe non diſſimilia apud gentes barbaras. Prætereà quid nobis exprobras Ægyptiorum noſtrorum Idololatriam, cum totum genus humanum, exceptis paucis Judæis, infecerat illa labes; neque artium & ſcientiarum vis, aut obſtare potuit aut mederi, huic peſti. Græcos & Romanos invaſit & ſubjugavit, perinde ac gentes incultiores:

Cicer. l. 1. de nat. Deor. Sec. 36.

tiores:

tiores: atque illis minùs insaniisse Ægyptios, & Philosophi & Theologi ostenderunt. *Clem. Alex. admon. ad Gent. p.25.*

Sed quoad malum illud Idololatriæ, apud majores nostros epidemicum, uti jam licet dicto Comœdi, *Facilè omnes cum valemus, rectè consilium ægrotis damus.* Nos sanati & immunes ab hoc morbo, miramur alios eodem tam diù laborâsse; cùm tam facile esset aut venienti occurrere, aut præsenti mederi. Sed, à nobis ad patres nostros, quàm dispar sit ratio, malè interim reputamus. Judæi primùm, vivâ Dei voce, repetitis miraculis, mille minis, & mille pœnis, ab Idololatriâ depulsi & deterriti erant. Nos Judæorum oracula amplectimur, *Mosis* & Prophetarum vestigia premimus: atque insuper, à Christo & Apostolis ipsius, cultum adhuc puriorem docemur, & à sensibus magis abstractum. Quibus documentis, tanquam fortioribus antidotis, contra omnes vires istius veneni munimur & corroboramur. His tamen non obstantibus, Ecclesiæ Christianæ partem maximam, aut eminentissimam, ad cultum Idololatricum prolapsam esse querimur: veteremque morbum, sub novâ specie, invito omni cœlo, recidivum. Hæc cùm ita sint, quid miramur, Naturam humanam, sibi, ut olim, permissam, atque suis tenebris involutam, in eadem, aut minora, incidisse crimina; atque suâ vi malum repellere non potuisse, quod supremo numinis auxilio nondum repulsum vidimus. Age verò, & depositis præjudiciis, de rebus humanis humanitùs loquamur: non ex voto nostro, sed prout rei fert natura, & multorum Sæculorum usu deprehensum est. Deus Philosophorum esto Numen invisibile: Sed Numen populi, gentisque humanæ, sibi relictæ, semper erit aliquid aspectabile. Audi, si vacat, historiam Arabicam de *Abrahamo:* Traditio est apud illos, *Abr. Ecchel. hist. Arab. c.6.*

Abra

Abrahamum, ſtatim atque in lucem editum, à Patre, in quâdam ſpeluncâ, quæ in montis receſſu erat, abſconditum fuiſſe, metu Chaldæorum, qui manus illi inferre quærebant: quòd ſuis Diis fatalem fore, Aſtrologi prædixiſſent. Inde tandem noctu primùm prodiens, jam vir factus, cœlum, ejuſque innumera aſtra, non abſque admiratione ſummâ contemplari cœpit: videnſque ſtellam Veneris fortè exorientem, & cæteras lumine, ſplendore, & claritate, longè ſuperantem, ait, HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. Sed cùm non multo poſt, Luna apparuiſſet, mutatâ ſententiâ, dixit, HIC EST DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS. Demùm, orto Sole, attonitus exclamavit, HIC, HIC, EST VERE DEUS MEUS, ET CREATOR MEUS: QUO SPLENDIDIUS, QUO ALTIUS, QUO PULCHRIUS, NIHIL EXCOGITARI POTEST. Sed, hæc dicenti, apparuit adſtititque Angelus Gabriel, eumque docuit verum Deum, veramque religionem. Genus humanum, religionis flammâ correptum, idololatriâ prohibere, ſine miraculis & cœleſti auxilio, tantum non impoſſibile eſt. A defunctorum hominum, animalium, olerumve cultu, ut cohibeamur, ſufficere videtur ratio naturalis: Hæc enim nihil habent auguſti aut ſtupendi, quo animum effaſcinent. At Luminaria cœleſtia, omnium omninò, quæ aſpectui ſubjiciuntur, præſtantiſſima, tam magnitudine quàm ſplendore, oculos primùm percellunt: dein mentem, admirandi ſui motûs conſtantiâ, ordine, & rapiditate, concutiunt: denique, multifariis virtutibus & beneficiis, totum hominem ſibi devinciunt, & quaſi obruunt. Ab horum Corporum cœleſtium admiratione (quibus etiam Animas dedêre veteres) nemo ſe temperare potuit, aut debuit: Et ab admiratione ad veneratio-

nerationem, in rebus magnis, ſtupendis, & inacceſſis, facilis eſt progreſſus.

At verò, inquies, non Idololatriæ ſolùm, ſed etiam *Genethliacæ* & *Magiæ:* Huic improbæ, illi vaniſſimæ, arti, deditiſſimi erant Ægyptii; nec Ægyptii tantùm, ſed omnes ferè veteres. Rectè mones: ſed quoad Genethliacam, quid mirum Gentes illas, quæ Cœlum, Solem, & Sydera, pro tot Numinibus habuere, eadem rebus humanis dominari, & ſuum cuique fatum præſcribere, aut reverà crediſſe, aut, quò lucrum ſibi facerent, voluiſſe ut id crederet populus. Illud magis miror, reperiri etiamnum, inter homines Chriſtianos, qui eandem artem colant & tueantur. Etiam nunc, inquam, cùm non tantùm ab omni ſuperſtitione magis abhorrere debemus, ſed cùm innotuit etiam, luce clariùs, Cœlorum natura; nempe Planetas nihil aliud eſſe, quàm tot moles opacas terreſtres, Fixaſque tot moles igneas: Neque ideò *Aſtrologiæ*, quæ dicitur, *Judiciariæ*, ullum Theorema, in Scientià naturali fundari, vel fundari poſſe.

Quoad Magiam, multa ſunt ipſius genera: nobis quidem Chriſtianis ſolidè interdicta, ob mutatum forſan mundi inviſibilis regimen. Sed lege naturæ interdictum eſſe qualecunque cum Geniis commercium, non tam facilè patet. Hoc autem commercio ſi abuſi ſint nonnulli, ſive in damnum humani generis, ſive ad faſtum & oſtentationem, malitiæ quidem id arguit authores, aut vanitatis, non autem ignorantiæ. Denique facilè aſſentior iis, qui, utramq; artem, Aſtrologicam & Magicam, primùm edoctos eſſe homines, aiunt, à malis Angelis. Videntur enim mihi, cum utriuſque apparatum intueor, Inventa, vel Deliramenta, pluſquam humana. Sed de his ſatis.

Cùm

Cùm hæc ita se habeant, & salva sit antiqua Ægyptiorum fama quoad literas & scientias, quâ ratione periit, & quando tandem hæc prisca sapientia paulatim extincta fuit, ultimo jam loco explicandum. Quanta est rerum humanarum inconstantia, & quàm mirandæ vices! Non tantùm Imperia mutantur, sed literæ, mores, religio, ex aliis in alias terras migrant; & cùm omnibus non liceat his simul frui, alternatim fruimur. Ità res humanæ comparantur, ac si inter præstituti temporis ambitum, singulas terras populosque, suas habituros esse vices, tam in bonis quàm in malis, decretum esset. Ab oriente, instar Solis, cursum suum incœperunt literæ: ad occidentem vergentes, ubi earum luce jam diù gaudemus: Quis novit si, relictis his sedibus, ulteriùs progressuræ sint: vel si undique diffusæ, totum terrarum orbem suis radiis simul illustrabunt. Quoad Ægyptum, floruit olim omni disciplinarum genere, & jam extremâ barbarie obruitur. Usque ad Persarum tempora suas literas atque sua sacra inviolata
Herod. l.3. tenuit, primusque Cambyses Templa Ægyptiaca spo-
Diod. l. 1. liavit, diruitque; &, vulnerato Deo Api, Sacerdotes
Justin. l. 1. c. 9. omnes contemptui habuit. At extincto Cambyse, Darius non tantùm humanissimè tractavit Ægyptios, sed erudiendum se tradidit sacerdotibus, ut earum
Lib. 1. doctrinam sacram addisceret. Ità *Diodorus*, ὁμιλῆσαι μὲν γὰρ αὐτὸν, de Dario loquitur, τοῖς ἱερεῦσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ μεταλαβεῖν τῆς τε θεολογίας αὐτῶν, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγεγραμμένων πράξεων. Sed non eodem animo affecti erant erga Ægyptios & eorum sacra Reges posteri, nam, petente Ægyptum Alexandro, libenter & sine belli discrimine, in ipsius dominationem venerunt Ægyptii, idque, ut ait Historicus, quòd eos & eorum sacra malè tractâssent

Persæ.

Persæ. Οἱ γὰρ Αἰγύπτιοι τῶν Περσῶν ἠσεβηκότων εἰς τὰ ἱερὰ καὶ βιαίως ἀρχόντων, ἀσμένως προσεδέξαντο τοὺς Μακεδόνας. Sed ab hoc tempore, ſub Alexandri ſucceſſoribus, ſenſim degeneraſſe videtur & ſacerdotium & ſapientia Ægyptiaca, ita tamen ut in utroque intervallo, ſub Perſis & ſub Ptolomæis, deſcenderint in Ægyptum ex Græcis philoſophis multi; quotquot nempe poſt Pythagoram (qui in Ægypto fuit eodem tempore quo Cambyſes) iter illud ſuſceperunt. Sed debellatâ à Romanis Ægypto, & combuſtâ Bibliothecâ Alexandrinâ, unà periit Literatura Antiqua. Fuit autem poſtea Alexandriæ Schola illuſtris: non Græcorum tantùm, ſed etiam Judæorum, dein Chriſtianorum, uſque ad tempora Saracenica. A quibus, & ſequioribus Turcis, tandem ad barbariem redacta fuit tota Ægyptus: priſcæ ſapientiæ ſedes olim florentiſſima.

Diodor. l. 17.

Jambl. de vit. Pyth. l. 1. c. 4.

Siqua prætereà expetuntur, circa cauſas & ortum ſapientiæ Ægyptiacæ, occurrent infrà, ubi in *Originem ſapientiæ priſcæ & barbaricæ* inquiritur. Reſtat hìc unicum addendum, ut ſcriptores qui potiſſimùm deſiderantur in hoc argumento, breviter indicemus, quemadmodum in reliquis factum eſt. *Severus* quidam, apud *Suidam*, Sophiſta Romanus, dicitur peragrâſſe totam Ægyptum, & *libros omnes qui aliquid arcani habebant, & quoſcunque reperire potuit, ex omnibus Adytis ſuſtuliſſe*, & *in Alexandri monumento concluſiſſe*. Hæc nobis ſubduxit vir invidus. Inter deperditos eminet *Manetho*, deſideratiſſimus author, *Flamen ſacrorum & ſcriba Adytorum* Ægypti, ut ipſe ait ad *Ptolomæum*; qui ex *columnis Mercurialibus* commentaria ſua deprompſit. Hiſtoriam compoſuit, à vetuſtiſſimis & fabuloſis ſæculis exorſus, & per Deorum & ſemideorum imperia ad tempora notiora pro-

Cap.

In Voc.

Apud Euſ. Chron. p. 6.

gressus est. Cumque mos esset antiquis suas historias aut archæologias à quadam Cosmogoniâ auspicari, idem à *Manethone* factum fuisse in hoc opere verisimile est. Quinetiam Theologiam Ægyptiacam seorsim conscripsit, quæ complecti solet, apud veteres, Physiologiam. Sed audiamus *Eusebium* de operibus

Præp. Ev. l. 2. princ. *Manethonis*, Πᾶσαν μὲν οὖν τὴν Αἰγυπτιακὴν ἱστορίαν εἰς πλάτος τῆς Ἑλλήνων μετείληφε φωνῆς, ἰδίως τε τὰ περὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεολογίας Μανεθὼς ὁ Αἰγύπτιος, ἔν τε ᾗ ἔγραψεν ἱερᾷ βίβλῳ, καὶ ἐν ἑτέροις αὐτοῦ συγγράμμασι. *Omnem historiam Ægyptiacam fusè, & speciatim quæ ad Theologiam hujus gentis pertinent, in Græcam transtulit linguam Manethos Ægyptius, cùm in sacro opere quod scripsit, tùm in aliis commentariis.* Memorat prætereà *Suidas* τὰ φυσιολογικὰ *Manethonis*; quod opus, nisi forsan principium esset aut prolegomenon suæ historiæ, proposito nostro quàm maximè responderet. Adhæc *Laertius* citat τὴν τῶν φυσικῶν ἐπιτομὴν

In Proœm. de abstin. 2. & Euseb. præp. Evan. l. 4. c. 15. *Manethonis*, & *Porphyrius* τὸ περὶ ἀρχαϊσμοῦ καὶ εὐσεβείας, *de antiquitate & pietate librum.* Hæc singula an fuerint diversa opera, & ejusdem Manethonis *Sebenitæ*, non disputo, cùm nostra non intersit; patet utcunque istiusmodi fuisse quæ in hoc argumento non parùm lucis conferre potuissent.

Scripsit *Sanchoniathon*, secundum Suidam, περὶ τοῦ Ἑρμοῦ φυσιολογίας· atque etiam Αἰγυπτιακὴν Θεολογίαν. *Asclepiades* etiam, apud eundem, in sacris istis

Voce Ἡραΐσκος. exercitatissimus, scripsit *Hymnos in Deos Ægyptiorum*: & de *omnium Religionum consensu* Commentarium. Scripsit adhæc *Historiam Egyptiorum, Ogygiorum* res gestas continentem: *ad tres minimùm annorum myriades.* Hæc ille. *Petosiris*, cujus meminit Juvenalis, & Plinius non semel, Astrologica, & de Ægyptiorum mysteriis, è Sacris Libris, quædam scripsisse dicitur.

Deside-

Desideratur prætereà *Hecatæus*, sive Abderita, sive Milesius, περὶ τ̃ Αἰγυπτίων φιλοσοφίας; cujus meminit *Laertius in proœmio*, ubi etiam ex *Aristagorâ* repetit dogmata Ægyptiaca. Dein *Palæphatus*, referente *Suida*, Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν conscripsit, & λύσεις τῶν μυθικῶς εἰρημένων· quæ eodem spectasse videntur: nempe ad Theologiam eorum Mythologicam. Denique *Chæremon*, sacerdos Ægyptius, quem laudat summoperè *Porphyrius*, & è contra multis modis vilipendit *Strabo*; *Hieroglyphica* & *res* Ægyptias literis commisit. His addi possunt alii rei philosophicæ apud Ægyptios scriptores; sed quid his & illis authoribus, qui jam exciderunt, sigillatim enumerandis immorarer, cùm unico ictu perierint in Ægypto librorum multæ myriades; ingens, scilicet, & instructissima Bibliotheca Ptolomæi Philadelphi; in quâ non tantùm literaturæ Ægyptiæ, sed omnes, ut par est credere, doctrinæ Orientalis superstites thesauri reponebantur.

Voce Παλαίφ.

De abstin. l. 4.

Geogr. l. 17.

CAP. IX.

De Philoſophiâ Græcanicâ: & primò de Orphicâ.

HÆC de *Philòſophiâ Barbaricâ* dicta ſunto. Sequitur *Græca*, quæ etiam tempore poſterior fuit, & ab alterâ derivata. Hoc ferè apud omnes eruditos in confeſſo eſt, & res ipſa loquitur: Cùm verò nonnulli, aut ex amore Gentis Græcæ, aut quod minùs ſeduli eſſent rerum antiquarum ſcrutatores, hoc in dubium revocârint: probationem rei primo loco afferre debemus, ut quæ dicturi ſumus poſteà de hâc philoſophiâ, majorem vim & lucem habeant, ubi de ipſius origine conventum fuerit.

Laert. in Proœm.

Non negamus à Græcis multa inventa in ſcientiis, præcipuè Mathematicis; quas egregiè excoluerunt; ut ſupra dictum eſt. In Philoſophicis etiam nonnulla obſervata, multa digeſta & in formam ſyſtematis diſpoſita. Ut utroque modo Græca Romanis ingeniis longè anteponenda eſſe cenſerem. Sed utì diſciplinarum Mathematicarum rudimenta, ità in Philoſophiâ non rudimenta tantùm, ſed maxima & præſtantiſſima dogmata, à Barbaris accepiſſe Græcos aſſerimus; atque de hâc re unica lis eſt aut eſſe debet; nam circa *Geometriam*, *Aſtronomiam*, *Arithmeticam*, ipſos Græcos habemus teſtes, aut confitentes, has ſcientias ab exteris primùm inventas & plus minùs excultas fuiſſe. Ità teſtantur, *Herodotus*, *Plato*, *Ariſtoteles*,

Cap. præc.

Aristoteles, Diodorus, Strabo, Laertius, Achilles Tatius, aliique; unde quoad tres illas disciplinas, intrà tres antiquas gentes, Assyrios, Ægyptios, Phœnices, (quibus *Lucianus* addit Æthiopes, quoad Astronomiam) semper stetit controversia; neque inventionis & primatûs laudem ambiebant Græci. Quapropter Græcorum defectus in observandis astris supplet Aristoteles (*de Cœl. l. 2. c. 12.*) ab Ægyptiis & Babyloniis. In syderali cognitione, quantulam observationum historiam, quas speculas, quæ instrumenta Astronomica, memorantur Græci antiquitùs habuisse? Babyloni, in Templo *Jovis Beli*, à Reginâ *Semiramide* constructo, turris erat octuplex, sive octo turres, aliæ aliis superstructæ, in quibus sydera contemplabantur Astronomi; referente *Diodoro*: Ut olim montes montibus superimposuerunt Gigantes, quò cœlum peterent. *Semiramis* autem floruit annis octingentis ante bellum Trojanum, cùm nondum *literas* haberent Græci. Prætereà, captâ ab Alexandro Babylone, *Calisthenes* dicitur misisse in Græciam observationes cœlestes novendecies centenorum & trium annorum, quæ apud Babylonios in monumentis asservabantur. Has si ab Alexandri temporibus sursùm computemus, ultra *Semiramidis* ætatem assurgent; unde in hâc ipsâ *Beli* turri factas esse à Chaldæis has observationes, magnam partem,

Herod. l. 1. fol. 75.

L. 2. fol. 94.

Simpl. l. 2. de cœl. p. 123. ex Porphyrio, ὑπ' Ἀριστοτέλους ὧν πειθόμενος ἕπεσθαι δεῖ μᾶλλον ταῖς ὑστέραις, ὡς μᾶλλον σώζουσι τὰ φαινόμενα, ἐκείνων μήτε τελείως σωζόντων, μήτε τοσαῦτα φαινόμενα εἰδότων, διὰ τὸ μήπω τὰς ὑπὸ Καλλισθένους ἐκ Βαβυλῶνος πεμφθείσας παρατηρήσεις ἀφικέσθαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοῦ Ἀριστοτέλους τοῦτο ἐπισκήψαντος αὐτῷ· ἅστινας διηγεῖται ὁ Πορφύριος χιλίων ἐτῶν εἶναι καὶ ἐννεακοσίων τριῶν, μέχρι τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος σωζομένας. Idem Simplicius *meminerat antea (l. 1. de cœl. p. 27.) observationum bis millennium apud Ægyptios, & apud Babylonios adhuc plurium*: ἤκουσα γ' ἐγὼ Αἰγυπτίους ἄστρων παρατηρήσεις ἔχειν ἐγγεγραμμένας οὐκ ἐλάττοσιν ἢ δισχιλίοις ἐν αὐτοῖς, Βαβυλωνίους δὲ ἔτι πλειόνων. *Denique, notus est immanis Babyloniorum calculus apud Ciceronem* de divin. l. 1. *qui, cùm omnem fidem superet, non est memoratu dignus.*

partem, veriſimile eſt. Denique, quò propiùs ad Græcos & Græcorum tempora deſcendamus, *Epigenes*, ſeptingentorum & viginti annorum obſervationes apud Babylonios; & qui minimum notabant, *Beroſus & Critodemus*, quadringentorum & octoginta, literis tradidêre. Verba ſunt *Plinii: Epigenes apud Babylonios DCCXX annorum obſervationes ſyderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, gravis author imprimis; Qui minimùm, Beroſus & Critodemus CCCCLXXX annorum.* Si ætatem *Epigenis*, qui *Beroſum* anteceſſiſſe videtur, & apud Babylonios fuit ſtudiorum causâ, ſumamus circa tempora Alexandri, obſervationes ab illo memoratæ multùm ſuperant non tantùm omnes Græcorum, ſed etiam Babyloniorum illas ab Hipparcho poſteà collectas. Et cùm Hipparchus & Ptolomæus Græcarum obſervationum antiquiſſimas, Babyloniarum, non tantùm antiquis, quales recenſuimus, ſed etiam infimis & noviſſimis, quales ſunt illæ Nabonaſſari, poſtponant, eo ipſo fatentur hujus artis auctores & cultores primos fuiſſe exteros: à quibus cùm fundamenta quædam & initia accepiſſent Græci, ulteriùs paulatim progreſſi, & res plures & rerum rationes explicuerunt; rectè enim notatum eſt, Eclipſium, aliarumque obſervationum cœleſtium *hiſtoriam* à Barbaris, *cauſas* verò & rationes & calculos à Græcis proveniſſe.

L. 7. c. 56.

Sen. nat. q. l. 7. c. 3.

Sed de Mathematicis ſatis; cùm hoc ſit quaſi extra aleas vagari. Et in præcedentibus pro Græcis contra Barbaros, utì hìc pro barbaris contra Græcos certatum eſt. Pro causâ mutatâ, in utriuſque caſtris militavimus; rationem ſecuti, non partium ſtudium. Jam verò agendum eſt de diſciplinis Phyſiologicis; quibus adjungere aut immiſcere ſolebant gentes ſuam Theologiam. Et in his acriores erimus contra Græcos

quàm

quàm anteà, cùm non tantùm initia rerum philoſophicarum, ſed lectiſſima dogmata & notitias præclaras à gentibus acceperint: quas oblivioni tradiderunt poſteà, magnâ ex parte, cùm in ſectas diviſi fuere; & novas tentando methodos, ineptas & infrugiferas, philoſophiam humano generi inutilem reddiderunt: Ut verè dici poſſit de utraque diſciplinâ, ſi rectè judico, Græcos perfeciſſe Barbarorum Mathematicam, Philoſophiam perdidiſſe.

Sed de utriuſq; philoſophiæ antiquitate primò tractandum eſt, ut hanc alterâ poſteriorem eſſe oſtendamus: idque contra ſententiam Laërtii, & aliorum, *In Proœm.* qui originem hujus ſapientiæ à Græcis petendam eſſe volunt. Si liceret uti teſtimoniis *Clementis Alexandrini*, *Euſebii Pamphili*, & aliorum Græcorum Patrum, facile eſſet in hâc causâ vincere; illi enim teſtantur, ſemel atque iterum, præſtantiſſimam inter Græcos doctrinam furtivam eſſe, & à barbaris ereptam. Quæ nomina clariora apud Græcos *Platone* & *Pythagora*? Quæ philoſophia divinior? audiamus quæ de his *Clemens*; Πλάτων δ' οὐκ ἀρνεῖται τὰ κάλλιστα εἰς φιλοσοφίαν παρὰ τῶν βαρβάρων ἐμπορεύεσθαι· εἰς τε Αἴγυπτον ἀφικέσθαι ὁμολογεῖ. *Strom. 1.* *Non inficiatur Plato ſe ea quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophiâ mercatum eſſe à barbaris; ſeque in Ægyptum profectum eſſe fatetur.* Adjunge deinceps *Pythagoram*, qui inter Ægyptios non minùs profecerat. Ὁ δ' Πλάτων δῆλον ὡς σεμνύνων ἀεὶ τοὺς βαρβάρους εὑρίσκεται· μεμνημένος αὐτοῦ καὶ Πυθαγόρου τὰ πλεῖστα καὶ γενναιότατα τῶν δογμάτων ἐν βαρβάροις μαθόντας. *Manifeſtum eſt Platonem ſemper magni facere Barbaros, ut qui meminiſſet ſe & Pythagoram plurima nobiliſſima dogmata ab iis didiciſſe.* Nec aliter *Euſebius*, cum peregrinationes *Pythagoræ* in Ægyptum, Babylonem, Perſidem, *Præp. Ev. l. 10. c. 4. p. 471.*

Indiam.

Indiamque recensuisset, addit, Καὶ ἄλλα παρ' ἄλλων συλλεξάμενος, μόνον παρὰ τῶν σοφῶν Ἑλλήνων ἔχειν οὐδὲν, πενίᾳ σοφίας καὶ ἀπορίᾳ συνοικούντων· ἔμπαλιν δ', οὖν τῶν ἔξωθεν αὐτῷ πεπορισμένων αἴτιος αὐτὸς μαθήσεως κατέστη τοῖς Ἕλλησιν. *Aliaque ab aliis discens, à solis Græcis auferre nihil potuit: tantâ illi sapientiæ penuriâ & indigentiâ unà laborabant. Contrà, peregrinis ipse artibus ditatus, Græcis scientiæ & eruditionis author fuit.* Denique citat non minùs illustre testimonium ex Porphyrii libro, opinor, deperdito, *Theodoretus*, his verbis, Χαλκόδετος γὰρ ἡ πρὸς θεοὺς ὁδὸς, αἰπεινή τε καὶ τραχεῖα· ἧς πολλὰς ἀτραποὺς βάρβαροι μὲν ἐξηῦρον, Ἕλληνες δὲ ἀπεπλανήθησαν· οἱ δὲ κρατοῦντες, ἤδη καὶ διέφθειραν· τὴν δὲ εὕρεσιν ὁ θεὸς Αἰγυπτίοις ἐμαρτύρησε, Φοίνιξί τε καὶ Χαλδαίοις, Λυδοῖς τε καὶ Ἑβραίοις. *Via quæ ad Deos perducit, ære munita est, eademque ardua & asperrima. Cujus quidem calles quamplurimos Barbari invenerunt; at verò Græci ab eâ longiùs aberrârunt. Qui vero eam tenebant eandem corruperunt. Ejus porrò Inventores fuisse Deus testatur Ægyptios, Phœnices, Chaldæos, Lydios ac Hebræos.*

Serm. 1. de fide, p. 10.

Lib. 1.

Idem cum Patribus Christianis antea notavit *Josephus* contra Appionem, his verbis: ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς περὶ τῶν οὐρανίων καὶ θείων πρώτους παρ' Ἕλλησι φιλοσοφήσαντας, οἷον Φερεκύδην τὸν Σύριον, καὶ Πυθαγόραν, καὶ Θάλητα, πάντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων γενομένους μαθητάς. *Sed & eos qui de cælestibus & divinis primitùs apud Græcos sunt philosophati, id est, Pherecydem Syrium, & Pythagoram & Thaletem, omnes concorditer confitentur, Ægyptiorum & Chaldæorum fuisse discipulos.*

Sed ne Patres Christiani & Judæi nimiùm Græcis invidere videantur, quid ipsi Græci de suis Philosophis senserint, audiamus. *Porphyrius* de *vitâ Pythagoræ,*

goræ, idem dicit quod à nostris jam dicitur, & cùm varias gentes retulisset, Ægyptios, Arabes, Chaldæos, aliosque, quibuscum versatus fuit Pythagoras per multos annos, subdit, ἐκ τῆς περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο. *Ex peregrinatione ad hasce gentes Pythagoras potissimam sapientiæ partem acquisivit.* Quoad Platonem, nota sunt quæ affert in Timæo de Græcis & Ægyptiis, & præcipuè dictum Sacerdotis Saitici ad Solonem, *O Solon, Solon, vos Græci semper pueri estis, nec quisquam è Græcia senex.* Cur istud diceret, percontante Solone, respondisse Sacerdotem, *Quia juvenis semper vobis est animus, in quo nulla est ex vetustatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia.* Hæc contra patriam suam, nisi pro veris apud se resciviſſet *Plato*, aut non memorâsset aut refutâsset. Prætereà sparsim occurrunt apud *Platonem* doctrinæ Ægyptiacæ non pauca vestigia, quæ ad hypothesin nostram confirmandam suis locis notabimus. His consona sunt quæ notat *Megasthenes*, qui tempore *Alexandri* & deinceps vixit, & cùm diù apud Indos versatus esset, rerum Indicarum libros composuit, in quorum tertio, omnia quæ circa rerum naturam philosophantur Græci, barbaris pridem innotuisse, ait. Verba sunt apud Clementem, Ἅπαντα μὲν τοι τὰ περὶ φύσεως εἰρημένα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρ' Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων.

Vid. etiam Suid. voce, ἱερατικὴ.

Strom. 1. p. 305.

Sed quid in his moramur, cùm tot testes habeamus literaturæ Græcæ à barbaris derivatæ, quotquot in Ægyptum descenderunt philosophi Græci ad comparandam sibi sapientiam. Horum autem non brevem catalogum ex commentariis Sacerdotum Ægyptiorum

Vid. & Plut. de Is. & Osir. p. 154.

tiorum contexuit Diodorus Siculus, in fine libri primi; additque, ex Ægypto cuncta, quibus admirationem illi apud Græcos ſibi pepererunt, tranſlata eſſe. Verba ipſius hæc ſunt: Τούτων δ' ἡμῖν διευκρινημένων, ῥητέον ὅσοι τῶν παρ' Ἕλλησι δεδοξασμένων ἐπὶ συνέσει καὶ παιδείᾳ παρέβαλον εἰς Αἴγυπτον ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἵνα τῶν ἐνταῦθα νομίμων καὶ παιδείας μετάσχωσιν. οἱ γὰρ ἱερεῖς Αἰγυπτίων ἱστοροῦσιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, παραβαλεῖν πρὸς αὐτοὺς Ὀρφέα τε καὶ Μουσαῖον, καὶ Μελάμποδα καὶ Δαίδαλον· πρὸς δὲ τούτοις Ὅμηρον τε τὸν ποιητὴν, καὶ Λυκοῦργον τὸν Σπαρτιάτην· ἔτι δὲ Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον. ἐλθεῖν δὲ καὶ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον, καὶ τὸν μαθηματικὸν Εὔδοξον. ἔτι δὲ Δημόκριτον τὸν Ἀβδηρίτην, καὶ Οἰνοπίδην τὸν Χῖον. πάντων δὲ τούτων σημεῖα δεικνύουσι, τῶν μὲν εἰκόνας, τῶν δὲ τόπων, ἢ κατασκευασμάτων ὁμωνύμους προσηγορίας. ἔκ τε τῆς ἑκάστῳ ζηλωθείσης παιδείας ἀποδείξεις φέρουσι, συνιστάντες ἐξ Αἰγύπτου μετενηνοχέναι πάντα δι' ὧν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐθαυμάσθησαν. *His ità à nobis expoſitis, recenſendi ſunt qui priſcis illis temporibus, ſapientiâ & doctrinâ celebres apud Græcos, peregrinationes in Ægyptum ſuſceperunt, ut legum & diſciplinarum gentis participes fierent. Etenim Sacerdotes Ægyptiorum Orpheum, Muſæum, Melampodem, Dædalum, Homerum Poëtam, Lycurgum Spartanum, Solonem Athenienſem, Platonem Philoſophum, Pythagoram Samium, Mathematicum Eudoxum, Democritum Abderitam, & Oenopidem Chium, ad ipſos adveniſſe è ſacris commentariis referunt. Signaque horum omnium, quà imagines, quà deſumptas à locis aut operibus appellationes oſtentant. Et ex arte aut diſciplinâ quam quiſque affectabat, demonſtrationes afferunt, unde probant ex Ægypto cuncta, quibus ſe poſtea admirabiles reddiderunt apud Græcos, tranſlata eſſe.* Audin? mi Græcule? quæ turba peregrinantium? hos

omnes

omnes in Ægyptum profectos esse credis ad venandos crocodilos? Plato & Eudoxus, ex horum numero, *Strab. l. 17.* tredecim annos insumpserunt Diospoli cum Sacerdotibus. *Plut. in vit. Sol. p. 92. & 96.* Cum Heliopolitanis & Saiticis Solon, à quibus Sermonem Atlanticum accepit. Pythagoras multa & molesta examina subiit, & circumcidi se passus est, ut fertur, à Prophetis Ægyptiis, ut ad eorum doctrinam arcanam admitteretur. Orpheum suam doctrinam, qua saxa & stipites movit, homines feros & agrestes in civitates & societatem allexit, ab Ægyptiis hausisse, hìc & alibi sæpiùs testatur Diodorus. Denique haud facilè est indicare quenquam apud Græcos, qui sapientiâ clarus evasit, sine peregrinatione inter gentes barbaras. *Thales* nullum habuit præceptorem *Laert.* præter Ægyptios; Authorque fuit Pythagoræ, *Jamb. in vit. Pyth. l. 1. c. 2.* cùm ad eum, jam senem, venerat discendi studio, ut se in Ægyptum ad Sacerdotes Memphiticos & Diospolitanos conferret. *Pherecydes*, Pythagoræ præceptor, ex arcanis libris *Phœnicum* seipsum docuisse dicitur; *Suid.* ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. Et si nulli fuerint apud Græcos his clariores aut vetustiores philosophi, Græciam à barbaris edoctam esse, quo possumus jure, aut quibus rationibus, inficiari.

Hæc autem quæ ex Diodoro attulimus, eo fortiora esse debent, quòd propriæ suæ sententiæ circa Græcos parùm faveant; Ille enim non obscurè significat se non consentire *Ephoro*, Historico, qui Barbaros Græcis suis antiquiores esse agnoscit. *Li. 1. princ.* Dein quoad literas & disciplinas, adeò propensus est in Græcos Diodorus, ut ex solâ fabulâ *Heliadum* in Rhodo Insulâ, Græcos primitùs in Ægyptum disciplinas invexisse innuere velit: *Li. 5.* Et easdem posteà cum Græcis philosophis, peregrè agentibus, quasi ex postliminio in patriam

 rediisse.

rediisse. Quare quæcunque apud Diodorum reperiuntur contra gentis Græcæ aut literaturæ Græcæ antiquitatem, non ex invidiâ dicta, aut erga gentes amore, sed rerum ipsarum certâ fide extorta mihi videntur.

Vid. Bochar. Can. l. 1. c. 20. & Scal. in Euseb. Chron.

Denique si Literarum originem apud Græcos quæramus, ab alienigenâ invectas esse, Cadmo, Phœnice, compertum erit; idque non multùm ante tempora Trojana. Ante illud tempus autem non tantùm literæ aut vocum elementa, sed literatura & disciplinæ apud multas gentes floruerunt; Assyrios, Ægyptios, Phœnices, Arabes, Æthiopes, Indos, Celtas. Moses ante tempora Cadmi edoctus erat sapientiam Ægyptiacam; Jobus, aut libri ipsius author, ante tempora Mosis, Arabicam; Abrahamus, Chaldæam & Phœniciam. Dein *Bragmanum* in Indiâ, *Gymnosophistarum* in Æthiopiâ, *Druidum* apud Celtas, nemo novit antiquitatem; sed Chronologorum calculis statui solent ante tempora Trojana. Quare expensis singulis, tam Literis quàm literaturâ, Philosophiam barbaricam & antiquiorem esse & parentem Græcanicæ, historiæ veteri, rerumque & temporum rationibus maximè respondet.

De Abrah. testimonia congessit Grot. in Matt. 5. 31.

His ita expositis circa origines philosophiæ Græcanicæ, philosophos ipsos & eorum dogmata jam leviter percurremus; ut quantum dictis consentiant, & explicandis mundi Archæologiis utiles esse possint: Quæ præterea eorum scripta desiderantur, quæ supersunt, paucis videamus. Philosophiæ Græcæ duplex est intervallum, ante sectas inductas & posteà; post sectas inductas auctasque, exolevit philosophia antiqua, & quæ ei successit, in scholis Græcorum magis artificiosa fuit, quàm solida. Pauca illa & præclara capita circa *mundi ortum & occasum*, & varian-

tis

tis naturæ ordinem, quæ priſcis ſapientibus inſtar omnis Phyſiologiæ erant, ſectarii Græci neglectui ferè habuerunt; & ex rerum notionumque minutiis philoſophiam quandam condidêre, alendis diſputationibus, quàm veritati inveſtigandæ, magis idoneam. Hos igitur minores Græcorum philoſophos non multùm morabimur, & cùm inter ſectarum ultimas & infimas fuerit Peripatetica, infra Ariſtotelem non deſcendendum; quod enim eò uſq; ſubſidit, in re Philoſophicâ antiquitatis nomen non meretur.

Intervallum illud ante-ſectarium adhuc diſtingui poteſt in tempus Poëtarum & Philoſophorum; qui quidem re & argumento ſæpe conveniebant, genere ſcribendi diverſi. Antiquiſſimi qui apud Græcos philoſophabantur, erant Poëtæ, ſecundum illud *Plutarchi*, πρότερον μὲν ἐν ποιήμασιν ἐξέφερον οἱ φιλόσοφοι τὰ δόγματα καὶ τοὺς λόγους, ὥσπερ Ὀρφεὺς καὶ Ἡσίοδος, &c. Nec tantùm carmine, ſed etiam mythologicè plerumque ſcripſerunt philoſophiam. Ità enim mihi videntur ſcripſiſſe *Thamyras Thrax*, *Linus*, *Orpheus*, & *Muſæus*, perinde ac *Heſiodus*. Carmine autem ſcripſerunt præterea philoſophi, *Thales*, *Zenophanes*, *Empedocles*, *Parmenides*, aliique, quorum nonnulla fragmenta poëtica-philoſophica collegit *Stephanus*. Quoad philoſophos illos Mythologicos, videntur omnes, præter *Homerum*, ut hoc obiter notem, *Coſmogonias*, ſive de ortu mundi, poëmata ſcripſiſſe. Ità *Thamyras* ille, cujus meminêre *Plato*, *Plutarchus*, *Clemens Alexandrinus*, *Suidas*, *Zetzes*, Coſmogoniam compoſuit πεντάκις χιλίοις στίχοις, præter aliud opus de bello *Titanum*. *Linus* etiam *Coſmogoniam* ſcripſit, cujus initium erat,

De Pyth. orac. p. 402. & de ει. p. 388.

Ἦν ποτέ τοι χρόνος οὗτος ἐν ᾧ ἅμα πάντ' ἐπεφύκει.

Olim tempus erat, ſimul indigeſta jacebant,
Quo cuncta.

In proœm. Additque Laertius hinc Anaxagoram ſententiam ſuam accepiſſe, πάντα χρήματα γεγονέναι ὁμȣ̃, Νȣ̃ν δὲ ἐλθόντα αὐτὰ διακοσμῆσαι. *Omnia ſimul erant, mens autem accedens ea in ordinem adduxit.* Hæc Chaos indicant unde ortus eſt mundus, ſive ornata rerum compages. Prætereà Muſæus *Theogoniam* ſcripſit; quod idem valet ac *Coſmogonia*, ut jam ſatis notum eſt; & Barbarorum *Coſmogonias* mutâſſe mihi videntur in *Theogonias* Mythologici Græcorum Philoſophi. *Muſæum* ſcripſiſſe phyſicè, ſive doctrinam naturalem, conſtat ex eodem Laërtio, cùm ſubdit, φάναι τε ἐξ ἑνὸς τὰ πάντα, καὶ εἰς ταὐτὸν ἀναλύεσθαι, Eum *ſtatuiſſe ex uno omnia fieri, & in idem reſolvi.* Heſiodi *Theogonia* nota eſt; & quâ ratione interpretanda ſit, cum cæteris Græcorum, infra videbimus. Reſtat *Orpheus*, qui etiam de rerum ortu philoſophatus eſt; ſed de Orpheo plura ſtatim ſunt dicenda.

Sunt autem adhuc plures poëtæ veteres Græci, ut *Eumolpus*, *Amphion*, *Meleſander*, aliique; qui, cùm incertum ſit quid ſcripſerint, à nobis ſunt prætereundi. Numerare autem debemus hoc loco inter Mythologos Archæologicos *Cycli Epici* ſcriptores; quorum nomina poſuit *Proclus* in ſuâ *Creſtomathiâ.* Illud opus πολυθρύλλητον, cujus antea meminimus, quoddam erat ſyntagma hiſtoriæ mythicæ; non tam dignum lectu ob elegantiam, quàm quod integram & cohærentem rerum ſeriem complecteretur; unde

Cod. 239. & *Cyclus* dictus. Ità *Photius*, Τȣ̃ Ἐπικȣ̃ Κύκλȣ τὰ ποιήματα διασώσεται καὶ σπȣδάζεται τοῖς πολλοῖς, ȣ̓χ ȣ̃τω διὰ τὴν ἀρετὴν, ὡς διὰ τὴν ἀκολȣθίαν τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων. Atque à Chao, rerum omnium primordio, incepiſſe hoc opus, ex eodem *Photio* antea monſtra-

monstratum est; unde ad tempora Trojana, vel circiter, historiam mythicam ordinatè deduxit. Quale opus, fabulosum licet, periisse, maximè quidem dolendum est. Sed ad Orphea nostrum jam redeamus.

Quoad hunc virum celeberrimum, tantum abest ut pro nullo habeam, aut inani nomine, quod visum est nonnullis; ut pro maximo Græcorum semper eum habiturus sim. Hunc si ab umbris revocare liceret, ut ille olim suam Euridicem, ad probandam doctrinam nostram circa rerum origines, unus valeret multos testes. Quis non novit Orpheum antiquum Chaos cecinisse, & ejusdem discretiones varias & metamorphoses? Orbemque jam completum, intus & extra, Ovo assimulâsse? Quod Ovum Orphicum, apud gentes ferè omnes mundi symbolum, est viva quædam imago Telluris primigeniæ, & propositæ à nobis Theoriæ compendium. * Exposuisse dicitur *Θεογονίας, καὶ κόσμου κτίσιν, καὶ ἀνθρώπων πλαστουργίαν*, maxima capita. Vixit Orpheus haud multum post tempora Mosaica, atque primus in Græciam doctrinam Orientalem invexisse videtur, eorum antiquissimus qui Ægyptum adierunt. Hunc æmulabatur Pythagoras, & ab eo multa sumpsit, id fatente Jamblico; *ὅλως δὲ φασὶ Πυθαγόραν ζηλωτὴν γενέσθαι τῆς Ὀρφέως ἑρμηνείας τε καὶ διαθέσεως, καὶ τιμᾶν τοὺς θεοὺς Ὀρφεῖ παραπλησίως·* & posteà addit, *ἔτι δὲ φασὶ καὶ σύνθετον αὐτὸν ποιῆσαι τὴν θείαν φιλοσοφίαν καὶ θεραπείαν· ἃ μὲν μαθόντα παρὰ τῶν Ὀρφικῶν, ἃ δὲ παρὰ τῶν Αἰγυπτίων*, &c. Dixisset etiam in præcedentibus *τὸν ἱερὸν λόγον* Pythagoricum desumptum esse, aut compositum, ex imitatione Orphicorum: *οὐκ ἔτι δὲ οὖν ἀμφίβολον γέγονε, τὸ τὰς ἀφορμὰς παρὰ Ὀρφέως λαβόντα Πυθαγόραν, συντάξαι τὸν περὶ θεῶν λόγον,*

De Orpheo.

* *Cedren. ex Timot. p. 57.*

De vit. Pyth. c. 28.

λόγον, ὃν καὶ ἱερὸν διὰ τοῦτο ἀπεγράψαμεν, ὡς ἂν ἐκ τοῦ μυστικωτάτου ἀπευθυσμένον περὶ Ὀρφεῖ τόπου. Præterea notum est hunc *Philosophum*, & *Theologum* Legislatoris vices etiam peregisse, populumque ferum & ἄθεον, ad cultum, mores, & religionem deduxisse.

> " *Sylvestres homines, sacer, interpresq; Deorum,*
> " *Cædibus & fædo victu deterruit Orpheus;*
> " *Dictus ob hoc lenire Tigres, rabidosq; Leones.*

De hoc consensu doctrinæ Orphicæ & Pythagoricæ scripsêre tam Syrianus *quàm* Proclus. *Hic etiam in suis commentariis ad* Timæum, *&* in Theologiâ Platonicâ *idem testatus est sæpius,* (Βιϐ. Ε. p. 291. & βιϐ. Δ. *ult.*) *ad* Timæum *inquit,* Πυθαγόρειος ὢν ὁ Τίμαιος ἕπεται ταῖς Πυθαγορείων ἀρχαῖς· αὗται δέ εἰσιν αἱ Ὀρφικαὶ παραδόσεις· ἃ γὰρ Ὀρφεὺς δι' ἀπορρήτων λόγων μυστικῶς παραδέδωκε, ταῦτα Πυθαγόρας ἐξέμαθεν, ὀργιασθεὶς ἐν Λεϐήθροις τοῖς Θρακίοις. *Dein, in Theol. Plat. omnem ait Theologiam Græcanicam, interventu Pythagoræ & Platonis, ab Orpheo deductam esse.* Ἅπασα γὰρ ἡ παρ' Ἕλλησι θεολογία τῆς Ὀρφικῆς ἐστὶ μυσταγωγίας ἔκγονος· πρώτου μὲν Πυθαγόρου παρ' Ἀγλαοφήμου τὰ περὶ θεῶν ὄργια διδαχθέντος, δευτέρου δὲ Πλάτωνος ὑποδεξαμένου τὴν παντελῆ περὶ τούτων ἐπιστήμην, ἔκ τε τῶν Πυθαγορείων καὶ τῶν Ὀρφικῶν γραμμάτων. *Denique Syrianus l. 2. in commentariis ad Aristotelis Metaphysica, hæc habet,* Et tot quidem de Pythagoreis principiis: quod idem est ac si dicas de Orphicis & Platonicis. *Idem etiam innuit* Herodotus, *l. 2. c.* 81.

Hæc dum mecum revolvo, fingere mihi soleo Orpheum apud suos Thraces, instar Mosis cujusdam apud suos Hebræos; utrumque novæ religionis Patrem: Hunc Judaicæ, illum Græcæ aut Ethnicæ; *Sic magnis componere parva solebam.* Et quemadmodum non incusamus Mosen superstitionis aut ignorantiæ, licet multas ceremonias, onerosas & inutiles, ut nobis videntur, religioni Judaicæ inseruerit, cùm populi indoles & animus ferre non poterant præstantiora; ità oportuit etiam Orpheum populi sui mores & ingenium in consiliis habere, neque id quod reipsâ optimum erat, aut quod sibi optimum visum sit, instituere, sed optimum eorum quæ gens aspera & agrestis, cùm proposita essent, amplecteretur. Quemadmodum Solon rogatus ecquid optimas

mas leges populo Athenienſi ſcripſiſſet, reſpondiſſe dicitur, ὧν ἂν προσεδέξαντο τὰς ἀρίστας: *Optimas quas accepturi illi erant:* atque idem Solon varia ſacra inſtituit, ex conſilio Periandri, non quod ſibi placerent, ſed quod populo. Non itaque conſtat Orpheo unquam ex animo placuiſſe Polytheiſmum, quem ante obitum palam abdicâſſe dicitur: nec ritus & ſacra quæ colebat; ſed cùm homines ſylveſtres in ſocietatem allicere, & aliquali religione imbuere ſtuderet, ineptum & inutile fuiſſet puri numinis purum cultum his, hominibus dicam, an animantibus, proponere. Pura numinis doctrina puruſque cultus ſenſus non tangunt, neque animam affectuſque commovent, ſolâ mente & intellectu percepti. Et cum gentibus moratis excultiſque difficile eſſet hujuſmodi religionem induere, in homines planè barbaros quid profeciſſet? Eò res redit, ut verbo dicam, non quale voluit numen, aut cultum, ſed qualia potuit, prædicavit & inſtituit Orpheus. *Plutar. in Solon.* *Juſt. de Monarc.* *Theoph. ad Autol. l. 3. princ.* *Cyril. cont. Jul. l. 1.*

Moſes autem tantis non laborabat anguſtiis: præterquam enim quod populum habuit, ignarum licet hebetemque, ſocietati tamen legibuſque non inaſſuetum: miraculis pollebat, & vi divinâ, quibus populo ſuo terrorem incutere, aut auxilium cœlitùs afferre, poterat. Hoc autem inſtar omnium eſt ad flectendos in quaſcunque partes animos affectuſque humanos, cùm divinitùs nocere aut juvare poſſumus. Orpheus autem hâc divinâ potentiâ deſtitutus, quibus armis terreret populum, aut quibus artibus attraheret? Primùm, muſicâ, quà pollebat, convocavit, & coëgit feros homines, & ad auſcultandum dictis diſpoſuit: Dein collectos & audiendi avidos paſcebat fabulis & jucundis narrationibus, quibus aliquid veri interſperſit. Poſteà cùm mirari & colere

 cœperint

cœperint suum Orpheum, ausus est ad veritatem propiùs accedere, ad disciplinam, præcepta & morum culturam, sed cum aliquo semper fabularum condimento; πρὸς τὸ δημαγωγεῖν καὶ στρατηγεῖν τὰ πλήθη· quemadmodùm de suo Homero inquit *Strabo*. Tùm Deos & eorum fulmina memorare cœpit, & colendos esse suasit, tanquam rerum omnium dominos; tam ut mala averterent quibus obnoxia est vita mortalis, quàm ut lætam fortunam à cœlo cuique mitterent. Denique Inferos cecinit, Camposque Elysios, impiorum & beatorum sedes; ut extinctâ hâc vitâ haberent adhuc quod metuerent & quod sperarent. Hoc modo, atque his gradibus Theologiam quandam condidit, sed fabulis refertam; & cultum quendam instituit, sed admodum superstitiosum. Neque enim jam optima molitur Orpheus, sed è malis minima. Ac uti vera religio immensè præstat superstitioni, ita superstitio quàm maximè præstat barbariei & vitæ morumque feritati: Neque ab hoc infimo gradu ad supremum ferè ascenditur, nisi per illum medium.

Quoad fabulas, quibus refertam esse doctrinam Orphicam non negamus, earum quidem usus jam exolevit, & nuda veritas omnibus exponitur; credique vix potest hodiè, quanta fuerit olim hujus generis doctrinæ utilitas dicam, an necessitas. Animi inculti & solis sensibus assueti, instar hominum è tenebris aut carcere nuper eductorum, ferre non possunt clarum veritatis lumen: Sed per fabulas, tanquam per nubem, intueri gaudent. Nec ad morum honestatem & vitæ disciplinam, nec ad religionem & Deorum cultum, rectà se duci patitur plebs rudis & insulsa, sed ducenda est per ambages. Appositè ad hanc rem, & ad probandam Orphei institutionem *Strabo*, de usu fabularum loquens, Οὐ γὰρ ὄχλον τε

γυναι-

γυναικῶν, καὶ παντὸς χυδαίου πλήθους ἐπαγαγεῖν λόγῳ δυνατὸν φιλοσόφῳ, καὶ προσκαλέσασθαι πρὸς εὐσέβειαν, καὶ ὁσιότητα, καὶ πίστιν, ἀλλὰ δεῖ καὶ διὰ δεισιδαιμονίας· τοῦτό δε οὐκ ἄνευ μυθοποιΐας καὶ τερατείας. Κεραυνὸς γὰρ, καὶ αἰγὶς, καὶ τρίαινα, καὶ λαμπάδες, καὶ δράκοντες, καὶ θυρσόλογχα τῶν θεῶν ὅπλα, μῦθοι· Καὶ πᾶσα θεολογία ἀρχαϊκή· ταῦτα δ' ἀπεδέξαντο οἱ τὰς πολιτείας καταστησάμενοι, μορμολύκας τινὰς πρὸς τοὺς νηπιόφρονας· *fieri enim non potest ut mulierum & promiscuæ turbæ multitudo Philosophicâ oratione excitetur ducaturque ad religionem, pietatem, & fidem: sed superstitione prætereà ad hoc opus est; quæ incuti sine fabularum portentis nequit. Etenim fulmen, ægis, tridens, faces, angues, hastæque Deorum thyrsis præfixæ, fabulæ sunt, atque tota theologia prisca. Hæc autem recepta fuere à civitatum authoribus, quibus veluti larvis insipientium animos terrerent.* Vides itaque non tantum poëtas lusu quodam ingenii, sed Legumlatores virosque sapientissimos, ex consilio & ratione, usos esse fabulis & documentis mythologicis, ad constituenda initia vitæ civilis & religionis. Neque pigebit, in hunc finem, alium locum ejusdem authoris adscribere, ubi rationes reddit non ineptas, & utilitatis & voluptatis fabularum. Καὶ πρῶτον, ὅτι τοὺς μύθους ἀνεδέξαντο οὐχ οἱ ποιηταὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἱ πόλεις πολὺ πρότερον, καὶ οἱ νομοθέται, τοῦ χρησίμου χάριν, βλέψαντες εἰς τὸ φυσικὸν πάθος τοῦ λογικοῦ ζώου. Φιλειδήμων γὰρ ὁ ἄνθρωπος· προοίμιον δὲ τούτου τὸ φιλόμυθον· ἐντεῦθεν οὖν ἄρχεται τὰ παιδία ἀκροᾶσθαι καὶ κοινωνεῖν λόγων ἐπὶ πλεῖον. Αἴτιον δ' ὅτι καινολογία τίς ἐστιν ὁ μῦθος, οὐ τὰ καθεστηκότα φράζων, ἀλλ' ἕτερα παρὰ ταῦτα· ἡδὺ δὲ τὸ καινὸν, καὶ ὃ μὴ πρότερον ἔγνω τίς· τοῦτο δ' αὐτό ἐστι καὶ τὸ ποιοῦν φιλειδήμονα. Ὅταν δὲ προσῇ καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ τὸ τερατῶδες, ἐπιτείνει τὴν ἡδονὴν, ἥπερ ἐστὶ τοῦ μανθάνειν φίλτρον. *Pri-*

Lib. 1.

Lib. 1.

mùm quidem non poëtæ tantùm fabulis receperunt, sed multò ante Civitates & Legumlatores id fecere, utilitatis causâ nimirum, respicientes ad naturales affectus hominis, sive animalis ratione præditi: Cupidus enim cognitionis est homo, ad quam fabularum amor aditum ei parat; hinc namque incipiunt pueri audire, & sermonibus frui magis magisque. Causa autem est, quod fabula novarum rerum narratio est, non ea quæ consueta & constituta sunt, sed alia ab his diversa, recensens: Jucundum autem est quod novum & antea ignotum, hocque ipsum cognitionis cupidos efficit. Quod si admirabilia & portentosa fabulis admisceantur, augetur voluptas; voluptas autem, instar philtri, discendi amorem ingenerat. Hujusmodi erat de fabularum usu veterum opinio. His adde, si libet, sententiam *Plutarchi*, quod philosophica fabulis mixta meliùs imbibantur. Ὅτι γὰρ τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ λεγομένων οἱ σφόδρα νέοι, τοῖς μὴ δοκοῦσι φιλοσόφως μηδὲ ἀπὸ σπουδῆς ἄγεσθαι, χαίρουσι μᾶλλον καὶ παρέχουσιν ὑπηκόους ἑαυτοὺς καὶ χειροήθεις, δῆλόν ἐστιν ἡμῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ Αἰσώπεια μυθάρια καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις διερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῶν ψυχῶν δόγματα μεμιγμένα μυθολογίᾳ μεθ' ἡδονῆς ἐνθουσιῶσι. *De hoc autem nobis constat, adolescentulos magis gaudere, libentiúsque obsequi, & tractabiliores se præbere iis philosophiæ dictis quæ philosophicè & seriò dicta non videntur: Non enim tantùm Æsopicas fabellas & poëtica argumenta perlegentes, sed etiam de Animabus dogmata, fabulis permixta, divino quodam furore & gaudio corripiuntur.* Denique, *Dion Halicarnasseus*, licet fabulas non usquequaque probet, varios tamen affert usus τῶν μύθων Ἑλληνικῶν· &, inter cætera, illud, ἐπιδείκνυσθαι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλληγορίας, *opera Naturæ* per *allegorias explicare.* Ab his satis constat quid senserint antiqui de fabularum utilitate, si commodè adhibeantur;

De aud. Poët.

Ant. Rom. l. 2. p. 91.

antur; tam in religione & philoſophiâ, quàm in ſocietate civili conſtituendâ. Quæ autem de adoleſcentulis, mulieribus, & vulgò, hìc dicunt, multò magis valuiſſent Orphei temporibus, cùm pars melior gentis humanæ ſupra vulgus hodiernum vix aſſurgebat; cæteris ferarum inſtar, vitam inſociatam agentibus. Longoque poſt Orpheum ævo, à caſtis ſacriſque apologis non abſtinuit Legiſlator Evangelicus. Sed de his ſatis.

Hæc, quæ jam diximus, de Orpheo Politico & Legiſlatore intelligenda ſunt. Quid apud ſe ſenſerit, ut Philoſophus, de rebus divinis, de Deo & naturâ, alia planè eſt quæſtio. Moris erat olim viris ſapientibus, duplicem habere doctrinam, δημώδη & ἀπόῤῥητον, *vulgarem* & *arcanam*: Aliud in pectore, aliud ad populum. Atque hunc duplicem docendi modum habuiſſe Orpheum, dubitare non licet, cùm, non obſtantibus iis quæ in propatulo prædicâſſet aut inſtituiſſet, multa reconditioris Theologiæ & Philoſophiæ capita in doctrinâ Orphicâ reperiantur: multaque veterum teſtimonia & laudes, ipſius, in rerum contemplatione, ſolertiæ & acuminis, nos certiores faciunt. Facilè credo, nihil ab ipſo Orpheo ſcriptum, jam ſupereſſe: quod notavit dudum *Origenes ad Celſum*. *Lib.* 1. Sed quæ laudantur ab antiquis Carmina, aliave fragmenta, pro *Orphicis*: ſive ab Onomacrito, ſive Cercope, aut quocunque alio compoſita: Ea doctrinam Orphicam plurimùm amplecti, non immeritò cenſentur. Prout *Aurea Carmina*, licet nihil remanſerit à Pythagorâ ſcriptum, ipſius Theologiam & inſtitutionem eatenùs exhibere non ambigimus. Ità Thaletis & aliorum Veterum, quorum Scripta perierunt, opiniones & dogmata, ab aliis tranſmiſſa, retinemus.

Quæ à Poëtis referantur de Orpheo, non multùm moramur; quod feras domuerit, quod sylvas & saxa traxerit. Aliaque hujusmodi. Hæc illum in arte musicâ præcelluisse testantur, sed, quoad cætera, mythologicè intelligenda sunt; prout Horatius rectè exposuit. Quæ verò ab Historicis Philosophicis de Orpheo traduntur, eandem ac reliqua, quæ ab iisdem authoribus tradita sunt, merentur fidem. Referunt autem Orpheum, præter vim admirandam in poësi & cantu, aliaque fœliciter inventa, vitæ civilis, & Religionis initia constituisse. Ita *Pausanias in Bœoticis,*
P. 586. πιστευόμενος Ὀρφεὺς εὑρηκέναι τελετὰς θεῶν, καὶ ἔργων ἀνοσίων καθαρμοὺς, νόσων τε ἰάματα, καὶ τροπὰς μηνιμάτων θείων. *Deorum initia, & nefariorum facinorum expiationes, creditus est adinvenisse Orpheus: Morborum etiam remedia, & iratorum numinum placationes.*
P. 588. Quapropter ipsius carmina *Homericis* prætulit, quod religionem magis saperent. Τιμῆς ἐκ τοῦ θείου, καὶ ἐς πλέον ἐκείνων ἔχουσι. Sparsit utique primus religionis semina inter Græcos, populosque contiguos, Orpheus: cultumque sacrum jussit. Hoc testantur tam Philosophi, quàm Historici Græci: notantque nonnulli in ipsâ voce θρησκεία, hujusce rei hærere memoriam.
Voc. Θρησκεύει. *Ita Suidas,* λέγεται γὰρ ὡς Ὀρφεὺς Θρᾷξ πρῶτος ἐτεχνολόγησε τὰ Ἑλλήνων μυστήρια, καὶ τὸ τιμᾶν θεὸν, θρησκεύειν ἐκάλησεν· ὡς Θρᾳκίας οὔσης τῆς εὑρέσεως. *Fertur enim Orpheus Thrax primus initia Græcorum instituisse, & Deum colere, vocâsse* θρησκεύειν, *quasi Thracium esset id inventum,* Denique, vitam futuram, ejusque, Deos & virtutem colentibus, fœlicitatem, primus in Græciâ aperuisse videtur: cùm, præcepta sua observantibus, μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονίαν promiserit. Quod sacrosanctum arcanum, vir divinus, *Moses,* vix ausus est recludere suis Hebræis. Ὀρφεοτελεσταὶ

autem

autem ſemper, ſibi & ſuis, beatitudinem poſt obitum polliciti ſunt. Hujuſce rei index eſt dicterium *Philippi* in pauperem Orphicum, de beatâ immortalitate diſſerentem: quod *Plutarchus* hoc modo refert. *Lacon. Apoth. p. 224.* Πρὸς Φίλιππον τὸν Ὀρφεοτελεστὴν παντελῶς πτωχὸν ὄντα, λέγοντα δ' ὅτι οἱ παρ' αὐτῷ μυηθέντες μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν, εὐδαιμονοῦσι, Τί οὖν ὦ ἀνόητε, εἶπεν, οὐ τὴν ταχίστην ἀποθνήσκεις, ἵνα ἀναπαύσῃ κακοδαιμονίαν τε καὶ πενίαν κλαίων; *Orphei Sacerdoti, admodum pauperi, dicentique, BEATOS FORE POST MORTEM OMNES, qui ipſius ſacris initiati eſſent: Cur igitur, fatue, inquit Philippus, non ſtatim moreris? ut paupertatem tuam & miſeriam tandem deſinas plorare.* Quidni igitur aſſentiamur Diodoro, Orphea noſtrum, inter Græcos Poëtarum & Theologorum maximum, celebranti his verbis; *Lib. 4. p. 162. vel 232.* περὶ δὲ παιδείαν ἀσχοληθεὶς, καὶ τὰ περὶ τῆς θεολογίας μυθολογούμενα μαθὼν, ἀπεδήμησε μὲν εἰς Αἴγυπτον, κἀκεῖ πολλὰ προσεπιμαθὼν, μέγιστος ἐγένετο τῶν Ἑλλήνων, ἔν τε ταῖς τελεταῖς, καὶ ταῖς θεολογίαις, καὶ ποιήμασι, καὶ μελῳδίαις. *Diſciplinarum ſtudiis addictus*, de Orpheo loquitur, *Cùm non vulgarem in Theologiâ veterum ſcientiam comparâſſet, in Ægyptum profectus multa inſuper didicit; ita ut inter Græcos omnes, tum initiationum & Theologiæ peritiâ, tum poëmatum & melodiarum artificio, præſtantiſſimus haberetur.* Denique, quod antea dictum eſt de præmiis & pœnis poſt mortem, ait hunc Philoſophum primum in Græciam induxiſſe: *L. 1. p. 86.* Τάς καὶ τῶν ἀσεβῶν ἐν Ἅδου τιμωρίας, καὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας.-----

Ejuſdem rei teſtes ſunt Patres Chriſtiani, qui Theologiam Orphicam præ cæteris celebrem agnoſcunt. Ità *Athenagoras*, πεπίστευται παρ' αὐτοῖς ἀληθέστερον θεολογεῖν. *Leg.* *In explicandis rebus divinis cæteris fide dignior viſus eſt Orpheus; aut propiùs ad veritatem accedere.*

accedere. Et ſi excerpta Orphei, quæ occurrunt apud Patres, contuleris: adjunctis, quæ leguntur, ſparſim vel collectim, apud Authores exoticos: tot & tam præclara Theologiæ naturalis capita, à Thrace iſto, ab antiquitate pænè *Moſaicâ*, digeſta & conſtituta, meritò admiraberis. Unum ſummum Numen agnovit: idque ut nonnulli volunt, Triunum. Neque tamen ignoro, ſuperſtitioſa multa, & impura nonnulla, eidem Orpheo objectari à Patribus. Quibus equidem libenter aſſentior, quoad ſuperſtitiones. Neque enim aliter fieri potuit eo quo vixit ævo, eoque cum populo. A rudimentis incipiendum eſt in omni diſciplinâ: ac utì à pueritiâ ad ætatem virilem, ità à ſuperſtitione ad caſtam ſanamque religionem, progrediuntur homines. Sed neque humanis ſacrificiis, qui mos erat multarum gentium: neque animalium ſanguine, Deorum aras conſpergebat Orpheus: Ut teſtis eſt *Plato.* Eodem etiam reſpicere videtur *Ariſtophanes*, his verbis, Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε, φόνων τ' ἀπέχεσθαι. In ſacris, pecorum cædibus parcere nos docuit. Quinetiam qui vitam Orphicam ducebant, in communi menſâ abſtinuerunt ab animalibus. Similemque vivendi modum, Deoſque colendi, totamque Theologiam, teſte *Jamblico*, ab Orpheo accepit *Pythagoras.* Prætereà, non fingebat Deos humanâ formâ Orpheus, ἀλλὰ τῷ παντὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφὴν ὁμοίαν ἔχοντας· *Sed Univerſo ſimilem, naturam formamque habentes.* Quod animi magni, & ſupra vulgus elati, indicium erat. Denique, notum eſt, Tam Orphea, quàm ipſius ſequacem, Pythagoram, duplici uſos eſſe diſciplinâ, vulgari & Philoſophicâ: adeóque à ſermonibus aut inſtitutis popularibus, ſanctiora ipſorum dogmata, ſenſuſque interiores, non eſſe metienda. Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε

De Leg. 6. p. 782.

Ran. act. 4. Sc. 1.

Vit. Pyth. c. 28.

Id. Ibid.

ἐπίθεσθε βέβηλοι, inquit Orpheus, res diviniores proſecuturus; Atque ex iis quæ ibidem ſequuntur, credit *Juſtinus* pœnituiſſe Orpheum ſui erroris, omniſque in Deum aut homines contumeliæ. Sed quoad mores impuros, quod à nonnullis objicitur, culpam non conſtare arbitror. At quemadmodùm Chriſtianis multas res nefandas & ficta crimina intentabant Ethnici, ità viciſſim Chriſtiani, ficta non dicam, ſed levi famâ recepta, in Philoſophos retorquebant opprobria; neque, effuſis in adverſarios Ethnicos vituperiis, ſe malè meritos exiſtimârunt de religione noſtrâ. Sed de hac re ſatis.

De Mon. Dei, p. 104.

Reliquum eſt, ut pauca quæ ſuperſunt de Phyſiologiâ Orphicâ, breviter attingamus. *Univerſum* ex Æthere, Tellurem à Chao, orta eſſe voluit. De utroque hæc occurrunt apud *Suidam*, ex ſermonibus Orphicis περὶ θεογνωσίας, deſumpta. Εἶπε γὰρ Ὀρφεύς, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη ὁ αἰθὴρ ὑπὸ τοῦ θεοῦ δημιουργηθείς. Καὶ ἐντεῦθεν κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος, καὶ νὺξ φοβερὰ πάντα κατεῖχε, καὶ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα. *In rerum initio primùm exhibitus eſt Æther, à Deo factus & diſpoſitus. Huic adjacebat, hinc & illinc, Chaos: & nox dira tenuit omnia, & occultavit quæ ſub æthere erant.* Ità *Syrianus* ait (*in Ariſt. Metaph. c.* 2.) Æthera & Chaos ab Orpheo habita pro principiis. His duobus præmittit *Tempus*, ſecundum *Simplicium*, ut omnis generationis menſuram. Μετὰ γὰρ τὴν μίαν τῶν πάντων ἀρχήν, ἣν Ὀρφεὺς καὶ χρόνον ἀνυμνεῖ, ὡς μέτρον οὖσαν τῆς μυθικῆς τῶν Θεῶν γενέσεως αἰθέρα καὶ τὸ πελώριον χάσμα παρελθεῖν φησί. *Poſt unum omnium principium, quod tempus eſſe, Orpheus carmine celebrat, tanquam menſuram fabuloſæ Deorum generationis, ait productum eſſe Æthera & ingens Chaos.* Hæc ità intelligi poſſunt, ac ſi voluiſſet Orpheus Æthera &

Voc. Ὀρφ. *& apud Cedrenum (p. 57.) ex Timotheo antiquo ſcriptore, & Procl. in Tim.* βι. β. *p.* 117.

In Lib. 4. φυσ. ἀκροα.

Chaos fuiſſe coæva; cui ſententiæ ego non aſtipulor. Sed apud antiquos, aut authores ſubſequentes qui antiquorum placita nobis retulerunt, Rerum univerſitas ſæpe confunditur cum mundo ſublunari: & quod ad alterum duorum ſeparatim ſpectat, de alterutro, vel ambobus, promiſcuè dicitur. Ex Æthere facta eſt cœleſtis & prima rerum fabrica: ex Chao mundus ſublunaris; ſive Tellus noſtra, aliæque ſimiles; idque poſt multa ſæculorum intervalla. Hæc autem quæ ſeorſim tractanda eſſent, tam propter materiam quàm tempus, in unum ſæpe compulerunt imperiti authores. Sed ad apparatum cœlorum duplicem, errantium & inerrantium, progrediamur.

Stellas fixas ex æthere aut igne compactas crediderunt veteres: & Telaugis Pythagorici diſcipulus, *Empedocles*, principia Orphica & Pythagorica ſecutus, modum explicuit quo Fixæ conflantur ex æthere; His verbis apud Plutarchum. Ἐμπεδοκλῆς πύρινα τὰ ἄστρα· ἐκ τοῦ πυρώδους, ὅπερ ὁ αἰθὴρ ἐν ἑαυτῷ περιέχων, ἐξέθλιψε κατὰ τὴν πρώτην διάκρισιν *Igneas eſſe ſtellas voluit Empedocles; eo ex igne factas, quem in ſe continens æther, in primâ ſecretione eliſerit.* Nempe Fixæ conflantur ex illis particulis igneis, quas materia cœleſtis vel ætherea, motu circulari acta, deprimit & detrudit ad centrum orbis. Et cum hujus ætheris aut ignis ingens maſſa collecta eſt in centro alicujus orbis, hæret ibi immobilis, radioſque emittens undequaque, Stellæ Fixæ vim, formam, & proprietates omnes induit.

Plac. ph. 2. 13.

Præterea ſtatuit Orpheus, Quamlibet ſtellam eſſe mundum, in infinito æthere ſuſpenſum. Idem Pythagorici aſſeruerunt. Ἕκαστον τῶν ἀστέρων κόσμον ὑπάρχειν· ταῦτα δὲ τὰ δόγματα ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς φέρεται· κοσμοποιοῦσι γὰρ ἕκαστον τῶν ἀστέρων. Ut refert

Ibid.

Plu-

Plutarchus. Hæc verò de Errantibus libentius intelligo quàm de Fixis: licet has animatas esse, probè nôrim, ex veterum sententiâ. Planetas autem apertiùs Mundorum nomine insignire solent: saltem si ab exemplo Lunæ de cæteris statuamus. Quid de Lunâ statuêre veteres, erudito & eleganti tractatu explicuit *Plutarchus*. *De fac. in orb. Lun.* Hanc Pythagorici dixêre *Terram* Æthercam vel cœlestem: etiam Ἀντίχθονα, *alteram Terram nobis oppositam*. Et doctrinam illam Lunarem Orpheo acceptam tulit Pythagoras. Orpheus enim inter Græcos, primus Lunam habitabilem dixit, omnique instructam supellectile orbis habitabilis, tam naturali, quàm artificiali; secundum illa carmina quæ nobis conservavit *Proclus*. *In Tim. Plat. lib. γ. p. 154.*

> Μήσατο δ' ἄλλην γαῖαν ἀπείρατον, ἥν τε σελήνην
> Ἀθάνατοι κλῄζουσιν ἐπιχθόνιοι δέ τε μήνην.
> Ἣ πόλλ' οὔρε' ἔχει, πόλλ' ἄστεα, πολλὰ μέλαθρα.

> *Altera Terra vaga est, quam struxit: quamque Selenem*
> *Dii vocitant, nobis nota est sub nomine Lunæ.*
> *Hæc montes habet, ac urbes, ædesque superbas.*

Hæc de cœlo, secundum Orphicos. Quoad Tellurem, notum est, eam è Chao excitâsse Orpheum, Ovoque similem formâsse. Id quod satis expositum est in libro secundo Theoriæ Telluris. *C. 7. & 10.* Adjiciendum hoc loco, ejusdem Telluris *Incendium*, & post incendium *Renovationem*, pariter dogmata esse Orphica. De priori ità *Cleombrotus*, Anti-stoicus, apud *Plutarchum*. *De defec. Or.* Ὁρῶ τὴν Στωϊκὴν ἐκπύρωσιν τὰ Ἡρακλίτου καὶ τὰ Ὀρφέως ἐπινεμομένην ἔπη. *Video hanc conflagrationem Stoicam Heracliti & Orphei versus invasisse & invertisse.* Ad posterius, sive rerum instauratio-

nem futuram, reſpexiſſe creditur Orpheus his verſibus, apud *Proclum*, alioſque:

In Tim. βι. ς. p. 99. Cl. Alex. ſtr. 5.

Πάντα τὰ δε κρύψας, κᾆθις φάος ἐς πολυγηθὲς
Μέλλεν ἀπὸ κραδίης προφέρειν, πολυθέσκελα ῥέζων.

Quæ priùs occuluit, dulces in lùminis oras,
Divino, deprompta ſinu, ſermone reducet.

De Phyſiologiâ Orphicâ, quoad corporum Mundanorum materiam & origines, hæc ſufficiant.

Subſtitiſſet hìc diſſertatio noſtra de rebus Orphicis, niſi ſcrupulum, nimio plus odioſum, injeciſſet; nonnullorum temeritas aut invidia; Eorum nempe, qui pro nullo haberi volunt, aut inani nomine, τὸ πάνυ Ὀρφέα. Adeoque, in ipſius dogmatis eruendis aut explicandis, perditum iri quicquid operis impen-
De Nat. Deor. l. 1. dimus. Hujus rei meminit pridem *Cicero* inter philoſophandum contra Epicureos: & eandem renovavit nuper vir optimus & eruditiſſimus, *Ger. Voſſius*: & rationes excogitavit qualeſcunque, ut opinioni ſuæ fidem faceret, Orpheumque noſtrum, non tantùm è Poetarum & Philoſophorum, ſed etiam ex hominum numero deleret & obliteraret. Orpheo
De art. Poët. c. 13. adjungit Muſæum & Linum, his verbis: *Puto enim Triumviros iſtos poëſios, Orphea, Muſæum, Linum, non fuiſſe: ſed eſſe nomina ab antiquâ Phœnicum linguâ, quâ uſi Cadmus, & aliquamdiù poſteri. Sanè* Λῖνος *carmen ſive canticum, ac præcipuè lugubre, ut ex Athenæo, Euſtachio, Suidâ, conſtat. Nomen ut puto, non quià Linum eo deplorarent, quod Grammaticum eſt commentum, ſed ab Hebræo* הלין *murmurare, unde* תלונה telounah, *QUERELA, MURMURATIO: ut Linus nomen poëtæ ſit lugubria canentis. Muſæus abſque*

absque dubio à Musa, sive Μῶσα, *quod à* מוסר *Mosar, ARS, DISCIPLINA. Orpheus itidem à scientiâ nomen habuerit; sanè ARIFA Arabibus est SCIRE, NOVISSE: unde ARIF, sciens, eruditus, doctus.* De Lino & Musæo impræsentiarùm non agitur. Id tamen notare licet, tres gentes torsisse virum doctissimum, *Phœniciam, Hebræam,* & *Arabicam,* ut ex eorum ore, aut visceribus, hæc tria nomina eliceret. Quem non ex antiquis, hâc arte aut licentiâ, ad figmentum redigere licet? modò sufficiat, nominis etymon qualecunque ex aliquâ linguâ Orientali extundere, atque ea ratione proprium in appellativum liquefacere. Quid si *Cadmum,* quem memorat vir doctissimus, nomen inane esse dixero, atque fictum à voce קדם *Antiquum?* certè aptiùs respondet vox voci, quàm *Arif, Orpheo:* neque in Arabiam quæsitum proficiscimur vocis originem, ut ille pro nostro Thrace. Dein, quoad historiam, multò plures meminerunt Orphei, quàm Cadmi. Poëtæ, Græci & Latini: Patres, Græci & Latini: Historici & Philosophi, Græci & Latini. Cui non dictus Orpheus? Imò gentes barbaræ hunc virum non tacuerunt: Ægyptii enim, ex fide Diodori, in sacris commen- *L. 1.* tariis nomen Orphei retinent, præficiuntque sapientum Græcorum agmini, qui ad augendam scientiam, in Ægyptum descendêre. Cæterùm in hâc re testes optimi sunt Patres Christiani, quotquot contra Gentes scripserunt: quandoquidem eorum interfuit maximè hunc hominem è medio tollere, si minimæ suspicioni locus fuisset. Hunc hominem, inquam, Theologiæ Græcanicæ caput & coryphæum: quem ipsi Christo comparârunt aut prætulerunt Ethnici. Neque tamen è patribus quemquam, Orpheum abnegâsse, aut celebre illud nomen in dubium revocâsse, legimus.

legimus. Denique, res apertior eſt in Origene & Celſo quàm ut eludi poſſit ullo modo. Celſus enim ſemel atque iterum immodicè laudat Orpheum, fa-
L. 1. p. 14. citque majorem Moſe aut Chriſto, & præſtantiorem
l. 7. p. 359. & 367. vitæ ducem. Unde ſic alloquitur Chriſtianos. Πόσῳ δ' ἦν ὑμῖν ἄμεινον, ἐπειδή γε καινοτομῆσαι τι ἐπεθυμήσατε, περὶ ἄλλον τινὰ τῶν γενναίως ἀποθανόντων, καὶ θεῖον μῦθον δέξασθαι δυναμένων, σπουδάσαι; φέρε, εἰ μὴ ἤρεσκεν Ἡρακλῆς, καὶ Ἀσκλήπιος, καὶ οἱ πάλαι δεδοξασμένοι, Ὀρφέα εἴχετε, ἄνδρα ὁμολογουμένως ὁσίῳ χρησάμενον πνεύματι. *Quanto ſatiùs eſſet, ſi innovare aliquid affectatis, de alio quopiam præclarè mortem perpeſſo, & divinâ fabulâ digno, cogitâſſe? Et ſi non placuit Hercules aut Æſculapius, aut alii inter priſcos gloriam adepti, Orpheum habebatis: VIRUM SINE CONTROVERSIA SANCTO AFFLATUM SPIRITU.* Vehemens Oratio: Quid his reſpondet Origenes? Si Orpheum nunquam fuiſſe credidiſſet, in promptu eſſet regerere, Quid mihi objicis, bone vir, umbram hominis? Quid mihi cum tuo Orpheo, quem Sol nunquam vidit? nomen fictitium & fabulare effers, vocem & prætereà nihil. Hoc utique non reponit vir graviſſimus; negat Orphei libros jam extare, non hominem ipſum unquam extitiſſe. Criminatur, quod Deos feciſſet ἀνθρωποπαθεῖς: Sed vixiſſe & claruiſſe Orpheum, laceſſitus non negat.

At docuit *Ariſtoteles*, inquies, Orpheum non fuiſſe: teſte *Cicerone*, ut ſupra. Sed ubinam id docuit Ariſtoteles! quo libro, aut capite? nullus jam extat locus quod ſciam, apud Ariſtotelem, qui hoc teſtatur. De ſcriptis quidem Orphicis dubitâſſe vide-
De Anim. l. 1. c. 7. §. 12. tur, atque id forſan ad hominem tranſtulit *Cicero*. Sed quid denique dicendum de Doctrinâ Orphicâ?

Hæccine

Hæccine nullum habuit Authorem, nullam originem? neque divinam, neque humanam? Antiquior erat Pythagorâ: hanc enim ille ſecutus eſt & excoluit, fatentibus ipſis Pythagoreis. Neque tot unquam fuiſſent ſuppoſititia ſcripta ſub nomine Orphei, niſi verus olim fuiſſet Orpheus. Quis enim ſui operis authorem nuncuparet Hippocentaurum vel Chymæram; nomen inane intelligo, vel rem fictitiam. Si nunquam extitiſſent Sibyllæ, neque Moſes, Solomon, Patriarchæ, tot libros Apocryphos, Pſeudonymos, interpolatos, mutuatitiis & ementitis titulis non habuiſſemus: Uti, ſine corporibus, non eſſent umbræ. Sacra *Orphica* non memoro: Quis ea conſtituit, rituſque Religionis & Theologiam invexit primus in Græciam non quæro. Sed de Scriptoribus rerum Orphicarum quid ſtatuendum? Viros bonos planè deliràſſe? *Syrianus* & *Proclus* ſcripſêre in *Theologiam Orphei*: & prætereà de *conſenſu doctrinæ Orphicæ* & *Pythagoricæ*. Collegiſſe dicitur Orphei ſcripta *Pherecydes* Athenienſis. *Herodotus* Orphei & Muſæi hiſtoriam ſcripſit: teſte *Photio, cod.* 80. Et *Epigenes* denique περὶ τῆς Ὀρφέως ποιήσεως: teſte *Clemente Alexandrino*. Hos ſcriptores alioſque ſimiles, ſua nobis narrare ſomnia credemus, de quodam Orpheo? vel iſtos potiùs ineptire, qui, virum clariſſimum, ab omni ævo populoque, recognitum & celebratum, è natorum hominum cenſu expungere, aut eradere, ſatagunt. De Orpheo & Orphicis ſatis.

Suid. Voc. Syr. & Proc.

Suid. in Voc.

P. 191.

Strom. 5. *p.* 571.

CAP.

CAP. X.

De Philoſophis Græcis post Orpheum: & primò de Ionicis.

HÆC de Philoſophis Græcorum antiquiſſimis, qui Poëtæ & Mythologi erant, dicta ſunto. Sequuntur reliqui, qui ſine fabulis, & plerumque ſine carmine ſcripſerunt; adeoque à plurimis unicè intelligi ſolent *Philoſophorum nomine*. Hujuſmodi ſunt, *Thales* cum ſuis *Ionicis*, *Pherecydes*, *Pythagoras*, *Zenophanes*, *Parmenides*, *Leucippus*, *Democritus*, *Empedocles*, *Plato*, aliique; uſque ad Epicurum & Ariſtotelem, in quibus deſinit antiquitas Philoſophica; niſi forſan apud Stoicos aliquid antiquorum dogmatum reperiamus. Solent autem Philoſophi Græci diſpeſci in ſuas claſſes aut ſcholas, ſub totidem Sectarum principibus; ſed cùm inſtituti noſtri ſit eos tantùm reviſere qui philoſophiam naturalem coluerunt, tres aut quatuor percurriſſe ſatis erit, *Ionicam*. nempe, *Italicam*, *Eleaticam*, &, ſi vacat, *Stoicam*. Idque eo potiſſimùm fine, ut quid ſtatuerint de *rerum originibus*, brevi diſcuſſione pateat: & quæ dogmata primæ inter Græcos philoſophiæ poëticæ, quæ antiquo-barbaræ, retinuerint.

Quoad Thaletem & claſſem Ionicam, ut inde exordiamur, reliquis antiquiorem, ſemimillennio vel circiter, à captâ Trojâ, florebat: ut lucem cæteris ferre non immeritò videatur. Unus erat è philo-

ſophis

ſophis peregrinantibus, ac inter primos, Thales: *Jamb. de vit. Pyth. c. 2.*
ſuaſitque Pythagoræ, ut eâdem viâ ſapientiam quæreret: non domi, ſed apud Ægyptios ſacerdotes, *Memphiticos* & *Dioſpolitanos*, ubi ipſe inſtitutus fuiſſet. Imò, referente *Laertio*, nullum, præter Ægyptios ſacerdotes, præceptorem habuit, ὐδεὶς τε αὐτῷ καθηγήσατο, πλὴν ὅτ' εἰς Αἴγυπτον ἐλθὼν τοῖς ἱερεῦσι συνδιάτριψε. Quin ipſe Thales exterus erat origine, Phœnix ſcilicet, vel ex familiâ Phœniciâ; ac proinde *Arctos minor* ſive Cynoſura, ab ipſo primùm obſervata, dicta eſt *Phœnice*. Triplicem aut *Hygin. Aſtr. poet. l. 2. c. 2.*
quadruplicem, apud Græcos, in literis primatum obtinuit, in Geometriâ, Aſtronomiâ, Phyſicâ, & denique quod animos immortales eſſe primus dixerit. Hoc autem Orphicis potiùs dandum eſſe videtur, qui in futurâ vitâ fœlicitatem ſuis pollicebantur. Quoad Geometriam verò, & Aſtronomiam, facilè credo Thaletem in his ſcientiis non tantùm Græcos anteriores, ſed etiam Ægyptios genteſque barbaras præcelluiſſe: non quod ille perfecerat ea ſtudia, aut magnoperè provexerat, ſed quæ parva ſunt incrementa, ſi ad hodiernam Mathematicam comparentur, rudis adhuc Græciæ, atque etiam exterarum gentium mathemata, facilè ſuperabant. Quod triangula circulis inſcripſerit aut circumſcripſerit, circulolve triangulis: Quod æquinoctia & ſolſtitia notaverit: Quod Eclipſes Solis prædixerit: Hæc illi data ſunt eximiæ laudi; quæ tamen in hodiernis ſtudiis mediocria habentur. Denique quoad ſcientiam Phyſicam, quæ propiùs accedit ad propoſitum noſtrum, dicitur Thales de hâc primus diſſertationes inſtituiſſe; πρῶτος δὲ καὶ περὶ φύσεως διελέχθη, ὥς τινες. *A* *Laert.*
nonnullis fertur, eum primum de Naturâ diſſeruiſſe. Quod non aliter intelligendum eſſe cenſeo, quàm ſi

T dixiſſet

dixisset Thaletem fuisse primum Philosophum Physicum, *proprium & genuinum.* Plures ante Thaletem de *naturâ* disseruerant inter gentes barbaras, & inter Græcos nonnulli, quos jam jam recensuimus, sed vel mythologicè scripserunt, vel physiologiam suam cum Theologiâ permiscebant, ut soliti sunt veteres; Thales autem primus de naturâ purâ putâ disseruit, sine fabulis aut commentationibus Theologicis. Cùm itaque apud Aristotelem, aliosque veterum, οἱ φυσικοὶ & οἱ θεολόγοι distinguuntur, inter Theologos, primum locum habet Orpheus, ipsiusque sequaces: inter Physicos Thales, & qui, more Thaletis, de rebus naturalibus nudè & simpliciter philosophantur.

Sed de dogmatis physicis hujus Philosophi nihil superest notatu dignum, præter illud de *Aquâ*, rerum omnium principio. Ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, inquit *Laertius*: sive, ut *Galenus* habet, ἐκ τοῦ ὕδατος συνεστάναι πάντα. Nempe in hoc mundo sub-
2 Pet. 3. lunari. Quod affine est philosophiæ Sancti *Petri* Apostoli, qui mundum primigenium, ἐξ ὕδατος καὶ δι'
1 Metaph. c. 3. ὑδάτων συνεστάναι voluit; *Aristoteles* memorat hoc dogma de *Aqueis rerum primordiis* priscis viris & primævis Theologis adscriptum esse; cùm de hâc re verba faciens ait, εἰσὶ δέ τινες οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως, καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως διαλαβεῖν. Neque quidem abludit *Moses*, Theologorum antiquissimus, ab hâc sententiâ. Sed non integram Cosmogoniam complectitur hoc Thaletis Decretum, cùm mundi *materiam* tantùm notet, non compositionis modum, aut quam tandem formam assecuta sit hæc materia fluida. Quare ut pedem paulò ulteriùs promoveamus, non abs re erit *Anaximandrum*, *Anaximenem*, *Anaxagoram*, *Archelaum*, ipsius Sectatores, consulere. Anaxagoras huic

huic materiæ fluidæ præfecit *Mentem*, ducem & præsidem; Nota est ipsius sententia, Libri, quem scripserat, initium; Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα νοῦς ἐλθὼν αὐτὰ διεκόσμησε. *Omnia simul confusa erant, dein MENS superveniens ea ordine disposuit.* Hinc à suis & à posteris appellatus est νοῦς, sive *MENS.* Titulus, me judice, honorificentior, quàm *AFRICANUS,* aut *ASIATICUS.* Unde de eodem meritò dictum est, οὗτος δὴ πρῶτος διώρθωσε τὸν περὶ ἀρχῶν λόγον· οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς πάντων οὐσίας ἀπεφήνατο, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ κινοῦντος αὐτὴν αἰτίου. *Hic primus rectè ordinavit doctrinam de Principiis. Neque enim de universi tantùm naturâ, sive rerum omnium materiâ, utì priores illo, sed etiam de motûs ipsius causâ & auctore philosophatus est.* Hoc utique, sive à *Lino* acceperat, ut vult Laërtius: sive aliunde, viam aperit ad veram Cosmopœïam; nam, sine causâ efficiente, iners & stupida res est materia.

Euseb. præp. Evan. l. 10. c. ult.

In Proœm.

Modum verò & ordinem quo hanc massam digessit, ὁ λόγος δημιουργός, ex solâ ratione gravitatis explicuit Anaxagoras, his verbis, Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως. τῶν δὲ σωμάτων τὰ μὲν βαρέα, τὸν κάτω τόπον, ὡς τὴν γῆν· Τὰ δὲ κοῦφα, τὸν ἄνω ἐπισχεῖν, ὡς τὸ πῦρ· ὕδωρ δὲ καὶ τὸν ἀέρα, τὸν μέσον. *Motûs quidem initium à Mente proficisci: Corporum verò quæ gravia sint, ea inferiorem locum obtinere, ut Terram; Levia autem superiorem, ut Ignem. Aërem verò & Aquam, medium.* Rectè quidem; En quatuor elementa disposita secundum suas sedes natales; sed ubinam habitabimus, in quâ parte aut regione hujus mundi, nos & animantes? Terra est nucleus hujus globi elementaris, atque aquis tota cooperta: ut sicca fiat, quâ ratione efficies? quibus causis, aut machinis, aut instrumentis? Hìc semper hæsit aqua Græcis philosophis: Hâc difficultate nun-

quam se expedire potuerunt; Ità scilicet disponere elementa, maximè aquam, ut superesset Terra habitabilis. Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς hìc accersivit *Moses*, ad dissipandas aquas; & rectè quidem, quùm ei apud populum res agenda esset. At si rationis & philosophiæ castra non deseramus, quâ vi aut arte excutiemus hanc aquarum molem? Nequeunt, nec Aristoteles, nec Epicurus, nec Græcorum quisquam, hunc nodum solvere. Tentârunt quidem, excavando terram internam, vel fingendo, nescio quas lacunas; sed gratis & ἀφιλοσόφως. Quin ipse Anaxagoras idem tentâsse videtur, neque magis aptè: sequitur enim apud Laërtium, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι, διατμισθέντων ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῶν ὑγρῶν· Quid hoc sibi vult, ἐπὶ τῆς γῆς πλατείας οὔσης, non facilè patet. Sententiam ità reddidit Aldobrandinus, *sic enim in terrâ, quæ lata sit, mare subsidere, humore à sole extenuato*. Sed quid confert ad subsidentiam maris, Terræ latitudo? si dixisset, quod *profunda* sit, aut quod *cava* sit, causam aliqualem indigitasset: Quare facilè suspicor mendum esse in voce πλατείας, & legendum βαθείας; ἐπὶ τῆς γῆς βαθείας οὔσης τὴν θάλασσαν ὑποστῆναι· Quam conjecturam eò libentiùs amplector, quod Anaxagoræ discipulus, Archelaus, ita rem intelligere videatur; sic enim ait, Τὴν δὲ θάλασσαν ἐν τοῖς κοίλοις διὰ τῆς γῆς ἠθουμένην συνεστάναι. Neque aliter sensisse Anaxagoram ex Aristotele & Seneca colligere licet. Sed hoc obiter.

Meteor. l. 2. c. 7. Sen. l. 6. c. 9.

Esto, in profundis & cavernis terræ voluisse Anaxagoram mare sive Oceanum substitisse. Sed quid excavavit terram? sive illum nucleum terrestrem, tot tunicis & operculis, aquæ, aëris, & ignis, munitum? Cùm ab initio omnia essent confusa fluidaque juxta hanc philosophiam Ionicam, & particulæ graviores

viores descenderent versus medium, à cæteris omnibus circumstipatæ, illud corpus medium, integrum & indivisum, spissumque fore, intus & extra plenum, & uniforme, quis non videt? Quod etiam à nobis alibi ostensum est fusiùs. Quare frustrà sunt qui in hâc Terrâ subaquaneâ & uterinâ, ut ità dicam, cavernas, & montes, cæterasque hodiernæ telluris inæqualitates quærunt. Atque hunc errorem errârunt omnes Græci, semperque in hâc parte Cosmopœiæ laborârunt; dùm scævo & inani consilio derivare aquas cuperent in nescio quas cavitates, cum non derivandæ essent, sed novo terrarum orbe, vel fornice, cooperiundæ; quod unicum est τῆς κοσμοποιΐας mysterium. Ait *Silenus*, Anaxagoram dixisse, *cæli fornicem lapideum esse*, & conversionis celeritate contineri, ne ruat: casurum verò ubi remittetur motus. Philosophia crassa & Anaxagorâ indigna, nisi hanc, fornicis superioris, aquis circumstructi, mutilatam esse memoriam, & per historici imperitiam & ἀφιλοσοφίαν, quod apud Laërtium non infrequens esse existimo, corruptam, & in cœlum translatam, supponamus. Certè Anaxagoras, nec formam cœli, nec motus astrorum, in primævo mundo, ignoravit; quarum rerum non vulgarem notitiam produnt verba quæ proximè sequuntur apud Laërtium. Τὰ δ' ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ἐνεχθῆναι, ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φαινόμενον εἶναι πόλον, ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν. Ubi illa φορὰ θολοειδὴς astrorum, & dein πόλου ἔγκλισις; primam cœlorum formam, vel Telluris situm, indicant, &, quæ postea accessit, mutationem. Quod suo loco satis probatur.

Theor. Sac. l. 1. c. 11.

Apud Laert.

Theor. Tell. l. 2. c. 10.

Hæc de mundi sublunaris & inanimati ortu: Quoad animatum, addidit præterea *Archelaus*, Τὰ ζῶα ἐκ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι quod verè antiquum est;

ἰλὺς

ἰλὺς πρωτογενής, & Ægyptiis, & Phœnicibus, aliis verbis memoratur. Et quæ sequuntur verba, γεννᾶσθαι τὰ ζῶα ἐκ θερμῆς τῆς γῆς, καὶ ἰλὺν παραπλησίαν γάλακτι, οἷον τροφὴν, ἀνιείσης, solum Ægyptiacum sapiunt. Tota quidem hæc ζωογονία philosophiæ antiquo-barbaræ non malè respondet; neque sacræ repugnat, si Anaxagoræ *Mentem* his omnibus præesse & præsidere recordemur.

Ut hæc de Archelao claudamus, liceat hic obiter mendum in Laërtio, ut antea in Anaxagoræ vitâ, notare, quo planè pervertitur sententia. Ex humore deducit omnia elementa Archelaus, idque attenuando vel conspissando, quod his verbis protulit Laërtius, Τηκόμενον, φησὶ, τὸ ὑγρὸν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ, καθὸ μὲν εἰς τὸ πυρῶδες συνίσταται, ποιεῖν γῆν· Καθὸ δὲ περιῤῥεῖ, ἀέρα γεννᾷν. Quis non videt mentem Archelai? Humor spissatus Terram constituit, laxatus & diffluens, aërem. Laërtii autem verba, si verè reddantur, ità sonant, *Humorem, inquit, calore liquefactum, in quantum in naturam igneam concrescit, Terram facere*, &c. Qualis, quæso, sententia? Estnè *concretio*, cùm Aqua transit in Ignem, qui tenuior est? & an ignis factus, immediatè constitueret Terram? quare pro πυρῶδες scribendum omninò πηλῶδες. Atque ità clara sunt, & cohærent omnia.

Sed ut progrediamur; Illud unum de *MENTE*, rerum omnium præside, & motûs omnis principio, manet; æternúmque manebit, hujus philosophiæ decus & ornamentum. Luce charior est illa sententiola, Νοῦν μὲν ἀρχὴν κινήσεως: *Omnis motûs in materiâ mentem esse principium.* Quod ità retulit Aristoteles, φησὶ γὰρ Ἀναξαγόρας ὁμοῦ πάντων ὄντων καὶ ἠρεμούντων τὸν ἄπειρον χρόνον, κίνησιν ἐμποιῆσαι τὸν νοῦν καὶ διακρῖναι. Notandum enim duo contineri in illâ doctrinâ Anaxagoricâ,

Phys. auscul. l. 8. c. 1.

câ, primùm *Mentem* esse principium omnis motûs in materiâ; quæ ex se iners & immobilis est. Secundò *Mentem* esse authorem omnis ordinis in hoc motu; ideóque τ̃ διακοσμήσεως, pulchræ & ornatæ compositionis mundi; quam alii, aut casui fortuito, aut necessitati, temerè attribuerunt. Τοῖς ὅλοις πρῶτος, ὐ τύχην ὐδ' ἀνάγκην διακοσμήσεως ἀρχὴν, ἀλλὰ νῦν ἐπέστησε. Inquit *Plutarchus* de Anaxagorâ. *In Pericle.*

Quare in hoc argumento præclarè se expedierunt philosophi Ionici, quoad mundi causam efficientem & intellectualem; quoad principium ipsius materiale, id aliter atque aliter exprimunt; sed in eo conveniunt omnes, hanc materiam primam particulis minutis, atque variè motis, constitisse. Hanc fluidam esse voluit Thales, & appellavit *Aquam*: volatilem Anaximenes & nominavit *Aërem*; Neque refert utrum dixerint, cùm ex hoc aut illo reliqua elementa constituerint. Atque has particulas alii similares, alii dissimiles esse voluerunt: idque innumeris modis. Hæc opinionum discrimina, quæ variè à variis recitantur, nullius sunt momenti: cùm inter philosophandum, ubi paululùm progressus fueris, eodem redeant; nomine magis quàm re diversa. Quare pro doctrinâ hujus Sectæ circa rerum ortum, satis erit constituere particulas minutas, & mobiles, easque primùm confusas, posteà in ordinem adductas à mente divinâ.

Prætereà, hanc materiam fluidam in vortices disposuit Anaxagoras, vel à mente motrice ita dispositam statuit. Hoc nos docet Plato in *Phædone*, ubi Socrates, causarum physicarum ignarus & fastidiosus, ingenium philosophicum Anaxagoræ inscitè sugillat: & inter alia, verticem ab eo Telluri circumpositum, per ludibrium, memorat. Hanc doctrinam *P. 99.*

Anaxa-

Anaxagoræ explicitiùs memorat, & eodem ferè ani-
Strom. 2. p. 364. mo, *Clemens Alexandrinus:* his verbis, ἐπεὶ καὶ Ἀναξαγόρας πρῶτος ἐπέστησε τὸν νοῦν τοῖς πράγμασιν· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐτήρησε τὴν ἀξίαν τὴν ποιητικὴν, δίνους τινὰς ἀνοήτους ἀναζωγραφῶν, σὺν τῇ τοῦ νοῦ ἀπραξίᾳ τε καὶ ἀνοίᾳ. *Primus enim Anaxagoras Mentem rebus adjecit: sed nec ille dignitatem servavit causæ efficientis, Vortices, nescio quos, amentes describens, cum mentis ab agendo cessatione, & quasi amentiâ.* Ludit in vocibus νοῦς, ἀνόητος, ἀνοία: *Mens, Amens, Amentia.* Id autem vitio dat Anaxagoræ, quod in mundo condendo, rerum materiâ in vortices compositâ, mentem, quam introduxerat, otiari sinat. Nempe id sæpe accidit
Vid. Plut. de Orac. defect. p. 435. viris optimis, Socratis & Clementis similibus, ut ex amore causarum divinarum, inferiores & materiales negligant & fastidiant. Quæ tamen locum suum habent, & taceri non debent, in ordinatâ rerum explicatione.

Deniq; quoad cœlos & corpora cœlestia, mirum quantum profecerant in eorum cognitione Ionici. Regiones
Arist. Meteor. 1. 3. Plut. de plac. Phil. 2. 13. Laert. cœlestes æthere constare: Planetas esse corpora opaca, atque Fixas ignea, quod summa est physicæ cœlestis, videntur resciviffe. Ità Animaxander, Τὴν τε σελήνην ψευδοφαῆ, καὶ ἀπὸ ἡλίου φωτίζεσθαι. Idemque Anaxi-
** In Astron.* menes, apud Theonem *. Progreditur ultrà Anaxagoras, asseritque Τὴν σελήνην οἰκήσεις ἔχειν, ἀλλὰ καὶ λόφους καὶ φάραγγας. *Habitari in Lunâ, sed & esse in eâ colles & valles.* Quare Plato in *Apologiâ Socratis,* Miletum sic alloquitur, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον, λίθον φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν· Ἀναξαγόρου οἴει κατηγορεῖν.
In Nicia p. 538. Rectè igitur Plutarchus, ὁ γὰρ πρῶτος σαφέστατόν γε πάντων καὶ θαῤῥαλεώτατον περὶ σελήνης καταυγασμῶν καὶ σκιᾶς λόγον εἰς γραφὴν καταθέμενος Ἀναξαγόρας.
De Plac. philos. l. 2. c. 28. Denique idem ait in genere de Thalete: Θαλῆς καὶ οἱ

ἀπ'

ἀπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἡλίου φωτίζεσθαι τὴν σελήνην. *Thales, & qui ejus sequuntur decreta,* aiunt, *à Sole illustrari Lunam.* Quoad Fixas & Solem, notum est Anaxagoræ dictum, quod ei vitâ penè constitit apud Athenienses, Solem esse *μυδρὸν διάπυρον, massam ignitam & candentem*; quod quidem materiam ardentem, sed crassam solidamque indicare videtur. Anaximander autem asseruit solem esse *καθαρώτατον πῦρ*, liquidum purissimumque ignem. His observatis, si, quæ de Lunâ statuerunt, ad cæteros Planetas; & quæ de Sole, ad cæteras Fixas, extendantur: Et nobiscum repetamus, quo tempore vixerint hi philosophi, Græcorum vetustissimi, veram cœlorum physiologiam, quam nuperis sæculis restitutam vidimus, antiquis sapientibus non ignotam, gratulabimur. Addam denique, in laudes Anaxagoræ, non tantùm generalem cœlorum doctrinam, sed etiam veteris novique formam, atque motuum discrimina: sive ex causarum intuitu, sive priscâ traditione, ei innotuisse; prout anteà notavimus.

Hæc cùm ità sint, quî poterant ignorare, inquis, motum Telluris, verumque mundi systema, hi philosophi Ionici? Neque id ignoràsse mihi videntur. Nam qui cœlos fluidos esse statuunt, orbesque singulos more vorticum circumferri, impedire nequeunt quo minùs unà volvantur corpora quæ hisce vorticibus implicita sunt. Et speciatim quoad Tellurem, huic vorticem hujusmodi circumposuit *Anaxagoras*, *δίνην περιτιθεὶς τῇ γῇ*, ut dicitur apud *Platonem*. Quamobrem non potuit non rotari circa suum axem Tellus. Dein quoad motum annuum, dixit *Anaximander*, referente Theone Smyrnæo, ὅτι ἐστὶν ἡ γῆ μετέωρος, καὶ κινεῖται περὶ τὸ τοῦ κόσμου μέσον. *Quod Terra in sublimi pendeat, & moveatur circa mundi* *Ut supra.*

medium. Quod de motu ipſius circa Solem facillimè intelligitur. Hæc quidem aptè cohærent, tam inter ſe, quàm cum ſententiâ Pythagoræ, qui hunc Thaletem, primum habuit ſtudiorum ducem. Sed in colligendis & interpretandis antiquorum dogmatis, erunt ſemper quædam dubia & incerta.

Hæc de philoſophis Ionicis; Quorum doctrinam de cœlo & univerſitate rerum, miraberis forſan tam prope accedere ad hodiernam: aut me reum ages φιλαρχαϊσμοῦ, quaſi ex affectu ſtudioque erga veteres, illorum philoſophiam nimis adornâſſem. Fateor me, quà potui, tam in hâc quàm in aliis diſſertationibus, faviſſe antiquis: ac è multis ſententiis quæ ſub eorum nomine circumferuntur, quam duxi optimam & veritati proximam, præ cæteris ſemper elegiſſe. Idque æquum eſſe videtur: conſumptis enim pluribus, aut vitiatis, longinquitate temporis, ſiquid præclari ſupereſt, tanquam è naufragio ereptum, amplecti & gratulari debemus. (Prætereà notandum eſt, Philoſophos Gentiles ſæpenumerò celâſſe ſua dogmata, metu vulgi: idque maximè, cum de rebus cœleſtibus ageretur: ne, libertate nimiâ, Deorum majeſtatem læſiſſe viderentur. Quamobrem, cùm de Sole, & Lunâ, cæteriſque ſtellis, liberiùs loqui apud populum periculoſum eſſet, curæ illis fuit, ut de his, non niſi parcè, & privatim, ac inter amicos diſſereretur: ne, in ſui & ſuorum damnum, foras proreperent ſecretiores animi ſenſus. Hoc optimè animadvertit, loco ſuprà citato, Plutarchus, & exemplis confirmavit. Audiamus, ſi placet, ipſius verba. Cùm dixiſſet Anaxagoram, doctrinam de illuminatione & obumbratione Lunæ, primum ſcriptis prodidiſſe, hæc ſubdit, οὐδ' ὁ λόγος ἔνδοξος ἦν, ἀλλ' ἀπόρρητος ἔτι καὶ δι' ὀλίγων, καὶ μετ' εὐλαβείας τινὸς ἢ πίστεως βαδίζων· οὐ γὰρ ἠνεί-

In Nicia.

χοντο

χοντο τοὺς φυσικοὺς καὶ μετεωρολέσχας τότε καλουμένους, ὡς εἰς αἰτίας ἀλόγους καὶ δυνάμεις ἀπρονοήτους, καὶ κατηναγκασμένα πάθη, διατρίβοντας τὸ θεῖον. *Non erat celebris aut famosa illa doctrina, ſed abdita & arcana :- atque verſabatur cum cautione, vel ſub fide, inter paucos. Neque enim ferebant Phyſicos, & de rebus cæleſtibus philoſophantes : quòd, ad cauſas rationis expertes, cæcaſque potentias, & effectus involuntarios, divinum numen aſtringere viderentur.* Dein hujus odii popularis in Philoſophos exempla ſubjicit, his verbis, ἀλλὰ καὶ Πρωταγόρας ἔφυγε, καὶ Ἀναξαγόραν εἰρχθέντα, μόλις περιεποιήσατο Περικλῆς· καὶ Σωκράτης, οὐδὲν αὐτῷ τῶν γε τοιούτων προσῆκον, ὅμως ἀπώλετο διὰ φιλοσοφίαν· ὀψὲ δ' ἡ Πλάτωνος ἐκλάμψασα δόξα, διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ ὅτι ταῖς θείαις καὶ κυριωτέραις ἀρχαῖς ὑπέταξε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας, ἀφεῖλε τὴν τῶν λόγων τούτων διαβολὴν, καὶ τοῖς μαθήμασιν εἰς ἅπαντας ὁδὸν ἐνέδωκεν. *Quin & Protagoras in exilium ivit : & Anaxagoram in vincula conjectum, non ſine magno labore liberavit Pericles. Socrates etiam, licet nihil illi cum iſtis commune, tamen Philoſophiæ nomine ſublatus eſt. Tandem verò effulgens Platonis gloria, tam propter vitam virtutemque viri, quàm quod divinis & potentioribus cauſis neceſſitatem phyſicam ſubjecerit, hanc calumniam deterſit, omnibuſque ad diſciplinas viam aperuit.* Cauſas Phyſicas rerum cœleſtium ferre non potuit antiquum vulgus : nec-* dum ferre poteſt Solis quietem, Terræque motum, tam doctorum quàm indoctorum vulgus. In omni ævo, ut vides, *veritas odium parit* : & incommoda res eſt, liberè philoſophari. Non immeritò igitur *Doctrinam arcanam* apud ſe retinuerunt priſci ſapientes : non tantùm quòd eſſet ſupra captum vulgi, ſed etiam contra affectum geniumque. Hinc etiam licet conjectare, Antiquæ Philoſophiæ hiſtoriam,

non modò per injurias temporis, sed etiam metu & concilio Scriptorum, mutilam esse magnâ sui parte: Eâque præstantiori, arcanâ scilicet, & minùs vulgari. Et siquid verum rectumque sit, ἐν τοῖς σωζομένοις, siquid pulchrum aut eximium in hisce reliquiis, Id quidem genuinum esse fœtum primi Authoris: non ab Historico vel commentatore genitum, sed conservatum, æquum erit credere. Siquid verò secus fuerit, & à ratione alienum, non pari jure id primo authori adscribitur: cùm ex multis causis, & mille modis, oriri possit vitium & corruptela: nec sit verisimile, Eum, qui Historici vices egit, accuratiorem, quàm ipsos Philosophos, de rerum naturâ doctrinam adinvenisse. Denique, ut propositum ab initio sermonem claudamus, Quoad Cœlos & Sydera, extra dubium est, Antiquissimos Philosophorum statuisse Stellas esse Igneas, (de quo postea erit dicendi locus) Lunamque, Terrestrem: ut minimè mirum esse possit, idem sensisse Ionicos, Physicorum præcipuos. Quapropter eorum nomine, & maximè Anaxagoræ, reliquos omnes mordet *Tatianus*, cùm ait, πῶς πεισθήσομαι τῷ λέγοντι μύδρον τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην γῆν; *Quî credam dicenti Solem esse bolum ignitum, & Lunam esse terram, vel terrestrem?*

Cont. Græc. p. 164.

De Philosophiâ Ionicâ plura dicenda essent; nisi in hâc, ut in cæteris antiquis, periissent præcipua monumenta. *Galenus* memorat Librum *Thaletis*, περὶ ἀρχῶν· nisi forsan error sit: alii enim Thaletem nihil scriptis reliquisse aiunt. Sed *Anaxagoræ* syntagma, cujus modò præclarum initium retinemus, extitit olim literis mandatum. Sua etiam placita *Anaximander* summatim conscripta reliquit: teste Laërtio. Atque suam *Physiologiam Archelaus*: teste Suidâ. Denique, non minùs desiderantur quæ

περὶ χυμῶν. *Themist.* Or. 15.

ab

ab aliis tradita & lucubrata fuerunt in hâc philosophiâ, maximè à *Theophrasto*, qui de *Anaximene*, *Anaxagorâ*, & *Archelao*, eorumque dogmatibus, commentarios edidit. *Laert. in Theophr.* Hæc autem cùm exciderint omnia, Philosophiæ Ionicæ non nisi tenuis notitia apud posteros remansit. Hactenus de Thalete suisque Ionicis.

CAP. XI.

De Pythagora, & sectâ Pythagoricâ.

SEquitur Pythagoras, & Philosophia Italica ab eo constituta: sæculo ante natum Christum sexto vel septimo. Cùm verò, aut prorsus nihil scriptum reliquerit hic philosophus, ut volunt plures: vel nihil quod diù superstitit: Nulla ferè dogmata physica hujusce Sectæ ad tempora nostra pervenerunt. Unus erat è Græcis peregrinantibus Pythagoras, neque eorum quisquam plus temporis insumpsit, aut plus laboris & molestiæ subiit, in antiquâ apud gentes exteras sapientiâ investigandâ. Suum ad Ægyptios iter suscepit suasu & consilio Thaletis, qui, in maximum virum, illum evasurum esse prædixit, si his præceptoribus uteretur. Audiamus Jamblicum hâc de re. *Vit. Pyth. c. 2.* Μετὰ δὲ ὁ Θαλῆς ὅσον ἠδύνατο μαθημάτων, τό γῆράς τε τὸ ἑαυτοῦ αἰτιασάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν, προετρέψατο εἰς Αἴγυπτον διαπλεῦσαι, καὶ τοῖς ἐν Μέμφει,

καὶ

καὶ Διὸς μάλιστα, συμβαλεῖν ἱερεῦσι.----οὐ μὴν τοσούτων γε προτερημάτων, οὔτε φυσικῶς, οὔτ' ὑπὸ ἀσκήσεως ἐπιτετυχηκέναι ἑαυτὸν ἔλεγεν, ὅσων τὸν Πυθαγόραν καθεώρασεν· ὥστε ἐκ παντὸς εὐηγγελίζετο, εἰ τοῖς δηλουμένοις ἱερεῦσι συγγένοιτο, θειότατον αὐτὸν καὶ σοφώτατον ὑπὲρ ἅπαντας ἔσεσθαι ἀνθρώπους. *Poſtquam Thales, quantum poterat, in diſciplinis ei contuliſſet, ſenectütem ſuam corporiſque imbecillitatem cauſatus, in Ægyptum ipſum trajicere, & cum Memphiticis, ac maximè Jovis, ſacerdotibus, verſari & conſerre, adhortatus eſt. Se quidem aiebat non tam excellentium prærogativarum factum eſſe participem, vel à naturâ vel ab exercitatione, quantis præditus erat Pythagoras. Quare ſemper annunciabat, aut, ceu fœlix fauſtumque nuncium prædicabat, Pythagoram, ſi cum dictis ſacerdotibus verſaretur, diviniſſimum, & mortalium omnium ſapientiſſimum, evaſurum eſſe.* Magnificum ſatis elogium, & vaticinium: & à viro verè magno profectum. Qui, præconis inſtar, lætum nuncium affert de futuro Prophetâ, ſe quidem multò majore, & tantùm non ſupra ſortem humanam ſurrecturo.

Conſilio monitiſque Thaletis obtemperavit Pythagoras, & ſuſcepto in Ægyptum itinere, per viginti duos annos inter ſacerdotes, gentis iſtius Philoſophos & Theologos, ſtudiis incubuit. Quantâ autem diligentiâ, quibuſque artibus, ſacram & arcanam Ægyptiorum doctrinam exquirere & expiſcari contendit, ex dictis anteà de ſacerdotibus Ægyptiis, & de Thalete, jam ſatis patuit. Neque Ægyptios tantum, ſed *Arabes* etiam, *Hebræos*, *Babylonios*, *Perſas*, *Phœnices*, ſuâ peregrinatione philoſophicâ, quadraginta plus minùs annorum, velut prædo literarius, inviſit & expoliavit. Denique, quò ſe magis inſinuaret in ſingulorum adyta & arcana, omnium ferè, tam

Jambl. de vit. Pyth. c. 4.

Græcorum

Græcorum quàm Barbarorum, ſacris initiatum ferunt. Hæc, & hujuſmodi multa, legere eſt apud *Laertium*, *Jamblicum*, *Porphyrium*, alioſque. Multifaria enim narrantur de Pythagorâ: de quovis philoſophorum vix plura: Quæ verò maximè quis expeteret, eorum pauciſſima retinentur. Intelligo dogmata Phyſica, & Phyſiologiam Pythagoricam. Pythagoræ natales, patria, peregrinatio, reditus, modus vivendi, modus etiam docendi, diſcipulorum claſſes, diſciplina & inſtituta: denique, facinora non pauca, quæ perpetravit, mirabilia & à fide aliena: Hæc & hujuſmodi, fusè narrantur. At ſummæ illius ſcientiæ, quâ claruit olim, & huc uſque celebratur, pauca nobis exhibent ſpecimina: ſaltem in ſcientiâ naturali. *Laert. de Pyth.*

Unum, fateor, retinuerunt, ſcientiæ naturalis fundamentum, *Syſtema Pythagoricum*: de Terrâ mobili, & Sole fixo in cœli noſtri medio. Prætereà Lunam eſſe ἀντίχθονα, ſive Terram noſtræ oppoſitam, & à Sole illuſtratam. Hæc doctrina, quam notavimus antea in ſcholâ Ionicâ, poſteà magis emicuit in Pythagoricâ; ut, tam de Fixis quàm Errantibus, utraque rectè ſenſiſſe videatur. Dein quoad Cometas, hos, extra aërem noſtrum, inter errantes minimùm, poſuiſſe tam Anaxagoram, quam Pythagoram, ex Ariſtotele diſcimus. Licet aliàs circa cauſas & indolem iſtorum Phænomenων, forſan erraverint. Denique cœlos fluidos & æthereos ſtatuiſſe, ſingulaſque ſtellas pro mundis totidem numerâſſe Pythagoricos, diximus anteà ex *Plutarcho*. Atque hæc ferè de rebus cœleſtibus. *Meteor. l. 1. c. 6.* *Plac. Phil. l. 2. 13.*

Quoad cætera, Telluris phyſiologiam, mundique ſublunaris ortum, ut erat propenſior àd res abſtractas & intellectuales Pythagoras, Antiquorum κοσμογο-

γίας

νίαν in ψυχογονίαν quandam convertiſſe videtur; ſaltem ſi ex *Timæo Locrenſi* & *Platone*, Pythagoræ ſententiam conjectare liceat. Illi enim mundi ortum deſcripturi, ſeſe occupant maximè in explicandâ compoſitione *Animæ Mundanæ*; id quod faciunt per rationes quaſdam *Harmonicas*, ex *individuâ* formâ & *dividuâ*, *Eodem* & *Altero*: ita enim loqui amant. Et quoad compagem mundi corporei, ex quibuſdam congruentiis corporum Geometricorum, terminos, ſedes, & intervalla, elementorum, diſponere & adaptare ſatagunt. Λεπτολογήματα, quæ ad ſcientiam naturalem nihil conferunt, neque in eâdem fundantur. Id tamen notandum, Chaos quoddam, ſive materiam inordinatè motam, ſupponere hos Pythagoreos: eique mentem præficere, ut in ordinem formamque mundanam ritè adducatur.

Eſt aliud ſcriptum Pythagoricum, *Ocelli Lucani*, qui de univerſo & rerum originibus multò aliter tractavit. Mundum enim æternum eſſe ſtatuit, tam quoad formam, quàm materiam: neque minùs genus humanum. Quapropter, niſi hunc hominem Pſeudo-pythagoricum eſſe, aut hoc opuſculum Ψευδεπίγραφον, dicamus, doctrina Pythagorica circa rerum origines, aut nulla eſt, aut maleſana. Nihil autem reperies in iſtoc ſcripto Ocelli quod ingenium redolet Pythagoricum: & in diverſas partes abiit Plato, Pythagoricorum ſequax; Plutarchus denique

Plac. Phil. l. 2. 4. aliud teſtatur, Πυθαγόραν καὶ Πλάτωνα γεννητὸν ὑπὸ θεοῦ τὸν κόσμον, καὶ φθαρτὸν μὲν ὅσον ἐπὶ τῇ φύσει. *Pythagoras & Plato genitum à Deo mundum aiunt: &, quod ad naturam attinet, corruptibilem.* Id quod confirmat Ariſtoteles, cum, veterum ſententias de mundi origine relaturus, ait, Γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναι φασιν· οἱ μὲν

De Cœl. l. 1. c. 11. ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Genitum quidem omnes aſſerunt*

alii

alii autem perpetuum fore, alii periturum. His tamen non obstantibus, fatendum est, tam Pythagoricos quam Platonicos, veterumque alios, propendisse in illam sententiam, *Rerum substantiam esse æternam: Formas & modos, fluxos & instabiles.*

Utcunque sit, in his, multisque aliis, non diffitemur doctrinam Pythagoricam incertò & obscurè traditam receptamve posteris. Quod à multis causis provenisse arbitror. Primò, non unica erat doctrina Pythagoræ: alia *vulgaris*, alia *arcana*, atque alia, ut quidam dicunt, *media.* Dein variæ erant Discipulorum classes: quarum singulas, pro captu & ingenio, non tantum in differentibus materiis exercebant, sed etiam in eâdem materiâ aut argumento, alio atque alio modo. Exempli gratiâ, cùm de formâ & systemate mundi tractandum esset, hos in vulgari systemate, positâ *Terrâ* in mundi centro, erudiebant: Alios in vero & arcano, posito *Sole* in mundi centro, vel in hujus Orbis magni meditullio. Pariter si de numeris agendum esset, hos usum vulgarem, alios mysticum docebant. Atque ità de cæteris: prout animus erat, Catechumenos, ut ita dicam, instituere, aut adeptos: ut nil miri sit, dispares sententias, aut forsan contrarias, ex eâdem scholâ prodiisse sub nomine Pythagoræ. Prætereà, Cùm suam philosophiam Pythagoras symbolicè & sub involucris proposuerit, maximam partem: & non nisi suis notam esse vellet, cæteris hominum, instar ferarum, habitis: utroque modo oblivioni & interitui facta est obnoxia: tam propter obscuritatem rei, quàm quòd paucis custodienda traderetur. Unde, quod thesauris quandoque accidit, dum nimis abscondidit, latendo posteris periit. Ad hæc denique accedit, ex antiquioribus non paucos authores (quorum infra memi-

nerimus) qui de rebus dogmatiſque Pythagoricis ſcripſerant, nobis excidiſſe, temporis hominumve injuriâ abreptos.

Convenit utcunque inter omnes qui hanc materiam qualitercunque tractârunt, *numeris*, ſymboliſve numericis, ſummoperè uſum eſſe Pythagoram in tradendâ ſuâ philoſophiâ. Veteres ante Pythagoram fabulis involvêre ſuam Theologiam aut Philoſophiam: quâ ratione, periit plerumque, progreſſu temporis, vera doctrina, fabularum mole oppreſſa. Pythagoras, rejectis fabulis, numeros ſubſtituit. Neque fœliciori exitu. Evanuerunt enim paulatìm iſtæ rerum umbræ, & fugêre ſenſus noſtros. Quis enim ſapientior unquam evaſit ex numeris Pythagoricis? aut veritatem ſibi antea ignotam exinde didicit? Certè quas mihi contigit hactenùs, aut apud veteres aut recentiores, numerorum Pythagoricorum interpretationes inſpicere, notitias vulgares exhibent, quales aliunde facilè eſſet addicere: aut tenues argutias de rerum principiis, abſque fundamento & ſine fructu.

Inter hæc numerorum myſteria ſemper præcelluit *Tetractys*: Crux ingeniorum per multa ſæcula. Quin & *Septenarius* non ignobilis eſt: *Denarius* autem nobiliſſimus dicitur, & plenè perfectus: quòd omnem numerum diverſæ virtutis & perfectionis, intra ſe habeat. Eſto: ſed nil præter numeros in ſe continet; Non Cœlum, & Terras, & res alias, à numeris quantumcunque diverſas. Imò omnia, inquiunt nonnulli: alii verò modeſtiùs, non quidem in numeris latere res omnes tanquam in ſuis cauſis, ſed veluti in tot capſulis memorialibus, quibus uti liceat ad revocandum in mentem rerum capita, vel doctrinam Pythagoricam ſub iſtis capitibus contentam:

Unde

Unde ſingulis numeris varios titulos, cognomina, ſignificationes, & rerum ordines, ſubnectunt: quemadmodum faciunt Cabaliſtæ in ſuis *Sephiroth:* ut materiam ſtudiorum diſpeſcant in loca & claſſes. Quod ſi hoc modo interpretemur numeros Pythagoricos, ex inſtituto tantùm ſignificant, non ſuâ vi & ſuâ naturâ. Pythagoras verò παγὰν ἀενάȣ φύσεως, *rerum ipſarum fontem*, ſuam Tetractyn nuncupat: &, ex conſenſu omnium veterum, Numeros rerum *principia*, *radices*, *origines*, ſtatuebat Pythagoras: Prout infra dicetur.

Quoad numerum *ſeptenarium*, celebris eſt, potiſſimùm inter Hebræos & Chriſtianos; idque primùm, ſi rectè conjicio, ratione *Sabbathi*, ſeptimo quoquò die: & *Sabbatiſmi*, in ſeptimo millennio, celebrandi. Unde tanquam à fonte, multa alia ſeptenaria typica, in ſcriptis utriuſque fœderis, manâſſe mihi videntur. Oblitus eram *Ternarii*, numeri Platonici, τῶν τριῶν ὑποστάσεων commemorativi. Nam quod velint nonnulli, *Principium*, *medium* & *finem*, deſignare, frigidum eſt & vulgare. Sed cùm numerus aliquis à causâ ſacrâ dignitatem adeptus eſt, alia accumulare ſolent ſecundaria & minoris momenti additamenta, & interpretamenta, quorum multitudine primus character ſæpe obruitur. Succedit denique Numerus *Quaternarius*, Pythagoricus; ab iis enim potiſſimum, ſi non unicè, colitur & conſecratur hic numerus. Hunc illi, ſub nomine *Tetractyos*, tanti olim faciebant, ut Sacramenti loco habuerint, & per ipſum, & ipſius authorem, alii aliis fidem ſanctiſſimam dederint.

Ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα Τετρακτὺν,
Παγὰν ἀενάȣ φύσεως.

Per Eum, qui nobis tradidit Quaternarium,
Fontem perennis naturæ.

Jurabant Pythagoram, & mysterium quod eos docuit maximum, *Tetractyn.* Nomen tacebant, præ modestiâ, ut inquit *Jamblicus*, & doctrinâ designabant virum: αἰδῶ μὲν ποιεμένων ὀνομάζειν Πυθαγόραν, ὥσπερ καὶ θεῶν ὀνόμασι χρῆσθαι πολλὴν φειδὼ ἐποιοῦντο· διὰ δὲ τῆς εὑρέσεως τῆς τετρακτύος δηλοῦντων τὸν ἄνδρα. *Præ pudore quidem Pythagoram non nominant, ut Deorum quoque nominibus parcè admodùm utebantur: Sed per Tetractyos inventionem virum indicant.* Hierocles ad temperandum hoc juramentum ἴδιον appellat; quasi aliter per Deos immortales jurarent Pythagorici, aliter per Pythagoram: Quem Divinum quidem, Deum neutiquam, habebant. Ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο εἴποι ἄν τις, ἰδίᾳ μὲν τηρεῖσθαι τὸ Σέβου ὅρκον, ἐπὶ τῶν ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἐχόντων θεῶν· ἰδίᾳ δὲ νῦν ὀμνύσθαι κατὰ τοῦ παραδόντος ἡμῖν τὴν τετρακτὺν διδασκάλου, ὃς οὐκ ἦν ἐκ τῶν ἀθανάτων θεῶν, οὐδὲ τῶν φύσει ἡρώων, ἀλλ᾽ ἄνθρωπος, ὁμοιώσει θεοῦ κοσμηθεὶς, καὶ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ θείαν ἀποσώζων εἰκόνα· ὅθεν καὶ ἔνορκον αὐτὸν ἐπὶ τῶν οὕτω μεγάλων ποιεῖται, λεληθότως ἐπεμβάλλων τὸ περὶ Πυθαγόραν τῶν ἀκροατῶν σέβας· καὶ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ δεικνὺς δι᾽ ὧν παραδέδωκε μαθημάτων. *Ità ut istâ ratione dicat aliquis, peculiari quidem modo servari præceptum de colendo jurejurando in Diis, qui semper & eodem modo existunt: & modo item peculiari hìc per Magistrum jurari, Qui nobis Tetractyn tradidit: Qui nec erat ex Deorum immortalium numero, nec ex Heroum genere, sed homo, Dei similitudine præditus, divinæque imaginis authoritatem apud suos retinens. Unde fit ut in magnis adeo rebus ipsum adhibeat in juramentum: tacitè innuens, quâ ratione Pythago-*

De vit. Pyth. c. 28.

Pythagoras à ſuis auditoribus coleretur, quantumque ſibi dignitatis, diſciplinis, quas tradiderat, peperiſſet.

Hæc de Homine & de juramento, ſed de *Tetractu* quid dicendum? Hunc nodum ſolvere tentârunt, tam veteres quàm recentiores: ſed nondùm mihi occurrit quiſquam cujus explicationi firmiter aſſentiri & acquieſcere potui. Ex antiquis conſului *Philonem*, *Plutarchum*, *Hieroclem*, *Theonem Smyrnæum*, *Proclum*, *Nicomachum*, *Sextum Empiricum*, *Suidam*, *Martianum Capellam*, *Macrobium*, alioſque: qui, vel datâ operâ explicuerunt, vel obiter perſtrinxêre, hoc argumentum. Horum autem omnium interpretationes non tantùm laxæ mihi videntur, ſed etiam plerumque leves, & exigui ponderis, ſi veræ eſſent: Quæque, nec Myſterii nomen, nec vim juramenti, nec Inventoris gloriam, ſuſtinere poſſunt. Laborârunt etiam in eodem argumento è recentioribus non pauci: quorum conjecturas ſi referrem ſingulatim, nimii facerem. Præcellere videtur illa, quæ de *Tetragrammato* Judæo Pythagoricam Tetractyn exponit. Quæ eſt utriuſque Pici *Mirandulæ*, Johannis *Seldeni*, & Gotofridi *Wendelini*, ſententia: Eandem etiam dudum tetigerat *Philo* in *vitâ Moſis*. Quamobrem verò, *P. 519.* aut quam rationem myſterii habere poterat apud Pythagoricos hoc Tetragrammaton? num quod doceret, *unum eſſe ſummum Deum*? Hoc docuerunt Orphici; à quibus hauſit Pythagoras, ex conſenſu omnium, ſuæ Philoſophiæ & Theologiæ partem non exiguam; Vel quòd doceret Deum Iſraelitarum eſſe illum ſummum Deum, & religionem Moſaicam ab ipſo unicè inſtitutam? Hoc ſi credidiſſet Pythagoras, nefas illi fuiſſet, alium Deum colere, alium cultum inſtituere, quàm Iſraeliticum; Ceremonias autem, rituſque Moſaicos, in Scholâ Pythagoricâ obtinuiſſe nullibi

nullibi legimus, quin potius Orphicos. Denique, ſi dixeris non tam in re, quàm in nomine, in voce, in literis Tetragrammati, hæſiſſe myſterium, & rationes Cabaliſticas ſecutum eſſe Pythagoram in hujus nominis arcanis eruendis, parùm conſulis dignitati tui Pythagoræ: Neque conſtat, ullo indicio, ita ſenſiſſe Philoſophum. Scio *Reuclinum* in ſecundo libro *Artis Cabaliſticæ*, Pythagoram traxiſſe ad partes Cabaliſtarum: ſed argumentis frigidis, aut argutiolis & exemplis iſtiuſmodi, quæ nullam vim habent ad flectendos prudentum animos. Malo fato interciderunt *Telaugis* Pythagorici *libri quatuor*, περὶ τ̃ τετράκτυος, qui hanc litem facilè diremiſſent. Intereà, qui in hâc vexatâ materiâ plura deſiderant, adeant, præter dictos modò authores, Joh. *Meurſium*, Fab. *Paulinum*, & Petrum *Bongum*, qui veterum de numeris ſubtilitates vel nugamenta ad faſtidium uſque congeſsêre. Denique, ut verbo complectar omnia, cùm numeros conſtituebant Pythagorici rerum cauſas & origines, ipſoſque Deos, Mentes, & res omnes materiales è numeris excitabant, vel aliam habuerunt Numerorum Ideam quàm nos habemus hodiè, vel pro Junone nubem amplexi ſunt: Ingeniique ſui figmenta & veritatis idola pro veritate ipsâ, ſibi & poſteris malè obtrudebant.

Suid. in voc. Τηλ.

De Denar. Pyth. De num. Sept. De num. myſter.

Quod verò *numeros* pro rerum Principiis habuerit Pythagoras, teſtantur omnes veteres, *Plato*, *Ariſtoteles*, cum ſuis commentatoribus Græcis: *Plutarchus*, *Sextus Empiricus*, cæteri: neque teſtantur modò, ſed eâ de re, ut notâ & confeſsâ, variè diſſerunt, diſcutiunt, exponunt, refellunt. Caret tamen, tam fundamento quàm ordine, hic modus philoſophandi; *Numeri* enim ſequuntur Res, Rerumque diviſionem: Neque, ſi antecederent, aut Corporibus molem, aut Anima-

Animabus & Mentibus cogitationem, conferre poterant, cùm utriſque deſtituantur. Manifeſtum eſt, Numeros, præter numeros, nihil poſſe generare: Nullam habent ultrà vim aut efficaciam. Poſſunt quidem repræſentare, ſuo modo, rerum gradus & genera, ſed efficere non poſſunt: neque vices materiæ ſupplere in rerum effectione. Quin age, mi Pythagorice: ſi negas, experiamur pauliſper: fac mihi è tuis numeris, non Deum, aut mentem, ut tu jactare ſoles: ſed corpuſculum aliquod: Lapidem, exempli gratiâ: vel, ſi mavis, Lutum. Accinge te ad opus, Quos numeros habes aptiſſimos ad hoc propoſitum? Pares vel impares: mares vel fœminas? pro tuo ingenio, quos velis, accipe. Sed ſteriles ſunt omnes, mihi crede: & ad generandum Lapidem æque inepti. Quid ſi, mutato conſilio, numeros planos vel ſolidos adhibeas: vel forſan quadratos. Nihil hinc efficies præter figuras quaſdam imaginarias: & ex Nihilo, quadrato vel cubico, plano vel ſolido, nihil fit. Denique ſi *unitates* compingas: ſi *binarium*, *ternarium*, *quaternarium*, cæteroſque, cum ſuis mirificis virtutibus: adde, ſubtrahe, divide, compone: in omnes facies verte, omnes vires exprome: Numeri ſunt adhuc, & præterea nihil. Nihil Lapideum emergit, multo minus humanum, aut Divinum. Hæc ludendo diximus, ſed res eò redit: *Nihil pariunt numeri præter numeros*: gignuntque ſemper ſui ſimiles, & more, ut aiunt, *univoco*. Quapropter cùm omnia ex numeris compoſuit Pythagoras, ſubintelligere non potuit cauſas *Efficientes*, neque *Materiales*, (quod pace aliorum dictum ſit) ſed aliquo modo *Exemplares*; imagines quaſdam rerum è ſuis cauſis exorientium. Quemadmodum enim numeri progrediuntur ab unitate, ſive monade, omnium ſimpliciſſimâ radice, in

magis

magis magiſque compoſitos: novaſque induunt proprietates in illo progreſſu: Ità à Deo ſimpliciſſimo recedunt gradatim rerum productarum claſſes, retinentque characteres aliquo modo ſuis numeris analogos. Id certè conſtat, Philoſophorum & Theologorum μυςικωτάτυς multùm ſudâſſe in hoc argumento, nempe ut rerum ortum & emanationem à primo Ente, progreſſumque per varios ordines, à ſummis ad ima, ſi non ratione explicitâ, ſaltem per Symbola & ſimilitudines, explicarent.

Nec tamen diſſimulandum eſt, ingenium Pythagoricum, Platonicumque, hoc vitio laborâſſe, quod res Phyſicas in rationes Mathematicas, numeros & proportiones, reſolverit: utì poſtea Ariſtoteles in rationes Logicas. Uterque peccavit nimiâ ſubtilitate, dum tenuibus aranearum filis Divam Naturam tenere ſtuderent, quæ non niſi ferreis aut adamantinis catenis, ratione rigidâ fidiſque obſervationibus, ſe conſtringi patitur. Palam eſt, hos philoſophos aptiores fuiſſe, magiſque aſſuetos, contemplationibus abſtractis quàm naturalibus: Neque habuit ſchola Pythagorica, ut mihi videtur, ullam Phyſiologiam ſtabilem, & toti ſectæ communem: ſed pro libitu quiſque, & ſuo modo, de rebus elementaribus philoſophabatur. At ſi ad hanc claſſem revocemus *Pherecydem*, Pythagoræ præceptorem: & *Empedoclem*, ſemipythagoricum: antiquæ phyſiologiæ veſtigia, rerumque origines, apud hos reperiemus. Pherecydes *Theogoniam* ſcripſit, more priſco & mythologico: ut patet ex *Suidâ*, & *Maximo Tyrio*. Eumque ait *Theopompus* Πρῶτον περὶ φύσεως καὶ θεῶν Ἕλλησι γεάψαι· quod tamen plures Thaleti tribuunt; forſan ille primus Theogoniam ſcripſit oratione ſolutâ; cujus ſcripti initium hoc nobis dedit Laërtius, Ζεὺς μὲν,

Diſſert. 29.

Apud Laërt.

μὲν, καὶ χρόνος εἰσάει, καὶ χθὼν μὲν· χθονίη δὲ ὄνομα ἐγένετο Γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γλῶ γέρας διδοῖ. In verbis penultimis γλῶ γέρας mendum eſſe non dubito, quod ſententiam corrupit. Suſpicor fuiſſe ὠγῆνον vel ὠγῆνα quod antiquitùs *Oceanum* ſignificabat. Certe ex *Pherecyde* citat *Clemens Alexandrinus* hæc verba, Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν· καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γλῶ, καὶ ὠγῆνον, καὶ ὠγήνου δώματα. *Jupiter facit pallium, magnum pulchrumque: & varietate quadam in eo deſcribit Terram, & Oceanum, & domos Oceani.* Quod ad eandem, cum illâ Laërtii, Pherecydis Coſmogoniam ſpectâſſe, dubitare vix licet. Strom.6. p. 621.

Quoad *Empedoclem*, hunc ſemipythagoricum diximus: licet enim Pythagoræ fuerit auditor, Ionicorum, qui aptiori erant ingenio ad ſcientiam naturalem, imitatus eſt phyſiologiam. Id notavit ex *Alcidamâ Laertius*, Τὸν δὲ, de Empedocle loquitur, Ἀναξαγόρου διακοῦσαι καὶ Πυθαγόρου, καὶ τοῦ μὲν τὴν σεμνότητα ζηλῶσαι, τοῦ τε βίου καὶ τοῦ σχήματος, τοῦ δὲ τὴν φυσιολογίαν. *Hunc Anaxagoræ & Pythagoræ fuiſſe auditorem: quorum unius vitæ & habitus gravitatem, alterius phyſiologiam, adamavit & ſecutus eſt.* Solem Laert. πυρὸς ἄθροισμα μέγα, *magnum ignis acervum* vel *molem*: καὶ πυρινὰ εἶναι τὰ ἄστρα, *& ſtellas eſſe igneas*, cum Plut.de pla. utroque ſuo præceptore, ſtatuit. Quoad Terram & ph.l.2.c.13. ſublunaria, ex quatuor elementis, quæ, more antiquorum, Deorum & Dearum nominibus inſignivit, omnia compoſita eſſe voluit: nota ſunt ipſius carmina,

> Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη δὲ φερέσβιος, ἠδ' Ἀϊδωνεύς,
> Νῆστις θ', ἣ δακρύοις ἐπιτικροῖ ὄμμα βρότειον.

Hæc expoſuit Laërtius, aliique, per quatuor ele-

 menta.

menta. Inquit, Δία μὲν τὸ πῦρ λέγει, Ἥρην δὲ τὴν γῆν, Αἰδωνέα δὲ τὸν ἀέρα, Νῆστιν δὲ τὸ ὕδωρ. Atque horum elementorum coalitionem in mundum habitabilem, *Amorem* & *Amicitiam* appellavit. Cùm verò ita se fugerent & ab invicem secederent ut nulla esset mixtio commoda, aut rerum generatio, *Litem*, *odium*, & inimicitiæ statum dixit. Unde adjicit idem Author, φιλίαν δὲ ἣ συγκρίνεται, καὶ νεῖκος ᾧ διακρίνεται. *Amicitiam appellavit, cùm conjuncta essent: Litem & contentionem, cùm separata.* Hoc autem alibi explicuimus, ubi de Chao antiquo & dispescendis elementis in rerum ortu, tractatum est.

Theor. Tell. l. 2. c. 7.

De Pythagoricis hæc dicta sunto, idque paucis, ob inopiam materiæ physiologicæ in istâc sectâ, atque etiam Authorum qui Pythagorica tractârunt; periit pars maxima scriptorum qui in hoc argumento versati sunt, & imprimis ipsorum Pythagoricorum monumenta desiderantur. Quoad *Pythagoram* ipsum, scripserit aliquid, necne, lis adhuc pendet: Sed de *Philolao*, *Archytâ*, *Eudoxo*, aliisque, non dubitatur. Libros *Philolai* ab ipsius propinquis in Siciliâ Platonem emisse, memoratum est: idque centum minis; Charos non habuit auro contra. Hos libros *Philolai* appellat Laertius, τὰ διαβόντα βιβλία, & ex iis primùm ait innotuisse doctrinam Pythagoricam, Μέχρι δὲ Φιλολάου οὐκ ἦν τι γνῶναι Πυθαγόρειον δόγμα· οὗτος δὲ μόνος ἐξήνεγκε τὰ διαβόντα τρία βιβλία, &c. Neque aliter *Jamblicus* in vita *Pythagoræ*, ἐν τοσαύταις γενεαῖς ἐτῶν οὐθεὶς οὐδενὶ φαίνεται τῶν Πυθαγορείων ὑπομνημάτων περιτετυχηκὼς πρὸ τῆς Φιλολάου ἡλικίας, ἀλλ' οὗ πρῶτος ἐξήνεγκε τὰ θρυλλούμενα ταῦτα τρία βιβλία, &c. *Per tot annorum ætates & curricula, in quicquam Pythagoricorum commentariorum incidisse quenquam ante Philolai ætatem, non constat. Sed is*

Laert. in vit. Philos. in Pythag.

c. 31.

primus

primus in lucem edidit hosce tres vulgò satis jactatos libellos. Denique Proclus, eundem Philolaum doctrinam Pythagoræ de Diis, & rerum à Deo progressu, mirasque de iisdem notiones, prodidisse ait. Et ab his suum Timæum aliaque contexuisse, accusatur Plato. Sed de *Philolao* satis.

Theol. Plat. l. 1. c. 5. *Tzetzes Chil. 10. hist. 355. & Chil. 11. 362.*

Archytæ, Pythagorici, & egregii Mechanicorum Magistri, plura numerantur opera. Ejus Ἁρμονικὸν *Nicomachus* allegat. Librum περὶ παντὸς *Simplicius*. Cujus etiam meminit ipse Archytas in Epistolâ ad Platonem sub titulo τὰς τῶν πάντων γενέσιος. Scripsisse etiam περὶ τοῦ ὄντος· περὶ τῶν ἀρχῶν· item περὶ τοῦ νοῦ, καὶ περὶ αἰσθήσεως, ex *Stobæo*, aliisque constat. Quæ omnia nobis surripuit invida ætas, & *Moralia* non pauca. Extat tantùm fragmentum περὶ τῆς Μαθηματικῆς. Dein *Eudoxus*, ex philosophis peregrinantibus unus, varia scripsit. Τὰ ἀστρολογούμενα, καὶ γεωμετρούμενα, καὶ ἕτερα ἄττα ἀξιόλογα· ut ex *Hermippo* refert Laertius, aliique ex aliis. Γῆς περίοδος, præ cæteris claruit, à pluribus celebratus liber, & ampliori titulo à *Strabone* (*l.* 1.) dicitur, ἡ περὶ Εὐδοξον ἱστορία: ut meritò videatur historiæ naturalis & gentium res quasdam comprehendisse. Tredecim annos versatus est Eudoxus in Ægypto, cum sacerdotibus istius gentis: optimis si Thaleti credimus, studiorum præfectis: & qui, Platone judice, præ cæteris gentibus, vetustissimarum rerum memoriam conservabant. His denique deperditis accensendus *Empedocles*, cujus tres libri *de rerum naturâ*, à veteribus iterum iterumque citantur, & à nobis desiderantur.

L. 1. περὶ Ἀριθ. *de Cat. in præf.* *Par. 1557. octavo.* *Suid.* *Procl. in 1. Euclid.* *Strab. l. 17.*

Hæc Pythagorici scripserunt, sed desunt præterea authores non pauci, qui hujus sectæ historiam & dogmata tradiderant, ab eâ licet alieni. *Aristoteles* imprimis, qui plures libros composuit circa philosophiam

am Pythagoricam & Pythagoreos, teſte Laertio in ipſius vitâ; ubi memorat περὶ τῶν Πυθαγορείων unum, alterum πρὸς τοὺς Πυθαγορείους· Item tres libros, περὶ τῆς Ἀρχύτου φιλοσοφίας, & πρὸς τὰ Ἀλκμαίωνος; Denique τὰ ἐκ τοῦ Τιμαίου καὶ τῶν Ἀρχυτείων. Erat autem Ariſtoteles parùm æquus in veteres philoſophos: quorum opiniones & dogmata plerumque eo animo referebat, ut invidiâ oneraret & refelleret. Multos prætereà allegat Laërtius in philoſophorum hiſtoriis, qui Pythagorica tractârunt: *Ariſtoxenum*, *Heraclidem*, *Neanthem* & *Hermippum*. *Jamblici* collectionem Dogmatum Pythagoricorum citat *Syrianus*. Adhæc *Didymus* ſcripſit de philoſophiâ Pythagoricâ, referente *Clemente Alexandrino*: & *Eudorus*, apud Simplicium. Item *Moderatus Gaditanus* de vitâ placitiſque Pythagoræ commentatus eſt, ut teſtatur *Stephanus* in voce Γάδειρα, *Porphyrius* apud Euſebium, & *Hieronymus* adverſus *Ruffinum*. Denique ſymbola Pythagorica expoſuerunt *Alexander Polyhiſtor*, & *Androcidus*, aliique. Hos prætereà recenſui authores, quo minùs mireris, philoſophiam Pythagoricam parùm nobis innoteſcere, cum tot ſcriptores exciderint è quorum monumentis haurienda eſſet. Quin & plures adhuc deſiderantur minorum ſubſelliorum, quibus immorari non duxi operæ pretium. De Pythagorâ & Pythagoricis hæc dicta ſunto.

In Ariſt. Metaph. c. 12. m. p. 90.
Strom. 1.
Ad prim. φυσ. ἀκρ.
Hiſt. Eccl. l. 6. c. 19. vel 13. l.
Jam. de vit. Pyth. c. 28.

CAP.

CAP. XII.

De Sectâ Eleaticâ: & de Stoicis.

PHilosophiam Orphicam, Ionicam, Pythagoricam perlustravimus, maxima suorum temporum lumina: Sequitur *Secta Eleatica*, à *Zenophane* Colophonio, sub temporibus Anaximandri & Archelai philosophorum, constituta: posteà verò nomen sortita à discipulis Eleaticis. Videtur composita ex philosophis inter se diversis, gente, moribus, & dogmatibus: Schola miscellanea. Neque ideò sub unicâ ideâ aut uniformi principiorum serie exhiberi potest: quapropter, quid statuerint de rerum naturâ unus atque alter eorum, qui præstantiores fuerint, satis erit indicâsse. De cœlo corporibusque cœlestibus in decretis Zenophanis, id tantùm notatu dignum reperio, quod mundos voluit esse innumerabiles, καὶ ἀπείρους ἡλίους εἶναι καὶ σελήνας, *& infinitos esse Soles* in immenso cœlo, *& infinitas Lunas*, nostræ non dissimiles. *Nostramque habitari instar terræ*; ità enim testatur Cicero (*Academ. quæst.* 4.) *habitari ait Zenophanes in Lunâ, eamque esse Terram multarum urbium & montium.* Hæc quidem non malè, sed hos mundos æternos esse voluit, καὶ ἀπαραλλάκτους, ideoque sine ortu. Quem errorem cùm erraverit, in cæteris quid statuit de rerum naturâ, parùm refert quoad propositum nostrum.

Par-

Parmenides autem rerum ortum admiſit, idque ex igne & terrâ tanquam elementis, additque Laertius, eum voluiſſe, γένεσίν τε ἀνθρώπων ἐξ ἡλίου πρῶτον γενέσθαι, ità vulgò legitur. Sed quid hoc rei eſt, *Homines naſci ex Sole*, tanquam ex materiâ ſuâ aut elemento? Legendum omninò pro ἐξ ἡλίου, ἐξ ἰλύος, quemadmodum ſe habet editio Baſilienſis & in margine Romanæ adſcriptum eſt. Neque aliter legiſſe Aldobrandinum conſtat, cùm ità verba tranſtulerit, *atque hominum ortum è limo primùm extitiſſe.* Quæ quidem erat inter antiquos ſententia communis, & inter Ionicos maximè, è quibus Anaximandrum & Archelaum à nonnullis dicitur audiiſſe Parmenides; prorſuſque mihi videtur habuiſſe eadem, tam numero quàm naturâ, principia & ſententiam cum Archelao, circa rerum ortum, nempe τὸ ψυχρὸν ac τὸ θερμὸν, ut ex utriuſq; verborum comparatione facilè patebit; ità enim de *Archelao* Laertius, ἔλεγε δὲ δύο αἰτίας εἶναι γενέσεως, θερμὸν καὶ ψυχρόν· καὶ τὰ ζῶα ἀπὸ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι, &c. Dein de *Parmenide*, δύο τε εἶναι στοιχεῖα πῦρ καὶ γῆν· γένεσιν τε ἀνθρώπων ἐξ ἰλύος πρῶτον γενέσθαι· αὐτὴν δὲ ὑπάρχειν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν, ἐξ ὧν τὰ πάντα συνιστάναι. Denique cùm multi authores, præter Laertium, uti Ariſtoteles, Plutarchus, Empiricus, aliique, Parmenidem & ipſius dogmata memorârint, illud de *ortu Solari hominum*, ſi ipſius fuiſſet, ut maximè παράδοξον & præ cæteris memorabile, non præteriiſſent.

Parùm igitur receſſerunt ab Ionicis Eleatici quoad rerum ortum; ſi quem rerum ortum ſtatuerunt; id enim de omnibus non conſtat. Et cùm motum è rebus ſuſtulerint eorum nonnulli, hos in phyſicorum cenſum non admittit Ariſtoteles, idque rectè; nam ſine motu nulla eſſet generatio aut corruptio

Phyſ. auſc. l. 1. c. 2.

imò,

imò idem essent omnia, nulla corporum diversitas, nulla compages, aut ornatus, aut aliud quicquam quòd *Mundum* appellare liceret. Ut mirum videri possit, quid sibi proposuerint Parmenides, Melissus, aliique, cùm è naturâ motum auferre, aut *apparentem*, non *verum*, esse vellent. Hoc accedit ad ingenium Pythagoricum & Platonicum, qui res sensiles, aut rerum sensilium formas, quod fluxæ, caducæ, & instabiles essent, instar phantasmatum, aut instar nihili, habebant; ideoque ad rationes abstractas & immutabiles, veluti *numeros*, *proportiones*, aut *Ideas*, pro rerum principiis confugiebant.

Ad hanc sectam Eleaticam aggregari solent *Leucippus* & *Democritus*, viri celebres & eximii, qui hypothesin *Atomorum* invexerunt: Quæ, licet, meâ sententiâ, falsa sit & malè fundata, dedit tamen occasionem philosophandi strictiùs & accuratiús. Hi enim non quærunt corporum principia, aut agendi vires inter *numeros*, *proportiones*, *harmonias*, *ideas*, *qualitates*, aut *formas elementares*, ut ab aliis factum est: sed ipsa adeunt corpora, eorumque conditiones Physicas & Mechanicas examinant, motum, figuram, partium situm, tenuitatem aut magnitudinem, & similia: & ex his cujusque virtutes æstimant, actiones definiunt, effecta explicant, idque rectè solidéque, ut mihiv idetur, hucusque. Quod verò has minutias indivisibiles esse vellent, aut innatum impetum habere, aut inclinationes ad certa loca, aut denique inanibus spatiis disjungi, hæc & hujusmodi, non tantùm gratis dicta sunt, sed etiam claræ rationi refragantur. Utcunque, cum viam aperuerint ad saniorem differendi methodum circa res physicas, & in hâc parte de republicâ literariâ non malè meruerint, illos laude suâ ne fraudemus.

Agnovit

Agnovit Leucippus motum Terræ circa ſuum axem; & in primâ Telluris origine & formatione, cùm maſſa fluida in corpus globoſum ſubſidebat, ait hunc globum membranâ quadam circumductum fuiſſe, cætera omnia continente: eaque primùm uda & limoſa, poſtea induruit. Hanc membranam primigeniam Leucippi facilè interpretari licet de primæ Telluris cruſtâ, molliori adhuc & tenerâ: quæ membranæ inſtar, Abyſſo circumducta, cætera omnia involvebat; eademque aucta exteriùs, & exiccata, in primum orbem habitabilem ceſſit; Juxta ea quæ de ortu Telluris in Theoriâ noſtrâ explicuimus. Quùm autem Philoſophica narrantur à viris parùm philoſophis, qualis fuiſſe mihi videtur Laertius, nil mirum ſi quædam mutilatè, quædam perturbatè, recenſeantur, atque ipſa ſententia Philoſophi ſæpe pereat. Ità quæ de hâc Coſmogoniâ Leucippeâ referuntur à Laertio, neque conſiſtere, neque cohærere mihi videntur, niſi laxè admodum ſingula exponamus. Sæpè etiam propter menda, quibus ſcatet hic liber, ſenſus corrumpitur. Id tantùm præterea notandum de Leucippo, quod *ſitum Terræ* mutatum eſſe memoraverit: quod ex Plutarcho ſimul & Laertio diſcimus. Neque id ei eſſet conceptu difficile, cùm Terram pendulam & circa ſuum axem rotatam agnoverit.

Leucippum audivit Democritus, & in Phyſicis ſecutus eſt. Hunc virum magnum in ſcientiarum ſtudiis plurimùm profeciſſe,tam ex libris ipſius, quàm ex peregrinationibus, quas ad gentes ferè omnes ſapientiâ claras,ſuſceperat, conjicere licet. Præterquam enim quod à pueritiâ Magis quibuſdam quos Xerxes apud patrem ipſius reliquerat, in rerum divinarum ſcientiâ & in cognitione ſyderali inſtructus & inſtitutus eſſe dicitur; verſatus eſt poſteà cum ſacerdoti-

bus

bus in Ægypto, & cum Chaldæis Babylone, in Perside cum Magis, & ad mare rubrum descendit, ut cum Arabibus, opinor, literarium commercium iniret; ita enim *Plinius* de *Democrito, peragratis Persidis, Arabiæ, Æthiopiæ, Ægyptique Magis.* Referunt eum denique ad Gymnosophistas, tam in Indiâ, quàm Æthiopiâ, profectum esse; ac seipso teste, apud Clementem Alexandrinum, plures terras peragravit quàm Philosophorum quisquam alter. Quoad Libros ipsius, quamplurimos conscripsit, quorum septuaginta quinque numerat Laertius, præter dubios: multifariam Authoris eruditionem hæc scripta arguunt, omnia quidem exoptatissima; at si Physica illa *Diacosmus major*, & *Diacosmus minor* superessent, & Astronomica quædam, cæterorum jacturam æquiori animo ferremus.

Suidas *Ælian. Var. Hist. Diodor. Sic. Strabo. l. 15. 2.* *Strom. 1*

De Physiologia Democriti non opus est seorsim disseramus; cùm illam Leucippi amplexus fuerit. Dicitur *Lunam* habuisse pro *alterâ Terrâ* sive *corpore Terrestri*; Quod non tantùm *Ionici*, sed *Zenophanes* etiam hujusce sectæ conditor asseruit. Occurrit apud authorem, φιλοσόφου ἱςορίας, ubi de Luna. Ἀναξαγόρας καὶ Δημόκριτος ςερέωμα διάπυρον, ἔχον ἐν ἑαυτῷ πεδία καὶ ὄρη καὶ φάραγγας. *Anaxagoras* & *Democritus* voluerunt Lunam esse *Corpus solidum ignitum, in quo sunt campi, montes, & valles. Ignitum*, opinor, intelligunt in certis locis, quemadmodum est Terra nostra. Idem senserunt Stoici de *Lunâ*. εἶναι δὲ τὸν μὲν ἥλιον εἰλικρινὲς πῦρ ------ γεωδεςέραν δὲ τὴν σελήνην· & postea, τὴν σελήνην οὐκ ἴδιον ἔχειν φῶς, ἀλλὰ παρ' ἡλίου, λαμβάνειν ἐπιλαμπομένην· quod *Laertius* refert in *Zenone*. Et generatim quidem Philosophi antiqui, *Ionici, Pythagorici, Eleatici*, usque ad tempora Aristotelis, & posteà *Stoici*, non malè statuisse

 videntur

videntur de materiâ cœlorum, de Lunâ, de Sole & Fixis, & de ſpatiis cœleſtibus. Illam, opacam & terreſtrem eſſe plerumque voluerunt; Hos, igneos; & repleri æthere ſpatia vel intervalla cœleſtia. Hæc, inquam, ad tempora Ariſtotelis, qui novam faciem, vel potiùs larvam induxit philoſophiæ. De Democrito, unde digreſſi ſumus, & ipſius decretis, ſcripſit *Theophraſtus*. De ipſius Libris *Callimachus*, de utriſque nuperus author Chryſoſtomus *Magnenus*. Et de Sectâ Eleaticâ hæc breviter, ſatiſque; nam in his repetendis facile eſt nimium temporis impendere.

Laert. in Theoph. Suid.

Pergamus ad Stoicos; recentiores quidem multis aliis Græcorum ſectis, *Cyrenaicis*, *Cynicis*, *Pyrrhoniis*, aliiſque, ſed quæ in re phyſiologicâ non ſunt memoratu dignæ. Et quoad *Epicuream*, *Platonicam*, & *Peripateticam*, de iis ultimo loco ſententiam feremus. Stoici quidem diſciplinâ Morali, quàm Phyſicâ, celebriores erant, hanc autem non prorſùs neglectui habuerunt, & in eâdem recolendâ, totaque philoſophiâ Stoicâ, non exiguam operam collocavit Juſtus Lipſius.

Inter Phyſica dogmata Stoicorum notiſſimum eſt illud de *mundi conflagratione*; quid verò de *Mundi ortu* ſenſerint, in quo res noſtra agitur, non adeò clarum eſt. Voluerunt quidem Deum eſſe rerum omnium opificem; Quem ideò Λόγον δημιουργὸν & τεχνικὸν appellitabant; oraculis ſacris cognatam dictionem, neque minùs frequentem apud Platonicos Stoicoſque Philoſophos; Patribuſque Græcis, qui ex utroque fonte hauriebant, familiarem. Dein huic principio actuoſo & opifici ſubjecerunt *Materiam*, purè paſſivam, ut dicunt, & inertem: ſine vi, ſine motu, aut actione quâcunque; ſed quæ ab actione

divinâ,

divinâ, Mentis aut λόγου, moveri, agitari, & in omnes formas deduci poterat. Hæc quidem rectissimè à Stoicis, & juxta antiquam doctrinam Ionicam, ut nihil dicam majus. Sed in explicandâ hâc materiâ, mundoque condendo, distinguunt inter *Elementa* & *Principia*: atque hæc pro ingenitis & incorporeis habent. Διαφέρειν δὲ φασὶν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα· τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγεννήτους, ἀφθάρτους· τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν φθείρεσθαι. Ut Laertius in Zenone. *Principia & Elementa inter se differre aiunt; illa enim & nunquam orta esse, & nunquam interitura, Elementa autem in Mundi exustione peritura esse.* Dein subjungit aliam differentiam, Ἀλλὰ καὶ ἀσωμάτους, ita enim lego juxta Suidam, εἶναι τὰς ἀρχὰς καὶ ἀμόρφους· τὰ δὲ μεμορφῶσθαι. *Præterea principia incorporea esse & formarum expertia, Elementa autem formam habere.* Voce ἀρχ.

Quid per has ἀρχὰς, hæc *initia* aut *principia*, Stoici intellexerint, non facile est definire. Alii quidem præter Stoicos distinxerunt *Elementa* & *principia*, sed ratione simplicitatis tantùm; quod de Platonicis, & Aristotelicis, addere etiam potuit, Epicureis, contra Thaletem notavit *Plutarchus*, Οἱ μὲν οὖν περὶ Ἀριστοτέλην καὶ Πλάτωνα διαφέρειν ἡγοῦνται ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Θαλῆς δὲ ὁ Μιλήσιος ταὐτὸν νομίζει ἀρχὴν καὶ στοιχεῖα. Πλεῖστον δὲ ὅσον διαφέρει ἀλλήλων· τὰ μὲν γὰρ στοιχεῖα ἐστὶ σύνθετα, τὰς δὲ ἀρχὰς φαμὲν εἶναι οὔτε συνθέτους, οὔτε ἀποτελέσματα. Principia nec *composita esse*, instar elementorum, nec *completè effecta.* At Stoici non formâ aut gradu, sed toto genere differre voluerunt, cum hæc *principia* incorporea & immortalia dixerint, ac si intellexissent *Numeros* aut *proportiones*, ut Pythagorici; vel Ideas, aut λόγους σπερματικούς. Neque enim ullam substantiam penitùs incorpoream esse crediderunt Stoici; quod pluribus De Plac. Phil. l. 1. c. 2.

Phyſiol. Stoi. l. 2. c. 45. monſtravit Lipſius: Sed illis vocibus σώματα & ἀσώματον uſi ſunt quandoque nimis indiſtinctè.

Quare, ſi non placent illa principia Pythagorica aut Platonica, ac dictas voces laxiùs interpretemur, ipſam ὕλην, nudam & ſimplicem, ἄμορφον καὶ ἄποιον: Quatenus elementis opponitur & corporibus perfectis, ἀσώματον dixiſſe Stoicos, non improbabile erit, neque aliud per τὰς ἀρχὰς intellexiſſe. Hoc utique reſpondet iis quæ poſteà habet Laertius ex Zenone & *Chryſippo*, ubi ὕλην & σῶμα diſtinguit, atque illam eandem facit cum ὐσίᾳ, rerumque omnium fundamentum: ὐσίαν δέ φασι τῶν ὄντων ἁπάντων τὴν πρώτην ὕλην· ὕλη δέ ἐστιν ἐξ ἧς ὁτιδηποτοῦν γίνεται: καλεῖται δὲ διχῶς, ὐσία τε καὶ ὕλη· σῶμα δέ ἐστι κατ' αὐτοὺς ἡ ὐσία καὶ πεπερασμένη. *Corpus ſecundum eos eſt ſubſtantia definita & terminata*: quale non eſt materia prima, ideoque ἀσώματος dicta.

Denique, quod has ἀρχὰς & hanc ὕλην, ἀγεννήτους καὶ ἀφθάρτους dixerint, nihil miror; Fatendum eſt enim, ſtatuiſſe ex antiquis plurimos, *Materiam* ſimplicem, informem & immotam, ab æterno extitiſſe, æternúmque extituram. Sed Mundum ortum eſſe & corruptibilem, vel ut alii diſtinguunt, Mundum *inconditum* æternum eſſe aiunt, *conditum* verò ex *Præp. Evan. l. 15. c. 15.* neutrâ parte æternum. Ita *Didymus* apud Euſebium hunc duplicem mundum diſtinguit, ſignatque his verbis, Τὸ ἐκ πάσης τῆς ὐσίας ποιὸν, καὶ τὸ τὴν διακόσμησιν τὴν τοιαύτην καὶ διάταξιν ἔχον, διὸ κατὰ μὲν τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, ἀΐδιον τὸν κόσμον εἶναι φασι· κατὰ δὲ τὴν διακόσμησιν, γεννητὸν καὶ μεταβλητόν. Ubi pro voce ποιὸν legendum eſſe videtur ἄποιον, eſt enim materia ἄποιος, vel ſubſtantia ἄποιος quæ eſt æterna. Verba itaque ſic redduntur, Mundus eſt, vel *rerum omnium ſimplex maſſa*, ſeu ex omni ſubſtantiâ

maſſa

massa qualitatum expers, *vel illud quod ornatum & ordinationem jam talem habet; ideò, priore significatione, mundum æternum dicunt: posteriore, natum & mutabilem.* A mente scilicet superveniente æternæ moli, indito motu, in varias rerum formas simplex illa massa deducta est. In eâ fuisse sententiâ mihi videntur Ionici, Pythagorici, Platonici, Stoici; cæterique omnes qui non deterius aliquid, & à ratione magis alienum statuebant; ut Epicurei & Peripatetici; nam materiam, è nihilo productam, tùm primùm extitisse cùm Tellus condita fuit: aliquot nempe retrò millenniis: videtur esse dogma gentibus & philosophis prorsus ignotum, & inopinabile. Sed redeamus ad Stoicos.

Positis his quibuscunque rerum principiis, è corporibus ignem primò factum esse supponunt, & ex igne cætera Elementa, utì ex elementis omne genûs corpora mixta. Hoc ità retulit ex *Zenone* & *Chrysippo*, aliisque Laertius, *γίνεσθαι δὲ τὸν κόσμον, ὅταν ἐκ πυρὸς ἡ οὐσία τραπῇ δι' ἀέρος εἰς ὑγρότητα, εἶτα τὸ παχυμερὲς αὐτοῦ συστὰν ἀποτελεσθῇ γῆ· τὸ δὲ λεπτομερὲς ἐξαερωθῇ, καὶ τοῦτ' ἐπιπλέον λεπτυνθὲν πῦρ ἀπογεννήσῃ· εἶτα κατὰ μίξιν ἐκ τούτων, φυτά τε, καὶ ζῷα, καὶ τὰ ἄλλα γένη.* Ab igne incipiunt & ad eundem redeunt. Sed cùm Elementa se disponant, atque suas sedes capessant, ordine gravitatis, alias aliis superiores, Aqua propterea occuparet & circumiret totam Terram, ut Aer aquam: quî igitur emersit Terra, & aquis superior evasit? quomodo nudatum est solum, cessitque in orbem habitabilem? Hic labor, hoc opus est. Cùm verò Cosmologia Stoica eousque non pertingat, eam in hâc parte imperfectam, aut per authores qui supersunt non satis explicatam, relinquimus.

Quid

Quid de cœlis ſensêre Stoici, ſparſim nonnulla in antecedentibus præfati ſumus. Solem eſſe *πῦρ εἰλικρινὲς·* Lunam *γεωδεστέραν*, atque cætera aſtra *πυρινά*; ex ſententiâ *Zenonis* notavit Laertius. Prætereà, ibidem dicitur quoad motus Aſtrorum, *τὰ μὲν ἀπλανῆ συμπεριφέρεσθαι τῷ ὅλῳ οὐρανῷ, τὰ δὲ πλανώμενα κατ' ἰδίας κινεῖσθαι κινήσεις.* *Aſtra non errantia cum univerſo cœlo unà circumvolvi: errantia verò propriis motibus cieri.* Hæc non uſquequaque vera ſunt, ſed Ariſtotelicis & Ptolomaicis veriora. De Fixis denique illud rectè ſtatuerunt, *Non omnes eſſe in eâdem ſuperficie*, ſed alias aliis altiores. Itâ intelligo *Stobæi* verba, *Ξενοκράτης κατὰ μιᾶς ἐπιφανείας οἴεται κεῖσθαι τοὺς ἀστέρας· οἱ δὲ ἄλλοι στοϊκοὶ πρὸ τῶν ἑτέρων ἑτέρους ἐν ὕψει καὶ βάθει.*

Ecl. Phyſ. c. de Stel. nat. &c.

Denique quoad *periodos Mundanas*, *Fatumque* Stoicorum, hæc notiora ſunt quàm quæ deceant repetitis ſermonibus explicari. De periodis iſtis, vide, ſi libet, *Theor. Tell. l. 4. c. 5.* Et quoad fatum Stoicum, nihil aliud eſt, quàm rerum omnium immobilis & immutabilis ordo. Vel, ut idem pluribus enunciemus, eſt viciſſitudo neceſſaria mundi creati & increati: unà cum ordine rerum omnium in mundo creato, tam Intellectualium quàm Corporalium: per omnia ſæcula, omnes revolutiones, formas, & facies, donec regreſſus fiat ad ſtatum Mundi Increati. Hoc eſt, ſecundum eos, donec omnia reſolvantur in Deum. A Jove enim ſuo mundum ordiuntur, & in eundem, completo Temporis orbe, omnia refundunt. Ab hâc ſententiâ non abludere videtur illud *Perictiones* (quiſquis fuit ille, vel illa, philoſophorum) de *conſummatâ ſapientiâ* dictum, apud Stobæum: *ὅστις οὖν ἀναλῦσαι οἷός ἐστι πάντα γένη ὑπὸ μίαν καὶ τὰν αὐτὰν ἀρχὰν, καὶ πάλιν ἐκ ταύτας συνθεῖναι καὶ ἀριθμάσασθαι,*

Serm. 1. p. 7.

οὗτος

οὗτος δοκεῖ καὶ σοφώτατος εἶναι, καὶ ἀληθέστατος· ἔτι δὲ καὶ καλὰν σκοπιὰν ἀνευρηκέναι, ἐφ᾽ ἆς δυνατὸς ἐσεῖται τόν τε θεὸν κατόψεσθαι, καὶ πάντα τὰ ἐν συστοιχείᾳ τε καὶ τάξει, τὰ ἐκείνου κατακεχωρισμένα. *Quisquis igitur resolvere potis est omnia genera ad unum idemque principium, iterúmque ex eo singula componere & enumerare, Hic & sapientissimus & veri maxime compos videtur; Quin & pulchram speculam invenisse, in quâ poterit & Deum contemplari, & cætera omnia, in serie & ordine ab ipso sejuncta.* Sed de his satis.

Libros quàm plurimos scripsere Stoici, qui jam perierunt omnes. *Zenonis*, *Sphæri*, *Chrysippi* volumina enumerat Laertius, & Cleanthis κάλλιστα βιβλία *præclaros libros*, ut appellat; inter quos erant tractatus, Περὶ τῆς τοῦ Ζήνωνος φυσιολογίας· περὶ θεῶν· περὶ γιγάντων Ἀρχαιολογία. Ex quibus si extarent, spes esset eruendi, tam certiora, quàm præstantiora, circa physiologiam Stoicam, & circa rerum Origines. Citat prætereà Laertius libros *Posidonii*, *Archedemi*, *Boethi*, *Antipatri*, *Apollodori*, & aliorum Stoicorum, quos nimius essem si recenserem. Pro his omnibus utinam saltem extaret publicè *Apollonius Tyrius*, qui ante natum Christum, scripsit historiam sectæ Stoicæ, (ut testatur, præter Laertium, Strabo) libro inscripto πίναξ τῶν ἀπὸ Ζήνωνος φιλοσόφων καὶ τῶν βιβλίων, quòd scriptum latere aiunt in nonnullis Bibliothecis ineditum. Cùm hæc secta, numerosa & scripturiens, cæteris diutiùs duraverit, & apud gentem Romanam in æstimatione fuerit, mirum est omnia ipsius monumenta Græca, quæ Physicam spectabant, excidisse. Hæc de Stoicis. *L. 15.*

CAP.

CAP. XIII.

De Platonicis, Aristotelicis, & Epicureis.

SUpersunt Platonici, Peripatetici, Epicurei; de quibus paucá tantùm summatim: cùm satis notum sit, in re ferè qualibet, quid horum unusquisque statuit. Diximus antea Platonicos & Pythagoricos parum fœliciter exercuisse physiologiam; quasi alio sydere nati essent, ad contemplandum rerum rationes à materiâ abstractas magis idonei, quàm res ipsas corporales, earumque proprietates physicas. Hujus rei exemplum manifestum habemus in Timæo Platonis de ortu mundi, ubi singulis elementis figuras geometricas affingit, & componit locatque geometricé. Sed modum, si placet, quo philosophatur, videamus.

Primò, numerum & dispositionem Elementorum hoc modo demonstrat; Cùm oporteat mundum esse visibilem & tangibilem, nihil autem sit visibile sine igne, nihil tangibile sine Terrâ, corpore solido, hæc duo elementa imprimis erant necessaria; ut verò cohæreat mundus & quid unum sit, opus esset ut hæc duo extrema per aliquod medium proportionale conjungerentur: *Solida* autem non uno, sed duobus semper mediis inter se copulantur. Deus igitur Ignem inter & Terram, aërem aquamque dispoſuit, tanquam proportionalia; ideóque ex quatuor elementis,

mentis, hoc modo dispositis, mundus necessariò conflatus est.

Dein cùm corpora solida resolvantur in plana, & plana iterùm, juxta Platonem, in Triangula, ideò elementa hæc ex triangulis composita esse voluit; Et pro ratione figuræ quam cuilibet elemento attribuit, ex his aut illis triangulis, pluribus aut paucioribus, contextum arguit. Ità Ignem ponit esse figuræ Pyramidalis, propter penetrationem, & compositum ex quatuor triangulis. Terram figuræ Cubicæ, propter soliditatem, ideóque genitam ex sex planis, quorum unumquodque constat quatuor triangulis. Aerem facit octoëdrum, productum ex octo superficiebus, quarum unaquæque in sex scalenos dispartitur. Denique Aquam facit Icosaëdram, ex viginti triangulis conditam, è scalenis itidem unoquoque compacto. Qualis hæc, quæso, Physiologia? quis instructior evadit in naturâ Ignis aut Terræ, Aquæ aut Aeris, ab hâc eorum genesi aut compositione? Et cùm Mundi Corpus hoc modo construxerat, *Animam* ei Mathematicam, ex numeris & proportionibus conflatam, inserit & associat.

Hanc *Animam Platonicam* multis explicuêre Platonis Interpretes, Chalcidius, Proclus, & quotquot in *Timæum* commentati sunt. Prætereà Plutarchus, tractatu singulari, fusè disseruit *De procreatione Animæ* secundum Platonem. Sed his lectis omnibus, nihil proficies; nisi quod id forsan magis persuasum habueris, operam prorsus lusisse quotquot sudârunt in hâc arenâ. Nihil aliud mihi videtur illa Ψυχογονία Platonica, quàm lusus ingenii: vel Regia magica in aëre constructa, cujus fundum frustra quærimus. Cui notus est iste *dialogus Timæi*, satis erit apponere, non meam, sed nuperi Philosophi, eâ de

re expoſtulationem. *Si Plato ſuam illam de Animæ naturâ, communibus verbis expoſuiſſet ſententiam: Ecquid putas grande, aut quod certò poſſet probare, dicere viſus fuiſſet? Et fac jam illum in vivis eſſe: fac rogari ut ſeſe clarè explicet: ut ſuum illum Chiaſmum declaret? ut quid ſit Idem, quid Diverſum, quid tertia, ex dividuo individuoque, natura, exponat. Quî illæ Geometricæ Harmonicæque proportiones in Animâ agnoſcantur, aperiat. O quàm aberit, ut propterea Animæ naturam nobis perſpectam faciat: quæ & illiuſmet auditores, quos inter fuit etiam acutiſſimus Ariſtoteles, latuit: & manet etiamnum incomperta. Sed nempe, quia ſuam ſententiam miris implicuit ambagibus, idcirco obtinuit, id quod velle potuit, ut putà quod illam propterea miremur, ſuſpiciamuſque, & revereamur, tanquam inſigne myſterium: opinemurque, niſi perfectè Animæ naturam noſcamus, cauſam eſſe, quod non in mentem divini viri penetremus: nobiſque imputemus, quod homunciones cùm ſimus, tantum conſequi Heroëm non poſſimus; Et cùm nobis oculi Noctuæ, illi Aquilæ, fuerint, ad illud jubar caligemus, quod ipſe clarè perſpexerit.* Sed redeamus ad propoſitum.

Quoad Principia rerum ſecundum Platonem, duo In vit. Plat. affert Laërtius, *Deum & Materiam.* Δύω δὲ τῶν πάντων ἀπέφηνεν ἀρχάς, θεὸν καὶ ὕλην, ὃν καὶ νοῦν προσαγορεύει καὶ αἴτιον· εἶναι δὲ τὴν ὕλην ἀσχημάτιστον καὶ ἄπειρον, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὰ συγκρίματα· ἀτάκτως δέ ποτε αὐτὴν κινουμένην, ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φησιν, εἰς ἕνα τόπον συναχθῆναι, τάξιν ἀταξίας κρείττονα ἡγησαμένου. *Rerum omnium duo principia, Deum & Materiam, conſtituebat. Quem quidem, & Mentem, & cauſam,* appellat. *Materiam autem ex ſe figurarum expertem eſſe, atque infinitam: & ex eâ gigni omne quod concretum eſt. Hanc olim inordinatè motam, Deus unà collegit, ordinem confuſioni præferens.*

præferens. His habes ſimillima in Timæo: Neque aliud utrobique proponitur, quàm primum *Chaos*, laxiori modo deſcriptum.

Sed duobus aliis principiis Platonicis, *Deo & Materiæ*, alii adjungunt tertium, non minùs Platonicum: nempe ἰδέαν ſive cauſam exemplarem. Ità *Chalcidius* in Timæum, *ſunt initia, Deus & Sylva & Exemplum.* Neque aliter Plutarchus: Socrati & Platoni ait, Τρεῖς εἶναι ἀρχὰς, τὸν θεὸν, τὴν ὕλην, καὶ τὴν ἰδέαν· ἔστι δὲ ὁ θεὸς ὁ νοῦς, ὕλη δὲ τὸ ὑποκείμενον πρῶτον γενέσει καὶ φθορᾷ, ἰδέα δὲ οὐσία ἀσώματος, ἐν τοῖς νοήμασι καὶ ταῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ. Atque hanc fuiſſe ſententiam Platonis apertè conſtat in Timæo, cum de Mundi Exemplari loquitur; apertiùs adhuc apud *Timæum Locrum*, in principio: τὰ δὲ σύμπαντα, ἰδέαν, ὕλαν, αἰσθητόν τε, οἷον ἔκγονον τουτέων, &c. Neque aliud voluiſſe Laertium veriſimile eſt, ut rectè notavit vir doctiſſimus. Sed in Laertio noſtro, non mutila tantùm, & confuſa, ſed & perverſa & diſtorta multa. *De Plac. Ph. l. 1. c. 1.* *Menag. ad loc.*

At nimìs vagamur extra terminos Phyſiologiæ, in quâ parùm claruit Platonis ingenium. Platonis inquam, quem, in Theologiâ & Diſciplinâ morali, meritò *Divinum* nuncupamus. Utì *non omnis fert omnia tellus*, ita mentis noſtræ tantilla vis eſt, ut unam in multis præcellere, ſaltem in omnibus, non ſit ſortis humanæ. Sed præter res purè divinas, cum diù verſatus fuerit in Ægypto hic Philoſophus, retulit Archæologias non paucas: priſcæ ſapientiæ priſcique mundi veſtigia, in *Timæo, Politico, Phædone*, aliiſque diſſertationibus impreſſa. Hæc, inquam, ex Ægypto retulit, ut patet in Timæo: & ſecundum Jamblicum, ex ipſis *Hermetis* columnis deſumpſit. Has ἀρχαίας παραδόσεις, quæ non ſunt hujus loci, in progreſſu operis non negligenter inſeremus, & elu- *De Myſt. Ægy. Dec. 1. c. 2.*

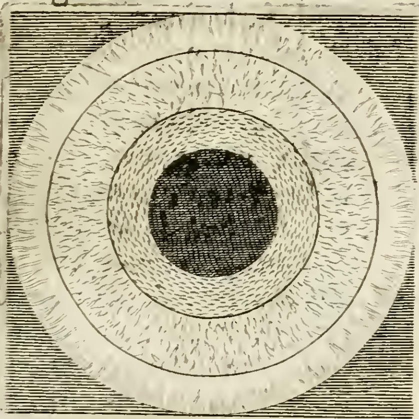
l. 2. c. 5. cidabimus. Intereà de Platone hæc breviter dicta ſunto.

Quoad Scriptores Platonicos, non pauci ſuperſunt. *Plotinus*, Platonicorum Coryphæus, *Porphyrius*, *Jamblicus*, *Proclus*, *Maximus Tyrius*, *Alcinous*, *Chalcidius*, *Apuleius*, aliique. Periit *Crantor*, antiquiſſimus Platonis interpres: *Taurus*, *Amelius*, & *Numenius*, cujus habes nonnulla apud Euſebium. Præterea, *Olympiodorus* & *Syrianus*, qui in *Alcibiadem* & *Rempublicam* ſcripſerunt. Sed his recenſendis aut examinandis non immoramur, cùm ipſius Platonis opera ſuperſint; neque rivos rivuloſve ſequimur, cùm fontem adire licet. Hæc de Platone.

Peripat. & Epicur. Ad fæces philoſophiæ jam ventum eſt: ad Epicuream nempe & Ariſtotelicam. A temporibus Platonis ad initium currentis ſæculi, totum illud intervallum ἀφιλόσοφον mihi habetur; cùm neque priſcam retinuerit ſapientiam ætas illa intermedia, neque novam invenerit: niſi garrulam quandam, & ſine fruge loquacem. In Platone deſiit antiquitas philoſophica: Sequiores illi Græcanica tantùm ſapiunt, & nullius ſunt numeri inter veteres: Quoad Ariſtotelem, ipſiuſque Scholam, in eo argumento, quo verſamur, nempe de rerum originibus, nihil habent ſani aut ſolidi. Volunt mundum eſſe Æternum, tam quoad formam, quàm materiam. Neque tantùm cœlorum compagem, & Telluris molem, ſempiternas fuiſſe: ſed nos etiam miſellos homines, & animalcula quæque in ſuo genere, marem & fœminam, genuiſſe & genita eſſe, ſine primogenito aut principio. Arbores præterea, & prata, & flores, & fruges, totamque Terræ ſupellectilem, nunquam non extitiſſe. Dogma non modo irreligioſum, ſed tantum non ridiculum. Hoc tamen ille tanti fecit, ut hujus decreti, tanquam

tanquam ſibi proprii, laudem aſciſcere voluit, atque omnibus antiquis præripere. Ait enim, de mundo loquens, γενόμενον μὲν οὖν ἅπαντες εἶναι φασὶν, ἀλλὰ γενόμενον οἱ μὲν ἀΐδιον, οἱ δὲ φθαρτόν. *Omnes antiqui factum eſſe dicunt mundum: ſed alii Immortalem factum, alii corruptibilem.* Ille autem, ut ſingulari notâ emineret, ne factum quidem eſſe voluit. *L. 1. de cœl. c. 10.*

Præterea, non videtur ſibi convenire in ſuis placitis, de rerum ortu & primævo ſtatu, Ariſtoteles. Ait enim elementa ſuâ naturâ eſſe gravia & levia: & ſecundum hanc gravitatem & levitatem, ſuos habere ſitus & diſpoſitiones naturales: ut in hoc Schemate. Quæro igitur, unquamne fuerint Elementa in hoc ſitu, vel non? ſi nunquam fuiſſe dicas, quid impedivit? Quid obſtare potuit naturæ & motibus naturalibus Elementorum? Omnia fiunt ſecundum leges naturæ, niſi aliquid extranei & violenti interceſſerit. Si verò olim fuerunt in hoc ſitu nativo, Quid turbavit ordinem? quare non in eodem permansêre ad hodiernum diem: Stetitque Terra, aquis adhuc obruta, & inhabitabilis? Præterea, ſi dixeris fuiſſe quidem primùm Elementa omnia in ſitu naturali, & poſtea mutâſſe ſitum, cauſis novis ſupervenientibus: diruis hypotheſin Ariſtotelis, qui mundum nunquam non habitabilem & habitatum eſſe aſſerit.

Repetamus, ſi placet, hoc argumentum, aliis verbis: quo eadem ſententia, non impia modò, ſed inepta & abſurda, demonſtretur. Supponamus, cum

Ariſtotele,

Ariſtotele, Solem & Terram fuiſſe ab æterno, ideóque coævos: Quæro, ſub quâ formâ erat Tellus coæva æterno Soli? Sub formâ Elementari, (ità enim appello formam illam ſimplicem, in ſchemate exhibìtam, quâ ſingula elementa ſuas tenent regiones) vel ſub hodiernâ, terraqueâ & habitabili? Si prius dixerit, Terramque tranſiiſſe, actione Solis, vel aliarum cauſarum, è formâ Elementari in hodiernam, mundi ſublunaris exordium agnoſcit, propriamque deſtruit ſententiam. Sin poſterius, Quæ de elementorum naturâ, legibus, & locis, tradiderat, funditùs evertit: & ſeipſum denuò ſuâ manu interficit. His ſe difficultatibus irretitum ſenſiſſe videtur Ariſtoteles: Ubi, L. 2. c. 1. & 2. in *Meteoris*, de *ſitu Terræ & Aquæ*, & de *generatione maris*, verba facit. Nam leviſſimè tangit iſtam materiam, refugitque ſtatim, quaſi vivos carbones tetigiſſet. Sed de hâc re ſatis.

Hæc de rerum ortu: De rerum naturâ quid ſenſit Ariſtoteles: & primùm de cœlis? Cœlos adamantinos eſſe voluit: atque Stellas, inſtar clavorum aureorum, in laquearibus Orbium defixas. Figmentum, quod Poëtam decet magìs quàm Philoſophum. Dein omnes ſimul Orbes invicem catenatos, totumque Univerſum, quantum quantum, ſingulis viginti quatuor horis, raptu primi cujuſdam Mobilis, circumvolvi. Atque hunc circulum iterari quoquo die, in ſæcula ſæculorum. Ad hæc, Planetas ſimul ferri contrariis motibus: tam in Orientem, quàm Occidentem, eodem tempore. Denique materiam cœlorum ab omni ſublunari penitùs aliam eſſe ſtatuit: non gradu tantùm & qualitatibus, ſed toto genere, ut altera in alteram nec mutetur unquam, nec mutari poſſit.

Si infra Lunam deſcendamus, ſtatim incidimus in *Ignem Elementarem: Ignem* plus quàm *Fatuum:* cum tam

tam luce, quàm calore careat. Ad mediam aeris regionem delapsi, *Galaxiam* & *Cometas* Aristotelicos reperiemus. Hæc enim pro meteoris habet bonus ille philosophus, plebeiis oculis naturæ phænomena contemplatus. Deniq; in ipsâ Terrâ, ne generalia quidem explicuit Aristoteles: Qualia sunt motus maris, Phænomena magnetica, Metallorum & Mineralium vires & compositiones. Et quoad corpora singularia, ad explicandum eorum actiones & virtutes, abdicato motu locali, verisque materiæ & ipsius partium differentiis, *Formas*, nescio quas, *substantiales*: & *Qualitates specificas*, introduxit. Verba inania: quæ non magis valent in rebus naturalibus, quàm quæ rejecerat antea, Pythagoricorum *Numeri* & *Harmoniæ*. Ac utì agunt in se invicem corpora per has formas & qualitates, ità in sensus nostros agunt, si Diis placet, per *species intentionales*; fucata ignorantiæ suæ asyla.

Hæc cum ità sint, atque talis fuerit Philosophia Aristotelis, satis admirari non possumus Orbis Christiani stuporem: qui, per tot sæcula, hanc disciplinam unicè amplexus est: laudibus ad cœlum extulit, omnibusque Scholis & Academiis publicè docendam & prælegendam commendavit: Imò sancivit authoritate, & in dissentientes ab Aristotele, aut novam molientes Philosophiam, tanquam in Hæreticos & religionis Christianæ hostes, grassabatur. Hinc tardi scientiarum progressus: & à tot sæculis, quibus invaluit hæc philosophia, nulla inventa, nulla commoda attulit humanæ vitæ. Quot volumina Commentariorum, magna & inutilia? Quot præclara ingenia, hoc servile jugum ferre coacta, in colendo solo infrugifero frustrà laborârunt. Sterilescebat orbis Christianus, quasi arenâ consperfus, ubicunque hæc philosophia disseminata fuit.

Erro-

Errorum *Ariſtotelis* brevis conſpectus.

Mundum Æternum eſſe ſtatuit, ex utrâque parte: Ingenitum & incorruptibilem.

Cœlos ſolidos, & eodem tempore in contrarias partes actos.

Materiam Cœlorum eſſe divinam, Quinteſſentialem, & immutabilem.

Fixas eſſe denſiores partes ſuorum orbium: & Planetas lucidos ſuâ naturâ.

Lucem non eſſe corpus, aut qualemcunque motum corporum.

Sub concavo Lunæ latere Ignem Elementarem.

Galaxiam eſſe Meteorum: & Cometas itidem, ultra mediam aëris regionem non evectos.

Terram hærere immobilem in centro Univerſi.

Surſum & deorſum in naturâ fundari, ſecundùm rationes immutabiles.

Formas rerum animatarum eſſe ſubſtantiales: Et qualitates ſive affectiones corporum ab eorum modis prorſus diſtingui.

Senſationem fieri per ſpecies intentionales. Rarefactionem & condenſationem per incrementum & decrementum extenſionis in materiâ.

Providentiam infra Lunam non deſcendere.

Animam eſſe ἐντελέχειαν, (vocem barbaram & ambiguam) & immortalitatis dubiæ.

Genium hominis ſi quæras, videtur lividus & *μικρό-ψυχος*: in veteres philoſophos plerumque iniquus: quos in magnis præterit, in minutis refellit. Vale Stagirita, ſemper mihi eris *malus Aſtronomus*, *Theologus pejor*, *Phyſiologus peſſimus*.

Sequitur

Sequitur *Epicurus* cum ſuo grege, Vir parùm eruditus, ſed ingenio non vulgari: ità tamen ſenſibus addicto, ut exinde, ſupremam veritatis normam & iudicem ſemper deſumendam eſſe putaverit. Gaudeat ille ſuis ſenſibus omniſcientibus: ſuo Sole ſeſquipedali: ſuâ Terrâ, non pendulâ, ſed radicatâ deorſum in infinitum: Recurrente ſole, qualibet nocte, per terrarum latera ad carceres Orientales. Hæc ſi philoſophum decent, qualia ſunt illa quæ decent vulgus & idiotas? ſuam illis ſcientiam, ſuas voluptates, utraſque ſenſibiles, non invideo: Digni, qui cum corporibus vivant pereantque, Animi.

De hujus viri philoſophiâ nihil habeo commemoratione dignum. Democriti & Leucippi dogmata corrupit potiùs quàm emendavit: Antiquo-barbara & vetuſtiſſima ignoravit, nobis inveniendis impar. Philoſophatur laxè & per rationes fluctuantes, quæ non conſtringunt animum, neque ad aſſenſum impellunt, niſi, ſuâ ſponte, in partes indolemque Epicuri, propendeat. Quoad mundi ortum, quod proximè accedit ad argumentum noſtrum, eâ in re ſe peſſimè expedivit Epicurus; nam præterquam quod Atomorum illi motus, quos introduxit, tam *deſcenſûs* quàm *declinationis*, ſunt fictitii, cum his figmentis rem ſuam necdum conficere potuit. Cum enim, in formandâ Tellure, præteriiſſet membranam illam Leucippi (cujus ſupra meminimus) orbemque primigenium levem & æquabilem, & ad hodiernam Terræ formam protinus aptare voluerit ſuam Coſmogoniam, planè excidit propoſito, atque fruſtra fuit; cùm neque maris, neque montium, neque cavitatum Terræ, aut cæterarum, quas in ipſius formâ conſpicimus, inæqualitatum, cauſas reddere poterat, aut veriſimiles aut tolerabiles. Quare huic ſuæ do-

ctrinæ, de mundi origine, diſcutiendæ, non eſſet operæ pretium plus temporis impendere; cætera autem Epicuri ſunt notiſſima, &, in iis excolendis, Laertius olim, & nuper *P. Gaſſendus*, ſatis ſuperque laborârunt: ad quos Lectorem φιλεπίκουρον remitto. Denique quoad Libros Epicuri, erat enim πολυγραφώτατος, catalogum habes apud Laertium; ſed è trecentis, quæ ſcripſiſſe dicitur, voluminibus, nullum hodiè integrum ſupereſt.

HÆC de Sectis Græcorum Philoſophorum, & de Philoſophis ante-ſectariis & Mythicis, dicta ſunto. Quæ paucis perſtrinximus, pro ratione argumenti noſtri. De his ſectis Græcorum permulti authores ſcripſerunt, nobis hodiè deperditi: quales fuere
Suid. in voc. *Eratoſthenes*, *Panetius Stoicus*, *Clitomachus*, *Apollodorus Athenienſis*, & incertæ ætatis *Hippobotus* & *Theodorus*, à Laertio citati. De quibus ſigillatim videre licet diligentiſſimum hac in re ſcriptorem
Hiſt. Phil. *Joh. Jonſium.* Præterea, qui de *vitis* & *dogmatis Philoſophorum* generatim ſcripſerant, innumeri exciderunt: Quales fuere inter antiquos *Chryſippus* Stoicos, περὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων. *Apollodorus Ephillus*, Stoicus etiam, qui εἰσαγωγὰς εἰς τὰ δόγματα ſcripſit. Dein *Porphyrius* ſcripſit τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν· & *Damaſcius* ſimilem & ſub eodem titulo. Scripſit præterea Hierocles φιλοσοφούμενα παρὰ τῶν φιλοσόφων. His adjungere licet incertioris ætatis ſcriptores de *vitis Philoſophorum*, uti *Aëtium*, (niſi forſan idem ſit cum

cum authore τ̃ φιλοσόφȣ ἱςορίας, quæ Galeno datur.) *Aristoclem* peripateticum, *Celsum* quendam: qui, referente Auguſtino, *opiniones omnium philoſophorum qui ſectas varias condiderunt, uſque ad ſua tempora, ſex non parvis voluminibus abſolvit.* *Dioclem* præterea, à Laertio ſæpiùs citatum: *Lætum* etiam Tatiani τὲς βίες τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενον. Præter alios minoris notæ, de quibus ſingulis ſupra laudatum authorem, & commentatores Laërtii conſulere licet. Præfat. lib. de Hæreſ. Cont. Græc.

Denique, cùm ex antiquis philoſophis multi, iique maximè, qui ex Oriente ſua dogmata petiverant, duplicem habuerint doctrinam, δημώδη καὶ ἀπόῤῥητον, *popularem & arcanam*: qui hanc ſecretiorem & ſanctiorem tractârunt, utì pluris ſunt æſtimandi, ità ſeorſim recenſeri merentur. Scripſit autem *Pythagoras Zacynthius* τὰ ἀπόῤῥητα τ̃ φιλοσοφίας, referente Laertio. Et *Porphyrius* expoſuit τῶν φιλοσόφων τὰ ἀπόῤῥητα, teſte Eunapio in ejus vitâ. *Numenius* etiam ſcripſit, τὰ παρὰ Πλάτωνα ἀπόῤῥητα· ut teſtatur *Euſebius*, adducto ipſius fragmento. Neque de hoc argumento deſideratiſſimo plures mihi hactenùs occurrerunt: quòd iis religio eſſet, in publicum ſpargere ſua myſteria: aut ſacra, aut philoſophica. L. 8. de Pyth. Præp. Ev. l. 13. c. 4, 5.

Ultimo loco, antiquos *Polyhiſtoras*, qui cum ſuis hiſtoriis gentium archæologias & priſca dogmata tradiderunt, intercidiſſe querimur. In hoc genere non pauca ſcripſit *Theopompus*, ut ex ipſius fragmentis aut excerptis judicare licet. Tale eſt illud de *Zoroaſtris doctrinâ* apud Plutarchum, ex Theopompo. Et Midæ & Sileni hiſtoria, apud *Ælianum*, ex eodem. Præter corpus Hiſtoriarum, ſcripſit Theopompus *Epiſtolarum* volumen, quas ἀρχαικὰς appellavit: eâ forſan ratione, quod de rebus antiquis tractârint. De Iſ. & Oſir. Var. hiſt. l. 3. c. 18.

Neque multum id moror, quod Strabo, in censuris paulò liberior, Theopompum incredibilia narrare dicat. Id enim accidit quandoque, ob materiam non vulgarem, aut propter Lectoris imperitiam. Theopompus ab *Athenæo* dicitur φιλαλήθης: virtus prima Historici. Et à *Dion. Halicarnassæo*, inter authores optimos, & quos imitemur dignissimos, numeratur. Audi utriusque verba. Ità *Athenæus*, μαθέτω καὶ παρὰ Θεοπόμπου τοῦ Χίου, ἀνδρὸς φιλαλήθους, καὶ πολλὰ χρήματα καταναλώσαντος εἰς τὴν περὶ τῆς ἱστορίας ἐξέτασιν ἀκριβῆ. Dein Halicarnasseus, in Epistola ad Pompeium, cum *Herodotum*, *Thucydidem*, *Zenophontem*, *Philistum* & *Theopompum*, nominârat, subdit, τούτους γὰρ ἐκκρίνω τοὺς ἄνδρας εἰς μίμησιν ἐπιτηδειοτάτους. Et postea in eâdem Epistolâ laudes ipsius magis magísque exaggerat. Denique ob dicendi libertatem & in res absconditas diligentem inquisitionem, eundem alibi magnoperè laudat. Hæc obiter in vindicias Theopompi Polyhistoris. *Phavorinus de omnifariâ historiâ*, sive περὶ παντοδαπῆς ὕλης ἱστορικῆς, desideratur inter Polyhistoras: eo enim sæpe sæpiùs usus est Laertius in Philosophorum vitis & dogmatis explicandis. Item *Alexander* dictus *Polyhistor* excidit: Et *Diodori Siculi*, in rebus antiquis singularis eruditionis & diligentiæ viri, è quadraginta libris quindecim tantùm supersunt. Denique, apud Romanos, *M. Terentius Varro*, vir multifariàm doctus, rerum humanarum & divinarum antiquitates scripsit; Hunc laudat sequiturque Dion. Halicarnassees, & in *Archæologicis*, & in *Theologicis*. Veterum utique *Theologiam Physicam* explicavit Varro, & tractatus *de viris doctis*, aliosque quàm plurimos, adornavit. E quibus, si extarent, Antiquorum placita & literaturam investigantibus, spes esset

L. 3. c. 8. Vid. Casaub. in loc.

p. 128.

p. 131.

Ἀρχαίων ἐξετ. p. 70.

esset non parum lucis affulsurum. Sed pluribus supersedeo.

Quemadmodùm in singulis Gentibus, & Sectis, authores proprios qui desiderantur, in hujus operis decursu, indicavimus: ità, coronidis loco, hos scriptores generales & miscellaneos de re philosophicâ, visum est paucis superaddere: quo minus miremur, rerum antiquarum notitias, unà cum suis custodibus, in eodem naufragio, magnam partem, periisse. Neque id mihi quispiam vitio vertat, quod ex Antiquorum sterquiliniis aliquas gemmas collegerim, relictis sordibus: id enim æqui animi & consilii esse videtur; cùm ipsa temporis diuturnitas, per impuros canales decurrens, fæces & sordes auxerit, & ad imum detruserit. Præterea cùm hoc opus qualecunque, ad purgandam veterem Philosophiam, institutum fuerit: satis esset, optima quæque seligere & conservare, cæteris in oblivionem datis: ut, quem majoribus debemus, salvo honore, ex eorum rectè dictis & inventis, quantum licet, proficiamus.

Atque ità tandem Gentes literatas, per terrarum orbem, & præcipuas Philosophorum Sectas, perlustravimus. Memorantur prætereà quædam magna nomina, Sapientum aut Mystarum, hìc illìc sparsa; Sed de quibus, præter nomina, nihil magni reperio. Hujusmodi sunt *Atlantii* vel *Atlantici*, in Libyâ: *Idæi Dactyli*, vel Corybantes, in Phrygiâ: *Cabirorum* Mystæ, in Samothraciâ: *Telchines*, & posteà *Heliadæ*, in Rhodo, secundum Diodorum. Denique, *Hyperborei*, & Apollinis sacerdotes, in extremitate Terræ. Apud horum singulos, aiunt nonnulli, reconditam

L. 5.

sapientiam

ſapientiam & arcana maxima olim latuiſſe. Sed latent adhuc, neque ullibi occurrunt diligentiùs indagantibus. Qui verò crepant myſteria, & nulla monſtrant, gaudent ſibi, non proſunt aliis: & ſiquid habent veræ ſcientiæ, id nobis inter deperdita numerandum eſt. Nos verò apertè & in propatulo, ex ſcriptis monumentis, agimus: & ex ſingularum gentium theſauris, qui ſuperſunt, Literariis, quaſi communi cenſu aut Symbolo, aliquid, ad incrementum Scientiæ, colligimus. Neque in hâc brevi rerum & temporum recenſione, nos, ullum populum Sectamve, veteres, & philoſophiâ celebres, tacuiſſe aut prætermiſiſſe arbitramur.

CAP. XIV.

De origine Philoſophiæ Barbaricæ.

HÆC de Philoſophiâ veterum, tam Græcâ, quàm Barbaricâ, ſummatim diximus; & de eâ parte potiſſimùm, quæ Mundi noſtri ortum & occaſum reſpicit. In origines utriuſque philoſophiæ à multis inquiritur, nec immeritò: eſt enim dignus vindice nodus. De Græcanicâ, minor quidem lis eſt aut quæſtio: cùm partim eam ab exteris derivatam eſſe, partim ab ipſis Græcis inventam, auctamve, multa veterum teſtimonia, multæque rationes, fidem faciant. Prout ſupra vidimus, *capite nono.* Unde verò Ægyptii, Æthiopes, Chaldæi, Phœnices, Arabes, Indi, aliique Orientales, ſuam hauſerint Philoſophiam, atque ſua dogmata antiquiſſima, non adeò facile eſt explicatu. Duæ ſunt opiniones, maximè communes,

de

de Philoſophiæ Barbaricæ origine. Nonnulli ſtatuunt ab ipſis illis gentibus, ſuopte ingenio, inventam fuiſſe: alii ab Hebræis deductam & derivatam ad ceteras gentes: à Moſe ſcilicet, aut Abrahamo: omnium ſcientiarum, ut volunt, principibus. Ægriùs aſſentior harum alterutri opinionum. Quoad primam, quis tantum ingenii acumen, & rationis vim, & diſſerendi facultatem & exercitationem, in priſcis illis viris mihi commonſtrare poterit? quæ naturæ examina, & obſervationes, & experimenta, poſteris prodiderunt? Cedo mihi aliquot exempla & ſpecimina, in Ægyptiis, in Chaldæis, in Bracmanis, cæteriſque, hujus præclaræ & inventricis indolis: ut ſua vi, atque ſuis ratiociniis, tantarum ſibi rerum comparâſſe ſcientiam, non temerè credamus. Sua dogmata tradunt plerumque nudè & ſimpliciter, nullâ præeunte diſſertatione, nullis munita rationibus: ab ipſo nutu & authoritate docentis recipienda. Vel ſi fortè rationes afferant, ſunt vagæ & inſtabiles: quæ plus minùs valent, ad Lectoris affectum & arbitrium. Mundi futura CONFLAGRATIO, eſt dogma perantiquum: à gentibus ad Græcos deductum; ſed neque ab his aut illis probatum legimus, nec tam diræ ſententiæ cauſas aut modos expoſuerunt. Quod ſi argumentis à naturâ rerum petitis, & ratiocinativo, ut aiunt, orationis genere, in hujus rei notitiam perveniſſent, iiſdem uſi eſſent ad perſuadendum aut revincendum alios, quos eâdem doctrinâ imbuêre. Sed nudè accepta, nudè retulerunt: ut ſolent transferri *πατροπαράδοτα.* Præterea, veterum dogma celeberrimum, circa *periodos mundanas*, viciſſitudines, & renovationes rerum, nullis demonſtrationibus nititur, ſed authoritate repetitâ & irrefragabili. Atque, ut alterius generis exemplum afferam, doctrina *μετεμψυ-*

χώσεως:

χώσεως, sive de *præexistentiâ & revolutione Animarum*: pervetusta & universalis, siquæ alia: cùm non tantùm per Orientem ubique, sed etiam in Occidente, ut apud Druidas & *Pythagoreos*, obtinuerit. Hæc, inquam, doctrina, quasi cœlo demissa, ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, totum terrarum orbem pervagata est: necdum probare possumus, rationibus Physicis, Animas præexistere corporibus, aut in eadem sæpiùs reverti. Denique, ut plura non addam, Antiquorum κοσμογονίαι, sive doctrina de ortu mundi ex *Chao*, prisca licet & latè diffusa, nunquam exposita & probata fuit philosophicè, & per rationes justas. Rerum procreationem alii explicuerunt μυθικῶς, sub nomine & genealogiis Deorum: alii ἠθικῶς, per *Amorem* & *Inimicitiam*: alii quidem φυσικῶς, per rationes Levium & Gravium, sed laxas, vagas, & inexpletas: quibus consummare opus, atque suum Chaos, à carceribus ad metam, à confusâ mole in formam orbis habitabilis, perducere nunquam poterant.

Plura exempla non referam. Qui enim in literaturâ & lectione veterum, vel mediocriter versati sunt, satis nôrunt, moris non fuisse priscis illis sapientibus, *Theorias* condere, neque dogmata sua per Causas aut Effecta demonstrare, ut solent hodierni Philosophi. Minus operosa fuit primorum hominum Philosophia, cùm nondum instructi essent tanto rerum apparatu ad observationes instituendas, vel in cœlis, vel in terris, vel in mari: vel circa aërem, aut aquam, aut circa ea quæ fiunt, ignis vi, in alia corpora. Utì mores hominum, & vita humana, ita cognitio pariter, in primis sæculis, simplicior erat, & paucis contenta. Rectè notat Clemens Alexandrinus, Philosophiam antiquo-barbaram fuisse facilem brevemque, per quæsita & responsa: non argumentativam & contentiosam,

ſam, ut erat poſtea Græca. Ἀλλ' οὐδὲ οἱ παλαίτατοι *Strom. 8. princ.* τῶν φιλοσόφων ἐπὶ τὸ ἀμφισβητεῖν καὶ ἀπορεῖν ἐφέροντο. -------οἱ μὲν γὰρ νεώτεροι τῶν παρ' Ἕλλησι φιλοσόφων, ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς τε καὶ ἀτελοῦς, ἐλεγκτικῶς ἅμα καὶ ἐριστικῶς, εἰς τὴν ἄχρηστον ἐξάγονται φλυαρίαν· ἔμπαλιν δὲ ἡ βάρβαρος φιλοσοφία τὴν πᾶσαν ἔριν ἐκβάλλουσα, Ζητεῖτε, εἶπεν, καὶ εὑρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν, &c. *Sed neque antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum ferebantur & ad dubitandum. Recentiores autem Græcorum Philoſophi, inani irritâque laudis cupiditate commoti, argutando & contendendo, ad nugacitatem deducuntur inutilem. Contrà autem barbara Philoſophia, omnem expellens contentionem: Quærite, inquit, & invenietis, pulſate & aperietur, petite & dabitur vobis,* &c. Nempe per breves interrogationes & reſponſiones rem ſuam expedit. Non erat artificioſa, & ἐπιστημονικῶς compoſita, εἰς κύκλους καὶ συστήματα: quod à Græcis poſtea factum eſt.

Hinc ſatis conſtare videtur, Priſcorum Philoſophiam fuiſſe traducem ſive traditivam; Sed à quâ demùm origine, quæres? Ab Hebræis inquiunt nonnulli: atque *Moſi* aut *Abrahamo* acceptam referunt omnem ſapientiam antiquo barbaram. Quoad Moſem, conſtat ex ſacris literis eum fuiſſe poſteriorem ſapientiâ Ægyptiacâ; Et Diſcipulum potiùs quàm Doctorem iſtius gentis literatæ; dicitur enim inſtructus & inſtitutus à pueritiâ in ſapientiâ Ægyptiorum. Verba Sancti Stephani hæc ſunt, Ἀνείλατο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. Καὶ ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων. *Expoſitum autem illum ſuſtulit filia Pharaonis, & enutrivit eum ſibi in filium. Et eruditus vel inſtitutus fuit Moſes in omni ſapientiâ Ægyptiorum.* Hæc igitur ſapientia non nata eſt primùm cum Moſe: natales ipſius præceſſit, ab altiori origine repetenda.

 Simi-

Similiter quoad ſapientiam *Arabicam*, Jobus, Arabs πολυκλειτὸς καὶ πολυμαθὴς: in cujus hiſtoriâ multa occurrunt antiquæ ſapientiæ veſtigia, antiquior habetur Moſe. Idque multis patet indiciis, primò, quod nullibi meminerit rerum à Moſe geſtarum: ſive in Ægypto, ſive in exitu, ſive in deſerto: licet multus frequenſque ſit in celebrandâ Dei magnitudine; neque magis earum meminerunt ipſius Amici, in recolendâ Dei juſtitiâ & potentiâ; Cùm tamen nulla fuerit hiſtoria, poſt Diluvium, unde ſupremi Numinis, juſti & potentis, gloria, aptiùs illuſtrari potuiſſet, quam ab illâ Ægyptiacâ. Secundò, quod, cùm vir pius & veri Numinis cultor fuerit, Legi Moſaicæ contraiverit, in ſacrificiis faciendis. Sacerdotis officio ipſe functus eſt, jure quodam naturali & primitivo, quo Pater-familias Rex erat & Sacerdos apud ſuos; ad exemplum Noachi, Abrahami, Jethronis Midianitæ, & aliorum, qui, ante Legem latam à Moſe, ſacra faciebant. Tertio, Ex ætatis & vitæ ſuæ menſurà, in tertio, plus minus, à Diluvio ſæculo, collocandus eſſe videtur. Vixit enim ultra ducentos annos. Adhæc, in hiſtoriâ Jobi, ſummam quandam ve-
Cap. 31. tuſtatem redolent omnia. Cum de idololatriâ loqui-
26, 27. tur, memorat primum ipſius genus, Solis & Lunæ adorationem. Cum de conſcribendis ſuis malis & miſeriis verba facit, vetuſtiſſimum ſcriptionis genus,
Cap. 19.24. ſculpturam ſcilicet, indicat. Ex re pecuariâ numerantur ipſius opes, & ex liberorum multitudine, fœlicitas. Prætereà, in enarrandis Dei operibus, quod ſæpiùs fit in hoc ſcripto, Mundi molitionem & Diluvium celebrat author, recentiora nulla. Neque Sabbathi, neque ullius Legis factitiæ meminit: in moribus & pietate *præcepta Noachidarum* ſecutus. Denique, poſt formatam Rempublicam Judaicam, ſecre-

tamque

tamque à cæteris gentibus, per instituta propria & Legem à Deo datam: non facilè credo, hanc sanctam gentem, ejusdem temporis & sæculi aliegenam, vel hominem Gentilem, in exemplum pietatis propositu-ram, aut ipsius acta & historiam in sacros eorum codices relaturam. His omnibus adducor ut credam, Mosi Jobum tempore anteisse.

Quoad Æthiopas, præcessêre literis Ægyptios, secundum *Diodorum*: & secundum *Lucianum*, in rerum cœlestium cognitione. Prout anteà notatum. Quantum ad Phœnices, Sanchoniathonis ætas incerta est: sed ante tempora Cadmi floruisse literas in Phœniciâ, non dubitatur. Denique, quoad Babylonios, Assyrios, Chaldæos, eorum observationes cœlestes, ipsumque Imperium, multò altiùs natalibus Mosis ascendunt. Et, si forte non erraverit Justinus, apud Bactrianos erant *Magi*, tempore *Nini*, *qui mundi principia, syderumque motus, diligentissimè spectabant*.

Cap. 1.

L. 1.

Harum rerum, ut videtur, conscius, Flavius *Josephus*: nempe Ægyptios, Arabes, aliasque gentes sapientiâ celebres, ætatem Mosis præiisse: maluit ad Abrahamum referre originem omnis sapientiæ antiquo-barbaræ, & præsertim Ægyptiacæ. Sed quo, quæso, prætextu? quibus ductus argumentis hoc asserit? Hoccine in historiâ sacrâ traditum est? Hoccine in exoticâ legimus? Et si ratione agas, quantulùm fuit in Ægypto Abrahamus: quî potuit, infra biennium, peregrinus homo, sermonis alieni, gentem instruere scientiis, ut volunt, naturalibus & Mathematicis, earum antea ignaram & inassuetam? Quamobrem propriam gentem non priùs instruxit & edocuit has artes: filium suum & nepotes? Neque scientiâ naturali, neq; Mathematicâ, celebres fuere Hebræi: & à se tamen edoctos esse volunt Ægyptios, qui, in his disciplinis, fa-

Antiq. l. 1. c. 8, 9.

cilè cæteras omnes gentes olim ſuperâſſe perhibentur. Hæc non tantùm gratis dicuntur à *Joſepho*, ſed etiam contra omnem veri ſpeciem aut ſimilitudinem. Quare, miſſis his præjudiciis Judæorum, qui ſibi deberi volunt, & à ſe derivari, quicquid eſt, inter homines, divini aut eximii: depoſitis, dico, his præjudiciis, aſcendamus altiùs in quærendâ origine Philoſophiæ Barbaricæ: altiùs, inquam, Moſe aut Abrahamo: ad Diluvium uſque, & communem Gentium & Judæorum Patrem, *Noachum*. Virum magnum, veri numinis cultorem, & utriuſque mundi ſcientem. Quid ni credamus, ab hoc fonte, ab hoc viro originario, deſcendiſſe ad ſuos poſteros, ad homines nempe poſtdiluvianos, ea Theologiæ & Philoſophiæ capita, quæ apud gentes antiquo-barbaras reperiuntur? Suis liberis & nepotibus fertur tradidiſſe Noachus *præcepta* moralia, quæ *PRÆCEPTA NOACHIDARUM* dici ſolent; Quid ni etiam *Dogmata*; quæ eodem jure *DOGMATA NOACHIDARUM* ſunt appellanda? Quemadmodum dein illa præcepta non verſabantur circa res minutas, aut momenti minoris officia: ſed ea ſpectabant quæ ad vitam ritè inſtituendam erant maximè neceſſaria: Ita pariter hæc dogmata reſpiciunt ſummos ordines & momenta maxima Mundi Naturalis: unde incepit, quâ formâ & ſtructurâ primùm coaluit: Quas vices, aut motus majores, aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt: an diſſolvendus: an renovandus: Et quis extremus rerum exitus & meta ultima: In his generalibus, in his maximis, verſata eſt, ni fallor, ſapientia Primæva: ſive illa ipſius pars quæ περὶ κόσμου καὶ περὶ φύσεως, inſtituebatur. Sunt enim aliæ partes plures, περὶ θεῶν, περὶ ψυχῆς, περὶ Ἅδου, περὶ εἱμαρμένης, cum reliquis, quæ non ſunt præſentis inſtituti. Hæc & hujuſmodi capita complexa eſt priſcorum philoſophia;

losophia; Quæ, licet multis maculis conspersa, aut sordibus involuta, ad nos seros homines, ultimam ferè Noachidarum progeniem, post aliquot millennia, pervenerit: veritate tamen aliunde repertâ & exploratâ, has labes eluere non penitùs arduum est; & in his Antiquorum gemmis, vetustate licet decoloratis, vividas adhuc relucere scintillas, non sine admiratione sæpius adverti. Sed ad Noachum redeamus.

Æquum est credere, Patres Antediluvianos non fuisse stipites, insulsos, & scientiarum expertes: Horum autem communis hæres erat Noachus, plurimis coætaneus, & cæterorum literaturæ, facili traditione, particeps. Quicquid igitur sapuerunt longævi Patriarchæ, id Noacho innotuisse, maximam partem, probabile est: cùm, per sexcentos annos, eorum uti potuit commercio & studiis. HIC igitur, me judice, *utriusque mundi incola*, scientiarum lampada ab illis ad hos tradidit: & propagavit per terraram orbem, unà cùm suâ sobole, & primævis populis, quædam semina, tam naturalis, quam moralis, doctrinæ. Sed multùm exaruisse sequioribus sæculis, utramque doctrinam, & succrescentibus zizaniis tantùm non suffocatam esse, libens agnosco. Hæc facilè redintegrari non possunt ex antiquis monumentis: sed potiùs ex ipsis naturæ, liquidæque rationis, principiis, renovanda sunt omnia, &, per Theorias ritè constitutas, emendanda pariter & stabilienda. Ut, ingruente rerum fine, veritas rediviva, in futuræ renovationis præludium, clariùs elucescat.

Finis Libri primi.

ARCHÆOLOGIÆ
Philoſophicæ:
SIVE
DOCTRINA
ANTIQUA DE
RERUM ORIGINIBUS.

LIBER SECUNDUS.

Per modum Commentarii ad Telluris
Theoriam Sacram,
Ab eodem Authore conſcriptam.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne
Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*,
MDCXCII.

LIB. II.

CAP. I.

Introductio & summa Libri Secundi. De Chao Antiquo universalis traditio, & de ipsius motibus in genere.

QUùm non ita pridem exposita fuerit, & in publicum data, *Telluris Theoria:* tota deprompta è suis causis, velut è visceribus Naturæ; eandem jam libet, quo nihil desit instituto operi, authoritate & testimoniis veterum confirmare. Neque tamen ab Antiquis sperare licet, eandem partium integritatem, connexionem, & ordinem, in hoc argumento, cum quibus à nobis exhibetur in illâ compage Theoriæ: Sed discerpta membra recolligemus, Caput, & Truncum, & præcipuos Artus: quæ latent inter antiquitatis rudera.

Hujus Theoriæ nonnulla capita in antiquorum monumentis latuisse, antea ostensum est, in priori ipsius parte. Missis igitur, aut leviter tactis, quæ illìc dicta sunt: quæ supersunt dicenda, & ab iisdem antiquis repetenda, in hoc tractatu accumulamus. Hic *Theor. Sacr. l.2.c.8.&c.*

autem tractatus bipartitus est, ut vides: & quemadmodùm in præcedenti libro propositum erat, singulas gentes literatas percurrere, & proferre in lucem cujusque Philosophiam & Dogmata, tam quoad Mundum Magnum, quàm Sublunarem: tam quoad Cœlum, quàm Terras, & utriusque origines; Ità in secundo hoc libro Tellurem unicè respicimus, &, ipsius ortûs, formæque primævæ, quæ restent apud veteres vestigia, seorsim & diligentiùs quærimus. Restant autem, nisi mea me fallat opinio, non exigua: id quod in sequentibus, allatis exemplis, probaturi sumus.

Veterum doctrinam circa *Telluris originem*, perscrutanti, incipiendum est ἀπὸ τῦ πρωτογόνυ χάεος, velut ab hujusce naturæ, atque Orbis sublunaris, materiâ primâ, aut seminario. Percrebuit autem apud antiquissimos sapientes, tam Theologos & Poëtas, quàm recentioris nominis, Physicos & Philosophos, τὸ Ἀρχαῖον χάος: & à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad Romanos, & ad omnes gentes quaquaversùm manavit illa doctrina. Mundum nostrum, sub eâdem formâ & apparatu quo gaudet hodiè, semper & æternùm extitisse, præter Aristotelem, & nonnullos forsan, Pseudo-Pythagoricos, nemo apertè asseruit. Sed id totum quod Terræ Globum appellamus, orbemque habitabilem, informem olim fuisse massam, turbidam & indiscretam, Chaos dictam: mundi orituri quasi rudimentum; omnes sapientes uno ore tradiderunt.

Nondum enim temporis longinquitas rerum initia extinxit: nondum sui ortûs oblitum est humanum genus; apud priscos populos, rerum non ità pridem natarum, recens erat memoria, & quasi recordatio: & apud omnes ferè, Hebræos, Ægyptios, Phœnices,

Persas,

Persas, Græcos denique & Latinos, τῦ ἀρχαίυ χάεος reperire licet reliquias. Quibus testantur olim incœpisse Mundum, & à materiâ confusâ & indigestâ originem suam traxisse. Cúmque hoc sit ipsa basis prædictæ circa Tellurem Theoriæ, operæ pretium erit veterum placita & suffragia hac in re colligere & explicare.

Cùm verò inter literarum monumenta nihil antiquius sit scriptis Mosaicis, exordiendum erit à Mose, Hebræorum Legislatore & Prophetâ maximo. Ille origines suas Telluris deducit à *Chao*, sive à statu materiæ terrestris confuso & tenebroso, quem *Tohu Bohu* appellat; Hoc autem idem valere ac *Chaos* philosophorum, & res ipsa loquitur, & Interpretes, tam Judæi, quàm Christiani, assensu comprobant. Quinetiam ad Chaos Mosaicum respicere mihi videtur Apostolus (*Heb.* 11. 3.) cum ait, μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. Ubi τὰ βλεπόμενα notat *Mundum aspectabilem*, qualem jam habemus ante oculos. Et μὴ φαινόμενα idem est ac ἀόρατα, quod dicitur de Chao Mosaico (*Gen.* 1. 2.) à Septuaginta interpretibus, quos sequi solent Apostoli. Eò igitur redit sermo Apostolicus ut doceat, hunc mundum aspectabilem, ortum esse à cæcâ & informi materiâ, à Mose memoratâ.

Vid. Man. Ben Isr. de Creat. Je. Abarban. de amore Dei, Dial. 2. *&* 3. *Maimon. mor. Nev. pars* 2. *c.* 26. *&* 30.

Quoad Interpretes Christianos, eorum pars longè maxima, *Tohu Bohu Mosaicum* de Græcorum aut Barbarorum Chao exponunt. Vel potius surreptum esse volunt è Libris Mosaicis hoc Dogma, atque ab exteris Philosophis interpolatum, & varias formas indutum, veras vel larvatas. Sed ipsius origo non hìc quæritur, quæ ad Noachum & Noachidas referenda videtur.

videtur. Satis erit impræſentiarum ipſius authoritatem, & apud omnes gentes literatas receptionem, notam & teſtatam facere.

Vid. Theor. Tell. l. 2. c. 8. De Hebræis & Chriſtianis, & de Chao Moſaico, hæc pauca ſufficiant. Pergamus ad Gentes exteras, & earum Chaos: quod non uno modo tractârunt. Alii enim nudè & Phyſicè, ut ſolent Philoſophi: Alii μυθικῶς, in ſuis *Theogoniis*, eandem materiam explicuerunt. Apud utrumque genus Scriptorum omnis Archæologiæ gentilis radix & fundamentum eſt Chaos. Rectè notavit Ariſtoteles, *ſecundum Theologos, omnia ex nocte genita erant: ſecundum Phyſicos, omnia erant ſimul mixta.* Καίτοι εἰ ὡς λέγουσιν οἱ θεολόγοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμοῦ πάντα χρήματα. (Metaphyſ. l. 14. c. 6.) Quæ duo eodem redeunt, & eandem rem diverſis nominibus exprimunt: nam in Chao, ſive *nocte Chaoticâ*, omnia ſimul miſcebantur. Rectè etiam diſtinxit Ariſtoteles *Theologos* & *Phyſicos*: & diverſum, quo uſi ſunt, loquendi modum in rerum originibus explicandis. Sed illud præterea adjiciendum eſt, è Phyſicis nonnullos huic materiæ confuſæ ipſiuſq; motibus, Mentem præfeciſſe. Alii, temerè & fortuitò in mundi formam coaluiſſe aſſerebant. Uterque, ut vides, perinde ac Theologi, in quodam Chao rerum noſtrarum origines poſuerunt.

Sed ut pergamus in propoſito. Hebræis ſuccinunt vicini Phœnices, atque ſuum ſibi formant Chaos & exinde omnia. (Euſeb. præp. Evang. l. 1. c. 10.) Phœnicum Theologia, inquit *Philo Biblius* ex *Sanchoniathone*, τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη καὶ χάος θολερόν. *Principium rerum omnium ponit aërem tenebroſum, atque Chaos turbidum.* Ægyptii itidem hanc elementorum farraginem & miſcellaneam molem, pro primo rerum ſtatu, & naſcituri mundi exordio, habuerunt, ità refert eorum

rum ſententiam *Diodorus Siculus*, κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύςασιν, μίαν ἔχειν ἰδέαν ὀυρανόν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως, μετὰ δὲ ταῦτα διαςάντων τῶν σωμάτων ἀπ' ἀλλήλων, τὸν μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τὴν ὁρωμένην ἐν αὐτῷ σύνταξιν. Neque aliter ἱερὸς λόγος, qui dicitur *Triſmegiſti*, Philoſophiam Ægyptiacam imitatus, & Chaûs & Abyſſi meminit, ortûſque rerum ex iſtis primordiis. Bibl. Hiſt. c. 1.

Græcos & Latinos, non opus eſt memoremus. *Orpheus*, *Heſiodus*, *Menander*, *Ariſtophanes*, *Euripides*, *Cycli Epici* Scriptores, Antiquum *Chaos* cecinerunt. Præterea, inter Philoſophos Græcos, Ionici & Platonici ex maſsâ confusâ mundi compagem moliuntur. Denique Stoici, à Chao ad Chaos ſuas periodos, & renovationes inſtituunt. Latinos prætereo, *Ennium*, *Varronem*, *Ovidium*, *Lucretium*, *Statium*, alioſque. Denique, quotquot genitum ſtatuunt hunc mundum, in quavis gente aut ſectâ, è rudi materiâ ſuam διακόσμησιν exordiuntur.

Quapropter notandum eſt, Qui *Coſmogonias* ſcripſerunt inter veteres, eos ſemper agnoviſſe *Chaos*, & in fundamentum ſui operis ſubſtruxiſſe. Denique, qui *Theogonias* ſcripſerunt, ab eodem Chao ſuam Mythologiam auſpicati ſunt. Idem enim valere apud priſcos, Theogoniam & Coſmogoniam, patet, non tantùm ab Heſiodo, aliiſque Græcis : ſed etiam inter alias gentes, exemplo Perſarum : qui ſacra facturi, *Theogoniam* cantabant. Locus eſt apud Herodotum in *Clio*, ubi morem Perſicum ſacrificandi depingit : ſubſtratis, inquit, herbis molliſſimis, maximè trifolio, hoſtiam in partes conciſam ſuperimponunt ; additque, διαθέντος δὲ αὐτοῦ, μάγος ἀνὴρ παρεςεὼς, ἐπαείδει Θεογονίην. *Itâ depoſitâ hoſtiâ Magus aſtans Theogoniam accinit.* Cum verò Perſæ, præter Solem, cap. 132.

Elementa

Elementa colerent, Ignem, Aquam, & Terram: & pro Diis haberent: inde ſequitur, eorum Theogoniam eſſe Coſmogoniam; ſive natales Deorum Perſicorum eſſe natales Elementorum & Mundanorum Corporum. Id quidem vitii aut erroris non rarò occurit apud veteres, quod Deos *nativos* ſtatuant, ut verbo Ciceronis utar; atque eadem dent initia Diis & Mundo. Vel fingendo è materiâ ſuâ numina, vel ſaltem non, ſine ortu, æterna.

Quotquot autem ſuos è Chao eduxêre Deos, ex eodem multò magis eduxêre Tellurem noſtram: cujus pariter natales in ſuis Theogoniis celebrant. Cum verò paſſim apud veteres has Theogonias reperiamus, exinde colligere licet, illud dogma, *de ortu rerum ex Chao*, inſtar communis effati, aut Oraculi, inter priſcos receptum fuiſſe. Neque abs re erit, hujus rei teſtes, aliquot Antiquorum Theogonias annotare.

Theogoniæ Perſicæ ſupra meminimus. Scripſiſſe etiam dicitur Theogoniam *Ariſtheas Proconneſius*, qui temporibus Cyri claruit, & de *Arimaſpis Hyperboreis* hiſtoriam condidit, cujus plures meminere. Orpheus Theogoniam ſcripſit: prout refert *Cedrenus*, ex *Timotheo*, antiquo authore. Iſtam autem *Theogoniam* idem valuiſſe ac *Coſmogoniam*, ex reliquiis aut imitationibus Orphicis quæ ſuperſunt, facilè patet. Neque aliter *Cyclus Epicus*, cujus non ſemel meminimus, incipit à mixtione Cœli & Terræ, & exinde Deorum progeniem & mundi ortum proſequitur. Neque aliud erant Theogoniæ veterum quàm *Theologia Phyſica*: qualem compoſuit Varro, referente Auguſtino. Et eodem modo intelligo Æmilii Macri Theogoniam, cujus meminit Macrobius. Quid memorem *Muſæi* Theogoniam antiquiſſimam: atque

Suid. in Voc.

Civ. D. l. 6. c. 2.

Saturn. 2.

atque alteram *Epimenidis*: utramque apud Laertium. Theogoniam *Dromocydis* vel *Dromocridis*, (viri mihi aliàs ignoti) apud Fulgentium habes: multosque passim veterum tractatus περὶ θεῶν, qui Theogonias imitantur. Denique, quoad Cosmogonias, illam *Thamyræ Thracis* atque alteram *Lini*, poëtarum inter Græcos vetustissimorum, supra notavimus. Illa autem Hermetis sive Trismegisti apud Ægyptios, cujus meminit Philo Byblius, omnium erat, post Mosaicam, antiquissima. Citat *Leo Hebræus*, sive *J. Abarbanel Pronapidem de Protocosmo*, & exinde multa de Chao & mundi origine, quæ huc spectant. Postremò, *Sileni*, & *Atlantis*, antiquissimorum nominum, quasdem habes Cosmogonias apud Virgilium. Illa quidem desinit in fabulas, ut solent Cosmogoniæ antiquæ. Altera castior est, cùm in convivio Didonis citharâ canitur,

In proœm. *In Epimen.* *Mythol. l. 2. c. 17.* *p. 117.* *Euseb. præp. Ev. l. 1. c. 10.* *Dial. 2.* *Ecl. 6.* *Æn. 1.*

docuit quæ maximus Atlas:
Unde hominum genus, & pecudes: unde imber & ignes, &c.

Sed de his satis.

Hactenus *ortum rerum ex Chao*, veterum sapientum fuisse dogma, duplici modo probatum dedimus; tam per Theogonias & Cosmogonias, quæ Poëtarum & Theologorum erant maximè: (admistis plerumque fabulis) quàm, inter Philosophos, per Chaos Physicum, nudè & simpliciter expositum. Nemo igitur in posterùm lites nobis moveat in hâc parte Theoriæ Telluris: cum nihil postulemus quod non confirmatur authoritate, tam sacrâ, quàm prophanâ. Idem denique ratum sit à naturâ & à fidâ ratione, quùm hodiernæ Telluris phænomena aliter expli-

explicari, aut ab aliis principiis deducì, non poſſint.

Poſito igitur hoc fundamento, quas ſubinde mutationes in hoc Chao poſuerunt veteres: quas novas formas, quarum interventu tranſiit è confusâ mole in Mundum habitabilem: proximè diſpiciendum. Neque enim fiunt Mundi unico ictu, ut ſtatuæ fuſiles in proplaſmate. Sed diuturnâ actione, lentoq; progreſſu, natura ſeſe extricat & evolvit ſenſim ex illo ſtatu perturbato, & ad ordinem & ornatum nititur. Nempè primùm ex illâ confuſione & miſturâ partium diſſimilium oritur lis & lucta in totâ maſsâ: ab illâ autem luctâ & contentione oritur diſgregatio, & elementorum diſſidentium ſeparatio ad invicem & receſſus. Quâ ratione Chaos Mundanum diviſum fuit in varios orbes & orbiculos: quaſi in tot tabulata aut contignationes elementarium corporum, aliorum aliis ſuperſtructorum. Hoc notaſſe videtur Antiquitas: ità Orpheus, *πρῶτα μὲν ἀρχαίου χάεος μελιήφατον ὕμνον· ὡς ἀπάμειψε φύσεις,------ τε διέκρινε τοὔλλον ἀπ᾽ ἄλλου.* Nempe cecinit Orpheus in ſuâ Chaologiâ, ſive in explicando mundi ortu ex Chao, varias mutationes, ſecretiones, diverſaſque facies, quas identidem ſubiit illa moles, donec pervenit in formam orbis habitabilis. Atque hoc idem eſt ac Coſmogoniam inſtituere. Hos orientis Naturæ vultus ſuis lineamentis depinximus, in primâ parte Theoriæ, quos juvabit inſpicere, quò res præſentior ſit animo, ex illâ ſui imagine. Videbis illic primùm Chaos Mundanum integrum & indiviſum, uniformiter deforme, ſive *Tohu Bohu.* Dein diviſum in ſuas regiones, quaſi per diverſa ſtrata. Denique, factâ concretione, in Globum habitabilem diſpoſitum & ordinatum.

L. 1. c. 5.

Diximus

Diximus supra, æstum quendam, luctamque, fuisse in primo Chao, ex illâ discordium & dissidentium elementorum mistione. Hoc itidem notârunt veteres, atque maximè *Empedocles*, per suum νεῖκος, sive litem & inimicitiam: quod primum in naturâ rebusque formandis, principium posuit. Neque aliter illud *Hesiodi*, φυσικῶς, & sine allegoriâ intelligo: τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο Νὺξ ἐρεβεννή. *Hanc Litem primùm genuit Nox tenebrosa*, sive Chaos; idem enim plerumque valent hæc duo in mythologicis. Sed quoad Empedoclem, res notissima est. Neque aliud sonuit lyra Orphei, cùm ad demulcendos Argonautas, suum vetus Canticum renovabat.

Ἤειδεν δ' ὡς γαῖα καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα, I. *Argon. ver. 496.*
Τὸ πρὶν ἐπ' ἀλλήλοισι μιῇ συναρηρότα μορφῇ,
Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο διέκριθεν ἀμφὶς ἕκαστα.

Ad quem locum ità Scholiastes. Ἐμπεδοκλῆς φησὶν ὅτι συγκεχυμένων ἁπάντων τὸ πρότερον, νεῖκος καὶ φιλία παραπεμφθέντα, τὴν διάκρισιν ἐποιήσαντο· χωρὶς δὲ τούτων οὐδὲν δυνατὸν γενέσθαι.

Vides denique ex his authoribus, à Lite incœpisse, ab Amore perfectam esse, mundi formationem. Nempe post illam luctam aut dissidium, duo aut plura elementa coaluere, in superficie aquarum: & ex illo complexu, qui Amori ascribitur, genitus est Orbis habitabilis. Hæc veterum Mythologica, vel Allegorica, de ortu rerum ex Chao, nemo non dilucidè intelligit, qui historiam aut Philosophiam de Telluris origine, in primâ parte Theoriæ traditam, cum illâ veterum doctrinâ mysticâ contulerit. Id quod factum est antea, magnâ ex *c. 5.*

parte, in ſecundo libro ejuſdem Theoriæ, *Cap.* 8. Et, ne in repetendis ibidem dictis, faſtidio ſimus, eò Lectorem remittimus. Atque hæc breviter de Chao adjeciſſe ſufficiat.

CAP. II.

De formâ Telluris Primigeniæ, & de Mundi ſtatu triplici.

EGimus hucuſque de ortu Telluris ex primo Chao: idque poſt varios motus & metamorphoſes. Nempe ut ſolent Animalcula ex ovo aut verme in aliud & aliud inſecti genus tranſire, donec formam ultimam attigerint: ita variis ſubinde mutationibus, & fugitivis formis, ex Chao fit tandem Tellus habitabilis. Sed quærendum proximè, *Qualis eſſet formæ & ſuperficiei hæc Tellus primigènia*, cum primùm compacta fuit ex Chao? an ejuſdem cum hodiernâ, vel diſſimilis? Reſpondeo, Conſtitui non potuit ab initio, in eadem, quâ hodiè eſt, formâ, Tellus: propter montes & ſcopulos; & alveum maris, & hujuſmodi inæqualitates, quæ immediatè à Chao, ſive in ſuperficie maſſæ fluidæ, oriri non poterant. Id quod in ipsâ Theoriâ abundè monſtravimus. Proindè neceſſum eſt, Terram primigeniam alterius fuiſſe formæ & faciei ab hodiernâ. *L.* 1. *c.* 4, & 5.

In

In hoc puncto vertitur rei cardo, & qui hanc conclusionem probatam dederit, causam tenet. *Probatam* verò intelligo, non rationibus Physicis, id enim jam factum est loco supra citato: Sed aliud nunc agimus, ut idem scilicet à priscis sapientibus traditum ostendamus: & etiamnum extare, non tam in libris, quàm in fragmentis veterum, aut excerptis, ejusdem rei non obscura vestigia. Atque hoc novum opus non ideò suscipimus, ac si necessarium esset præfatæ Theoriæ, quæ suis viribus nititur: Sed ut liberemus Providentiam ab omni maculâ, & eorum obstinationi occurramus, qui veritatem ipsam, nisi à majoribus sibi commissam & commendatam, nolunt recipere.

Age igitur, rem ipsam aggrediamur: conclusio probanda hæc esto. *Mundum* olim fuisse alterius formæ & sitûs ab hodierno. Per *Mundum* autem intelligo non immensam rerum universitatem: Ejus enim oras aut figuram non novimus, neque partium remotarum ordinem. Sed mundum nostrum, Terram scilicet & Cœlos aspectabiles. Proin eò redit assertio nostra, *Terram fuisse olim alterius formæ ab hodiernâ, & alterius ad cœlum sitûs*; hoc, primo loco & generatim asserimus. In quo verò positum fuerit istud discrimen, opportuniùs in sequentibus explicabitur, cùm proprietates illius Telluris primævæ seorsim expendendæ sunt.

Interea, ut hoc discrimen generale authoritatibus confirmemus, notandum imprimis, Triplicem esse mundi naturalis, sive Cœli & Terræ, statum, vel ordinem, secundum sacras literas. Nempe Præteritum, Hodiernum, Futurum. Ita enim distinguuntur ab Apostolo *Petro*, οἱ ἔκπαλαι οὐρανοὶ καὶ ἡ 2 *Pet.* 3.
γῆ· οἱ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ· & versu decimo tertio, *v.* 5. & 7.

καινὲς δὲ ὐρανὲς καὶ γλῶ καινλῶ προσδοκῶμϑυ. Per Cœlos Terramque *præteritos*, intelligit Apostolus Primigenios, ἀρχαίες, ut ipsius verbo utar: quos Diluvio periisse ait. *Hodierni* sunt, quibus jam utimur, quique fatis contrariis expositi, Igne perituri sunt, *c.* 3. 7. Denique *Futuri* sunt illi novi Cœli & nova Terra, quæ, peractâ conflagratione, expectamus. Quorum itidem meminerunt *Isaias* Propheta, (*Ch.* 65. 17. *&* 66. 22.) & *Johannes* Apostolus, *Apoc.* 21. 1.

C. 2. v. 5.

Hunc triplicem Mundi naturalis statum notavit pariter Apostolus *Paulus*, ad *Romanos capite octavo*: aliisque characteribus insignivit. Supponit primò, Mundum, *Vanitati nondum subjectum*. Dein Hodiernum, *vanitati subjectum*. Denique Futurum, *à vanitate redemptum & liberatum*: ab eâ nempe vanitate cui antea subjiciebatur. Hæc futura mundi instauratio, quam Apostolus indicat, dicitur à Sancto *Petro* ἀποκατάστασις: & à Christo παλιγγενεσία: triplicemque mundi statum, de quo loquimur, involvit. Renovatio enim, aut restitutio, fit ad statum aliquem præteritum: Est reditus ad similem, aut eandem, quam res illa olim habuit, formam, aut ordinem. Ad quem verò statum priorem fiet mundi futura restitutio? Non ad hodiernum, is enim vanitati subjicitur, secundum Apostolum; Restitutio autem illa est liberatio, à vanitate & corruptione? ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τ̃ δυλείας τ̃ φθορᾶς εἰς τλὼ ἐλευθερίαν τ̃ δόξης τῶν τέκνων τῦ θεῦ. Ex his unà collatis rectè deducitur, Hodiernum mundi naturalis statum præcessisse alium, eumque fuissè hodierno præstantiorem.

Act. 3. 21.
Mat. 19. 28.

Hæc ideò præmisi, ut sententiam nostram de Mundorum successione, sive de mundi naturalis diversitate

ſitate & tranſmutatione, tam præteritâ, quàm futurâ, in ſacris literis fundatam oſtenderem. At, inquies, forſan, Hic ſermo Sancti *Pauli* non reſpicit mundum naturalem & inanimatum, ſed animatum, genus humanum, atque illam renovationem quam experturi eſſent homines, ope Evangelii. Ità quidem Neoterici nonnulli hunc locum *Pauli* interpretantur. Sed ad locum cognatum Sancti *Petri* de triplici mundo, ſupra adductum, quid regerent hi interpretes? Si alterutrum accipiunt de mundo naturali, inutile erit recuſare alterum; Nullâ autem vi ad allegorias detorqueri poteſt illa diſſertatio Sancti *Petri* de triplici mundo: Antediluviano, hodierno, & novo futuro; quippe quòd in unoquoque ordine, Cœlum & Terram, mundi naturalis partes, exprimit Apoſtolus: & tanquam characterem, mundi, de quo loquitur, deſcriptioni interſerit; loquitur igitur de Cœleſti & Terreſtri, ſive de naturali.

His interpoſitis, redeamus ad Sanctum *Paulum*. Neque enim aſſentior Neotericis iſtis, qui vim verborum Apoſtoli in allegorias diſſolvunt, & à mundo naturali ad moralem inflectere ſatagunt: Invito ſacro Authore, ut mihi videtur, & reluctantibus Patribus Chriſtianis, qui de rerum naturâ, mundoque inanimato, hunc locum non incelebrem exponunt. Sed digna res eſt quæ diligentiùs expendatur.

Verba Beati *Pauli* hæc ſunt: *Nam vehemens expectatio Creaturæ revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura ſubjecta eſt, non volens, ſed propter eum qui ſubjecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis creatura*

Rom. 8.19, 20, 21, 22, 23. Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται.

tura ingemiſcit, & parturit uſque adhuc. Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi, primitias Spiritûs habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.

...ται. Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι. Ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. Οἴδαμεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

Hìc agitur manifeſtò de triplici ſtatu Creaturæ ſive τῆς κτίσεως: ſtatu primævo, vanitati nondùm ſubjecto: ſtatu vanitati ſubjecto: & denique ſtatu futuræ redemptionis & liberationis à vanitate & corruptione. Hactenùs, opinor, convenit inter omnes interpretes: Sed quærendum ultra, quid *per vanitatem* intelligendum ſit: & quid per τὴν κτίσιν, quæ vanitati ſubjicitur: ab eâdem denuò, præſtituto tempore, liberanda. Reſpondeo, per vanitatem hìc intelligi mutabilitatem, inconſtantiam, naturam caducam, & fluxilem, & corruptioni facilè obnoxiam, qualis eſt hodierna. Et *ſervire* dicitur Creatura, ſive ſervitutem pati, propter labores ſerviles, tam hominum quàm jumentorum, in hoc ſæculo: quibus in venturo exonerabuntur. Neque hactenus multa lis eſt: ſed quæritur maximè quid per τὴν κτίσιν, quæ diverſas haſce ſubit conditiones, intelligendum ſit. Siquis animo libero, & à præconceptis opinionibus immuni, hæc verba legat, de *Creatione*, ſive externâ rerum naturâ, loqui Apoſtolum, facilè pronunciabit; id enim in fronte ferunt verba Apoſtolica, atque primo intuitu nobis exhibent; Neque recedendum eſt à literali verborum ſenſu & ſignificatione, niſi aliis ſcripturæ locis repugnârit, aut id malè patiatur materiæ ſubjectæ ratio. Horum autem

Vid. Theo. Tell. l. 4. c. 6, 7.

neutrum hic objici poteſt: nam hæc triplex mundorum ſucceſſio, quam innuit Sanctus *Paulus*, apertiùs & explicitiùs aſſeritur à Sancto *Petro*, Epiſtolâ ſecundâ, capite tertio; nullo alio renitente authore ſacro. Et quoad rerum naturam, non modò tacitè conſentit, ſed conclamat in partes noſtras: Hodiernæ enim Telluris facies, & diluvii univerſalis phænomena, altâ voce teſtantur, Terrarum orbem olim fuiſſe alterius formæ & ſitûs partium. Prout fusè demonſtratum eſt libro primo *Theoriæ Telluris*. Dein, ſuppoſitâ Conflagratione Terrarum, quam omnes agnoſcunt, ſequitur, quaſi ſuâ ſponte, redintegratio quædam & novus orbis habitabilis: id quod in eadem Theoriâ oſtenſum eſt, *l.* 4. *c.* 2. Vides igitur, huic interpretationi de triplici mundo, nihil obſtare ex utrovis capite: aut nos depellere à genuinâ vi verborum, quam in claris, aut dubiis, ſequi tenemur.

Prætereà, Patres Chriſtiani qui hunc locum interpretantur, vel obiter attingunt, per τ̃ κτίσιν intelligunt *Creationem externam*, mundum naturalem, ſive rerum naturam. Ità *Tertullianus*[a], *Irenæus*[b], *Origenes*[c], *Hieronymus*[d], *Chryſoſtomus*[e], aliique, tam veteres, quam recentiores. Denique, qui futuram Mundi renovationem recipiunt & tuentur: id quod faciunt, tam è Græcis, quàm Latinis Patribus, plurimi: propendent omnes in hanc ſententiam, & in hanc expoſitionem

[a] *Adverſ.* Hermog. *c.* 11. *&* *de cor. mil. c.* 6. [b] *L.* 5. *c.* 36. [c] *Contra* Celſ. *l.* 4. [d] *In Iſa.* 51. *& in c.* 2. *ad Epheſ. & in Habac. c.* 3. [e] *Ad* Rom. *Hom.* 14. *& Hom.* 10. *ad* Antioch.

Toletus *in hunc locum Apoſtoli, cum enumerâſſet* Irenæum, Chryſoſtomum, Cyrillum Alex. Greg Nazianzenum, Hilarium, Ambroſium: *quibus adde* Theophylactum, Oecumenium, *alioſque*: Subjungit, *Conveniunt omnes in hoc, quod universi, ſeu Mundi partes, nomine Creaturæ, ſignificantur; quæ propter hominem, his corruptionibus inſerviunt; & ab hâc ſervitute liberabuntur, & in perfectionem promovebuntur in hominum reſurrectione. His antiquis adde è recentioribus Interpretibus optimos*, Grotium, Toletum, Eſtium, Med. J. Cap. Calv. *alioſque plurimos*.

nem

nem sermonis Paulini, ut per τ̀ κτίσιν *Mundum conditum*, vel rerum naturam intelligant. Quæ, per prosopopœiam, huic Apostolo familiarem, avidè expectare dicitur, & quasi *exerto capite*, suam redemptionem: Quinetiam *ingemescere* nobiscum sub hodierno servitutis jugo; Denique, instar *Parturientis*, ab onere liberari, atque novam prolem videre cupit. Hæc appositè admodum & eleganter ab Apostolo ad rerum naturam applicantur. Neque his dissimile est, quod, ex mente Sibyllæ, cecinit Poëta,

Aspice convexo nutantem pondere mundum
Terrasque, tractusq; maris, cœlumq; profundum:
Aspice venturo lætentur ut omnia seclo.

Sed de hâc re satis. Vides tam ex ipsis verbis, quàm ex authoritate optimorum interpretum, sive veterum, sive recentiorum, τ̀ κτίσιν Apostoli referendam esse ad mundum aspectabilem, rerumque naturam. Ad quem significatum magis astringere videtur Apostolus hanc vocem, addendo, αὐτὴ ἡ κτίσις, *ver.* 21. ac πᾶσα ἡ κτίσις, *ver.* 22. ne ad sensus figuratos vagaremur. Superest tantùm, ut aliorum interpretationes refellamus, qui relictâ verborum viâ rectâ, diverticula quærunt: & alienas affingunt significationes huic voci κτίσις vel κτίσεως, quibus totam Apostoli sententiam pervertunt. Sunt autem in triplici ordine hi Interpretes, Alii enim *per Creaturam* intelligunt *Angelos*: degeneres nempe, & à suâ primævâ puritate delapsos. Alii, *genus humanum.* Alii denique *Gentes* specialiter, seu Gentiles: convertendos scilicet at nondum conversos. Sed nodum in scirpo quærunt qui his ambagibus utuntur in re facili: & dum volunt esse subtiles, in nullam incidunt senten-

ſententiam aut interpretationem ſolidam. Nam primò, quoad Angelos, præterquam quod abrumpunt omnem connexionem cum præcedentibus, nulla futura eſt inſtauratio Angelorum lapſorum: loquitur autem Apoſtolus manifeſtò de Creaturâ à ſervitute & corruptione liberandâ: quam illa redemptionem anhelat & vehementer expetit. Dein quoad genus humanum, id recipi non poteſt, quoniam *Creatura* diſtinguitur ab hominibus, ſive à nobis ipſis, in ipſo verborum textu. *Scimus*, inquit Apoſtolus, quod *omnis Creatura ingemiſcit & parturit uſque adhuc, non ſolum illa, ſed & nos ipſi.* Aliud igitur eſt *Creatura*, aliud homines: ni velis non eſſe è numero hominum aut humani generis Apoſtolos alioſque pios. Quinetiam nos hortatur ad patientiam, & conſolatur, ex illo communi nixu rerum omnium ad futuram perfectionem. Et licet nonnuſquam κτίσις aut καινὴ κτίσις ad genus humanum aut Chriſtianos referenda eſſet, id fieri non poteſt hic loci, ubi ab iiſdem apertè diſtinguitur, & contraponitur. Denique, qui Gentes atque populum Gentilem, nomine κτίσεως hìc intelligunt, maximè omnium à verborum uſu & à verâ ratione recedunt. Quid enim τῇ κτίσει cum gentibus aut gentilibus? quæ cognatio vocum aut rerum? ſub eodem onere gemuerunt Creatura & Chriſtiani, (*ver.* 23.) quod de gentibus & Chriſtianis haud dixeris. Neque magis aſpirare potuerunt gentes ad religionem ſibi ignotam: nec ſe tædebat ſuæ ſuperſtitionis & Deorum, quibus maximè delectari populum Ethnicum, atque furere & æſtuare, ſiquis eos læſerit, multis exemplis vidimus. Præterea, quâ ſpe ſubjectæ ſunt vanitati Gentes, aut quis eas ſubjecit, non ſuâ ſponte? Denique, loquitur Apoſtolus de *futurâ gloriâ* (*ver.*17.)

tandem revelandâ, quâ nobis ait abundè compenſatum iri, quicquid, in hoc ſæculo, malorum patimur. Quid hoc igitur ad gentes, aut bona quæcunque hodierni ſæculi? Porrò, hæc *liberatio Creaturæ* conjungitur (*ver.* 21.) cum *gloriosâ liberatione Filiorum Dei*, veluti Synchrona: Illa autem ad futurum ſæculum unicè ſpectat, ergo hæc itidem eodèm referenda eſt. Neque minùs ἀπολύτρωσις τȣ̃ σώματος (*ver.* 23.) tempus Reſurrectionis reſpicit, ut ex aliis Scripturæ locis ſatis patet. (*Luc.* 21. 28. *Epheſ.* 1. 14. & 4. 30.) nec rebus quibuſcunque hujuſce vitæ adaptari poteſt. Poſtremò, Quam connexionem haberent ea quæ ſequuntur (*ver.* 24.) cum præcedentibus, ſi de converſione Gentium ageretur? *Spe enim ſalvamur*, inquit Apoſtolus: nempe cum dixiſſet antea nos expectare redemptionem corporis, ſubjungit nondum re, ſed ſpe tantùm, nos ſalvos eſſe: vitam futuram indicans. Summa eſt, ſive antecedentia attentas, ſi conſequentia, ſive ipſum textum, in eo conſpirant omnia, ut venturam fœlicitatem denotent, & in futuro ſæculo terminentur.

His, opinor, ſatis conſtat, per τὴν κτίσιν in hoc ſermone Apoſtolico nihil aliud intelligi poſſe, quàm, quod vox ſonat, *mundum conditum*, ſive rerum naturam; prout aliàs accipitur ab hoc authore ſacro: (infra *ver.* 39. ſupra *cap.* 1. 25.) adeoque fruſtra eſſe Neotericos iſtos, qui ad alienas ſignificationes invitum trahunt hoc vocabulum. Neque minùs incongruum eſt, *Futuram Gloriam*, quam memorat Apoſtolus: *liberationem à ſervitute & corruptione: corporis redemptionem*: ad hodiernum ſæculum reſtringere. Hæc mundum futurum quaſi digito demonſtrant: quemadmodum vanitatis, ſervitutis, & corruptionis ſtatus,

ſtatus, hodiernum. Denique, hanc vanitatem cùm rerum natura non habuerit ab initio, ſed eò poſteà prolapſa ſit, ex conſilio divino, ut innuit Apoſtolus: patet, duos jam ſubiiſſe ſtatus, rerum naturam: & tertium, eumque hodierno præſtantiorem, ſubituram eſſe. Unde conficitur, quod initio diximus, Triplicem mundum, ſive triplici mundi naturalis ſtatum & ſucceſſionem, in hoc ſermone Apoſtolico includi & repræſentari.

Hæc, fundamenti loco, ſubjecimus ex ſacris literis, de triplici mundorum ordine. Quem multipliciorem adhuc è veteribus nonnulli ſtatuerunt. Volunt enim Stoici, alios aliis ſuccedere mundos indeſinenter, per Diluvia & Conflagrationes, innumeris vicibus, repetita. Quem errorem alibi notavimus. *Theor. l. 3. c. 3.* Quinetiam è Græcis reliqui, qui de Periodis mundanis philoſophantur, earum numerum non definiunt: neque id explicant, quoties renovabit faciem rerum natura, & ubi tandem deſinet. Ad doctrinam Chriſtianam cæteris accedit propiùs illa Zoroaſtri: quam, ex Theopompo deſumptam, antea expoſuimus, *Theor. l. 4. c. 5.* Hæc mundum claudit, Morte & Inferno abolitis, cum ſanctorum virorum beatitudine, corporibuſque cœleſtibus: Neque *umbram ſpargentibus, neq; cibi indigis.* Quæ eſt vera rerum noſtrarum atque mundi noſtri conſummatio. Sed de his hactenus.

CAP. III.

Forma Telluris primigeniæ, & præcipuæ ipſius differentiæ ab hodiernâ. Harum differentiarum manifeſtæ notitiæ apud Antiquos reperiuntur.

DIximus ſupra, Tellurem primigeniam alterius fuiſſe formæ & ſitûs, ab hodiernâ. Idque non tantùm rationibus phyſicis, ſed etiam ex Antiquorum monumentis, tam ſacris quàm prophanis, innoteſcere. Exponendum igitur proximo loco, Quæ Forma, Quis ſitus, Quod diſcrimen, utriuſque Telluris: ut illius diſcriminis veſtigia quæramus apud veteres: iiſque repertis, ſententiæ noſtræ veritatem, diu abſconditam, multo tempore exeſam, & tenebris obductam, quaſi novâ luce detegamus. Orbis Terrarum, hodierni & primævi, multifariæ ſunt & innumeræ differentiæ: quæ tamen revocari poſſunt omnes ad duo capita: ad *Formam* nempe, & *Situm*, utriuſque Telluris. Ab his enim profluunt, tanquam à ſuis fontibus, aliæ multæ varietates & diſcrimina.

Forma & ſitus hodiernæ Telluris, notiſſima ſunt: Globus noſter eſt bipartitus in mare & terram: Globus ſcopuloſus, montoſus, ſalebroſus, cavernoſus: ac ſi eſſet moles diſrupta aut confracta. Situs autem hujus Globi, eſt obliquus ad Solem, ſive ad axem

Eclipticæ:

Eclipticæ: unde varias ſubit temporum viciſſitudines, in anni ſui curriculo: Hyemem & æſtatem, & media æquinoctia. Ita ſe habent ſedes noſtræ: Hìc vitam laborioſam brevemque trahimus. Jam mutemus Theatrum, & finge tibi, ſi lubet, ſcenas parteſque contrarias: Terrarum orbem, integrum, continuum, ſine mari, aut voragine marinâ: Lævem & æquali ubique ſuperficie, ſine montibus, ſcopulis, cavernis aut cavitatibus. Denique rectà ad Solem converſum, ſive protenſum in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ; unde omni careret temporum inæqualitate, & perpetuo vere vel æquinoctio gauderet.

Hæc eſt Tellus primigenia, vel ipſius imago. Hæ conditiones ipſius primariæ, peculiaris *Forma* & *Situs*, quibus ab hodiernâ maximè diſtinguitur. Obſervandum deinceps, ſiquas harum rerum notitias reperire licet apud veteres, ut eorum teſtimoniis & authoritate vincamus eos qui, à naturâ petitis argumentis non facilè cedunt. Notandum autem imprimis, Hanc Formam Telluris primigeniæ, ſecundum ſententiam noſtram, periiſſe in Diluvio univerſali: & ex illo tempore, atque ex illâ clade, ortam eſſe hodiernam. Quâ in re ſequimur Apoſtolum *Petrum*, qui primum mundum, nempe primos cœlos, primamque Terram, in Diluvio periiſſe ait, 2 *Epiſt.* 3. 6. Loqui enim Apoſtolum, eo in loco, de mundo naturali, & non tantùm de humano genere, dubitari non poteſt, ſi antecedentia attendamus: quod enim *Mundum* nuncupat, *verſu ſexto*: proximè præcedenti *Cælum* & *Terram*, ſive rerum naturam, appellàrat. Neque Deriſorum iſtorum objectioni, (*ver.* 4.) ab immutabili ſtatu mundi naturalis deductæ, aptè occurrit Apoſtolus, niſi ad id, de quo erat quæſtio, congruat reſponſum. Quæſtio

autem

autem erat de mundo naturali,& si non eodem referatur responsum, nihil erit ad rhombum. Denique, præcedentem Mundi interitum in Diluvio memorat Apostolus, in argumentum futuri interitus in Conflagratione: nulla autem esset vis hujus argumenti nisi mundus naturalis perierit in Diluvio: cum id probandum fuerit Apostolo, Mundum naturalem in Conflagratione periturum esse. Ita ferè arguit Apostolus contra hos Pseudo-philosophos: Quod factum est, fieri potest. Sed mundus jam periit, Natura semel naufragium passa est: quid ni iterùm pereat, quid ni secundò naufragium patiatur.

Sed pergamus in proposito: non tantùm enim dicimus Terram primævam periisse in Diluvio, sed etiam diversam fuisse, formâ & qualitatibus, ab Hodiernâ. Atque hanc diversitatem comprobare mihi videtur idem Sanctus *Petrus* in eodem sermone de revolutione Mundi: nisi causam suam deserere, aut, quod nefas est, malè tractasse supponamus. Sed ne fraudem facere videamur sacro authori, æquum erit ipsius verba apponere, quæ ita se habent. *Venient in novissimis diebus in deceptione Illusores, juxta proprias concupiscentias ambulantes: Dicentes, ubi est promissio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio Creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant priùs & Terra, de Aqua & per Aquam consistens, Dei verbo. Per quæ ille tunc mundus aquâ inundatus periit. Cœli autem qui nunc sunt,*

2 Pet. 3. 3, 4, 5, 6, 7.
Ἐλεύσονται ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπιθυμίας πορευόμενοι. Καὶ λέγοντες, Ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ᾽ ἧς γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει ἀπ᾽ ἀρχῆς κτίσεως. Λανθάνει γὰρ αὐτοὺς τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ ἐξ ὕδατος καὶ δι᾽ ὕδατων συνεστῶσα, τῷ τοῦ Θεοῦ λόγῳ. Δι᾽ ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι κατακλυσθεὶς ἀπώλετο. Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῷ αὐτῷ λόγῳ τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

ſunt, & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati, in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Vides ſtatum cauſæ. Negant adverſarii ullum futurum eſſe mundi naturalis excidium aut mutationem. In eam fidem adducti, quòd nullam hactenùs viderint aut audiverint in Naturâ inconſtantiam aut mutationem, ab antiquiſſimorum Patrum temporibus, ab extremâ hominum memoriâ, ab ipſo rerum initio. Quid his reponit Apoſtolus? Ait eos libenter oblivisci primævi naturæ ſtatûs, ſive antiquorum Cœli & Terræ; quæ ex aquâ & per aquam conſtituta, *eam ob cauſam*, ſive propter illam conſtitutionem, in aquarum diluvio perierunt. Hodierni autem Cœli & Terra, inquit, aliter conſtituti, igne perituri ſunt. Iiſq; ſuccedent tandem novi Cœli & nova Terra, in quibus habitabunt Juſti, *ver.* 13. Hæc eſt ſumma reſponſi Apoſtolici: quod multis modis arguit Mundum antediluvianum alium fuiſſe ab hodierno. Primò enim, niſi id ſuppoſueris, nulla erit vis hujus reſponſi, nihil valebit contra argumentum adverſariorum: quin id potiùs roborat & confirmat. Nam ſi eadem fuit & immutata naturæ facies ante & poſt Diluvium, eadem ſemper fuit ab ipſo rerum initio: id quod contendebant οἱ ἐμπαῖκται. Itaque, ex hâc interpretatione, non tantum non refellit, ſed concedit Apoſtolus id quod erat refutandum.

Secundò, exprobrat, ut vides, Apoſtolus his Pſeudo-philoſophis ſuam ignorantiam, *ver.* 5. Cujuſce autem rei ignorantiam? non Diluvii in genere: Judæi enim erant, quibus ſcripſit *Petrus*: idque arguit ipſa hæc phraſeologia, *Ex quo Patres obdormierunt,* quæ eſt purè Judaica. Judæos autem latere non potuit Diluvium Noachi, lectitatis unoquoque ſabbatho libris *Moſis*; Sed ignorabant, vel ſe igno-

ignorare ſimulabant, Cœlos Terramq; ante-diluvianos aliter quàm hodiernos, conſtitutos eſſe: iiſq; pereuntibus in ſtrage Diluvii, τὺς νῦν ὐρανὺς ϗ γλῶ ſucceſſiſſe, alterius formæ & qualitatum ab antiquis. Hanc iis ignorantiam vel oblivionem exprobrat Apoſtolus.

Tertiò, Si nulla fuit diverſitas inter rerum naturam ante-diluvianam & poſt-diluvianam, verſus ille quintus eſt ſupervacaneus & inutilis: fruſtraque memorantur Cœli & Terra ante-diluviani, in exemplum mutabilitatis naturæ (prout argumentum poſtulabat) ſi iidem fuerint in utroque mundo, ſine ullâ mutatione.

Quartò, ex eâdem ſuppoſitione, in verſu ſexto illatio fit ſine fundamento, conſequentia ſine præmiſſis. * Δι' ὧν, inquit Apoſtolus, ὁ τοτὲ κόσμ@ ἀπώλετο. Propter quæ verò? vel propter quas cauſas, inundatus periit iſte mundus? Annon propter illam conſtitutionem ſitumque, reſpectu aquarum, quem verſu præcedenti annotârat? Hoc conceſſo, habes diſcrimen inter utrumque mundum, & conſequentiam ritè deductam: hoc non conceſſo, nulla eſt vis conſequentiæ aut illationis.

* Δι' ὧν, *per quæ* Vulgat. *Quamobrem,* Bez. *Quâ de cauſâ, ſive quia talis erat qualem diximus conſtitutio Terræ & Cœli,* Grot.

Denique, in *verſu ſeptimo*, opponuntur Hodierni Cœli & Terra ante-diluvianis: οἱ νῦν ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ, τοῖς ἔκπαλαι ὐρανοῖς ϗ γῇ· quemadmodum infrà (*ver.* 13.) novi Cœli & Terra diſtinguuntur ab hodiernis. Quod ſi prorſus eadem fuiſſet utraque compages, ante-diluviana & poſtdiluviana, nullus eſſet locus huic antitheſi, nulla diſtinctionis ratio. Quin potius vice particulæ adverſativæ, dicendum fuiſſet Apoſtolo οἱ αὐτοὶ ὐρανοὶ ϗ ἡ γῆ, &c. iidem Cœli & Terra, qui aquis antea demerſi fuerunt, igni jam reſervantur.

ſervantur. Ita enim loquitur de *Logo* vel *verbo Dei*, τῷ αὐτῷ λόγῳ, inquit, *ver.* 7. eodem nempe, quem memorârat anteà, *ver.* 5. Et ſi Cœlum & Terra fuiſſent utrobique iidem, non minùs quàm Spiritus Sanctus, cur illis notam diſtinctionis, huic unitatis, præfixit?

Hæc pluribus expoſui, quod probè nôrim, hunc locum Sancti *Petri* multis eſſe lapidem offendiculi: Nos autem ſuper hanc petram Theoriam Telluris potiſſimùm ædificamus, quoad authoritatem ſacram: & immobile fundamentum hoc ſemper duximus. Neque prorſus nova eſt, aut ſingularis, quam dedimus, hujus loci interpretatio. Nam plures commentatores, vi verborum coacti, fatentur Apoſtolum hìc loqui de mundo naturali. Et nonnulli Cœlos & Terram, ante-diluvianos, periiſſe: (quoad formam, intelligo) & hodiernos ab iis diverſos eſſe, ex authoritate hujus ſermonis Apoſtolici aſſeruerunt. Ita certè Sanctus *Auguſtinus*, qui, pluribus in locis, Mundum antiquum naturalem periiſſe ait, & hodiernos Cœlum & Terram, alios eſſe ab antiquis; Quinetiam interitum Mundi in Diluvio, futuro ipſius interitui in Conflagratione, non ſemel comparat & æquiparat: idque in exponendo hoc ipſo argumento Divi *Petri*. Ita *de Civitate Dei*, l. 20. c. 18. hæc habet, *Apoſtolus commemorans factum ad Diluvium, videtur admonuiſſe quodammodò, quatenùs in fine hujus ſæculi Mundum iſtum periturum eſſe credamus. Nam & in illo tempore, PERIISSE dixit, qui tunc erat, mundum; nec ſolum orbem terræ, verùm etiam cœlos.* Dein cum admonuiſſet, hanc cladem pertingere non potuiſſe ad ſupremos Cœlos, ſtellaſque altiſſimas; ſubdit, *Atque hoc modo (penè totus aër) cum Terrâ perierat; Cujus Terræ utique prior facies* (nempe *ante-*

 diluviana)

fuerat deleta Diluvio. Qui autem nunc ſunt Cæli & Terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervandi; proinde qui Cæli & quæ Terra, id eſt, qui mundus, pro eo mundo, qui Diluvio periit, ex eâdem aquâ repoſitus eſt, ipſe igni noviſſimo reſervatur. Vides ex his paucis, totum argumentum Apoſtoli, ad mundum naturalem, ipſiuſque in Diluvio diſſolutionem, retuliſſe Sanctum *Auguſtinum.* Id quod etiam alibi teſtatur pluribus in locis: quæ, pro lubitu & otio Lectoris perlegenda, in margine apposui.

S. Auguſt. *de C. D. l.* 20. c. 24.
Agens contra Porphyrium, *qui Mundi æternitatem & immutabilitatem, pariter ac hi Illuſores, tuebatur: Locum Prophetæ citat,* Cœli peribunt: *comparatque hunc locum cum illo Sancti* Petri, *ubi Cœlum & Terra, ante diluviana,* periiſſe *dicuntur, his verbis,* Legitur, Cœlum & Terra tranſibunt, Mundus tranſit, ſed puto quod præterit, tranſit, tranſibunt, aliquanto mitiùs dicta ſunt, quàm PERIBUNT. In Epiſtolâ quoque *Petri* Apoſtoli, ubi aquâ inundatus, qui tum erat, periiſſe dictus eſt Mundus, ſatis clarum eſt quæ pars Mundi à toto ſignificata eſt, & quatenus periiſſe dicta ſit, & qui Cœli repoſiti igni reſervandi. *Dein, quæ aut quota pars univerſi periit in Diluvio, infra explicat:* In Apoſtolicâ illâ Epiſtolâ à toto pars accipitur, quod Diluvio periiſſe dictus eſt Mundus, quamvis ſola ejus, cum ſuis cœlis, pars ima perierit. *Denique in expoſitione* Pſ. 101. *ad illa verba jam memorata,* cœli peribunt: *hoc* ſemel ait contigiſſe *in Diluvio, ſecundum Apoſtolum* Petrum: Apertè dixit hoc Apoſtolus *Petrus*, Cœli erant olim & Terra, de aquâ & per aquam conſtituti, Dei verbo. Per quod, qui factus eſt mundus, aquâ inundatus, deperiit. Jam ergo dixit, periiſſe Cœlos per Diluvium, *vid. etiam c. 16. ejuſdem libri, ubi figuram mundi mutatum iri ait, in conflagratione, ut olim in Diluvio.*

Ita ſenſit, ità philoſophatus eſt, Sanctus *Auguſtinus.* Neque tamen exiſtimo, vel ipſi, vel aliis veterum innotuiſſe modum interitûs aut mutationis antiqui mundi in Diluvio: nec forſan qualis fuit Cœli & Terræ, facies ante-diluviana, quam deletam eſſe ait in illâ clade. Neque enim ex contemplatione naturæ aut ratiocinatione præeunte, in hanc ſententiam deſcendiſſe videtur *Auguſtinus*, ſed authoritas & lumen ſacri ſcriptoris hanc ei extorsêre concluſionem; Nonnihil adjuvante forſan, obſcurâ aliquâ, de rebus Diluvianis vel Ante-diluvianis, traditione.

Hacte-

Hactenùs ostendimus distinctionem & diversitatem in genere inter Mundum ante-diluvianum & hodiernum, ex verbis Sancti *Petri.* Sed in quo constitit illa diversitas aut discrimen, non ità apertè dicitur. Dicitur quidem ille mundus *ex aquâ & per aquas, constitisse. Consistere* autem *per aquas*, si ad Terram referatur, idem esse videtur ac *sustentari per aquas*: vel *fundari super aquas*, secundum phrasin Psalmistæ, *Psal.* 24.2. vel *extendi* aut *stabiliri* super aquas, prout alibi dicitur ab eodem prophetâ, *Psal.* 136. 6. vel denique, in verbis Sapientiæ, *formari, ut orbis, super faciem Abyssi. Prov.* 8. 27. Hæc omnia eodem collimare videntur: nempe ut nobis indicent situm Telluris ante-diluvianæ: *consistentis vel sustentatæ per aquas, Fundatæ* vel *extensæ super aquas*, vel quod cæteris disertius est, *paratæ per modum Orbis super faciem Abyssi.* Hæ locutiones sacræ tam inter se conveniunt, quàm cum Theoriâ nostrâ: quâ, primum terrarum orbem, in superficie aquarum, vel super faciem Abyssi, *Vid. Theor. l.* 1. *c.* 5. undique construximus.

Atque eo magis placet hæc expositio, quòd hujusmodi situs & constitutio Telluris antiquæ, eam redderent obnoxiam Diluvio: id quod planè innuit Apostolus; Cùm enim dixisset Terram ante-diluvianam *ex aquâ* & *per aquas constitisse*, subdit, *Quamobrem*, sive *Quam ob causam*, nempe propter illum situm vel constitutionem, *mundus iste Diluvio obruebatur.* Quod pariter multis ostendimus, liquidisque rationibus, in Theoriâ: scilicet Orbem illum Terrarum Abysso *L.* 1. *c.* 6. superstructum, obnoxium fuisse dissolutioni: atque ex illâ dissolutione, lapsuque in Abyssum suppositam, ortum esse Diluvium universale.

Hæc de situ Telluris ante-diluvianæ, respectu Aquarum vel Abyssi. Aliud planè est ipsius situs re-

ſpectu Solis & Cœli: quem in concluſione illâ, capite ſecundo propoſitâ, maximè reſpeximus. Hunc ſilet Scriptura Sacra, vel obſcurè ſignificat: Sed authores exotici hujuſce ſitûs non pauca retinuerunt indicia, nec obſcura: prout infra videbimus. Id tantùm quærendum hìc reſtat, Qualis eſſet, ſuppoſito illo ſitu Telluris ante-diluvianæ reſpectu Aquarum & Abyſſi: Qualis, inquam, eſſet ipſius ſuperficies? aſpera & montoſa, vel lævis & æquabilis? æquabilis proculdubiò, ſi ubique ſuperincubuit Abyſſo; Formam enim ipſius ſequeretur, ut glacies aquæ ſuppoſitæ. Neque ulla eſſet ratio aut cauſa inæqualitatis in hoc orbe Terrarum: nulla origo montium, ſcopulorum, ſalebrarum, aut quarumcunque aſperitatum. Denique, quoad mare, vides incluſum eſſe in viſceribus Terræ, ſub nomine Abyſſi: latuitque abſconditum uſque ad diſruptionem magnam in Diluvio: *cùm aquâ inundatus periit mundus ille Antiquus.*

Hactenùs quadrant omnia ad illam, quam dedimus, Telluris primigeniæ ideam vel deſcriptionem. Quadrant, inquam, omnia in his authoribus ſacris. Sed quid ad hæc alii Authores? Fateor apud veteres parciùs & tenuiùs tractari hoc caput de Formâ Telluris primæ: Hanc, fertilem, fœlicem, aureamque dixêre, ſed formæ ipſius vix meminerunt. Sæpe quidem comparant Ovo: quod, præter alia in quibus conveniunt, ſuperficiem teſtamve habet lævem & æqualem, ſed nihil memini de Montium natalibus aut origine apud gentes. Authores quidam Chriſtiani, mediæ aut ſequioris ætatis, Terram ante Diluvium æquabiliorem fuiſſe hodiernâ, ſi non penitus æqualem, auſi ſunt affirmare. Ita *Beda*[a], *Hiſtoriæ*[b] *Scholaſticæ author*, *Gloſſa ordinaria*[c], *Alcuinus*[d], *Rabanus*

[a] *In 2 Pet.* 2. 5. *& de ſex dierum creat.*
[b] *c.* 34.
[c] *In Gen.* 7.
[d] *Interrog.* 118.

banus Maurus, aliique. Sed horum authoritas, in ſe ſpectata, non eſt magni ponderis: at quatenus ſunt veterum ſequaces, & traditione tacitâ receptam, vel ex antiquis & ineditis manuſcriptis hauſtam, deferunt ad nos ſententiam, aliunde veriſimilem, teſtes ſunt non contemnendi. Sed pergamus ad reliqua.

CAP. IV.

De naturâ, modo, & cauſis Diluviorum: & potiſſimum de univerſali.

SEquitur diſquiſitio de Diluvio, cujus hìc meminit Apoſtolus, eoque periiſſe ait Mundum Antiquum. Quale autem fuit hoc Diluvium, ex quibus cauſis originem traxit, qui ratione obruit terrarum orbem, ardua eſt, & ab omni ævo agitata, quæſtio; Nos ad hunc nodum expediendum, in *Theoriâ Telluris* tria præſtitimus: primò, quantitatem aquæ requiſitæ ad Diluvium univerſale, quod maximorum montium cacumina tegeret & involveret, inveſtigavimus: Comperimuſque manifeſto calculo, eam ſuperaturam eſſe molem & magnitudinem octo minimùm Oceanorum. Secundò, tantam aquarum vim nullibi reperiri poſſe, ſi omnes aquæ theſauros, ſive in Cœlo, ſive in Terrâ, ſive denique ſubterraneos, exhaurias: claris rationibus ibidem oſtenditur. Tertiò, ſi quomodocunque, aut undecunque, adducta

L. 1. c. 2, 3.

adducta eſſet in Terras hæc prodigioſa aquarum maſſa, eandem amoliendi nulla eſſet ratio: neque modus cognitus, aut poſſibilis, abſumendi, aut aliunde derivandi, tantam aquarum congeriem. Ex hiſce tribus capitibus, unà collatis, rectè probatur, Hodiernam Terram non eſſe obnoxiam Diluvio: neque, ratione ſuæ formæ & ſitûs, ejuſdem capacem. Secundò, Terram ante-diluvianam alterius fuiſſe formæ & ſitûs ab hodiernâ: aliter iſtoc genere fati non periiſſet. Saltem non ob diſpoſitiones ſuas naturales prout nos docet Apoſtolus. Denique, ſuppoſitâ illâ formâ & ſitu, ſive illa conſtructione, quam anteà dedimus, antiquæ Telluris, ſuper faciem Abyſſi: (quæ tam ſcriptoribus ſacris, quàm naturæ legibus rerumque ortui ex Chao, eſt conformis:) ex illius diſſolutione, lapſuque in Abyſſum ſuppoſitam, oriretur Diluvium univerſale. Idque tale, quod ſingulis phænomenis reſponderet, omnibuſq; occurreret objectionibus; Neque enim inopiâ aquarum laboraret hæc hypotheſis, neque eaſdem aquas abducere & amoliri, finiente Diluvio, difficile eſſet; & quæcunque alia vulgares hypotheſes premunt incommoda, in hîc nullum locum habent, aut nullam vim exercent.

At dices forſan, hujuſmodi hypotheſin de diſſolutione Terræ, & eruptione Abyſſi, reſpondere quidem omnibus phænomenis, tam Diluvii univerſalis, quàm hodiernæ Telluris, ſed hanc diſſolutionem eſſe fictitiam, ſive gratis dictam. Reſpondeo, Hypotheſis illa, quæ ſingulis ſubjectæ materiæ phænomenis competit & congruit, non habetur fictitia, aut gratis dicta; ſuas partes explet, ſuo officio fungitur, & in iis rebus naturalibus quæ non ſubjiciuntur oculis, nulla eſt alia philoſophandi aut veritatem indagandi ratio, quam per hujuſmodi Hypotheſes. Sed quoad

diſſolu-

diſſolutionem Terræ & diſruptionem Abyſſi in Diluvio, duo ſunt præctereà obſervanda: primò, quid de hâc re tradidit hiſtoria ſacra. Secundò, quid hiſtoria naturalis Diluviorum, de modo & cauſis eorundem prodidit: Si Terræ hiatus, ſi eruptiones aquarum, & ſimilia, in minoribus diluviis, tanquam propria & adjuncta, memorat: in maximis multo magis his cauſis gravioribus opus eſſet.

Quoad primum igitur, memorat *Moſes* in hiſtoriâ Diluvii, diſruptam fuiſſe tunc temporis magnam Abyſſum, ſive *Tehom-Rabbah*, quod fieri non potuit ſine ruptione vel diſſolutione Terræ. Prætereà, hanc diſruptionem ſtatuit cauſam primariam Diluvii: exierunt itaque vel eruperunt aquæ ſubterraneæ ex hâc Abyſſo, quæ terrarum orbem inundabant. Neque tantùm hiâſſe Terram, ſed etiam prolapſam eſſe in ſuppoſitam Abyſſum, id ſatis arguit, quòd aliàs non expulſæ fuiſſent è ſuis ſedibus aquæ ſubterraneæ: multò minùs ſeſe efferre potuiſſent ad altitudinem maximorum montium, nullo facto in eas impetu aut impulſu. Denique, cùm Diluvium de quo loquitur *Moſes*, non eſſet huic aut illi regioni proprium, ſed diffuſum per terrarum orbem, inde liquet, ruinam illam vel diſſolutionem Terræ, quâ emotæ & expulſæ erant aquæ, fuiſſe generalem: parteſque omnes noſtræ hypotheſeωs, narratiunculam illam *Moſis* paucis complecti & comprobare.

Huic diſruptioni *Tehom-Rabbah*, non diſſimilis eſt locus in Hiſtoriâ *Jobi cap.* 38. ubi natales Oceani celebrantur, cum prodiit ex utero Terræ; Ita enim intelligo *uterum* illum, unde dicitur erupiſſe mare: fractis clauſtris quibus occludebatur. Verba hæc ſunt, ſecundum Septuaginta: ἔφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις, ὅτε ἐμαίμασσεν, ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτῆς ἐκπορευομένη.

ρευομένη. *Concluſi autem portis mare, cum fremeret, ex utero matris ſuæ egrediens.* Quæ ità explicuit interpres: Τὸ ἐμαίμασεν, ἀντὶ τοῦ, οἷςεα ὁρμητικῶς εἶχε· καθάπερ τι βρέφος ἀποχυθῆναι τῆς ἀβύσσου ἠπείγετο; *Fremeret* vel *fureret*, id eſt, *violento impetu ferretur, impulſa ad exeundum ex Abyſſo, tanquam infans ad partum.* Conveniunt ferè omnes per *uterum*, hìc intelligi Abyſſum, magnam matrem Oceani: & in Paraphraſi Chaldaicâ legitur expreſsè מִן תְּהוֹמָה *de Abyſſo.* Sed cum duplex fuerit, ſecundum nos, Abyſſi ſtatus, laxus & diffuſus, cùm Terræ ſuperficiem un-
Gen. 1. 2. dique tegebat, in primâ rerum formatione. Dein, incluſus in utero aut viſceribus Terræ, unde tempore Diluvii erupit: Quæritur de quo ſtatu Abyſſi, primo vel ſecundo: aperto vel clauſo, accipienda ſunt hæc verba. Manifeſtum mihi videtur, cùm de *eruptione* maris *ex utero* ſermo eſt, id velle, mare fuiſſe clauſum antea, inſtar fœtûs in utero; & exinde prodiiſſe, viis recluſis, vel fractis repagulis. Nam in Abyſſo apertâ, diffusâ, & fluitante in ſuperficie Globi, nullus eſſet uterus, nulla eruptio ex utero. Rectè igitur vetus interpres *Jobi, Hoc factum*, inquit, *cum omnes fontes Abyſſi magnæ aperti erant: proinde vulvam, Terræ matris ſinum æſtimo.* Quod pluribus exponit confirmatque Caſp. Sanctius in locum. Neque fruſtra quidem: neceſſe eſt enim per hunc uterum, magnum aliquem ſinum aut receſſum intelligamus, eumque ſubterraneum; unde prorupiſſe dicitur Oceanus, vel tanquam partus, vel proluvies aquarum, quæ ſequi ſolet partum.

Quæ præthereà ſequuntur de fotu & involutione hujus fœtûs recens nati, eodem ſpectant: cœlique & aëris faciem, æſtuante diluvio, eleganter expri-
Ver. 9. munt. *Quum ponerem nubem, veſtimentum ejus*

&

& caligine, tanquam fasciis, aut pannis infantiæ, obvolverem. Durante æstu aquarum Diluvialium, & labentis mundi tumultu, nebulis, & nimbis, & excussis in altum fluctibus, impletæ erant omnes terris vicinæ regiones. Atque his nubibus, & caliginoso aëre, quasi mollioribus pannis, involutum erat mare, cùm primùm, ex utero magnæ Matris Terræ, non dicam in lucem prodiit, sed in auras qualescunque prorupit.

Ἐθέμην δὲ αὐτῇ νέφος ἀμφίασιν, ὁμίχλῃ δὲ αὐτὴν ἐσπαργάνωσα.

Neque minus congruit quod sequitur, *vers.* 10. de hodierno maris alveo, & appositis in litore rupibus & vallis, quibus coërcentur ipsius fluctus. *Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia. Et dixi, usque huc venies, & non procedes ampliùs: & hìc confringes tumentes fluctus tuos.* Ita vulgata. Paulò aliter Tremellius: *Cùm diffregi pro eo Terram decreto meo: & apposui vectem & valvas. Dicens, hucusque venies, & ne procedito: & hìc opponet se litus superbiæ fluctuum tuorum.* Eodem res redit ex utrâvis versione. Terræ marisque post-diluvianorum formam & situm hæc verba definiunt, cum laxatas & sævientes aquas, ad suos alveos, sub fine Diluvii, relegavit & restrinxit Deus: obicesque posuit & repagula in oris maritimis, secundum fœdus cum Noacho initum, ne denuò inundarent terras.

Alia sunt sacrorum scriptorum loca, quæ dissolutionem Terræ significare videntur, idque in Diluvio. Propheta *Isaias*, mundi cladem & dissolutionem descripturus, incipit ab iisdem verbis quibus usus est *Moses*, *Isa.* 24, 18, *&c.*
in descriptione Diluvii, אֲרֻבּוֹת מִמָּרוֹם נִפְתָּחוּ : nec aliter utrobique *Septuaginta*, θυρίδες ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἠνεῴχθησαν. Unde cætera quæ sequuntur in eâdem descriptione, ad Diluvii formam modumque pariter alludere censenda sunt. Verba autem prophetæ sic

ſe habent. *Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta Terræ. Confractione confringetur Terra: Contritione conteretur Terra: Commotione commovebitur Terra: Agitatione agitabitur Terra, ſicut Ebrius.* Hæc, ut vides, Terræ motus, diſſolutiones, concuſſiones, & omne genus ruinarum, indicant. Quæ, ſi ad futurum mundi excidium referenda cenſeas, ſaltem ex præterito futurum deſcribere videtur Propheta, & in utroque perturbatum & diſſolutum Terrarum orbem ſupponere. In altero ejuſdem Prophetæ loco, ubi de Diluvio agitur, ait Deus ſe fœderi & promiſſis Noacho factis, ſemper ſtaturum: neque montes aut colles in poſterum commoturum. Verba ſecundum Septuaginta, hæc ſunt. Ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐπὶ Νῶε, τοῦτό μοι ἐστί. Καθότι ὤμοσα αὐτῷ ἐν χρόνῳ ἐκείνῳ, τῇ γῇ μὴ θυμωθήσεσθαι ἐπὶ σοὶ ἔτι, μηδὲ ἐν ἀπειλῇ σου τὰ ὄρη μεταστήσεσθαι, οὐδ' οἱ βουνοὶ σου μετακινηθήσονται. *Ab aquâ quæ fuit ſub Noe, hoc mihi eſt: ſicut juravi ei in tempore illo, Terræ nequaquam ultra iraſci propter te, neque in comminatione tuâ montes transferre, neque colles tui commovebuntur.* Hoc exemplar innuit, everſas fuiſſe terras, divulſas, & ſuis ſedibus emotas, in Diluvio: Deumque juràſſe ait, hæc nunquam reditura, neque ideò Diluvium.

Iſa. 54. 9.

Sacrorum Authorum loca alia, quæ de ſubverſione aut diſſolutione Terræ verba faciunt, Diluvii univerſalis tempus ſtatumque, tanquam mundi naufragium, atque iræ divinæ monumentum maximum, reſpicere mihi videntur. Cujuſmodi ſunt illa dicta *Jobi, c.* 9. 5, 6. *& c.* 12. 14, 15. Atque illud Prophetæ, *Amos c.* 9. 5, 6. *Jehovah tangente Terram, diſſolvitur: Conſcenditque quaſi rivus totam, quaſi rivus Ægypti, & ſubmergitur,* &c. Illud etiam *Haggai* (*c.* 2. 6.)

De duplici Concussione Cæli, Terræ, Maris, sicci : Præteritâ & futurâ: quicquid figuratè significet, utì *futuram* de Conflagratione, ita *præteritam* de Diluvio, φυσικῶς interpretor. Denique in Psalmis, de concussione Terræ & fundamentorum ipsius, sæpiùs fit mentio: Et quandoque afflictæ & periclitantis Ecclesiæ conditio, quam Arca Noæ repræsentabat, verbis, quæ vim & æstum ipsius Diluvii notant, adumbratur. *Ps.* 42. 7. & 46. 1, 2, 3. maximè verò *Psal.* 18. ubi per omne genus tempestatum, & cœli & terræ motuum, scena Diluvii, ut mihi videtur, vividè depingitur. *Tum commota tellus contremiscere* Ver. 8, 9,
cœpit, & concussæ montium moles cohorrescere : namque 10, 11, &c.
iratus ille.

Fumum naribus exhalans, ardentem ignem faucibus ejaculans, & carbonibus exardescens.

Proclinato cœlo descendebat, & subjectâ suis pedibus caligine.

In Cherubo inequitans volabat, seque alis venti librabat.

Circumdederat autem sibi quasi latibulum tenebrarum, atrarumque aquarum, & ætherearum nubium quasi umbraculum.

Quibus nubibus ad ejus præsentiæ fulgorem discussis, grando & candentes emicabant carbones.

Tum Jova supremus de cœlis intonare, cumque fragore grandinem & igneos agere carbones.

Telaque sua jaculans illos dissipare, & crebris reddere fulguribus attonitos.

Ad has Jovæ minas, & spirantem ex ejus naribus ventum, aperti sunt aquarum gurgites, & fundamenta Orbis habitabilis patefacta.

Tùm ille me desuper recipiendum, & ex tam multis aquis curavit extrahendum.

Hi motus & procellæ, quæ numinis præsentiæ, (ut solent omnia magna, apud Prophetas) attribuuntur, nullibi occurrunt aut locum habere possunt in historiâ sacrâ, nisi sub tempore sævientis Diluvii: cùm ruptâ Abysso magnâ, & effusis nimborum Cataractis, cœlum terris misceri videretur. Neque multò dissimilem Naturæ faciem in Diluvio, tam
M p. 279. quoad cœlum quàm terram, depinxit Philo Judæus, tractatu de *Abrahamo*. Ubi, cum aquarum undique confluxus motusque turbulentos, descripserat, subdit, *πάντα τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ συνεχὲς νέφος ἐπεῖχε, καὶ πνεύματα ἦν ἐξαίσια· πάταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἐπιλάμψεις ἀστραπῶν, καὶ κεραυνῶν φοραὶ, καὶ καταρρηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν· ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταρράττοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος, μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα, οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιὰς καὶ ὅση χθαμαλὴ κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδυ καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπάσθαι, καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλῳ τμήματι, τὸ παντελὲς καὶ ὁλόκληρον, ὃ μήτε εἰπεῖν, μήτε νοῆσαι θέμις, λελοβῆσθαι δοκεῖν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σελήνην, ἅπας ἀνήλωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βίας καὶ φορᾶς.* Denique ait, *πάντα τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχα τῶν κατ' οὐρανὸν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡς ἂν βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα.* Quùm nullibi repererim apud veteres uberiorem Diluvii descriptionem, nec imaginem magis vividam: hæc dicta, longiuscula licet, referre non gravabar; quæ ita ferè reddidit Interpres. Nec aër quiescebat interim, *Obtecto cœlo toto densis & continuis nubibus, procellis quoque furentibus; simul tonitruum crepitus, micationes fulgurum, ictusque fulminum, & cum impetu dejecti imbres perpetui, faciebant,*

bant, ut videretur totus mundus abire & dissolvi in naturam aqueam. Donec è supernis Cataractis, infernisque fluentis, tanta moles undarum succrevit, ut non campi tantùm, & depressa loca operirentur, sed & altissimorum montium cacumina. Omnes enim Terræ partes submersæ sunt, ut, illâ ereptâ, mundus magnâ sui portione mutilaretur: & qui priùs integer illæsusque fuerat, mancus, (quod cogitatu, dictuque nefas est) esse vederetur. Quin & aër, nisi quà Lunari circulo vicinus est, pene totus absumptus erat, victus aquarum violentiâ & impetu, quæ regionem ejus penitus invaserant. Denique omnium mundi partium, præter cœlestes, natura laxata fuerat, quasi morbo quodam gravissimo & fatali correpta.* Multa sunt, ut vides, in hâc delineatione Diluvii, sacri Prophetæ verbis cognata & affinia: procellas & turbines, fulgura & fulmina memorat, densosque nimbos, quasi liquefacto cœlo, & confusâ mundi compage. Fatendum est tamen, virum eloquentissimum ad prophetici sermonis altitudinem assurgere non potuisse. Neque verbis quidem exprimi potest, aut animo concipi, tristis naturæ imago, durante æstu Diluvii. Quod Cœlum, Quas Terras, Quem Aëris vultum, pingemus? Cœlum sine Sole aut Syderibus: Fractas aut læsas ubique Terras: hiantem Abyssum: Aërem, aquis, tenebris, & intermicantibus ignibus, horrendum: præter turbines, fluctuum collisiones, & ruentium molium fragores & tonitrua. Denique, hoc modo confusis omnibus, aut primum Chaos, aut supremum Diem, in hoc mundi naufragio videre videor. Sed de Diluvio satis, quoad Authores sacros.

* *Scilicet Philo voluit mundum esse incorruptibilem.*

Consulenda est deinceps Historia prophana, & Authores exotici: nempe quid illi prodiderint de

modo.

modo & causis diluviorum, quæ scriptis mandârunt, & quorum nobis conservârunt aliqualem memoriam, nunc in his, nunc in illis regionibus. Atque id ausim dicere generatim, maxima, quæ ab historicis traduntur, diversarum regionum diluvia, ab iisdem causis provenisse, aut ab eodem causarum ordine, quo Oecumenicum illud jam supra explicuimus. Nempe à disruptione terræ, lapsuque in hiatum suppositum, aquis repletum; unde aquæ illæ subterraneæ, ruentis molis impetu expressæ & elisæ, Campos aut provincias circumvicinas inundant. Prætereà, hanc dissolutionem terrarum comitari solet, aut præire, Terræ motus: quo solum concutitur, & à situ suo impellitur. Denique, regiones cavernosæ, utrique horum, tam Eluvionibus, quàm Terræ motibus, præ aliis sunt obnoxiæ. Hæc summam causæ complectuntur, atque horum omnium testem adducturi sumus historiam naturalem: & exemplis inde petitis, quod superiùs expositum fuit in descriptione Diluvii universalis, id sæpiùs in aliis occurrisse, sub minori mole, & quasi minoribus tabellis depictum videbimus.

Tribus modis in genere, contingere solent Inundationes: aut irruptione maris in terras humiles, dirutis superatisve aggeribus, à naturâ vel ab arte factis. Aut immodicis pluviis. Aut denique eruptionibus aquarum subterranearum. Prima non fit nisi in terras humiles,ut dixi: ipsius maris superficie depressiores; neque altiùs assurgunt aquæ, aut longiùs grassantur, nisi æstu aliquo, aut subitâ tempestate propulsæ. Quare hujusmodi Eluviones contingere non possunt, nisi in regionibus maritimis: iisque non arduis aut montosis. Quoad secundum genus inundationum, cùm sensim fiant, permagnæ

esse

esse non possint; Primarum enim pluviarum aquæ elapsæ sunt, antequam ultimæ aut penultimæ accedunt: ideoque prata tantùm, aut fluminibus contiguos campos, aut pagos, obruere solent: neque in iisdem diù morari, cùm per fluviorum alveos facilè exonerentur, & in mare decurrant. Et notare hìc licet, utì nullâ Oceani exundantiâ, propter ipsius situm, terris humiliorem: itâ nec ullis pluviis, oriri unquam posse Diluvium universale; Quoniam, quantumcunque aquarum fingas ex terrâ & aquis eductum, cùm in pluvias coactum redit ad easdem terras & aquas, non nisi tantundem loci occupabit quantum antea occupaverat: ut nulla inde effici possit generalis inundatio. Verum quidem est, primo impetu, cum terra nondum imbiberit suam partem, erit quædam eluvies: at ubi, factâ distributione, natura ubique suum repetierit, redeunt omnia ad pristinum statum: & pluviis tantum aquæ reficitur, quantum vaporibus exierat. Tertium denique Diluviorum genus, quod à terræ-motibus & eruptionibus aquarum subterranearum oritur, gravissimum est, & funestis cladibus, sive rerum naturam spectes, sive genus humanum, infame. Hinc absorptæ Insulæ quandoque, aut continentis tractus magni submersi, montes in voragines mutati, & Terra firma in mare; Denique, mutationes maximæ & transformationes, quas in hodierni orbis facie oriri cernimus, aut olim ortas novimus, hinc originem traxêre. Neque minùs in homines & animalia grassantur hæc diluvia, Civitates cum suis incolis hinc deletæ, agri & sylvæ cum feris, & regiones terræ cum suo qualicunque apparatu: ut, magni & œcumenici Diluvii, quo periit totus terrarum orbis, vera sint compendia.

De

De his igitur diluviis nobis agendum eſt ſpeciatim, & è multis nonnulla ſeligenda, ex quorum intuitu & comparatione cum maximo illo & mundano, ipſius cauſas, & modum, & rationes omnes, ab ipsâ hiſtoriâ edocti, & exemplis cognatis, faciliùs agnoſcamus. Meminimus alibi, in hâc materiâ, ſubverſionis *Sodomæ* & *Gomorrhæ*, & regionis *Pentapolis*, horrendæ quidem cladis: quam, utì ſulphuris imbribus à cœlo dimiſſis inchoatam, ità accedente magnâ terrarum diſruptione & aquarum, quæ ſubtus latebant, exundantiâ, perpetratam & perfectam eſſe novimus. Licet enim *Moſes* non meminerit explicatè niſi ſulphuris & ignis cœlitus illapſorum hiſce urbibus & locis, cum ei in uſu ſit cauſas maximè mirabiles & divinas recenſere, cæteris ſilentio prætermiſſis; utitur tamen iis vocibus quæ *ſubvertere* & *ſubverſionem* ſignificant, & quæ à Septuaginta ibidem & alibi ſæpiùs reddi ſolent per καταστρέφειν. Unde Sanctus *Petrus* utriuſque ordinis cauſas conjungere videtur, 2 *Epiſt*. 2. 6. cùm dicit τεφρώσας καταστροφῇ κατέκρινεν, *in cineres redactas ſubverſione damnavit*. Ambas etiam cauſas complexus eſt *Strabo*, & uberiùs expoſuit utriuſque ſigna & reliquias, in Lacûs Aſphaltitis qui inde exortus eſt, deſcriptione; δεικνύουσι, inquit, Πέτρας τινὰς ἐπικεκαυμένας τραχείας καὶ σύριγγας πολλαχοῦ καὶ γῆν τεφρώδη. Κατοικίας δὲ ἀνατετραμμένας σποράδην· ὥστε πιστεύειν τοῖς θρυλλομένοις ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ὡς ἄρα ᾠκοῦντό ποτε τρισκαίδεκα πόλεις ἐν ταῦθα, ὧν τῆς μητροπόλεως Σοδόμων, σώζοιτο κύκλος ἑξήκοντά που σταδίων ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἀναφυσημάτων πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων ἀσφαλτωδῶν τε καὶ θειωδῶν ἡ λιμνη προπέσοι, καὶ πέτραι πυρίληπτοι γένοιντο· αἵτε πόλεις αἱ μὲν καταποθεῖεν, ἃς δ' ἐκλείποιεν οἱ δυνάμενοι φυγεῖν.

Theor. ſac. l. 1. c. 6.

הפך & הפכה

Li. 16. m. p. 764.

Oſtendunt

Ostendunt petras exustas & asperas & cavernas cæcosve meatus, & terram cinerosam, & habitationes hinc inde eversas; quæ cuncta fidem faciunt famæ apud indigenas receptæ: In hoc loco tredecim urbes olim habitatas fuisse, quarum caput Sodoma adhuc sexaginta stadiorum habeat superstitem ambitum: terræ autem tremoribus, & ignis aquarumque calidarum & bituminosarum & sulphurearum eruptione, extitisse lacum, saxa ignem concepisse, urbium alias absorptas, alias à fugientibus incolis derelictas.

Hæc satis explicita sunt, neque plures testes adducere opus est, cùm res ipsa loquatur, viditque omnis posteritas, videatque hodiè, in regione illâ Pentapoli sive Asphaltidis, triplicis exitii vestigia, per ignem, aquam, & absorptionem.

De his igitur urbibus, & agris Sodomiticis satis; Alias jam videamus, quæ ab iisdem causis, nempe Terræ-motibus diluvialibus, ut ita dicam, obrutæ perierunt. Licet enim distinguere Terræ-motus in illa duo genera, Siccos & Diluviales: Diluviales autem sunt *Chasmatiæ*, ut dicuntur. *Qui grandiori motu*, ut verbis *Am. Marcellini* utar, *patefactis subitò* L. 17. *voratrinis, terrarum partes absorbent, ut, in Atlantico mari, Europæo orbe potior insula: & in Crisæo sinu, Helice & Bura: & in Ciminiâ Italiæ parte, oppidum Succiniense: profundo hiatu absorpta, æternis tenebris occultantur.* Cúmque in profundis terræ cavitatibus semper lateant aquæ, hi motus Chasmatiæ fere semper sunt Diluviales: si enim Terra rupta propendeat & subsidat in suppositam voraginem, proruunt aquæ & impetuosè circumquaque projiciuntur, ut non tantùm præceps ruat quicquid incubuit illi terrarum tractui, sive sylvæ, sive oppida, sive animalia; sed etiam vicinæ regiones integræ licet & infractæ, ex

aquarum, quæ eructantur, impetu & diffuſione, damnum cum cæteris ſæpe participent. Rectè igitur Neptunum, & diluviorum & terræ-motuum Deum, finxerunt Antiqui, referente *Diodoro*, qui cùm irato Neptuno ſubverſionem Buræ & Helices, de quibus poſteà, attribuiſſet, rationem ſententiæ ſuæ ſubdit διὰ τὸ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν κατακλυσμῶν, τοῦτον τὸν θεὸν ἔχειν διειλῆφθαι τὴν ἐξουσίαν, *quod terræ-motus & diluvia Deus iſte in poteſtate habere credatur.* Id etiam obſervare licet, eaſdem regiones eſſe εὐσείστους καὶ εὐκαταλύστους, cùm à communi causâ ea proveniant, nempe cavernosâ terræ ſubſtructione. Unde non malè obſervatur à Strabone de Phrygiâ ipſiuſque terræ motibus frequentioribus, ἐμφαίνων ἅμα τὸ πολύτρητον τῆς χώρας καὶ τὸ εὔσειστον, addi etiam potuit καὶ τὸ εὐκατάκλυστον: illud enim quod appellat τὸ πολύτρητον *cavernoſum* vel *foraminoſum* utriuſque cauſas continet. Hanc etiam cavernoſitatem notavit in *Eubœia*, (*l.* 10. *p.* 447.) atque etiam in *Bæotiâ* (*l.* 9. *p.* 406, 407.) Eandem de *Peloponneſo* memoravit Diodorus Siculus. Unde regionem Græciæ, & contiguam ex utrâque parte, tam Aſiæ quàm Europæ, juxta litora Ægæi, & ſurſum verſus Euxinum & deorſum ſecundum oram Mediterranei, voraginosè conſtructam eſſe facilè ſuſpicarer. Atque in his terris tam diluvia quàm terræ-motus frequentiùs contigiſſe hiſtoria teſtatur.

Lib. 15.

L. 12. *p.* 378.

L. 15.

Id de Aſia minori notat Solinus, c. 43.

His ità notatis in genere circa terræ-motus, maximè diluviales, horum aliquot exempla jam recenſeamus, neque multùm refert quo ordine. Olympiade 88. contigit ille apud Locrenſes qui Civitatem Atalantem cum ſuo agro à Continente avulſit & in Inſulam convertit. Hujus Hiſtoriam præter alios memorat Diodorus Siculus, hiſce verbis, τηλικούτους

L. 12. *m. fol.* 111.

δὲ

δὲ συνέβη τοὺς σεισμοὺς γενέσθαι κατὰ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ πόλεις τινὰς ἐπιθαλαττίους ἐπικλύσασαν τὴν θάλασσαν διαφθεῖραι, καὶ κατὰ τὴν Λοκρίδα χερσονήσου καθεστώσης, ῥῆξαι μὲν τὸν ἰσθμὸν, ποιῆσαι δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ἀταλάντην. *Tam horrendæ verò tùm Terræ concussiones passim in multis Græciæ partibus acciderunt, ut superinfusa maris unda multis per litora urbibus magnam labem attulerit. Et cùm Locridis antea tractus peninsula esset, perrupto violenter Isthmo, Insulam, quæ Atalantæ nomen gerit, effecerit.* Per terræmotum itidem, in suppositam voraginem, absorpta dicitur à Strabone urbs Eubœia, quæ suæ Insulæ nomen gessit. *L. 10.*

Terræ-motus quo periit in Bithyniâ urbs *Cyzicum*, cum pulcherrimo ipsius templo, diluvialis erat; referente *Ziphilino* in vitâ Antonini Pii; cùm rem ex parte narrâsset, subdit περὶ δὲ τὴν μεσόγειον ἄνω κορυφῆς ὄρους διαστάσης θαλάσσιόν φασιν ἐκχυθῆναι κῦμα, ἐπὶ πολύ τε τῆς γῆς ἐλθεῖν ῥιπιζομένην τὴν ἄχνην ἀκεράτου καὶ διαυγοῦς θαλάσσης. *In mediterreo sive ipsâ terrâ continente, hiante montis vertice, ferunt fluctuum marinorum vim effusam esse, spumamque vel asperginem puri & limpidi maris procul inde in terram projectam fuisse.* Idem *Ziphilinus* in enarrandâ clade Antiochiæ per terræ-motum, subsidentiam montium & aquarum effusiones translationesque conjungit, Ὄρη δὲ ἄλλα ὑφίζησε, καὶ ὕδωρ πολὺ, οὐκ ὂν μὲν πρότερον, ἀνεφάνη, πολὺ δὲ καὶ ῥέον ἐξέλιπε. *Subsidere prætereà alii montes,* (nempe præter Corasium) *& aquæ ubi antea visæ fuerant nunquam, extiterunt, contra nonnullæ, ubi fluxerant antea, defecerunt.* *In vitâ Trajani, p. 251.*

Plures memorantur hujusmodi Terræ-motus diluviales apud authores antiquos, præ cæteris autem infamis est illa, quæ, circa Olympiadem centesimam,

totam ferè Achaiam concussit, & duas civitates, Buram & Helicen, abruptis, ut inquit Orosius, locorum hiatibus devoravit. Meminit hujus cladis Diodorus Siculus, *l.* 15. & pluribus explicat, quorum
m. fol. 363, 364. hìc summam excerpam; Ἐπὶ δὲ τούτων κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐγένοντο σεισμοὶ μεγάλοι καὶ κατακλυσμοὶ χώρας καὶ πόλεων ἄπιστοι, &c. ἐγένετο δὲ τοῦτο τὸ πάθος τῆς Ἀχαΐας περὶ δύο πόλεις Ἑλίκην τε καὶ Βοῦραν, ὧν τὴν Ἑλίκην τε συνέβαινε μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀχαΐαν πόλεων ἔχειν ἀξίωμα πρὸ τοῦ σεισμοῦ. *Sub his* (principibus) *tam enormes in Peloponneso terræ-motus & aquarum inundationes per regionem illam & urbes acciderunt, ut res omnem pene fidem excedat. Clades hæc duas præcipuè urbes Achaiæ Helicen & Buram corripiebat, quarum illa maximam inter Achaiæ urbes dignitatem ante terræ-motum illum obtinuerat.* Dein hujus causas explicaturus, cùm primò, Irato Neptuno hanc cladem tribuisset, rationem physicam postea
fol. 365. subnectit, πρὸς δὲ τούτοις τὴν Πελοπόννησον κατὰ βάθους ἔχειν μεγάλα κοιλώματα καὶ συστάσεις ὑδάτων ναματιαίων μεγάλας, &c. *Ad hæc sunt in Peloponneso magna in visceribus terræ cavitates, ubi vasti etiam fiunt aquarum hinc inde confluentium & scaturientium lacus aut conceptacula.* Atque hæc sunt Terræ-motuum & absorptionum & inundationum causæ. Huic exemplo
L. 7. m. p. 447. Buræ & Helices subjungit aliud Pausanias in Achaicis, de Ideâ urbe in Sipylo monte, his verbis, Τοιοῦτό γε δὴ κατέλαβεν καὶ ἑτέραν, τὴν Ἰδέαν ἐν Σιπύλῳ πόλιν ἐς χάσμα ἀφανισθῆναι· ἐξ ὅτου δὲ ἡ Ἰδέα κατεάγη, τοῦ ὄρους ὕδωρ αὐτόθεν ἐῤῥύη· καὶ λίμνη τε ὀνομαζομένη Σαλόη τὸ χάσμα ἐγένετο. *Tale quid accidit etiam alio loco, cùm Idea, in Sipylo urbs, in hiatum terræ absorpta evanuit. Ex quo autem confracta fuit urbs, statim è monte profluxerunt aquæ, & vorago illa facta est Lacus, vel stagnum,*

num, dictum Saloe. Addit dein, καὶ ἐρείπια πόλεως δῆλα ἦν ἐν τῇ λίμνῃ, πρὶν ἢ τὸ ὕδωρ ἀπέκρυψεν αὐτὰ τοῦ χειμάῤῥου. *Et in ipso lacu manifestò cernebantur urbis rudera, donec aquarum limosis torrentibus obducta fuerant.* Quod etiam de Helice dicitur. Denique, ut plura exempla non addam, notissima est historiæ demersæ Atlantidis apud Platonem, à Sacerdotibus Ægyptiacis recepta. Quæ licet fabulosa nonnulla, ut solent narrationes antiquæ, admista habeat, alicujus regionis permagnæ, per terræ-motum & aquarum eruptionem, absorptæ, non fallacem memoriam retinet. Sed de his satis.

Ab his exemplis facilè transitur ad causam nostram, & ad partes nostras: Cum enim in minoribus hisce diluviis terrarum hiatus & dissolutiones intervenisse, ab historiâ edocti noverimus: In maximo illo, de quo agitur, haud æquum est supponere leviores causas. Et quemadmodùm his terris aut urbibus absorptis & demersis, lacus subterraneos subjacuisse constat: ità si totum terrarum orbem Abysso Magnæ incubuisse, in primâ rerum constructione, supponamus: Eumque dissolutum esse, tempore Noachi: universalis Diluvii causas non minùs conspicuas, quàm in minoribus istis, ante oculos habebimus: effectisque suis atque suis cladibus utrobique pares. Denique, peracto Diluvio, hodiernæ Telluris facies, tam quoad formam, quàm situm, & cætera quæcunque Phænomena, ex his aquis, ex his ruinis, derepentè emergeret. Id quòd in Theoriæ libro primo, capite sexto & sequentibus, plenè & perspicuè declaravimus.

Superest unicum, quod prætermisimus, idque præ cæteris celebre diluvium, Deucalionis intelligo; Quod instar universalis, deleto toto genere humano,

à Græcis exhiberi solet. Est etiam antiquius Deucalioneo *Ogygium*: sed præter ipsum nomen, & tenuem rei memoriam, nihil ultra retinemus de modo aut causis istius inundationis. Quinetiam *priscus Ogyges* multis esse videtur Noachus ipse, & suum diluvium idem cum Noachico: mutatis nominibus, & mutilatâ chronologiâ & historiâ, quod in rebus pervetustis non rarò accidit. Hoc igitur misso, alterum Deucalionis paulisper expendamus, ut siqua maneant vestigia hiantis & dissolutæ terræ, quod in multis aliis reperimus, in hoc etiam observemus. Terram scissam & divulsam fuisse in diluvio Deucali-

περὶ θεῶν l. 1. onis, testatur illud *Apollodori*, τότε δὲ, de hoc diluvio loquitur, καὶ τὰ κατὰ Θεσσαλίαν ὄρη διέστη, καὶ τὰ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ καὶ Πελοποννήσου συνεχέθη πάντα. *Tunc secesserunt*, vel discessum aut hiatum fecerunt, *montes Thessalici, & quæ sunt extra Isthmum & Peloponesum, turbata & confusa sunt omnia.* Scio, Interpretem Apollodori aliter reddidisse διέστη, ac si immunes fuissent à diluvio hi montes, sed notum est διαστῆναι ea dici quæ secessum & hiatum faciunt. Atque ità occurrit supra in descriptione Terræ-motûs in Bithyniâ ex Ziphilino: κορυφῆς ὄρους διαστάσης, inquit: *dirempto vel hiante montis vertice.* Neque aliter rem intelligo de

Nat. QSS. l. 6. c. 25. montibus Thessalicis. Secundum illud *Senecæ*, *Aiunt aliquando Ossam Olympo cohæsisse, deinde terrarum motu recessisse, & scissam unius magnitudinem montis in duas partes.*

Est prætereà locus notatu non indignus apud Lucianum, de hiatu Telluris in Templo Hieropolitano: Sacrisque à Deucalione institutis circa hunc hiatum, in memoriam sui Diluvii. Cùm illius eluvionis historiam secundum Græcos, enarasset Lucianus, subdit, Τὰ μὲν Δευκαλίωνος πέρι, Ἕλληνες ἱστορέουσι.

Τὰ

Τὰ δὲ ἀπὸ τούτου, λέγεται λόγος ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ἱρῇ πόλει, μεγάλως ἄξιος θαυμάσαι, ὅτι ἐν τῇ σφετέρῃ χώρῃ χάσμα μέγα ἐγένετο, καὶ τὸ σύμπαν ὕδωρ κατεδέξατο. Δευκαλίων δὲ, ἐπεὶ τάδε ἐγένετο, βωμούς τε ἔθετο, καὶ νηὸν ἐπὶ τῷ χάσματι, Ἥρης ἅγιον ἐστήσατο.------ σῆμα δὲ τῆς ἱστορίας τάδε πρήσσουσι· δὶς ἑκάστου ἔτεος ἐκ θαλάσσης ὕδωρ ἐς τὸν νηὸν ἀπικνέεται, φέρουσι δὲ οὐκ ἱρέες μοῦνον, ἀλλὰ πᾶσα Συρίη καὶ Ἀραβίη, καὶ πέρηθεν τοῦ Εὐφράτεω, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐς θάλασσαν ἔρχονται, καὶ πάντες ὕδωρ φέρουσι· τὸ, πρῶτα μὲν ἐν τῷ νηῷ ἐκχέουσι, μετὰ δὲ ἐς τὸ χάσμα κατέρχεται· καὶ δέχεται τὸ χάσμα, μικρὸν ἐὸν, ὕδατος χρῆμα πολλόν. Τὰ δὲ ποιέοντες, Δευκαλίωνα ἐν τῷ ἱρῷ τὸν δὲ νόμον θέσθαι λέγουσι, συμφορῆς τε καὶ εὐεργασίης μνῆμα ἔμμεναι. ὁ μὲν ὦν ἀρχαῖος αὐτοῖς λόγος, ἀμφὶ τοῦ ἱροῦ, τοῖος δέ ἐστι. *Hæc ſunt, quæ de Deucalione referunt Græci. De iis verò quæ poſtea conſecuta ſunt, fertur quidam ſermo ab iis qui Hieropolim incolunt; magnâ certè admiratione dignus. Quod in ipſorum videlicet regione hiatus quidam Terræ factus fuerit, ac totam illam aquam abſorbuerit. Deucalion autem cùm hæc ità facta eſſent, Aras conſtituit, & Templum Junoni ſacrum, ſupra hiatum illum, erexit. Signum autem, quo fidem hiſtoriæ huic faciant, hoc peragunt. Bis unoquoque anno, ex mari aqua in Templum defertur; afferunt autem illam non ſacerdotes modò, ſed tota Syria, & Arabia, & qui trans Euphratem incolunt multi, eunt ad mare, atque omnes inde aquam afferunt. Ac primò quidem in Templo effundunt illam, dein in hiatum defluit, recipitque hiatus ille, quamvis exiguus, immenſam vim aquæ. Hoc cùm faciunt, ritum & legem Templi iſtam inſtituiſſe aiunt Deucalionem, ut cladis pariter, partæque ſalutis monumentum eſſet. Talis eſt vetus de Templo hoc ſermo.*

Eſt quidem hoc inſigne monumentum diſruptæ Terræ in diluvio Deucalionis: quæ diſruptio, tam cladis quàm ſalutis, author erat. Nam ex illo hiatu proruperunt aquæ, & in eodem, deferveſcente diluvio, reſederunt. Utrumque memorant Heliopolitani, & quemadmodum Noachus, finito diluvio, *Aram erexit Domino:* ita & aras & templum conſtruxiſſe dicitur Deucalion, ad celebrandam rei memoriam. Quot denique, & quanti populi confluxerunt ad hunc ritum peragendum Heliopoli? plures utiq; quàm Hieroſolymas unquam adiêre in maximè ſolenni feſto. Et ſi totius orbis incolæ eò conveniſſent, tanto cœtui non impar fuiſſet occaſio: cùm demolito, ut nos credimus, mundo antiquo, mutata fuit naturæ facies. Neque aliter de hâc clade ſenſiſſe videntur veterum illi, quorum meminit *Seneca: Nec ſine concuſſione mundi tanta mutatio eſt* (loquitur de Diluvio univerſali) *ut quidam putant, inter quos Fabianus eſt.* Dein *capite* 29. de eodem argumento hæc habet, *Quidam exiſtimant Terram quoque concuti, & divulſo ſolo, nova fluminum capita detegere, quæ amplius, ut è pleno,* vel Abyſſo & inexhauſto penu, *profundant.* Sed de hiatu & diſſolutione Terrarum in Diluviis, Hæc ſufficiant.

Gen. 8. 20.

Nat. Qu. l. 3. *c.* 27.

C A P. V.

De situ Telluris primigeniæ, ad Solem recto: & secutis inde proprietatibus; Quales sunt, Ver perpetuum, sive perenne Æquinoctium, per totum terrarum orbem: Cœlum Impluvium & sine Iride. Primorum hominum Longævitas.

DIstinximus suprà Tellurem Primigeniam ab Hodiernâ, duplici modo, *Formâ* & *Situ*. Situs autem ille diversus, itidem duplex erat, vel respectu suæ fabricæ & positionis super aquas Abyssi: vel respectu Solis & Cœli. De priori actum est: de altero, sive cœlesti, superest ut agamus. Quod, cùm in hâc quæstione primarium sit, unde aliæ profluunt differentiæ, & conditiones notabiles, eò diligentiùs quærendum est, si, præter rationes naturales, suppetant testimonia veterum, ad illum naturæ statum confirmandum.

De Aureo sæculo, atque ævo Saturni, multa tradidere veteres, à sæculis nostris & hodiernâ naturâ, planè aliena: Quæ, tam propter causarum ignorantiam, quàm intermistas plerumque fabulas, fidem rarò impetrabant. Quibus verò perspectum est, quo

fundamento nititur ille rerum ſtatus primigenius, & à quibus cauſis oritur illud diſcrimen ab hodierno, iis non difficile erit, à fabuloſis vera diſtinguere, & à ſpuriis genuina: ſepoſitiſque malis, reliqua bono animo amplecti gaudebunt, atque maximi facient, tanquam Hiſtoriæ naturalis antiquiſſimum monumentum.

Primævam Tellurem, quoad rationes Phyſicas, in ſecundo libro Theoriæ, ſatis explicuimus; Neque hìc repetenda ſunt iſtius Theoriæ principia, ſed concluſiones; illa autem de quâ agitur impræſentiarum, hæc eſt: *Situm Telluris primævæ fuiſſe rectum*, poſito, retentoque ſemper ſuo axe, in lineâ parallelâ ad axem Eclipticæ. Unde motus cœlorum eſſent omnes uniformes, curſuſque anni ſimplex & ſine temporum differentiis. Quæritur jam, ſiqua manent veſtigia, hujuſce formæ anni, hujuſce motûs cœli, & mutati deinde rerum ſtatûs in hodiernum.

Ordiamur à Platone, ſuæ gentis & ſæculi ornamento. Qui res divinas plerumque tractat, ſed traditiones nonnullas admodùm antiquas, de mundo naturali: de ipſius periodis, Cataſtrophis, & mutationibus magnis: quas, opinor, in Ægypto peregrè agens à Sacerdotibus collegerat: ſparſim proponit; præcipuè verò in tribus Dialogis, *Timæo*, *Politico*, & *Phædone*. De poſterioribus tantùm hìc agendum eſt, & primùm de *Politico* ſive de *Regno*. Ubi ſub nomine Fabulæ, de Saturni ævo vel regno, geminum Mundi ordinem, primævum ac hodiernum, & utriuſque conditiones, exhibet. Ait autem hanc narrationem ſuam traditam fuiſſe ab antiquiſſimis temporibus, & à majoribus noſtris qui proximè contingebant primam mundi revolutionem. Ἀπεμνημονεύετο
m. p. 271. δὲ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων τῶν πρώτων, οἳ τελευτώσῃ

τώσῃ μὲν τῇ προτέρᾳ περιφορᾷ. τῆς ἑξῆς χρόνοι ἐγεγονότων, &c.

In hoc ſermone, duplicem ætatem mundi, ut dictum eſt: ac duplicem naturæ & rerum humanarum ſtatum, diſtinguit: ſub Saturno primum, ſub Jove alterum. Et quod maximè ſpectat ad propoſitum noſtrum, in ævo Saturni dicit, motum cœlorum fuiſſe uniformem, idque ætatis aureæ, ac fœlicitatis, tam naturalis quàm humanæ, cauſam fuiſſe & fundamentum. Poſteà verò ingraveſcente hominum nequitiâ, declinaſſe rerum naturam, in quandam cœlorum ἀναρμοςίαν, quod, ſub Jovis regno, malorum fons & origo extitit. Τότε δὴ ὁ θεὸς μετέβαλεν αὐτὸ ἐπὶ τὸ νῦν σχῆμα. *Tunc Deus univerſum mutavit in illam quam jam habet formam.* Denique hunc duplicem cœlorum ſtatum, omnium mutationum, quæ nobis in Terris, aliterve contingunt, maximarum, cauſam eſſe ait. Quare cùm hunc duplicem ordinem explicuiſſet, ſubdit ſtatim, Λογισάμενοι δὴ ξυννοήσωμεν τὸ πάθος ἐκ τῶν νῦν λεχθέντων, ὃ πάντων ἔφαμεν εἶναι τῶν θαυμαςῶν αἴτιον, ἔςι γὰρ οὖν δὴ τοῦτ' αὐτό, τὴν τοῦ παντὸς φορὰν τοτὲ μὲν, ἐφ' ἃ νῦν κυκλεῖται, φέρεσθαι, τοτὲ δ' ἐπὶ τἀναντία. *Ex his quæ dicta ſunt, rem eam vel paſſionem, quam omnium eſſe diximus mirabilium cauſam, animadvertimus. Eſt autem hæc ipſa: univerſi motum quandoque ferri, prout nunc volvitur, quandoque contrario modo.* Dein rem ultra proſequitur his verbis: Ταύτην τὴν μεταβολὴν ἡγεῖσθαι δεῖ τῶν περὶ τὸν οὐρανὸν γιγνομένων τροπῶν πασῶν εἶναι μεγίςην καὶ τελεωτάτην τροπήν, μεγίςας τοίνυν καὶ μεταβολὰς χρὴ νομίζειν γίγνεσθαι τοτὲ τοῖς ἐντὸς ἡμῖν οἰκοῦσιν αὐτοῦ. *Mutationem hanc exiſtimare oportet omnium cæleſtium alternationum maximam & conſummatiſſimam. Quocirca æquum eſt putare, tunc maximas circa nos, qui intra ipſum cœlum habita-*

P. 269.
P. 270.

habitamus, mutationes contingere. Sequitur postea subobscura commentatio de corporum nostrorum labefactione, mutato cœli cursu: & eorundem renovatione futurâ, ubi cœlum redierit ad suum motum regularem.

Hoc primum caput atque summa rei est: à cœlorum motu, regulari & irregulari, mundi sublunaris pendere statum, fœlicem vel infœlicem. Notandum verò, id quod ille cœlo tribuit, reverà soli Telluri tribuendum esse: cujus recto vel obliquo situ, oritur in motibus cœlorum illa congruentia vel ἀναρμοςία. Prætereà cùm motus Cœli vel Telluris mutatur, non vertitur in retrogradum, prout fingere videtur: sed ex recto fit obliquus & inclinatus: unde omnia illa phænomena sequuntur, quæ retroacto cœlo attribuit. Sed pergamus ad reliqua.

Ab hoc capite primario alia profluunt, atque illud proximè, *Temporum æqualitas*, sive Annus ἀχείμαντος, absque ullâ tempestatum differentiâ. Id notavit *Plato* his verbis: γυμνοὶ δὲ καὶ ἄςρωτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. *Nudi verò, & sine stratis, sub dio plerumque habitabant: nam anni tempora ità erant temperata, ut iis nulla inde esset molestia.* Scio hæc aliter reddidisse Serranum: sed, nec vim sententiæ, nec vim verborum, conservavit. Prætereà, ex loco, in *Phædone* cognato, satis patet, mens Platonis, ubi ait, Τὰς δὲ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτην, ὥςε ἐκείνους ἀνόσους εἶναι. Pro ἄλυπον legit Proclus ἄλυτον: sed eodem sensu, in hæc verba,

Theol. Plat. l. 5. c. 7. m. p. 260. τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν κρᾶσιν ἄλυτον ἔχουσι. *Habent enim quatuor anni temporum indissolubile constansque temperamentum.* Denique eodem mihi respicere videtur

m. p. 288. Plato in *convivio*, Cùm hunc Anni, sive ὡρῶν, statum κόσμιον vel ordinatum, qui olim obtinuit, *Amori* adscribit

adſcribit temperato: hodiernum verò, ſive *ἀκοσμίαν*, ut appellat, intemperato. Sed in re clarâ non diutiùs immorandum.

Præterea, ſpontaneam Terræ fertilitatem: Ferarum manſuetudinem: & in regimine *θεοκρασίαν*, memorat. Characteres inſignes, quos ab *Iſaia* prophetâ (*cap.* 65. 17, &c.) deſumpſiſſe videretur. Theocraſiam illam ſæpius repetit, unde totum hunc ſermonem de rerum mutationibus introduxerat: de Magiſtratûs origine, variiſque ipſius generibus præcipuè diſſerturus. Ait, in primo rerum ſtatu, Deum ipſum unicè exercuiſſe imperium. Sed degenerante humano genere, & perverſo naturæ ordine, Deum receſſiſſe à mundi gubernaculo, & ſe quaſi abdicâſſe magiſtratu: Permiſsâ hominibus licentiâ mundum regendi ſuo modo. Hæc liberiùs dicta ſunt: rectè tamen, tam primi ſæculi, quàm, mundo renovato, Futuri, *Theocraſiam* indicant. Atque hodierni mundi regimen effrænatum, quaſi mali dæmonis inſtinctu natum, actumque, his tacitè reprehenditur. *P.* 271, 272.

Denique, licet in his mundi revolutionibus & cataſtrophis, nec Diluvii, nec Conflagrationis, meminerit Plato: Ingentem tamen concuſſionem Cœli & Terræ, ſub hâc rerum converſione, memorat; atque ex illa concuſſione perturbata omnia, & extincta omne genûs animalia. Quod diſſolutioni, cladique, in Diluvio factis, tam mundi animati, quàm inanimis, ſecundum ſententiam noſtram, non obſcurè reſpondet. Dein, Renovationem mundi futuram, & reſumptam Theocraſiam in illo ſæculo, hìc apertis verbis celebrat, *ὁ θεὸς πάλιν ἔφεδρος αὐτοῦ τῶν πηδαλίων γιγνόμενος, τὰ νοσήσαντα καὶ λυθέντα ἐν τῇ καθ' αὑτὸν προτέρᾳ περιόδῳ στρέψας, κοσμεῖ τε, καὶ ἐπανορθῶν, ἀθάνατον αὐτὸν καὶ ἀγήρω ἀπεργάζεται.* *Deus* *P.* 271.

rursùm

rursùm mundi gubernacula repetit, ægrotasque & dissolutas in præcedente periodo, mundi partes restituens, ornat eas atque emendat: Ipsumque proinde immortalem & senectutis expertem constituit. Hæc, Futurum Sæculum, novos cœlos atque novam Terram, auream ætatem redivivam, manifestò respiciunt; Cùm instaurabitur natura pristina & primæva: eadem Cœli facies, eædem Terræ; &, præsente Numine, res humanæ, sub divinis auspiciis & regimine, summâ pariter fœlicitate ac pulchritudine gaudebunt.

Sed de his satis. Id obiter notandum, Periodos & conversiones Mundanas innotuisse quidem Antiquis: sed de earum numero & ordine iis minus constitisse. Ex sacris literis nobis constat, Mundum jam semel periisse, idque in Diluvio: atque iterum semel periturum esse, in conflagratione: neque plures fore pereundi vices; Has autem singulas numerare & distinguere non ità promptum erat Antiquis. Denique ut verum fateamur, in omnibus gentium Archæologiis est quædam confusio & perturbatio: atque in hâc ipsâ re, de quâ nunc agitur, id optimè
P. 269. monuit in superioribus Plato: Ταῦτα τοίνυν ἐστὶ ξύμπαντα ἐκ ταὐτοῦ πάθους, καὶ πρὸς τούτοις ἕτερα μυρία, καὶ τούτων ἔτι θαυμαστότερα· Διὰ δὲ χρόνου πλῆθος, τὰ μὲν αὐτῶν ἀπέσβηκε, τὰ δὲ διεσπαρμένα εἴρηται χωρὶς ἕκαστα ἀπ' ἀλλήλων. *Cuncta hæc* (loquebatur de conversionibus Mundanis atque ævo Saturni) *ab eâdem causâ proveniunt, & alia præter hæc permulta, his longe mirabiliora: verùm longinquitate temporis, ex iis nonnullorum planè extincta est memoria, alia, dissipata & distracta, seorsim & sine nexu memorantur.* Juvabit, non tantum in hoc argumento, sed in aliis etiam rebus priscis tractandis, hoc monitum retinere fideliter, & sæpius revolvere.

Hæc

Hæc ex *Politico Platonis*, de regulari & uniformi cœlorum motu, vel Telluris ſitu, Annique æqualitate, in primis Mundi ſæculis. Sequitur in *Phædone* locus non diſſimilis, excutiendus. Notandum verò illud, tanquam Theorema primum in hâc materiâ, & dictorum à Platone, tam in *Politico*, quàm *Phædone*, fundamentum, διττὰς εἶναι διακοσμήσεις, Duas eſſe mundi conſtructiones, formâ & ſitu diverſas. Quam diverſitatem in *Politico* explicuit ratione Cœli maximè: hìc autem in *Phædone*, ratione Terræ; & ſub nomine Telluris cujuſdam puræ, & in æthere poſitæ, multas proprietates enumerat, quæ hodiernæ Telluri minimè congruunt: Noſtræ autem primigeniæ, aut novæ futuræ, quàm optimè. Illæ verò dictæ proprietates reduci poſſunt ad duo capita, Situm & Formam: &, utroque reſpectu, Telluri primigeniæ aptè accommodari poſſunt, hodiernæ repugnant.

Primò, quoad ſitum, ſupponit Plato Terram ſuam Æthereamr & Paradiſiacam hodiernâ noſtrâ, non majorem tantùm, ſed etiam multo ſublimiorem, & quaſi in æthere poſitam. Quemadmodum Patres nonnulli Chriſtiani Paradiſum hodiernâ Terrâ altiorem ſtatuerunt, & ferè ad orbem Lunarem evectum. Hoc nihil aliud mihi indicat, quàm primum orbem habitabilem, ſuper Abyſſo conſtructum, hodierno reverà fuiſſe altiorem, & in puriori cœlo, quaſi in æthere, poſitum. Hanc Terram Platonis, cùm memorat *Proclus*, ait *doctrinam illam à ſacrâ Ægyptiorum famâ traditam eſſe*, ὁ δὲ Πλάτων ἡμᾶς μὲν ἐν κοίλῳ φησιν οἰκεῖν, αὐτὴν δὲ τὴν γῆν εἶναι ἄρα ὅλην ὑψηλήν· ὃ καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων ἱερὰ φήμη παραδέδωκε. Ità etiam *Plato*, ſub perſonâ *Socratis*, initio hujus ſermonis, inquit, ὡς ἐγὼ ὑπό τινος πέπεισμαι: *Quemadmodum à quodam edoctus fui.* Sed hunc errorem erravit *Plato*, quod

P. 109.
Theor. l. 2, c. 9.
In Tim. &c. a. p. 56.

quod duas Terras succeſſivas in unam confuderit: atque cavitates illas, ubi nos ait habitare, cum illâ Terrâ æthereâ ſimul exiſtere cogitaverit; cùm reverà, ex primâ illâ æthereâ, fractâ & diſſolutâ, Terra altera, quam nos jam incolimus, orta ſit. Cujus pars maximè habitabilis ſunt campi, valles, & loca depreſſiora: quæ, reſpectu montium, aut primæ Terræ ſublimioris, ſunt quædam cavitates. In hunc ipſiſſimum errorem inciderunt etiam Patres Chriſtiani, quod ſenſerint Paradiſum Terreſtrem adhuc extare: Regionem ſublimem, lucidam, & amœniſſimam: quò delatum iri crediderunt piorum animas poſt obitum. Id quod etiam voluit hìc noſter Philoſophus. Sed in excutiendis veterum dogmatis, & antiquitate rimandâ, ſive Eccleſiaſticâ, ſive prophanâ, ſemper animo inſideat illud Apoſtoli, *Omnia explorate, quod bonum fuerit retinete.* Niſi enim ſenſum attuleris veterum ſcriptis, nihil magni inde referes: adeò ſunt exeſa, mutilata, corrupta aut interpolata omnia. Sed pergamus in inſtituto.

P. 109. Secundò Terram ſuam Æthéream *Æquilibrem* fuiſſe ait, & ſine omni declinatione; quod de *ſitu* ipſius *recto*, ſine ullâ obliquitate, intelligo. Neque tamen negandum, hoc aliter interpretatum eſſe Platonem, & ad ipſius ſitum in medio univerſi retuliſſe. Sed illud τὸ ἰσοῤῥόπον, & τὸ ἀκλινὲς, (cuius & hìc meminit, *Polit. p.* 270. & antea in ævo Saturni deſcribendo) ipſius axis ſitum reſpicit, non ſedem in medio Cœlo. Conſtat autem Platonem, quicquid ſenex ſenſerit, Hypotheſin de quiete Telluris, ſituque in centro Mundi, cùm hunc dialogum ſcripſit, ſecutum eſſe; Corrigendæ ſunt igitur, quæ ex illo errore profluxerunt interpretationes, & ad veritatis normam reducendæ. Quod nos non perperam feciſſe, ex illâ, quæ proximè ſequitur, notâ, magis eluceſcet.

Tertiò

Tertiò igitur ait, Τὰς ϑ ὥρας αὐτοῖς κρᾶσιν ἔχειν τοιαύτlω ὥστε ἐκείνους ἀνόσους εἶ), καὶ χρόνον τε ζῆν πολὺ πλείω τῶν ἐνθάδε. *Anni autem tempestates illam habere illic temperiem, ut & morbis careant illius terræ homines, & nostris sint multò longæviores.* Anni æqualitatem denotat, ut vides: & Incolarum Longævitatem, in istâc Terrâ. Quorum utrumque Orbi nostro primigenio convenit. Ac utì illa temporum anni æquabilitas provenit à situ recto Telluris, ita eandem sequitur, ut effectus suam causam, Incolarum Longævitas. Prout à nobis in ipsâ Theoriâ fusè ostensum est. *L. 2. c. 2. & 3.*

Hactenus de situ Terræ Platonicæ; Quæ ad Formam ipsius spectant, juvat etiam breviter recensere, licet non sint propriè hujusce capitis. Supponit primò, Terram illam integram & illæsam esse: Nostram verò laceram, corruptam, & exesam. Dein de Aquis Subterraneis, & ipsarum conceptaculis, commentatur varia: Sed unum præcipuè memorat Barathrum maximum, διαμπερὲς τετρημένον δι' ὅλης τῆς γῆς, *Trajectum penitus per universam Terram:* aquas omnes recipiens instar vasis pensilis. Hoc autem Barathrum, sive Tartarus, nisi purum putum figmentum esse velis, oriri videtur ex imminutâ & vitiatâ memoriâ Abyssi magnæ, sive Tehom-Rabbah; quæ primævam Terram interiùs undique circumivit: maximum, quod unquam extitit, aquarum vas & receptaculum. Cætera verò quæ sequuntur, de Fluviis inferni, Poëtarum fabulas redolent.

Sed de Formâ externâ suæ Terræ, jucundior est sermo. Ait enim superficiem illius Terræ distingui & dispertiri per varias fascias aut zonas, diversis coloribus præditas: quæ procul intuentibus aspectu sunt pulcherrimæ. Hæc regio purpurea videtur, illa au-

rea, atque tertia nive candidior: altera denique alterius coloris. Ut pictâ fasciatim veste totum corpus Terræ nitescere videatur. Dein, ubique occurrere gemmas & corpuscula lucida: quæ Sardios, Jaspides, Smaragdes imitantur, aut pulchritudine superant. Hæc, quid sibi velint, si quæras, respondeo, Tellurem primigeniam in suas zonas aut cingulos manifestò distinctam fuisse: quæ, fasciarum instar, totum corpus ambiebant. Earum autem singulæ, pro diversâ qualitate & dispositione suæ materiæ, repercussêre Solis radios, alio atque alio modo: ac proinde eminùs intuentibus, diversâ facie & coloribus unaquæque resplenderet. Hujusmodi fascias nonnullas observare licet in Planetâ Jove, (Qui mihi videtur adhuc in statu primigenio, suamque nondum subiisse dissolutionem aut Diluvium) sed propter ingens intervallum, & oculorum nostrorum debilitatem, non nisi Zonas, aqueas, nigras & macularum instar, è Terrâ discernimus. Denique, quod Gemmatam dixerit suam Terram Ætheream *Plato*; splendidisque corporibus ornatam & repletam: Id forsan nonnullis lusus ingenii videbitur. Hoc tamen sæpiùs adverti, nec sine admiratione, Prophetas & Authores Sacros, in repræsentando nobis *Paradiso*, sive etiam *novis Hierosolymis*, his semper usos esse loquendi modis, & gemmarum apparatum huic argumento intexisse, ut videre est apud *Mosem*, (*Gen*. 2.) apud *Ezekielem*, (*c*. 28. 13.) & quàm maximè apud Sanctum *Johannem*, (*Apoc*. 21.) Ac si, in illo rerum statu, novâ & eximiâ luce perfusa essent omnia, vel magnâ ex parte pellucida. Ut quemadmodùm in arenis, lapillis, aut animalculis, ope specillorum, quæ Microscopia dicuntur, omnium gemmarum luces & colores conspicimus: Ità fieri potest, ut, auctâ oculorum

Ibid.

oculorum acie, & vi Animæ eosdem conformandi in omnes specillorum figuras, nudis oculis appareant objecta, non minùs splendida, ac coloribus variegata, quam artis & vitrorum ope jam exhibentur. Sed de conjecturis nostris in Platone interpretando, hæc sufficiant.

Id restat unicè ut moneam. Platonem in *Politico* præteritam naturæ faciem, in Saturni regno, descripsisse: in *Phædone* autem, futuram potiùs, in mundo renovato. Cùm verò idem ferè sit utrobique naturæ vultus, secundum Theoriam nostram: in primigeniis cœlis & terris, & in novis cœlis & terris, futuris: ad utrumlibet accommodari possunt ea Phænomena, de quibus in hoc vel altero dialogo philosophatur *Plato*: Ea nempe, quæ ad formam vel situm Telluris spectant. Alia sunt, apud alios authores, bene multa, de hoc eodem argumento: Sed dignus est, qui Solus in scenam prodeat *Plato*, totamque sibi occupet. Cæteris igitur locum parabimus in sequenti Capite.

L. 4. c. 1.

CAP. VI.

De mutato Telluris, Cœlive, Situ: olim recto, hodiè obliquo: & ſecutis inde Phænomenis: aliorum veterum Teſtimonia.

RElìqui, qui ſequuntur deinceps, teſtes veritatis, in ſuas claſſes diſtribui poſſunt: cùm plures ſint, & diverſi ordinis. Agmen non immeritò ducunt philoſophi: qui de mutato ſitu Telluris, vel poli declinatione, nos iterum iterumque monuerunt. In hâc claſſe ſunt, *Anaxagoras*, *Empedocles*, *Diogenes*, *Leucippus*, & *Democritus*: Platone noſtro antiquiores vel coævi. Horum teſtimonia, ſatis aperta, in *ſecundo libro Theoriæ* adduximus. Quæ Lectori memori non opus eſt repetamus, immemorem verò eò remittimus. Id ſolum monendum eſt hoc loco: In citandis his teſtibus quæritur tantùm de *Facto*, non de *cauſis facti*; neque rationes mutati ſitûs Telluris ab his philoſophis petimus, quas ferè ignorabant: ſed ut ea nobis teſtata faciant quæ ab aliis doctis accepêre, literatâ quadam traditione, circa mutatum Telluris, polive, ſitum. Suas autem conjecturas, quæ cauſæ eſſe poterant tantæ mutationis, nec poſcimus, nec multùm moramur.

Cap. 10.

Neque temperare mihi poſſum quo minùs credam, antiquiſſimam famam de *Zonâ Torridâ inhabitabili*, &

& interdicto nobis commercio cum alterâ orbis parte, ab hâc origine profluxisse. Quicquid erat terrarum ultra τ̀ κεκαυμένην, alium Orbem appellabant veteres: atque Antichthonas illos alterius esse generis à nostris crediderunt. Idque propter interpositam Zonam torridam, quam non tantùm inhabitabilem duxêre, sed etiam inaccessam aut impermeabilem. De utrâque re exempla alibi ex antiquis retulimus, & utriusque causas faciles reddit Theoria nostra. Sunt enim hi errores veteris vestigia veri. Bisectus erat terrarum orbis in primo suo statu, atque Zonâ torridâ, cui semper imminebat Sol, tanquam igneo muro, in duos mundos diremptus: ubi verò Tellus suam ad Solem positionem mutâsset, illa Zona media, & pervia & habitabilis evasit. Mansit autem apud posteros plerosque, mutationis istius ignaros, eadem fama & fides de solitudine æstuq; intolerabili mediarum Terræ regionum; donec navigatione certisque experimentis deprehensum fuit, partes illas terræ multò temperatiores esse quàm communis ferebat opinio: & tam generi nostro, quàm cæteris animantibus, sedes præbere non incommodas. *Theor. l. 2. c. 6.*

Inter Astronomorum inventa, celebrantur à veteribus *Zodiaci Obliquitas, Annique tempestates.* Quæ nisi aliquo modo nova fuissent phænomena, eorum observatio nihil laudis meruisset. Utrumque adscribitur Thaleti, viro præstantissimo, Physicorum & Astronomorum Coryphæo. Τάς τε ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ φασὶν αὐτὸν εὑρεῖν: *Anni tempestates eum primum invenisse aiunt*, inquit Laertius, dein alibi inquit, πρῶτός τε καὶ τ̀ ἀπὸ τροπῆς ἐπὶ τροπὴν πάροδον εὗρε. *Accessum vel cursum Solis à Tropico ad Tropicum*, vel, à *conversione ad conversionem, primus etiam invenit.* Unde, Apuleius Thaletem ait, inter alia, invenisse *Florid. 4.*

venisse *temporum ambitus, siderum obliqua curricula, Solis annua diverticula.* Scio observatam primo Signiferi obliquitatem Anaximandro dedisse Plinium: Plutarchum Pythagoræ, invito Oenopide, (*Plac. Philos. l.* 2. *c.* 12.) Diodorus tamen hunc Oenopidem à Sacerdotibus & Astrologis Ægyptiis, signiferi obliquitatem, inter alia Astronomica didicisse ait, Τόν τε Οἰνοπίδην ὁμοίως συνδιατρίψαντα τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀστρολόγοις, μαθεῖν, ἄλλα τε, καὶ μάλιστα τὸν ἡλιακὸν κύκλον, ὡς λοξὴν μὲν ἔχει τὴν πορείαν. Quod plures ambiunt, detur, me judice, antiquiori: nempe Thaleti nostro; Quem, cùm primus Eclipses prædixerit, constat novisse & Solis & Lunæ vias, & utriusq; flexus & anfractus. Quod si easdem vias tenuissent hæc Sydera à mundo condito, haud latuissent, opinor, incognitæ, usque ad Thaletis ætatem.

L. 2. *c.* 8.

L. 1. *sub fine.*

Inventum Gnomonices & Sciatericorum celebratur etiam ab antiquis. Est enim artis & ingenii opus, rationes umbrarum in obliquo Telluris situ, ad normam revocare: in recto, levioris res negotii: ubi omnes, ut mihi videtur, essent Ascii. Dein Æquinoctia & Solstitia, alternantia: atque ortus occasusq; syderum, secundum diversa anni tempora: Hæc & hujusmodi sunt obliquatæ Telluris phænomena, quæ *non fuere sic ab initio.* Et in hisce novis phænomenis observandis, & ad calculum reducendis, sese maximè occupâsse mihi videntur prisci Astronomi: Et eorum, quæ memorantur, inventa, hæc & hujusmodi capita potissimùm respiciunt. Sed periit, magnâ ex parte, crescentis Astronomiæ historia, unde harum rerum plenior notitia haurienda esset. Periit *Eudemi* τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορία, cujus hìc meminit Laertius in Thalete: Necdum lucem vidêre Theonis Smyrnæi Astronomica: aliique in eodem argumento

gumento ſcriptores veteres latent adhuc, vel penitus exciderunt. Denique ſi ex altera parte, *Doctrinam ſphæræ antediluvianæ*, tam cœleſtis- quàm terreſtris, liquidò deductam, ante oculos haberemus, de multorum phænomenωn novitate certior eſſet judicandi ratio. Sed ex hoc diverticulo in viam redeamus.

Qui de Ætate aureà atque regno Saturni ſcripſerunt, memorant apertiſſimè Annum uniformem, verque perpetuum, iſtoc tempore obtinuiſſe. Illo autem regno & ſæculo exeuntibus, Annum pluriformem, vel quadripartitum, qualis eſt hodiernus: veluti novum regimen naturæ, introductum eſſe. *Ver erat æternum*, inquit Ovidius, cùm de aureo Saturni ſæculo verba faceret. Dein pereunte illo regno, & rerum ordine, inquit,

Jupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hyemes, æſtuſque, & inæquales Autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor Annum.

Idem Virgilius, aliique cecinerunt: ſive ex antiquorum libris, ſive ſui temporis traditione & ſermonibus, accepta.

Neque aliter in ſuis Elyſiis, poſt hanc vitam, ad exemplar Paradiſi noſtri, aut ſuæ aureæ ætatis, compoſitis, Cœli clementiam & perpetui veris delitias, conjungunt. Neque frigus illic, neque æſtum: neque temporum inconſtantiam, aut procellas qualeſcunque permittunt. Ita ſuum Elyſium deſcripſit Homerus,

Ἀλλά σ' ἐς Ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης,
Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς Ῥαδάμανθος.

Τῇ

Τῇ περ ῥηΐςη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν,
Ου νιφετὸς, ἐτ' ἄρ' χειμὼν πολὺς, ἔτε ποτ' ὄμβρος,
Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας
Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπες.

Sed te ad Elyſios campos, & extrema terrarum,
Dii dimittent. Ubi flavus Rhadamanthus:
Illic vitâ facili & beatâ fruuntur homines.
Neq; nix ibi, aut vehemens hyems, aut unquam imbres.
Sed dulciſonos perpetuò Zephyri flatus
Oceanus emittit ad recreandos incolas.

Hiſce affinis eſt ſententia Eſſenorum, neque aliunde opinor deſumpta, de *piarum Animarum Elyſiis.* *Joſ. de Bel. Jud. l. 2. c. 12.* Ἐπειδὰν ἢ ἀνεθῶσι τῶν κατὰ σαρκὰ δεσμῶν, οἷον δὴ μακρᾶς δελείας ἀπηλλαγμένας, τοτὲ χαίρειν καὶ μετεώρες φέρεσθαι· καὶ ταῖς μὲν ἀγαθαῖς, ὁμοδοξεντες παισὶν Ἑλλήνων, ἀποφαίνονται τὴν ὑπὲρ ὠκεανὸν δίαιταν ἀποκεῖσθαι, καὶ χῶρον, ἔτε ὄμβροις, ἔτε νιφετοῖς, ἔτε καύμασι βαρυνόμενον· ἀλλ' ὃν ἐξ ὠκεανε πραῢς ἀεὶ ζέφυρος ἐπιπνέων ἀναψύχει. *Cum verò fuerint à carnis vinculis exolutæ*, de animabus loquitur, *quaſi de longâ ſervitute liberatas, ità ilicò lætari eas, ſublimeſque ferri: Et quidem bonas, (concinentes in hâc re Græcorum ſententiis) pronunciant ultra Oceanum vitam agere, in regione quæ neque imbribus, neque nivibus, neque æſtibus aggravatur. Sed quam lenis Zephyrus, ab Oceano ſpirans, ſemper demulcet.*

Nec ab his longè recedit Virgilius, de Animarum Elyſiis.

Æneid. 6.

Devenêre locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.

Largior

Largior hìc campos æther, & lumine vestit
Purpureo: Solemque suum, sua sydera norunt.

Cùm de Inferis agit Virgilius, id laxè intelligendum est, ut cùm Græci verba faciunt περὶ τοῦ Ἅδου: Quod vitâ defunctorum statum potius, quàm locum, significat; ità inferi apud Poëtam. Quid enim umbris & locis subterraneis cum Sole & syderibus? cum largo æthere, & lumine purpureo? Hæc ad aprica & ætherea loca spectant. Atque hìc etiam Platonem imitari Virgilium, ut alibi non rarò: atque Terram Platonicam, Ætheream nempe, de quâ antea dictum est, hìc adumbrari, suspicor. Illa enim majori luce perfusa, & Solem & Cœlum sibi proprium, & ab hodierno diversum, habuit. Prout supra ex Platone explicuimus. Audi, in alium locum Virgilii, quid commentatus est *Servius: Elysii descriptionem Homericam Pius Commentator dicit esse sublatam, secundum Theologos, circa Lunarem circulum: ubi aër purior est; unde ait ipse Virgilius, Aëris in Campis.* Meminit hujus Commentatoris Homerici, Πίυ, Etymologicum magnum, vocibus περιῤῥηδὴς & ὠμήρησε, neque alibi mihi occurrit. Sed evectum esse ad *circulum Lunarem,* Paradisum, è patribus Christianis plures asseruerunt: modus iste loquendi utrobique obtinuit. Ita de animarum receptaculis Lucanus.

L. 5.

Vid. Theor. l. 2. c. 9.

Quáque patet, Terras inter Lunæque meatus,
Semidei manes habitant: quos ignea virtus
Innocuos, vitâ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.

Sed de Poëtis satis. Audiamus porrò Plutarchum de Fortunatis Insulis (re eâdem cum Elysiis, sed

In vit. Sertor. m. p. 571, 572.

recentiori nomine) differentem. Ὄμβροις δὲ χρώμεναι μετρίοις σπανίως, τὰ δὲ πλεῖστα πνεύμασι μαλακοῖς καὶ δροσοβόλοις, οὐ μόνον ἀροῦν καὶ φυτεύειν παρέχουσιν ἀγαθὴν καὶ πίονα χώραν, ἀλλὰ καὶ καρπὸν αὐτοφυῆ φέρουσιν, ἀποχρῶντα πλήθει καὶ γλυκύτητι βόσκειν ἄνευ πόνων καὶ πραγματείας σχολάζοντα δῆμον· ἀὴρ δὲ ἄλυπος, ὡρῶν τε κράσει καὶ μεταβολῆς μετριότητι κατέχει τὰς νήσους. *Imbres habent moderatos, idque rariùs: plerumque molles ventos & roriferos, unde regio illa pinguis & commoda non ſementi modò & plantis, ſed & ſuâ ſponte profundit fructum, qui copiâ & ſuavitate, ſine laboribus aut agricolatione, populum alere otiantem ſufficiat. Cælum autem & aër, quæ ambiunt Inſulas, adeò ſunt temperata & tantillùm mutantur, ut nullam unquam incolis afferant moleſtiam.* En præcipuas Paradiſi noſtri, aureæ ætatis veterum, & Telluris primigeniæ, aut futuræ, conditiones. Ipſiſque ferè Platonis verbis, quibus ſuam Terram Ætheream deſcripſerat, in his Elyſiis ornandis utitur Plutarchus. Dixerat Plato, τὸ γὰρ τῶν ὡρῶν αὐτοῖς ἄλυπον ἐκέκρατο. Plutarchus, ἀὴρ δὲ ἄλυπος ὡρῶν τε κράσει κατέχει τὰς νήσους. Ut minimè dubium ſit, eundem locum ſtatumve, utrumque authorem in animo habuiſſe.

Supereſt locus inſignis Diodori Siculi, quem intactum præterire nequeo: ubi ille, ſub nomine & hiſtoriâ Inſulæ Toprabanæ, Paradiſum Terreſtrem, Elyſios Campos, Terram vel primam vel noviſſimam, vividè depinxit. Εὐκρατότατον, inquit, δ' εἶναι τὸν ἀέρα παρ' αὐτοῖς, ὡς ἂν κατὰ τὸν ἰσημερινὸν οἰκοῦντας· καὶ μήθ' ὑπὸ καύματος, μήθ' ὑπὸ ψύχους ἐνοχλουμένους καὶ τὰς ὀπώρας δὲ παρ' αὐτοῖς παρ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἀκμάζειν· εἶναι δὲ διὰ παντὸς παρ' αὐτοῖς τὴν ἡμέραν ἴσην τῇ νυκτί, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας μὴ γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς σκιὰν μηδενός· διὰ τὸ κατὰ κορυφὴν εἶναι τὸν ἡλί-

ου.

ον.------Διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν τῆς νήσου, καὶ τὴν εὐκρασίαν τοῦ ἀέρος γεννᾶσθαι τροφὰς αὐτομάτους πλείους τῶν ἱκανῶν.------ πολυχρονίους δ' εἶναι τοὺς ἀνθρώπους καθ' ὑπερβολήν, ὡς ἂν ἄχρι τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν ζῶντας, καὶ γινομένους ἀνόσους κατὰ τὸ πλεῖστον. *Optima illìc (ſub æquinoctio enim habitant) temperatura cœli exiſtit. Et nec ab æſtu, nec à frigore, moleſtantur. Fructus arborei per totum illìc annum maturi habentur. Dies ibi perpetuò noctem æquat: nec in meridie ab ullâ re cadunt umbræ: quia ſuper verticem Sol eſt. Atque ea Inſulæ virtus eſt, & aëris benignitas, ut plus quàm ſatis annonæ ultrò proveniat. Longiſſimæ ſunt ætatis Incolæ, ut qui ad centum quinquaginta annos, abſque omni, ut plurimùm, morbo, vitam producant.*

Hæc nulli climati, nulli regioni hodiernæ Telluris conveniunt. Qui æquinoctio nunc fruuntur per totum annum, ſoli illi ſunt qui in mediâ Torridâ, & ſub lineâ æquinoctiali habitant. Qui quidem eſt locus habitabilis, ſed neque ſine æſtu, neque ſine imbribus: quinetiam ſævis procellis eſt obnoxius. Præterea, non vivitur diutiùs ſub Torridâ, quàm in cæteris locis: neque morborum aut egeſtatis ſunt immunes Incolæ. Hæc igitur non niſi univerſali æquinoctio, ſive Telluri in ſitu recto, conveniunt. Quæ ſuis Elyſiis primò, dein aliis regionibus, ad modum Elyſiorum adornandis, accommodârunt veteres. Neque illud officit interpretationi noſtræ, quod hujus fœlicis Inſulæ homines *Aſcios* faciat hic Author: id enim accideret omnibus in Tellure rectâ, quod umbris carerent, quoties Sol eſſet in eorum meridiano. Prout anteà notavimus.

Denique, ne te moretur illud, aut negotium faceſſat, quod ea jam ſupereſſe velint in rerum naturâ hi authores, quæ reverà abierunt, atque dudum ab-

olita ſunt. Hunc errorem errârunt tàm Patres Chriſtiani, quàm Gentium Scriptores. Nullus jam ſupereſt Paradiſus Terreſtris: nulla ultra Oceanum Elyſia: eò tamen amandant piorum Animas, tam hi quàm illi, tanquam ad ſedes beatas. Et perinde eſt, ſive de præterito, ſive de futuro Paradiſo: De primâ ætate aureâ, vel de futurâ redivivâ, hæc gentium Elyſia intelligas. Eodem res redit, eadem repetenda eſt ſcena, paucis in melius mutatis. Id ſaltem obſervare licet, Veteres ſemper, cùm Paradiſos vel Elyſia depingunt, fundamenti loco, cœli aëriſque ſtatum æqualem & temperatum conſtituiſſe.

Hæc de Gentium ſcriptoribus, Philoſophis aut Poëtis. Judæi & Chriſtiani demùm accerſendi ſunt. Illi verò non de aureâ ætate aut regno Saturni, verba faciunt, ſed de *Paradiſo* & *Horto Domini*. Diverſi ſunt tituli, ſed eadem materia: Id quod facilè comperies, ſi utriuſque phænomena tecum repetens, alia aliis conferas. Exulabant è Paradiſo omnia mala aut noxia, & ſponte naſcebantur omnia Terræ bona. Neque aliter in Regno Saturni atque aureâ ætate. Vivebant homines ſine legibus humanis, θεοκρατικῶς, in utroque ſtatu. Aperti, nudi, tam animo quam corpore. Denique, in Cœlo ſereno vitam longam pacificè ducebant. Hæc facies naturæ atque rerum humanarum in primis mundi ſæculis, quocunque nomine hunc rerum ordinem appellaveris. Sed quod ad argumentum noſtrum ſpectat maximè, ver perenne, non interruptum æquinoctium utrobique ſtatuerunt. De Saturni regno hoc antea oſtenſum eſt: atque idem de Paradiſo teſtantur, tam Judæi quàm Chriſtiani. Quoad Judæos, conſule, ſi placet, *Iſ. Abarbanelem in caput ſecundum Geneſεως: Aben Ezram* in eundem locum; & in *cap.65. Iſaiæ.*

Isaiæ. Maimonidem in *cap.* 10. *Sanhedr.* & *Manassem ben Israel de creatione, cap.* 17. His adde, si vacat, nuperi authoris, *Abrahami Ecchellensis*, testimonium, *Hist. Arab. c. 9.* de Judæis simul & Arabibus; Dicunt Arabes, inquit, *Mundum æquinoctii tempore procreatum fuisse, aut Paradisum sub æquinoctiali situm lineâ: aut utrumque concurrisse. Diem enim perpetuò duodecim horis metiuntur. Hoc idem Judæi tenent.* Cùm enim noctes diebus æquales in Paradiso posuissent Doctores Judæi, neque auctas unquam aut imminutas, idque rectè: ex iis nonnulli in mediâ regione Terræ, sub hodierno æquinoctio, hoc suum *Gan-Eden* collocârunt; quandoquidem, ob ignotam istius mundi primi dispositionem, perpetuum in Paradiso æquinoctium aliter tueri non poterant.

Dicunt quidem nonnunquam Judæi *Gan-Eden* esse in Oriente, sed orientem Æquinoctialem intelligunt, ubi Sol oritur sub initio veris. Illud discimus ex Mose Bar Cephâ, qui rem ità explicuit. *Sunt* *De Parad. c. 13.* *etiam qui hinc constare existiment Paradisum in Oriente esse, quià, qui templa aut ædes construere volunt ad Orientem spectantia, ità describunt, ut ad Solem in mense Nisan (respondet is Lunæ Aprilis nostri) orientem, obversa sit fabrica. QUIA illo MENSE Sol suprà Paradisi locum oriatur.* Vides igitur apud eos in hoc argumento Orientis nomine intelligi æquinoctium vernum, vel locum ortûs Solaris in vere.

Hæc breviter de Judæis; Neque incelebris est hæc opinio apud Christianos, de situ æquinoctiali Paradisi. Id quod verbis explicitis nonnunquam testantur, quandoque autem omnes temporum vicissitudines è Paradiso eliminant, atque eo signo, æquinoctium constituunt perpetuum, vel in illâ Terrâ, vel in illâ regione Terræ. *Tatianus* in suâ Oratione contra *m. p. 159.*

Græcos,

Græcos, cùm Paradisum ab hodiernâ Terrâ distinxisset, ab illo omnes aëris annique mutationes removet, atque instar Terræ Æthereæ Platonis suum mundum Paradisiacum depingit. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦτον, αἰῶνες οἱ κρείττονες, οὐ μεταβολὴν ὡρῶν ἔχοντες, δι' ὧν ποικίλαι νόσοι καθίσανται, πάσης δὲ εὐκρασίας μετειληφότες, ἡμέραν ἔχουσι διαμένουσαν, καὶ φέγγος τοῖς ἐντεῦθεν ἀνθρώποις ἀπρόσιτον. *Super cœlum inferius mundus est præstantior: cui nulla accidit temporum anni mutatio, ex quâ varii apud nos nascuntur morbi. Sed jucundissimâ temperie præditus, diem habet permanentem, & luce terrenis hominibus inaccessâ resplendet.* Huic respondet quod legitur apud Suidam de Paradiso, undecunq; desumptum sit. Πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος, εὐκρατὴς δὲ, ἀέρι λεπτοτάτῳ καὶ καθαρωτάτῳ περιλαμπόμενος, φυτοῖς ἀειθαλέσι κομῶν. *Omni Terrâ altior Paradisus, & præstantis temperiei, aëre subtilissimo & purissimo undique resplendens, plantisque semper virentibus ornatus.* Facile esset in hujus classis authoribus recensendis abundare, sed in re notâ præstat in unum locum plures contrahere: Id quod antea fecit *Bellarminus*, ad exterminandum Paradisum Mesopotanicum, his Verbis. *Accedit ad hæc, quod Paradisus ita describitur à Sancto Basilio, in libro de Paradiso: A Johanne Damasceno, l. 2. de fide, cap. undecimo. A Sancto Augustino, l. 14. de Civ. Dei, cap. 10. Ab Alchimo Avito, & Caud. Mario victore, & aliis supra citatis; Isidoro l. 14. Etymol. cap. tertio, & aliis communiter, ut fuerit in eo VER PERPETVVM. Nulla frigora, nulli æstus, nullæ pluviæ, nives, grandines, nullæ etiam nubes. Quod ipsum significat Scriptura, cum dicit primos homines in Paradiso fuisse nudos.--- --Quò magis Lutherum miror, qui in commen. 2. cap. Genes. scribit, in Paradiso non fuisse Hyemem, sed VER PER-*

In voc.

De Grat. pri. hom. c. 12.

PERPETUUM: & tamen contendit Paradisum fuisse Syriam, Mesopotamiam, Ægyptum & Damascum; In quibus regionibus non potest fuisse ver perpetuum, NISI ALIUS TUNC FUERIT CURSUS SOLIS QUAM NUNC EST. Rectissimè concludit, obtinere non potuisse *VER PERPETUUM*, sive in Mesopotamiâ, sive aliis quibuscunque regionibus extra æquinoctialem, nisi alius tunc fuerit cursus Solis, quàm nunc est: vel, quod eodem redit, alius Telluris situs. Nulla igitur hypothesis veterum Christianorum placitis, de sede Paradisi, respondet, nisi eam statuamus sub æquinoctiali: vel totam illam Terram, rectà ad Solem positam, fuisse æquinoctialem.

Hæc de vere & æquinoctio perpetuis, in Paradiso & prima ætate, secundum explicita antiquorum verba, maximam partem. Sed aliis prætereà indiciis, non minus certis: & quæ nobis cum Scriptoribus exteris sunt communia, æqualitas temporum in primis mundi sæculis demonstratur. Spontaneam Terræ fertilitatem fructusque perennes: ab omni Paradiso, ab omni Elysio, inseparabiles, hìc non memoro. Licet ea sit indoles rerum istarum, quæ minimè patiatur anni nostri vicissitudines, Solemque postulet æqualem & immutatum. Ita pariter spontaneum animalium ortum, ineunte mundo, attribuebant veteres τῇ εὐκρασίᾳ καὶ εὐταξίᾳ τοῦ περιέχοντος ἀέρος, τῇ ἐξ ἀρχῆς. Ut est apud Diodorum Siculum. Id voluit etiam Phurnutus, (*de nat. Deor. cap. de Prometheo*) cum, Deo providente, & conspirante naturâ, omnia eduxit è Terrâ, in mundi primordio. Κατὰ γὰρ ταύτην τὴν πρόνοιαν τά τ' ἄλλα ἐγένετο, καὶ ἐκ τῆς γῆς ἔφυσαν οἱ ἄνθρωποι, ἐπιτηδείως πρὸς τοῦτο ἐχούσης κατ' ἀρχὰς τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως. *Secundum hanc Providentiam* L. 1.

omnia

omnia facta ſunt, atque homines è Terrâ prognati: ad hanc rem aptè accommodatâ primâ mundi conſtitutione.

L. 2. c. 12. Hoc argumentum pluribus proſecutus eſt Lactantius; cúmque Philoſophis objeciſſet, homines è Terrâ naſci non potuiſſe, propter vim frigoris in hyeme, aut caloris in æſtate: reſpondet, ex mente veterum, *non erant, inquiunt, in principio mundi, hyems & æſtas; ſed perpetua temperies & ver æquabile.* Hæc erat reverà ſententia veterum: Sed rectè inſtat Lactantius, Hoc ipſum probare, hunc, inquam, ordinem, hanc proviſionem: divinam aliquam rationem rerum originibus præſediſſe. Denique, ut hæc claudam, Finxêre veteres Terram eſſe Cœli uxorem: & cum adhuc vegeti eſſent uterque, numeroſam ſobolem, tam plantarum quàm animalium, ſine ſemine ortorum, procreâſſe. Poſtmodùm verò, ubi exoleverit hæc virtus, Cœlum *caſtrari* dicebatur; quod nullas, ut pridem, fruges aut animantes ſuâ vi & ſponte proferret; ſed omnia deinceps per cultum & ſemina propagarentur.

Aliud indicium habetur temperati & æqualis cœli, priſcorum hominum longævitas, atque rerum omnium ſtabiles & diuturnæ formæ, in mundo primævo; quemadmodùm nos docent literæ, tam ſacræ, quàm prophanæ. Notavit Ariſtoteles ab inæquali motu cœli, provenire rerum generationes & corruptiones: *οὐχ ἡ πρώτη φορὰ αἰτία ἐστὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς· ἀλλ' ἡ κατὰ τὸν λοξὸν κύκλον.* Id quidem rectè quoad rerum interitus potiſſimùm: ex obliquo enim motu cœli, vel, ſi mavis, Terræ, oritur rerum omnium, maximè animatarum, vanitas, corruptio, vita caduca. Hunc locum Ariſtotelis reſpexit Author Anonymus apud Photium de *vitâ Pythagoræ*, *ὁ ζωδιακὸς λοξῶς κινεῖται, ὡς ζητήσας εὑρεῖν ἔδοξεν Ἀριστοτέλης,*

De gen. & cor. l. 2. c. 10.

Cod. 259.

λης, ἕνεκεν τῆς γενέσεως τῶν περὶ γῆν τόπων πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ παντός· εἰ γὰρ καταπαραλλήλως ἐκινεῖτο, ἀεὶ ἂν μία ὥρα ἦν τοῦ ἔτους, ἤτοι θέρους, ἢ χειμὼν, ἢ ἄλλη τις. *Zodiacus motu obliquo fertur, quod Aristoteles suâ investigatione reperisse videtur: ob generationem eorum, quæ in diversis Terræ regionibus, ad universi complementum, producuntur. Nam si recto, &, cum reliquo cælo parallelo motu, ferretur, una semper eademque anni tempestas esset: vel æstatis, vel hyemis, vel alterius cujusdam.* Ità quidem, sine obliquo Solis vel Terræ motu, eadem semper esset anni facies: quod à subitaneis aut anniversariis corruptionibus omnia conservaret. Et cùm non nisi unius corruptione, alterius generationi, locus fiat, raræ essent itidem, in illo naturæ ordine, rerum novarum generationes. Hoc crassiùs explicuit in sequentibus hic author anonymus: & cùm hoc numeret inter dogmata Pythagorica, Aristoteli inventori malè attribuit.

Veterum Astronomorum sententias, in hâc materiâ, explicuit Baptista *Mantuanus*: & ad rem nostram de longævitate priscorum hominum ante Diluvium, accommodavit. *De pati. l. 2. c. 37.* Dicit, Cœlos omnes fuisse concentricos, & motu uniformes, ante Diluvium: & Zodiacos primi mobilis, & Firmamenti sive Planetarum, in unum coiisse. Unde, istius cœli beneficio, & vitâ & virtute vegetioribus prædita erant omnia, tunc temporis, sublunaria. Hæc sunt ipsius verba. *Erant illis*, nempe ante-diluvianis, *ut Astronomiâ & experimento constat, Cæli propitiores. Volunt namque Astronomi, duos esse Zodiacos: unum in nonâ sphærâ, alterum in octavâ, quod Firmamentum vocant. Et initio rerum & temporum, sic à Deo dispositos, ut Aries Arieti, Taurus Tauro, Gemini Geminis, jungerentur: & amborum coëuntibus in unum viribus,*

fortior in terris fiebat influxus; unde & herbas tunc salubriores, & fructus terræ meliores, & longiores animantium vitas fuisse, non dubium. Postquam verò, solutâ per motum societate, ab invicem discesserunt, totus inferior mundus ægrotavit. Hæc planè consonant supra dictis à Platone, de Regno Saturni & Jovis. Ille enim cœlorum ἀναρμοστία omnes naturæ debilitates & inferioris mundi ægritudines, detulit & affixit. Et qui Cœlorum philosophiam intelligunt, facilè nôrunt, varios illos loquendi modos, de motuum cœlestium inæqualitate, incongruentiâ, obliquitate, rectè exponere; Dein, idem significare, Cœli obliquitatem, Zodiaci obliquitatem, Solis vel Solaris cursûs obliquitatem: & facto examine, in unius Telluris obliquitatem, hæc omnia recidere.

Hæc de causis longævitatis in primâ mundi ætate. De re ipsâ, ex aliorum testimoniis, jam satis constitit. Sed cum illa scriberem, exciderat animo testimonium Orphei: quod nobis conservavit Proclus, in explicando Saturni Regno: testesque ejusdem rei adhibet, Theologos, tam Græcos quàm Barbaros: in hæc verba, Τῶν δὲ θεολόγων τὸ ἀγήρων τῇ τάξει ταύτῃ προσήκειν λεγόντων, ὡς οἵ τε βάρβαροι φασὶ, καὶ ὁ τῶν Ἑλλήνων θεολόγος Ὀρφεὺς (καὶ γὰρ οὗτος ἀεὶ μελαίνας τὰς τοῦ Κρονίου προσώπου τρίχας μυστικῶς λέγει, καὶ μηδαμῶς γίγνεσθαι πολιὰς) θαυμάζω τὸ τοῦ Πλάτωνος ἔνθεον ιοῦν τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ θεοῦ τούτου τοῖς καθ' ἴχνος αὐτοῦ πορευομένοις ἐκφαίνοντα. Ἐν γὰρ τῇ Κρονίᾳ περιόδῳ τὸ γῆρας ἀφιέναι φησὶ τὰς ψυχὰς, ἐπὶ δὲ τὸ νέον ἀνακάμπτειν, καὶ τὸ πολιὸν μὲν ἀφαιρεῖν, τάς τε τρίχας μελαίνας ἴχειν----ὁ δέ γε Ὀρφεὺς τὰ τούτοις ὅμοια περὶ τοῦ θεοῦ διατάττεται.

Theor. l. 2. c. 1. & 3. sub fine.

Theol. Plat. l. 5. c. 10.

ὑπὸ Ζηνὶ Κρονίωνι

Ἀθάνατον

Ἀθάνατον αἰῶνα καμεῖν, καθαροῖο γενέυ
——————διερὰς χαίτας ἐυωδέας, ὐδὲ
——————ἠπεδανοῖο μιγήμεναι ἄνθεϊ λευκῷ
——————ἀλλ᾽ ἐριθηλέα λάχνην.

Cum autem Theologi vitam ſenii expertem, huic ordini convenire dicant, ut & ipſi Barbari dicunt, & ille Græcorum Theologus, Orpheus (Etenim ille ſemper Saturnii vultûs pilos nigros eſſe myſticè dicit, & nunquam fieri canos) miror illam Platonis mentem eadem de hoc Deo dixiſſe, quæ dixerunt illi, qui ipſius Orphei veſtigia ſequuntur accuratè. Nam in Saturniâ periodo dicit homines ſenectutem abjicere, & ad juventutem redeuntes, canitiem deponere, & nigros pilos habere. Orpheus verò his ſimilia, de iſto Deo, diſertis verbis tradit,

Sub Deo Saturnio dicunt homines
Immortale ævum tranſegiſſe: puri menti
Habentes molles pilos, ſuavem odorem ſpirantes, neq;
Infirmi canitiem mixtam: ſed valde florentem lanuginem.

Hæc autem, ut alia omnia, Proclus, pro ſuo more, in allegorias diſſolvit. Quibus tamen, apud cordatos interpretes, veritas hiſtorica non læditur.

Ut huic capiti finem imponamus, notare licet, Quibus gentibus Antiqui longævitatem inſolitam tribuerunt, iiſdem etiam dedêre, in longævitatis cauſas, & vitæ fomitem, cœlum æquale & temperatum. Ut videre eſt de *Brachmanibus*, *apud Suidam*, & *Palladium*: De *Taprobanenſibus*, apud *Diodorum Siculum*. De *Hyperboreis* apud *Plinium*, *Solinum*, *Strabonem*, alioſque plures. Et de ſuis Macrobiis, in Saturni regno, apud *Platonem*. Quo more, ſatis teſtantur veteres,

Naturam, ex eorum ſententiâ, hæc duo conjunxiſſe, atque aliud ab alio pendere ſecundum leges univerſi: ut alterutro poſito, alterum ſequi aut comitari, facilè ſcias. Neque id, prætereà, mihi vitio vertat quiſquam, quod Paradiſum noſtrum fecerim eundem cum Elyſiis gentium, vel hunc illa peperiſſe: id enim ſæpiùs repetunt & inculcant Patres Chriſtiani, atque hâc in re, ut in aliis multis, plagii cujuſdam accuſant authores exteros. Audiamus, ſi placet, pro cæteris, *Nazianzenum*: Λῆρος ὁ Μίνως. ἐκεῖνος, καὶ ὁ Ῥαδάμανθος· οὓς ἀσφοδελῶν λειμώνων καὶ ἠλυσίων πεδίων ἠξίωσαν οἱ Ἕλληνες, ἐν φαντασίᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς παραδείσου γενόμενοι, ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν, οἶμαι, βιβλίων καὶ ἡμετέρων, εἰ καὶ περὶ τὴν κλῆσιν τι διηνέχθησαν, ἐν ἄλλοις ὀνόμασι τοῦτο παραδηλώσαντες. Pluribus ſuperſedeo: Hæc rei ſumma eſt, ut antiquis fabulis aliquid veri ſubeſſe ſolet, loco fundamenti: ità multis fabuloſis narrationibus anſam præbuiſſe mihi videtur Tellus Primigenia. Res vera, cujus umbram aliquam retinebant, aut creperam lucem, priſci homines: Et ex qualicunque memoriâ rei deſideratiſſimæ, fingebant novas Terras, aut terrarum regiones, ad exemplar & imaginem hujus Terræ Primigeniæ: Idque plerumque in locis inacceſſis, extra Oceanum, in aëre, apud Inferos: ne oculatis teſtibus in errore deprehenderentur. Ita *Ogygia* Inſula, apud *Plutarchum*. Supra *Thulen* Inſula amœna, in ſublimi poſita, apud *Ant. Diogenem*. *Hyperboreorum* regio prope Lunam, ab omnibus ferè celebrata. *Sileni* Terra, ex *Theopompo*, ἔξω τούτου τοῦ κόσμου. Præter Elyſia, & penſiles *Alcinoi* hortos: unde Paradiſum noſtrum deſumptum voluit Celſus. Hujuſmodi autem Gentium Paradiſi, non tantùm clariores notas gerunt Terræ noſtræ Primigeniæ: nempe ver perpe-

In vit. Baſ. Mag.

De fac. in orb. Lun.

Phot. Bibl. Cod. 166.

Ælian. var. hiſt. l. 3. c. 18.

perpetuum, uberes ſoli proventus, & incolarum longævitatem: ſed etiam è ſecundariis & minoribus nonnullas: Quales ſunt illæ, quod penſilis fuerit ille orbis habitabilis, aliter quàm hodiernus: quod ſitu ſublimior: ſudoque ſemper cœlo, ſine nube, ſine pluviâ, gauderet. Hæc habent nobiſcum communia: adduntque alias, quiſque pro ſuo genio, delitias, ornamenta, & amœnitates. Atque his omnibus, quaſi pictis tabulis, nobis exhibent, primæ atque aureæ Telluris effigiem, ſed rudiori penecillo delineatam.

CAP. VII.

De narratione Moſaicâ circa Paradiſum, & circa Naturæ, rerumq; humanarum, ſtatum, in Mundo novo.

HActenus rerum origines, & veram Paradiſi notitiam, inter veteres quæſivimus: adhibito etiam, quà licuit, ſacrarum literarum lumine. Sed de regione aut loco Paradiſi, nihil à nobis definiendum eſt: cùm perinde ſit, quoad Theoriam Telluris, ubicunque locorum poſueris, modò non ſit in Hodiernâ Terrâ. Quod ſi apud veteres Patres ipſius locum quæſitum eas, aut nullum eſſe volunt, aut à cognitione noſtrâ remotum & abſconditum. Eorum alii

alii Intelligibilem nuncupant Paradiſum, nulli loco aſtrictum: alii ſenſibilem: Hic primùm itur in partes. Dein, qui ſenſibilem & corporeum credunt, ſtatuunt eum in hâc Terrâ, vel extra hanc Terram: nempe in aëre, vel in orbe Lunari. Qui in hâc Terrâ, aut cis æquatorem, aut ſub ipſo æquatore, aut ultra æquatorem ſive Zonam Torridam, ſedes ponunt beatas. Denique, qui nobiſcum ſentiunt, in Terrâ quidem, ſed aliâ ab hodiernâ, verum Paradiſum, qui jam tranſiit, olim floruiſſe tradunt.

Theor. l. 2. c. 6. Hæc ſententiarum diſcrimina alibi pluribus explicuimus: Eamque maximè, quæ ultra Æquatorem, Zonam Torridam, Oceanum, orbemque noſtrum Borealem, Paradiſum transfert. Non quòd hæc, præ cæteris, mihi placeat opinio, ſed quòd veterum calculis comprobetur, & apertè nos doceat, Paradiſum Meſopotamiæ affixum, figmentum eſſe Neotericorum. Intereà, quoad Telluris Theoriam, ea nihil moratur Paradiſum Topicum in quâvis terrarum parte: cùm totum orbem habitabilem, in novo mundo, inſtar Paradiſi habeat. Conſequenter verò & conſentaneè ad hypotheſin Moſaïcam, quæ genus humanum, quantum quantum, ortum docet ex unico viro & unicâ fœminâ: horum duorum natale ſolum & primam patriam, Paradiſum, ſi libet, dicito: Locum aquis & arboribus amœniſſimum; modò conceſſeris itidem cæteris ejuſdem Terræ regionibus *Ver perpetuum:* & quæ inde ſequuntur, fertilitatem ſpontaneam, & Incolarum Longævitatem. Hæc enim ubique obtinuiſſe in novo mundo, ex naturâ rei, & veterum fide, probavimus.

At, inquies, Moſes non meminit niſi unius Horti, quem *Gan-Eden* appellat, *hortum deliciarum:* cæteraſque

rasque Terræ istius regiones, communis esse sortis, & hodiernis non dissimiles, supponere videtur. Respondeo, duplex erat apud veteres, maximè Orientales, Theologiam & Philosophiam tradendi modus, δημώδης καὶ ἀπόῤῥητος, *popularis & arcanus*: atque duplici hoc stylo, in rebus naturalibus explicandis, uti mihi videtur Scriptura Sacra: quandoque sese accommodans ad populi captum, quandoque ad occultiorem veritatem. Sec cum hanc mihi legem imposuerim, ut *Nunquam* recederem à sensu literali, sine necessitate: nunquam, aio, nisi id penitus persuaserit, aut coëgerit, rei natura: dispiciendum imprimis, qualis sit, & quid ferat iste sensus literalis, in hoc argumento. Dein, ex alterâ parte, quid ferat & quid ferre recuset materia subjecta. Ut, rectè constitutâ quæstione ex utrâque parte, quæ causa sit potior, & ubi lateat veritas, certiùs dijudicemus.

Historia Paradisi, inde enim exordiemur, ita se habet secundum Mosem. Cùm Deus Mundi creationem absolverat, sex dierum spatio, septimo die requievit, & vacavit ab omni operâ. Uniuscujusque diei pensum Moses articulatim enarrat: Hominis autem, tam maris quàm fœminæ, historiam tractat seorsim. Missis igitur cæteris, si placet, impræsentiarùm, circa hæc tria capita, Adamum, Evam, & Hortum Edenis, cum iis quæ adhærent vel intertexuntur, doctrinam Mosaicam contemplemur. Quoad primum hominem, Adamum, Moses ait eum formatum esse, non ex lapidibus, aut dentibus Draconum, ut de suis hominibus fabulati sunt alii: sed ex pulvere Terræ, vel è terrâ rufâ. Et corporis statuâ formatâ, *Deus sufflavit in nares ipsius halitum vitæ, & factus est homo Anima vivens.* Alio autem modo, Gen. 2. 7.

&

Hæc & hujuſmodi ἀπιθανώτατα καὶ ἀμουσότατα appellat Celſus. Orig. l. 4. p. 186.

Gen. 2. 21.

& ex aliâ materiâ condita eſt Fœmina: nempe ex oſſe quodam, vel oſſiculo, Adami. Scilicet cum ſomno obrutus jaceret Adamus, execuit ei Deus unam è coſtis: & ex illâ coſtâ fabricavit fœminam. Sic enim ait Moſes, *Injecit Jehovah Deus ſoporem altum in Adamum, qui obdormivit; & extractâ unâ de coſtis ejus, incluſit carnem pro illâ. Extruxitque Jehovah Deus ex coſtâ illâ quam ſumpſerat de Adamo, mulierem: Eamque adduxit ad Adamum pro uxore.*

Hactenùs de formatione primi viri & primæ fœminæ, ſecundum literam. De primâ eorum ſede pluribus egit Moſes; ait nempe Deum iis parâſſe Hortum quendam celebrem in *Oriente*, vel, ut plurimi reddunt, ab *antiquo:* atque hunc iis dediſſe, tanquam hærediolum, ad habitandum & colendum. Erat autem hortus ille locus amœniſſimus, quatuor fontibus aut fluviis irriguus, arboribus conſitus omne genûs, tam frugiferis, quàm umbrâ & aſpectu gratis. Steterunt autem inter has arbores, in medio horti, duæ præ cæteris inſignes & memorabiles, quarum una dicta eſt *Arbor vitæ*, altera, *Arbor mortis*, vel *ſcientiæ boni* & *mali*. Quamobrem dicta ſit *Arbor vitæ*, non certò conſtat: forſan quòd veſcentibus immortalitatem dediſſet, ut plurimi conjiciunt. Alterius Arboris effectum funeſta nos docuit experientia: hinc *illæ lachrymæ & infandus dolor*. Quòd de fructu hujus arboris comederint primi parentes, plectuntur hodiè omnes eorum poſteri: atque pœnas luunt peccati, aliquot annorum millia antequam nati eſſent, commiſſi. Sed rem totam tibi indicabo.

Vetuit Adamum & Evam Deus, guſtare fructum hujus arboris, idque ſub pœnâ mortis. Accidit verò, Evam, ſedentem ſub hac arbore, ſeorsìm à viro, ut accederet Serpens vel coluber, qui, neſcio quâ vi aut

facultate, his vel hujuſmodi verbis, ſi rem ex eventu judicemus, blandè compellavit fœminam, *Serp.* Salve pulcherrima, Quid rerum agis ſub hâc umbrâ, ſola & ſeria? *Ev.* Ego hujus Arboris pulchritudinem contemplor. *Serp.* Jucundum quidem ſpectaculum, ſed multo jucundiores fructus: Guſtâſtin' mea Domina? *Ev.* Minimè verò: Deus nobis interdixit eſu hujus arboris. *Serp.* Quid audio! Quis iſte Deus, qui ſuis invidet innocuas naturæ delicias. Nihil ſuavius, nihil ſalubrius, hoc fructu. Quamobrem interdicere, niſi per legem ludicram? *Ev.* Quinimò ſub pœnâ mortis interdixit. *Serp.* Rem malè capis proculdubiò: Nihil habet mortiferi hæc arbor, ſed potius divini aliquid & ſupra vires communis naturæ. *Ev.* Ego non habeo,quod tibi reſpondeam, ſed adibo virum, & quod illi viſum fuerit, faciam. *Serp.* Quid virum interpellas de re tantillâ? utere ingenio tuo. *Ev.* Utarne: Quid pulchrius hoc pomo? quàm ſuave redolet? ſed forſan malè ſapit. *Serp.* Eſt eſca, crede mihi, Angelis non indigna: fac periculum, & ſi malè ſapit, rejicito: & me inſuper habeto pro mendaciſſimo. *Ev.* Experiar: Eſt quidem gratiſſimi ſaporis: non me fefelliſti. Porrige huc alterum, ut viro afferam. *Serp.* Commodùm meminiſti, en tibi alterum; Adi virum, Vale beatula.-------- Ego intereà elabar, illa curet cætera.

Dedit Adamo, nimis uxorio, hoc pomum Eva: Ille pariter comedit, eoque comeſo, ſuæ ſe, neſcio quo pacto, utroſque ſtatim pudebat nuditatis: &, conſutis foliis ficulneis, fecerunt ſibi ſubligacula, ad tegendum pudenda. His ità peractis, ſub horam veſpertinam Deus deſcendit in Hortum: Auſugêre parentes noſtri, & inter denſiſſimas arbores latibula quærebant. Sed fruſtra, Deus inclamabat, *ubi es,*

 Adame?

Adame? Comparuit timidus, dixitque Deo, Cùm te audirem in horto, malè mihi metuebam quod nudus eſſem, & me abdidi inter umbroſa nemoris. Quis tibi dixit, inquit, Deus, quod nudus eſſes? Comediſtin' ex iſtoc fructu quem tibi prohibueram? Illa, Illa, quam mihi dediſti, Fœmina, Illa mihi attulit, & comedi. Probè rem curâſtis, Tu & Tua! Heus Tu muliercula: Quid hoc rei eſt? Mihi miſeræ dedit Serpens tuus, & comedi. Magno tibi conſtabit hoc pomum: neque tibi ſolum, ſed poſteris tuis, & toti humano generi. Quinetiam Cœlum, Terram, totamque naturam, propter hoc facinus diſperdam & execrabor. Tuque imprimis, Improba Beſtia, aſtutiæ tuæ & mali doli pœnas lues. In poſterum pronus ibis in ventrem: & pulverem terræ, non poma, comedes. Tu verò, curioſa & delicatula, in dolore liberos paries: mariti jugum feres, nec diſcedes unquam ab ipſius latere, niſi impetratâ veniâ. Denique, quod ad te ſpectat, *Adame*, quoniam auſcultaviſti uxori tuæ magis quàm mihi, in ſudore vultûs ei & liberis ejus parabis victum. Non, ut antea, ſponte natos fructus, ſed cum labore & moleſtiâ proventum terræ colliges. Sterileſcat deinceps Terra, propter te maledicta: Tribulos, ſpinas, lolium, herbas noxias, proferat. Et ubi vitam exegeris incommodam & oneroſam, *Pulvis es, & in pulverem revertêris*. Intereà temporis, exulent ab horto meo hi perduelles, & in alias terras relegantor; nè ex *arbore vitæ* pariter decerpant fructus, & vivant in æternum. Deus autem, ne frigore & incommodis cœli perirent, fecit iis tunicas ex pellibus animalium: atque ità pellitos extruſit è Paradiſo. Denique, ad præcludendum reditum, appoſuit Angelos ad introitum ſui Horti; qui, vibrando flammeum gladium, & in

omnes

omnes partes verſando, viam, quæ ducebat ad arborem vitæ, cuſtodiebant.

De Paradiſo & primorum hominum ſorte, hæc eſt ſumma narrationis Moſaicæ: Quam, ſalvo ſenſu, aliis verbis explicui, quò liberiùs de re ipsâ, quaſi à novo authore conſcriptâ, judicemus. Quædam eſſe Parabolica in hâc narratione, neque penitùs ad literam exigenda, omnes ferè agnoſcunt. Nonnulli etiam totum ſermonem eſſe volunt ὑποτύπωσιν artificioſam ad explicandas res veras: nempe humani generis novitatem, & degenerationem: Dein, naturæ primæ ſtatum Paradiſiacum, & ejuſdem degenerationem. Quanquam enim, in principio ſermonis, hic ſtatus Paradiſiacus ad unicam regionem, quæ *Gan-Eden* dicitur, reſtringi videatur, poſtea tamen cùm ſterilitatis maledictio profertur, tota Terra in cenſum venit. Non ſpontaneos feret ultrà proventus Terra, non fruges ſine agricolatione & culturâ: ſed in ſudore vultûs tui, inquit Deus, tibi in poſterùm ad vitam & victum neceſſaria comparabis. Proinde ante hanc mutationem, vel maledictionem, Terra tulit ſpontaneas fruges & fructus, abſque ſatu, abſque labore: aliter nihil novi effeciſſet, nihil mutâſſet in rerum naturâ, hæc maledictio. Prætereà, patet aliunde, non regiunculam aliquam, aut aliquot terrarum jugera, quale quid eſt hortus, hâc fertilitate, cæteriſque privilegiis, tam ſoli, quàm cœli, unicè eſſe potita: ſed totum orbem habitabilem, in primo rerum ſtatu. Quid enim ſi innocuus perſtitiſſet Adamus? Quis locus fuiſſet poſteris ipſius intra unius horti ſepta? vel ſi omnes ibidem incluſeris, tanquam implumes pullos in nido, quid fieret à reliquis magnæ Terræ tractibus? ſtetiſſentne vacui, deſerti, & ſine incolis? id non patitur natura, neque

id decet ſapientiam divinam. Hiſce igitur conſequens eſt, & conſentaneum rationi, ut credamus, Moſem, partem pro toto: & exemplum unum pro cæteris, populo ante oculos poſuiſſe; quòd eorum captui & ingenio accommodatius eſſet, Hortum amœnum concipère, aut ſingularem agrum, quàm totum terrarum orbem novâ facie, & novâ indole indutum, ab hodiernâ naturâ prorſus alienis. Sed incœptam viam pergamus.

Præfata narratio quinque aut ſex partibus conſtat: Quarum prima eſt, De ortu & formatione primorum hominum. Secunda eſt deſcriptio Horti Edenis. Tertia eſt hiſtoria duarum Arborum, vitæ & mortis. Quarta tractat de ſerpente confabulante cum Evâ. Quinta eſt de irâ Dei, & maledictione, propter comeſtum pomum vetitum. Sexta denique complectitur expulſionem protoplaſtorum ex horto Dei. Et quo modo Deus iis fecerit tunicas pelliceas, poſueritque Angelos, cum flammantibus gladiis, ad introitum ſui horti: aliaque his affinia.

Magna vis eſt conſuetudinis & præconceptæ opinionis, in animos humanos. Hos breves commentarios aut hiſtoriolas de hominum rerumque primordiis, ex ore Moſis ſine examine, ſine morâ, accipimus & amplectimur. Apud alium verò ſi eandem doctrinam legiſſemus, putà apud Philoſophum Græcum, apud Doctorem Rabbinicum, aut Mahometanum, hæſiſſet animus in unaquaque periodo, dubiis & objectiunculis plenus. Hoc diſcrimen oritur non ex naturâ rei aut materiæ ſubjectæ, ſed ab opinione noſtrâ de fide & authoritate ſcriptoris, utpote divinitùs inſpirati. Hoc libenter agnoſcimus, nec dubitatur hoc loco de authoritate ſcriptoris, ſed quo animo, quo conſilio hæc ſcripſerit, quo genere ſtyli

usus fuerit, plebeio an philosophico; Plebeio inquam, non fabuloso, quanquam eo nomine uti liceret, si de authore exotico ageretur. Fabularum autem aliæ sunt figmenta, pura puta: aliæ vero nituntur fundamento, sed decorantur additamentis & ornatu ascititio. Prætereà, sunt quædam narrationes quibus veritas subest, non autem singulis apicibus, sed quoad summam rei, & propositum authoris. Ut in parabolâ Christi de Lazaro & Divite: & in multis quæ de Die Judicii narrantur, quoad corticem & formam exteriorem. Hujusmodi narrationes, non fabulas, sed quandoque parabolas, quandoque ὑποθέσεις δημώδεις, nuncupandas esse censeo: Et si in hâc classe, narrationem, quæ præ manibus versatur, collocaveris, salvo authoris nomine & honore, non indignabor. Hujus autem, si placet, aliquot articulos expendamus.

Quoad primum, Temporalem ortum humani generis pro certo & indubitato semper habui: idque quinque, & ultra, retrò millenniis, ex fide Chronologiæ Sacræ. Sed è quâ materiâ factus fuerit primus homo, mas vel fœmina, non tam facile est, nec tanti refert, cognoscere. Si Deus voluit extundere fœminam ex costà Adami, videtur quidem materia minùs idonea, sed ex quovis ligno, vel quovis lapide, vel quovis esse, Deus potest effingere fœminam. Quærunt hìc curiosi, an supervacanea fuerit Adamo hæc costa, & ultra numerum qui requiritur in justo corpore? Si non, eâ detractâ, mancus esset Adamus, & parte sui necessariâ spoliatus. *Necessariâ* inquam, supponimus enim nihil esse superflui in fabricâ humani corporis: neque os ullum abripi posse, sine labe totius, aut aliquâ suæ integritatis læsione. Quod si alterum dixeris, nempe, supervacaneam reverâ,

verà, & inutilem fuiſſe Adamo hanc coſtam: & in uno latere tredecim habuiſſe, in altero duodecim tantùm: Hoc monſtri ſimile eſſe, aiunt: ac ſi tripes, vel trimanus, factus fuiſſet primus homo: vel plures oculos, aliave membra, habuiſſet, quàm fert uſus aut integritas humani corporis. Omnia autem *numero*, *pondere*, & *menſurâ*, facta fuerunt ab initio.

Hanc ego litem non dirimo: id me magis anxium habet, Quomodo ex unicâ coſtâ extrui poterat tota moles corporis fœminei? Coſta enim non adæquat centeſimam, vel milleſimam, partem totius corporis. Et ſi reliquum materiæ aliunde deſumptum dixeris, ex illâ materiâ alienâ, qualis qualis fuerit, formatam fuiſſe Evam, quàm ex coſtâ Adami, veriùs diceretur. Scio, Doctores Rabbinicos rem totam aliter expedire. Nempe aiunt primum hominem fuiſſe bicorporem, marem & fœminam; lateribus invicem cohærentes, vel, ut alii volunt, tergoribus. Hos autem diſſecuiſſe Deum, atque Evam ità divulſam, Adamo in ſponſam dediſſe. Hujus fabulæ ſimillimam habet Plato, in *Sympoſio*: de primo homine Androgyno, & dein in marem & fœminam bipartito. Alii denique conjiciunt, quod non eſt improbabile, Moſem hoc modo originem fœminæ explicuiſſe, quo mutuum amorem, marem inter & fœminam, ingeneraret, quaſi ejuſdem Totius partes; Atque eâ ratione, inſtitutum conjugii (quo iterùm uniuntur) ſuis efficaciùs commendaret, quaſi in ipsâ naturâ radicatum. Ego verò, his relictis, ad alia propero.

Maimon. mor. Nev. pars 2. c. 30. *Gen. 1. 27.*

Articulus ſecundus agit de *Horto Dei in Edene*: quatuor fluviis irrigato, qui ab uno fonte oriuntur. Hunc Hortum Dei apud Moſem eundem eſſe volunt nonnulli ac Διὸς κῆπον, *Jovis hortum*, apud Platonem; Et eandem eſſe utrobique hiſtoriam vel allegoriam

Sympoſ.

goriam κατά τινας ἀποῤῥήτους λόγους Μωσέως, *Secundum arcanos sensus Mosis:* inquit Eusebius. Atque hunc sensum arcanum quoad Hortum Edenis, eò libentiùs amplector, quod nullus sit in orbe locus cui omnes notæ & characteres istius Horti conveniant; Nam, ut mittam cœlum jugiter serenum, & spontaneam loci fertilitatem, de solis fluviis vexatissima est Theologorum, Geographorum, veterum, recentiorum, necdum finita controversia. Fluvii isti à Mose appellantur *Pishon, Gishon, Hiddekel, Perath:* Quos antiqui authores interpretantur de *Gange, Nilo, Tigride* & *Euphrate.* Idque, opinor, rectè. Neque enim aliud sibi videtur proposuisse Moses, quàm ut deduceret ad hunc Hortum rigandum, quatuor celebratissimos & fertilissimos Terrarum fluvios.

Præp.Evan. l. 12.c. 11.

At, inquies, hæc quatuor flumina non oriuntur ex eodem loco, aut eodem capite; rectè, neque quatuor alii quicunque nominantur ab Interpretibus. Hæc igitur objectio ubique valebit, tam contra recentiores quàm Antiquos. Quin etiamsi hæc flumina ad duo restrinxeris, quod faciunt nonnulli, nempe ad Euphratem & Tigrim, neque illi duo fluvii ab eodem fonte, vel ab eâdem scaturigine proveniunt. Sed reverâ subterfugium est, non expositio, plures fluvios ad pauciores redigere, contra historiam Mosis, quo commodiùs ad eandem originem referantur. Hæc sunt verba Mosis, *Fluvius autem procedit ex Edene, ad irrigandum Hortum: & inde sese dividit, ferturque in quatuor capita. Primi nomen est Pishon, &c.* Hinc clarè patet, aut sub ingressu, aut egressu, horti, quatuor fuisse fluvios: & quatuor illos fluvios ab eodem fonte, in Edene, prorupisse. Jam verò, dic quibus in terris sit illa regio Edenica, ubi quatuor fluvii nascuntur. *Gen. 2.10.*

ſcuntur ab uno fonte. Neque dicas, quæſo, duos tantùm ortos eſſe ex illo fonte Edenico, reliquoſque duos oriri ex Tigride & Euphrate, ubi divaricant prope mare, & finduntur quaſi in bivia. Hoc neutiquam reſpondet verbis Moſis. Prætereà, Moſes memorat primo loco, Piſhon & Giſhon, dein Tigrim & Euphratem, quaſi minores fluvios. Tu è contra, ab his illos derivari velis, tanquam fluvios ſecundarios. Quæ eſt manifeſta hiſtoricæ narrationis diſtortio.

Sed ad reſcindendas has difficultates, vel controverſias, de originibus alveiſque fluviorum Paradiſi, dices forſan ultimò, Mutata eſſe per Diluvium fluviorum capita, curſuſque: Neque jam conſtare poſſe, quâ parte emerſerint olim, aut quas terras peragrârint. Eſto, Ego juxta tecum ſentio: modò fractionem & diſruptionem Terræ, quales nos ſupponimus, in Diluvio contigiſſe fatearis. Sed ex ſimplici inundatione, aut redundantiâ aquarum, hujuſmodi mutatio oriri non potuit. Prætereà, ſecundum quam Geographiam, vel Hydrographiam, deſcripſiſſe velis Moſem hæc flumina: Ante-diluvianam, vel poſt diluvianam? Si poſteriorem ſumpſeris, nulla contigit inſignis terrarum mutatio à tempore Moſis vel Diluvii. Si priorem, ſupervacaneam reddis deſcriptionem Moſaicam, & inutilem ad ſitum Paradiſi inveſtigandum. Denique, ægrè concipi poteſt, fluvios qualeſcunque, hos aut alios, extitiſſe ab ipsâ Terræ origine: ſive aquas eorum ſpectes, ſive alveos. Alvei fluviorum fieri ſolent ſenſim & diuturnâ attritione: quod ſi, Terrâ effoſsâ & aggeſtâ, facti fuiſſent, ut ſcrobes & ſulci, in utrâque ripâ fluvii, vel ſaltem alterâ, magni ubique extitiſſent aggeres & terrarum cumuli. Id verò planè fortuitum eſſe videmus;

demus; decurrunt enim ſæpe per planities, & cum campis adjacentibus æquales ſunt aut æquè altæ fluviorum ripæ. Præterea, unde eſſent aquæ his alveis in primâ Terræ fundatione? Si dixeris, cùm factus eſt alveus Oceani, tertio die, facti ſunt etiam alveoli fluviorum: & quemadmodùm maxima pars aquarum Abyſſi delapſa eſt in voraginem maris, ità reliquæ partes deſcenderunt in hos canales fluviatiles, primoſque fluvios conſtituerunt. Eſto: ſed prætérquam quod hujuſmodi aqua eſſet ſalſa, perinde ac marina: nulli eſſent fontes perennes ad alendos hos fluvios; ideoque ubi defluxerat primum flumen, vel primus amnis, cùm nullæ eſſent à tergo ſucceſſuræ aquæ, hi fluvii, vel hæc aquilegia, ſtatim aruiſſent. Dico, cùm nulli eſſent *fontes perennes*: ſive enim oriuntur fontes à pluviâ, ſive è mari, neutro modo oriri poterant tantillo tempore. Non à pluviâ, nondum enim pluerat; neque fieri potuit ut aquæ Abyſſi decurrerent à locis maximè Mediterraneis ad mare, dein redirent per terræ viſcera, novas vias tentando, & percolatæ aſcenderent ad capita fluviorum, unius dieculæ ſpatio. Sed de fluviis ſatis, pergamus ad reliqua.

Sequitur tertiò, De Serpente qui allocutus eſt Evam, & ad diffidendum Deo pellexit, mira hiſtoria. Beſtiam illam loqui poſſe, aut quâcunque voce uti, præter ſibila, nondum ſcimus. Sed quid de eâ re ſciviſſe Evam credemus? Si pro muto animali habuiſſet, ipſa loquela terruiſſet fœminam, & ab omni ſermonis commercio pepuliſſet. Quod ſi loquax fuit, & ſermocinator, ab initio ſerpens, perdiditque loquelam ob hoc facinus, quòd pietatem fidemque Evæ ſuis blanditiis corruperat, hoc genus pœnæ neutiquam tacuiſſet Moſes: neque levius damnum de

lambendo pulvere, ipſius loco ſubſtituiſſet. Præterea, vis unicum ſerpentum genus, vel omnes beſtias agri vocales fuiſſe in Paradiſo: ut olim arbores in nemore Dodonæo? Si omnes, Quid commisêre cæteræ, ut uſum linguæ perderent? Si unicum ſerpentum genus hoc gaudebat privilegio: fœdum animal & ab humanâ ſpecie alieniſſimum, quî potuit mereri, præ aliis omnibus, ſermonis gratiam & beneficium? Denique, cum omnis ſermocinatio includat rationis uſum, cuicunque animali ſermonem dederis, illud animal eo ipſo rationale conſtituis.

Sed facilè credo, hunc nodum aliter ſoluturos eſſe ſenſûs literalis vindices. Aiunt nempe, ſub hoc Serpente latuiſſe Diabolum, vel malum Dæmonem, Qui hujus animalis ore & organis uſus, affatus eſt fœminam voce quaſi humanâ. Sed quo teſte, quo authore, hoc dicitur? non id præ ſe fert litera Moſis, cujus illi ſunt adeò tenaces. Quid aliud præ ſe ferre videtur, & aſtutiæ naturali hujus animalis id dare penitus, quod Evam deceperit. Sic enim præfatur Moſes, *Erat autem Serpens callidior quâvis beſtiâ agri, quam fecerat Dominus Deus.* Dein ſubdit, *Ille dixit mulieri, etiam ne edixiſſe Deum, &c.* Præterea, Si, quâvis Cacodæmonis ope loqui audiiſſet Eva animal naturâ mutum, obſtupefacta ſtatim aufugiſſet à monſtro. Illa verò è contra, familiariter excipit: ſermones ſerunt, confabulant, argutantur: ac ſi nihil miri, nihil novi, accidiſſet. Quod ſi hoc totum ab inſcitia & imbecillitate mulieris proveniſſe dixeris, æquum utique fuiſſet, ignaræ & imbecilli fœminæ ſuccurriſſe, ex alterâ parte, bonos Angelos. Æqui ſpectatores rerum humanarum haud tuliſſent tam imparem congreſſum. Quid enim, ſi dolo mali Dæmonis, multiſcii & in rebus agundis verſatiſſimi, victa

fuerit

fuerit imbellis fœmina, quæ ſolem nondum orientem vel occidentem viderat: recens in lucem edita, & rerum omnium inexperta? Meruit certè tam charum caput, quod annexam ſibi tenuit humani generis ſalutem: meruit, inquam, cuſtodiam Angelicam.

Sed cavere ſibi debuiſſet fœmina, inquies, ne legem violaret pœnâ mortis ſancitam. *Quo die comedetis, moriemini:* Vos & veſtri: ita ſe habuit Lex. *Mori!* Quid hoc rei eſt, inquit ignara virgo, quæ nihil unquam mortuum viderat, ne florem quidem; neque mortis imaginem, Somnum, vel noctem, oculis vel animo adhuc ſenſerat. Sed quod de poſteris ipſius adjicis, eorumque pœnâ, id non exprimitur in Lege. Nullæ autem leges ſunt torquendæ, minimè pœnariæ.

De pœnâ Serpentis etiam non levis eſt quæſtio. Si Diabolus rem totam egit ſub ſpecie ſerpentis: vel ſi coëgit ſerpentem ut ea ageret vel pateretur: Quid ſerpens luit pœnas criminis à Diabolo commiſſi? Dein quoad modum & formam pœnæ in ſerpentem irrogatæ, nempe quod in poſterùm *pronus iret in ventrem*, quid hoc ſibi velit non eſt facile explicatu. Erectum fuiſſe anteà ſerpentem, aut quadrupedum more inceſſiſſe, ægrè quis dixerit; Quod ſi verò ferebatur pronus in ventrem ab initio, ut hodierni angues, ineptum videri poſſit, id pro ſupplicio, & in pœnam ſingularis facti, huic animali imponi aut attribui, quod ſemper & à naturâ habuit. Sed de Muliere & Serpente ſatis, tranſeamus ad Arbores.

Arbores hìc duas intelligo, in medio Horti, *Arborem vitæ*, atque *Arborem ſcientiæ boni & mali*. Arbor *vitæ* dicta eſt, ut aiunt, quod longiſſimam hominibus vitam datura eſſet. At, ſine hujus arboris

ope, longiſſimam vitam duxerunt omnes ante-diluviani: ut ex ſequentibus in eâdem hiſtoriâ patet. Præterea, ſi ex unâ arbore, vel ipſius fructu, pependiſſet longævitas vel immortalitas hominum, Quid ſi non peccâſſet Adamus? Quî potuiſſent ipſius poſteri, per totum terrarum orbem diffuſi, fructus repetere ex hoc horto, vel ab hâc arbore? aut quî potuiſſet ſufficere toti humano generi unius arboris proventus? Quoad alteram arborem, *ſcientiæ boni & mali*, ad quid valuerit, aut unde nomen illud adepta ſit, non ità clarè conſtat. Videtur ingenerâſſe, neſcio quo ſucco, vel quâ aliâ virtute, novos ſenſus pudoris & modeſtiæ, vel *nuditatis*, ut dicitur; quaſi nullum pudorem habuiſſent in rebus venereis ante lapſum; hodiè tamen, in rebus iſtiuſmodi, innocuos maximè comitatur pudor. Neſcio quid ſibi vult Sanctus Auguſtinus, cum ait, in primo hominum ſtatu & innocentiâ concepturas & parituras fuiſſe fœminas ſine violatione clauſtri Virginalis: immiſſo ſemine, & exeunte fœtu, per poros, ut exeunt virginum profluvia: totumque opus veneris peractum iri ſine ardore ullo, aut ſtimulis, ut manus manum fricat. Hæc ſi exigantur ad naturæ & philoſophiæ leges, ægrè poterunt expediri. Sed vim aliam hujus arboris innuit Deus, cum ait, *Ecce Adam quaſi unus è nobis factus eſt, ſciens bonum & malum*: nempe vi & virtute fructûs iſtius quem comederat. Quicunque autem impetus aut affectus oritur ex vitio, aut inordinato motu, non Dei ſimiles nos reddit, at diſſimillimos. Sed de Arboribus hæc pauca ſufficiant, ad reliqua progrediamur.

Civ. Dei l. 14. c. 26.

Gen. 3. 22.

Poſt eſum hujus pomi, aut ficûs, aut alîus qualiſcunque fructûs, Parentes noſtri fecerunt ſibi ſubligacula: Ita ait Textus, *Conſuerunt folia ficulnea, &*

fece-

fecerunt sibi subligacula. En primordia artis sutoriæ. Sed unde illis acus: unde filum, in primo die suæ creationis? Linificio, vel Arte Ferrariâ nondum inventis. Hæc forsan liberiùs quæsita videantur, sed res ipsa postulat ut liberè agamus, cùm nudam veritatem quærimus. Quum verò ipsi sibi fecerant subligacula, Deus iis dedit insuper Tunicas: factas nempe ex pellibus animalium. Sed hìc iterùm incurrimus in difficultates: Ad rem molliendam, loco Dei substituamus Angelum, Angelus igitur necuit & excoriavit animalia, vel innocuis & vivis pelles detraxit. Sed hoc Lanii aut Carnificis est, non Angeli. Præthereà, ex hâc lanienâ periissent integra genera Animalium: neque enim plura duobus in unoquoque genere, ab initio producta, creditur: atque alterum sine altero, sive conjuge, nullam habuisset progeniem.

His utcunque peractis, Quid sequitur? Parentes nostros, ità pellitos, Deus exegit è Paradiso; posuitque, ad introitum Horti, Cherubinos, cum versatili & flammanti romphæâ, ne beatas sedes vi & armis, vel etiam ex improviso repeterent. Ecquis est interpretum qui hæc ad literam astringet? Angelosque, instar satellitum, strictis gladiis, ante fores horti, per nescio quot sæcula, stetisse asseret? ut Dracones dicuntur à Poëtis Hesperidum Mala custodiisse. Quousque autem durârunt hæ excubiæ Angelicæ? Ad Diluvium, opinor, si non ultra. Ita occupatos esse censes Angelos, per sesquimillennium & ultra, in custodiendo viridario nocte dieque. *Sic vacat exiguis rebus adesse Deos?* Quàm facilè fuisset, in loco riguo, qualis erat Paradisus, rivo vel fluvio circumduxisse hortum: quod Adamo & Evæ, qui cymbarum aut navigiorum usum & fabricam adhuc igno-

ignorabant, ſatis ſuperque fuiſſet obſtaculi. Sed hæc & hujuſmodi, ne invidioſa videantur, mallem aliis meditanda relinquere.

Ita paucis percurrimus hiſtoriæ Paradiſiacæ ſumma capita. Reſtat unicum expendendum, *Quantillo* tempore hæc omnia peracta narrantur: unius diei ſpatio, vel forſan dimidio. Supponunt Theologi Adamum conſummaſſe ſuum cum Evâ matrimonium, primâ nocte: Dein aiunt, ſi Eva, adhuc innocua, primogenitum ſuum concepiſſet, eum pariter peperiſſet innocuum, & ab omni labe peccati primi immunem. Unde ſuam etiam progeniem, Patrem quod ſpectat, ab eodem malo intactam conſervâſſet. Sed nulla eſt iſtiuſmodi progenies, immaculata, aut ſemipura: omnes eâdem labe inficimur, eodem morbo laboramus. Quapropter ſtatuamus oportet hæc omnia perpetrata fuiſſe ſexto die creationis, ante cubitum aut genialis lecti amplexus. Quot autem, & quanta, congerenda ſunt in hunc unum diem! Hæc breviter, ſi placet, repetamus. Iſtoc die Deus creavit omnia pecora, omnes feras & omnia reptilia: Denique creavit Adamum. Et cùm hæc omnia creâſſet, adduxit unumquodque genus animalium coram Adamo, ut, pro cujuſque ingenio, nomina iis imponeret. Quam linguam calluit Adamus, primâ ſuæ nativitatis horâ, vel die, mihi prorſus ignotum: ſed utcunque, cùm tot ſint claſſes & familiæ animalium, cujuſque indolem æſtimare, aptamque inde nomenclaturam ſingulis imponere, non exiguum tempus poſtulare videtur. Finitâ quomodocunque hâc operâ, Deus immiſit ſoporem Adamo, & obdormivit, altùm verò dormienti eripuit ei coſtam, & ex eâ fabrefecit fœminam: Eodem die conjugium ineunt, mas & fœmina recens nati: ſine

ſponſaliis,

ſponſaliis, aut frigidis procorum ambagibus. Eodem die nova nupta, neſcio quo propoſito, vagata inter arbores nemoris, incidit in Serpentem: Ille Serpens colloquium inſtituit cum fœminâ: argumenta jactant, hâc, illâc, de quâdam arbore, aut quodam fructu, edendo vel non edendo. Illa tandem rationibus aut lenociniis victa, fructum comedit; Neque id tantum, ſed eundem defert marito, qui pariter comedit. Magna inde mutatio, alter in alterius nuditatem conjiciunt oculos, erubeſcunt ambo, & conſutis foliis ficulneis conficiunt ſibi ſubligacula; quod aliquot ſaltem horarum opus eſſet. Rebus ſic ſtantibus, ſub veſpere Deus deſcendit in hortum: aufugiunt ſontes, & ſeſe abſcondunt inter arbores & frondoſam opacitatem. Sed fruſtrà, Deus citat reos, comparent, factoque examine totius cauſæ, in Virum, in Fœminam, in Serpentem, debitas pœnas diſcernit. Denique, ad explendas omnes pœnæ partes, ejiciuntur ex Paradiſo parentes noſtri, in exilium aguntur: & præpoſitis Angelis ad omnes aditus horti, vagantur ſoli per ſylvas, & pernoctant inter feras.

Intra unius diei ſpatiolum hæc omnia confecta legimus: magna & multifaria negotia. Sed ardeo dolore, cum tantillo tempore, omnia inverſa & perturbata video: totamque rerum naturam, vix dum compoſitam & adornatam, ante primi Solis occaſum ad interitum ruere & deformari. Mane diei Deus dixit, *Omnia eſſe bona:* ſub veſpere omnia ſunt execrabilia. Quàm fluxa eſt rerum creatarum gloria! Opus elaboratum per ſex dies, idque omnipotenti manu, infamis Beſtia totidem horis perdidit.

Hæc eſt rerum & temporum ratio, in hiſtoriâ primi hominis & Paradiſi. Quæ cûm ſingula mecum revolvo, æquo animo, & in omnem partem flexili,

quà

quà ducit ratio & veritatis amor: ſuccenſere non poſſum, ex Patribus & authoribus antiquis, illis, qui in ſymbola, aut parabolas aut ſermones populares, hæc convertere ſtuduerunt. Succenſeo autem Celſo, qui anilem fabulam, *μῦθον τινα ὡς γραυσὶ διηγούμενον*, hanc narrationem appellat. Ubi rectè monet, per modum reſponſi, *Origenes*, *ὅτι μετὰ τερατολογίας ταῦτα εἴρηται.* Quin ipſe Celſus teſtatur in ſequentibus, æquioris judicii Interpretes, tam Judæos, quàm Chriſtianos, pudere ſenſûs literalis, & ad allegorias hæc accommodare, *οἱ ἐπιεικέστεροι Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν ἐπὶ τούτοις αἰσχυνόμενοι, πειρῶνταί πως ἀλληγορεῖν αὐτά.* Hinc vides in primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſæculis, quibus vixit Celſus: Et apud Judæos etiam ante Chriſtum natum, æquiores interpretes à literâ narrationis Moſaicæ receſſiſſe.

Orig. contra Celſ. l. 4. p. 186, 187. & p. 191. *ἀτεχνῶς παισὶ νηπίοις ἐμυθολόγησε.* *Ibid.*

Id utique videtur graviſſimum & aſperrimum in hâc narratione, quod Gentem humanam plexiſſe, imò perdidiſſe, dicatur Deus, ob rem exiguam, & fœminilis ingenii levitate perpetratam. Quapropter ſentiunt nonnulli, quibus non refragor, ideò in leviuſculum, ut videtur, peccatum, tantam pœnam conjeciſſe Moſem, quò Legibus ſuis, quæ de rebus ſæpè minutis, neque ſua naturâ, aut bonis, aut malis, graviter decernunt: vim & authoritatem conciliaret. Quis enim non vereretur, minimam violare præceptiunculam, quæ Dei venit nomine, ſi unius pomi vetiti eſus perniciem attulit humano generi. Sed de his, cæteriſque Moſaicæ narrationis articulis, quiſque ſuo fruatur ſenſu, modò fundamentum non ſubruat. Fundamentum autem hìc appello, Doctrinam de ortu temporali humani generis, & hujuſce Telluris: & de utriuſque degeneratione: Homineſque redemptum iri ſemine mulieris. In errorem

ſumus

ſumus omnes proclives in hoc cæco mortalitatis ſtatu, & inter charitatis officia non minimum eſt, alios aliis labentibus indulgere aut ſuccurrere. Ego intereà, Deum teſtor, qui corda & cogitationes ſcrutatur, nihil mihi aliud propoſitum eſſe, in hoc vel in alio quocunque ſcripto, quàm ut pietatem promoverem, in veritate fundatam. Neque in hâc diſſertatione circa primos homines & Paradiſum, quicquam affirmatè & aſſeveranter dico, ſed modeſtè & ſubmiſsè, ut cordatiorum judicia experiar. Qui ſi mecum perpendere velint, primorum ſæculorum uſum & genium, præcipuè Gentium Orientalium: quibus moris erat, per ſymbola, ſimilitudines, & parabolas, ſua placita & doctrinas tradere, res antiquiſſimas eo modo explicanti, ſi non conſentient, ſaltem non iraſcentur. Atque hæc hactenùs.

CAP. VIII.

De rerum originibus in primo capite Geneſεωs expoſitis: & de modo interpretandi Hexaëmeron Moſaicum.

EA quæ præcedenti Capite diſſeruimus, de rerum originibus, reſpiciunt maximè humanum genus, eorumque cauſas & primævum ſtatum. Sed non minùs adverſari videtur Telluris Theoriæ rerum

inanimatarum & Univerſi origo, quemadmodum deſcribitur à Moſe in primo capite Geneſeωs. Hanc igitur Coſmogoniam Moſaicam, cæteris omnibus, quarum antea meminimus, antiquiorem habitam, expendere debemus diligentiùs, atque has lites ita componere aut diluere per amicam interpretationem, ut veritas interim, quod utriuſque æquè intereſt, ſarta tecta conſervetur.

Conveniunt quidem Hexaëmeron & Theoria in primis rerum ſtaminibus, ut ita dicam: quòd utrumque ſupponat Chaos pro ſubſtratâ mundi materiâ. Conveniunt etiam in ordine generali, quod mundum inanimem primò, dein animatum conſtituant. In cæteris autem, ut in formâ & limitibus mundi producti, in modo, tempore, aliiſque, non parùm diſcrepant. Quæ jam pluribus ſunt examinanda.

Obſervandum igitur primò, Quam mundi formam, Quos limites, propoſuerit ſibi Hexaëmeron. Notum eſt, jactari inter eruditos & plebeios duplex mundi ſyſtema: quorum unum, Solem habet pro centro: alterum, Terram. Quæritur idcirco, utro nitatur ſyſtemate, hoc an illò, Hexaëmeron Moſaicum. Conſtat quidem Moſem opus ſuum inchoâſſe à Terrâ, tanquam totius machinæ baſi aut fundamento: Solemque non produxiſſe niſi quarto, ut ait, die: Terrâ, marique, jam conſtructis & abſolutis. Non erat itaque centrum totius operis, Sol, cùm, non niſi poſt opus ſemiperfectum, extiterit. Præterea, tam Sol, quàm ſydera reliqua, à Moſe exhibentur in uſum Telluris condita, tanquam corpora ſerva, ut dies, & annos, & reliqua tempora, nobis metiantur. Ex altera autem hypotheſi, Sol & Fixæ non tantùm ſunt corpora maxima, ſed etiam nobiliſſima: totius univerſi partes primariæ, & magnæ molis fundamenta.

Liquet

Liquet igitur, utrâque ratione, Mosem secutum esse plebeium systema: Quod populo placet, quod adblanditur sensibus, quod creditur, & capitur, aut capi videtur, à pluribus. Qua in re rectè consuluit saluti publicæ, & neglectâ philosophiâ, gravioribus consiliis, & majoris momenti rationibus, adhæsit.

Secundò, Quùm pateat Terram fuisse centrum hujusce Chaûs Mosaici, quærendum proximè, Quousque se protenderit sursum hæc massa cæca & confusa. Videtur quidem supponere Hexaëmeron, hoc Chaos implêsse & occupâsse totum Universum, quantum quantum: Cœlos omnes & regiones æthereas quaquaversùm diffusas. Quinetiam lucidissimas stellas ex hâc materiâ Chaoticâ compositas esse, neque extitisse ullas ante ortum & natales Telluris nostræ. Hæc præ se ferre videtur litera Hexaëmeri: Sed reluctante rerum naturâ, & rationibus philosophicis.

Constat Fixas esse corpora ignea: neque omnes in eâdem hærere superficie: sed alias aliis esse remotiores à Terrâ, & profundiùs in cœlum immersas; ac propterea nullum communem esse omnium umbilicum. Saltem, Terram nostram, particulam universi cæcam & sordidam: singulis Fixis, tam mole, quàm dignitate, minorem: Hanc, inquam, immensi corporis esse cor, partem maximè nobilem, maximè vitalem: à naturâ rerum & ab omni ratione alienum est. Dico iterum indignanter, Hanc Terram, fæcem & recrementum naturæ, caput esse rerum & quasi primigenitum omnis creaturæ, sine opprobrio aut contumeliâ, tam in opus, quàm opificem, dici aut cogitari vix potest. Prætereà, Si Chaos illud terrestre protensum fuisset per immensam rerum universitatem, Tellusque esset unicum centrum, quò omnes partes crassiores confluebant: Illa Tellus,

ſive illud corpus medium, commune receptaculum omnium partium craſſarum, evaſiſſet in molem infinities majorem hâc noſtrâ Terrellâ. Sufficit enim Chaos ſublunare, ſive ad Lunam protenſum, ad conſtituendam hanc Terram; Et ſi inſuper adjicias totum cœlum aſpectabile: &, quæ ſenſus noſtros fugiunt, omnemque imaginationem, ſpatia ſupercœleſtia: neque Sol, neque ullum Corpus viſibile, tantæ eſt magnitudinis, quantæ foret illud corpus in medio Chao compoſitum.

Prætereà, Mundum, tam incorporeum, quàm corporeum, antiquiorem eſſe hâc Terrâ habitabili, probari poteſt aliquo modo, ex authoribus Eccleſiaſticis, ſi penitiùs rem excutiamus. Plures è Patribus Chriſtianis Angelos extitiſſe ante Terram, vel ante Mundum Moſaicum, per ignota nobis ſæcula, ſtatuerunt; Aliqui etiam cœlos ſupremos, vel cœlum Empyreum. Sed de Angelis conſtantior eſt, & à pluribus celebrata, ſententia. Ut mittam Origenem, hoc Sanctus *Baſilius* in Hexaëmero: *Chryſoſtomus*, πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας, *c.* 7. πολλῷ ταύτης τῆς κτίσεως πρεσβύτεροι, *&c. Gregorius Nazianzenus Orat.* 38. & alibi. *Johannes Damaſcenus*, *l.* 2. *Orth. fid. c.* 3. *Joh. Philoponus*, de Creatione Mun. *l.* 1. *c.* 10. *ult.* *Olympiodorus* in *Job* 38. aliique è Græcis, docuere. E Latinis etiam non pauci eidem ſententiæ adhæſerunt. *Hilarius*, l. 12. de Trin. *Hieronymus*, *Ambroſius*, (in Hexam. l. 1. c. 5.) *Iſidorus Hiſpalenſis*, *Beda*, aliique. Hieronymi verba libet apponere, *Sex mille necdum noſtri orbis implentur anni, & quantas priùs æternitates, quanta tempora; quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt, in quibus Angeli, Throni, Dominationes, cæteraque virtutes ſervierint Deo.* In Libro *de Trinitate*, ſive Novatiani, ſive Tertulliani ſit,

Hom. 1.

In Tit. 1. 2.

ſit, tam mundus Angelicus, quàm ſuper-firmamentarius, conditus dicitur ante mundum Moſaicum; his verbis, *Quanquam etiam ſuperioribus, id eſt, ſuper ipſum quoque ſolidamentum, partibus, Angelos prius inſtituerit, ſpiritales virtutes digeſſerit, Thronos, Poteſtateſque præfecerit, & alia multa cœlorum immenſa ſpatia condiderit*, &c. *Ut hìc mundus noviſſimum magis Dei opus eſſe appareat, quàm ſolum aut unicum.* Ad quem locum ita Pamelius; *Fuit non modò Novatiani hæc ſententia, ſed etiam Beati Hieronymi, tum Græcorum omnium, Quod Angeli priùs,* (id eſt, ante *omnem creaturam mundi noſtri*) *inſtituti fuerint.* Denique, Catholicorum hanc communem fuiſſe ſententiam, notat *Caſſianus* ſuo tempore, nempe ſæculo quinto ineunte. *De quâ*, inquit, *nemo fidelium dubitat.* Et cùm hoc dogma pleniùs expoſuiſſet, ſubdit, *Ante illud Geneſeως temporale principium, omnes illas poteſtates cœleſtes Deum creaſſe, non dubium eſt.* L. 8. Collat. c. 7.

Et quo minùs dubitent de hâc præexiſtentia Angelorum, faciunt verba Domini ad Jobum, *c.* 38. 4, &c. *Ubi eras quando ponebam fundamenta Terræ: cùm me laudarent ſtellæ matutinæ & jubilarent omnes Filii Dei?* Ubi ſubdit *Olympiodorus*, ἀπὸ τούτου δῆλον, ὅτι πρῶτοι οἱ Ἄγγελοι τοῦ κόσμου γεγέννηνται. *Angelos in creatione mundi primò conditos fuiſſe, ex hoc loco manifeſtum eſt.* Conſtat ſcilicet ex his verbis, ante jacta Terræ fundamenta, extitiſſe Angelos, & laudes Deo ceciniſſe in primâ orbis noſtri molitione. Dein, ſi Stellas matutinas ad literam accipias, conſtat hinc Sydera & cœlos Telluris noſtræ fundationem anteceſſiſſe. Præterea, rerum intellectualium exiſtentiam antemundanam eruit Hieronymus ex iis ſacrarum literarum locis, ubi aliquid agi dicitur πρὸ χρόνων αἰωνίων, ut *Tit.* 1. 2. 2 *Tim.* 1. 9. vel πρὸ τῶν αἰώνων, 1 *Cor.* 2. 7.

2. 7. ante ſæcula hujus mundi. Neque minus includitur in illâ locutione, πρὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου, 1 *Pet.* 1. 20. *Epheſ.* 1. 4. *Joh.* 17. 5. & 24. *ante jacta mundi fundamenta.* Quod non denotat nudam æternitatem, ſed hujuſce mundi periodos & fundationem. Quorum utrique præ-extitit Anima Meſſiæ, & œconomiæ Chriſtianæ myſterium. Sed ad Angelos redeamus.

Denique, ut oraculis ſacris, & authoritate Patrum, ita ratione & argumentis, idem licet evincere. Lapſi ſunt Angeli ante mundum noſtrum conditum, ergo prius creati, idque per aliquot ſæcula. Neque enim veriſimile eſt, eâ imbecillitate factas eſſe præſtantiſſimas creaturas, ut in malum & miſeriam prolaberentur ſtatim ab ortu & natalibus; Neque id convenit Deo optimo, maximo, rerum omnium intelligentium Patri benigno, ut ſui operis partem nobiliſſimam loco adeò lubrico collocaret, ut ſtatim, amotâ Conditoris manu, præceps rueret in perniciem: in extremas pœnas, & triſtiſſima Tartara, æternùm damnanda.

Quæ cùm ita ſint, ab Angelis ad mundum corporeum tranſeamus. Ubi illud primò notandum, ſi nulli prorſus materiæ uniti fuiſſent Angeli, nullam inde voluptatem, aut perceptionem qualemcunque habuiſſent, vix fieri potuit, ut à ſuis ſedibus & primævo ſtatu, detorquerentur. Ubinam locorum habitârunt Angeli ante-mundani? In cœlo & luce habitâſſe, ait *Baſilius.* Ex antiquis multi, ut notum eſt, σώματα λεπτὰ, atque ſui generis: non craſſa & terreſtria, inſtar noſtrûm, Angelis attribuunt: Et Concilium *Nicænum* ſecundum, hanc doctrinam, ex libro Johannis, Epiſcopi Theſſalonicenſis propoſitam, ratam eſſe voluit. Ità ſe habent verba, *De Angelis,*

Hom. 2.

Act. 5. *edit.* 1644. *Pariſ.*

&

& Archangelis, & eorum potestatibus; quibus & nostras Animas adjungo: Ipsa Catholica Ecclesia sic sentit. Esse quidem intelligibiles, sed non omninò corporis expertes, & invisibiles: ut vos Gentiles dicitis; verùm tenui corpore præditos, & aërio, sive igneo: ut scriptum est, Qui facit Angelos ipsius, spiritus: & ministros ejus, ignem urentem. *Sic autem multos Sanctorum Patrum sensisse cognovimus: quorum est Basilius, cognomento Magnus: & B. Athanasius, & Methodius, & qui stant ab illis* *. Non id volunt, Angelos esse corpora, sed habere corpora, ut habent Animæ humanæ. Non tamen ejusdem luti cum nostris hodiernis, sed tenuia instar aëris aut ignis: & eorum similia quæ habituri sumus, cùm erimus ἰσάγγελοι. Denique, qui locum illum, *Gen.* 6. 2, *&c.* de congressu Angelorum cum filiabus hominum, interpretantur: id quod faciunt è Patribus, aliisque, non pauci [a]: necesse est asserant Angelos habere corpora, suæ naturæ propria & cognata. Ex quibus omnibus colligitur, unà cum Angelis materiam aliquam cœlestem Telluri præextitisse.

* *S. August. multis in locis, quos vid. apud Sin. Sen. l. 5. Annot. 8. Vid. Cæsarium Dial. 1. B.P. tom. 4.*

[a] *Præter Philon. & Joseph. Just. Mart. Apol. ad sen. Rom. p. 44. Athen. Leg. p. 27. Origenes. Clem. Alex. multis in locis. Euseb. præp. Evan. l. 5. c. 4. Methodius apud Phot. cod. 234. E Latinis, Tertullianus de hab. mul. c. 2. & aliis in locis. Lactan. l. 2. c. 14. Cyprian. de disc. & hab. Virginum. Ambros. l. de Noe. Sulp. Sever. hist. sac. l. 1. c. 3.*

Sed quæcunque aut qualiscunque fuerit illa materia lucida, subtilis & tenuis, non extitit seorsim & ante reliquam massam materiæ. Omnis enim materia simul & semel è nihilo producta est. Neque concipere licet actionem creationis in partes & distantia sæcula divisam: manentibus interim vacuis reliqui mundi plagis & regionibus. Si mica materiæ extitit ante Epocham Mosaicam, tota moles universi, me judice, ante eandem extitit. Ac proinde si materia

teria illa Angelica, vel Angelorum vehicula, præceſſêre originem Telluris, ut philoſophantur Patres Græci: omnis materia aliquo modo præceſſit. Ejuſdem verò diſpoſitio & ordinatio, ſecundum varias partes, regiones, & formas, alio atque alio modo & tempore, ad præſcriptum Providentiæ, obtinuit.

Hactenùs de Angelorum præ-exiſtentiâ, & ipſius etiam materiæ, in quantum cum Angelis connectitur, ex authoritate Patrum egimus. Redeamus jam ad rerum naturam, & mundum aſpectabilem; Neque enim deſunt argumenta plura in mundo corporeo, quæ eandem Materiæ antiquitatem confirmant: atque Epocham Moſaicam, præter propter, ſexmillennem, non totius univerſi originem, comprehendere, ſed Telluris noſtræ ſæcula, & tempus formationis è ſuo Chao, ſatis teſtantur. Si phænomena cœlorum perluſtremus iterum, Syderumque, tam Errantium quàm Inerrantium choros: facilè credemus, tam numeroſam progeniem, & meliori dignam parente, non unius Chaûs Terreni ſobolem eſſe; neque pati poſſe, ut intra exigui temporis cancellos eorum ætates & hiſtoriæ includantur. Perpendamus, ſi placet, quod jam conſtat omnibus, Tellurem eſſe Planetam: multoſque eſſe Planetas, præter Tellurem, ejuſdem indolis, ſimiliſque materiæ & formæ: Quos omnes, probabile eſt, eundem habuiſſe ſuæ originis modum & principium: nempe, unumquemque ortum eſſe è ſuo Chao. Ex quo autem facta eſt Terra, nullius novi Planetæ natales vidimus: ac proinde, aut omnes ſunt antiquiores Terrâ, aut coævi. Si priùs, res confecta eſt: ſin coævos feceris, tot oportebit ſupponere Chaos, quot ſunt primarii Planetæ. Conſtat enim Jovem, exempli gratiâ, qui ſuos circumrotat ſatellites, ſibi eſſe centrum, neque

pendere

pendere qualitercunque è Terrâ noſtrâ; utì quidem nec reliqui, præter Lunam.

Præterea, Stellæ Fixæ videntur antiquiores Planetis, & unamquamque eſſe ſui orbis aut vorticis centrum. Tot itaque ſyſtemata conſtituenda ſunt in cœlo, quot ſunt Fixæ: quæ cùm ſint, numero & mole, maximæ, abſorbent hoc punctum Telluris, quaſi minus nihilo: neque inde repetendas eſſe earum origines, aut eò deberi gratias, facilè ferent cœlorum amici, aut quivis Dei operum æqui æſtimatores.

Denique, veriſimile eſt Planetas olim fuiſſe Fixas: Terramque ipſam in eodem cenſu & ordine numerandam eſſe. Planetarum origines ex aliâ quacunque hypotheſi, haud facilè expedies. Saltem ſi ignem habent in Centro, quod admodùm probabile eſt. Præterea, vidimus Solem, denſis maculis quandoque faciem obductum: legimuſque per aliquot dies pallidum, obſcurum, & quaſi extremâ jam in morte luctantem; Is autem qui ægrotat, poteſt mori: & quod uni accidit, aliis ejuſdem generis (congeneres autem ſunt omnes Fixæ) accidere poteſt. Fixæ igitur ſunt extinguibiles: extinguitur autem Fixa, cùm, craſſo macularum cortice, quem perrumpere non poteſt, obtecta, in corpus obſcurum & opacum degenerat: Quale quiddam eſt Planeta.

Poſtremò, Stellæ novæ, quæ nuperis annis apparuerunt in cœlo, nullum habuere cum Terrâ, quoad origines ſuas, nexum aut cognationem. Neque magis ullum habent Cometæ: qui, licet, in nonnullis, dubiæ ſint & difficilis explicationis, nihil aliud eſſe mihi videntur, quàm Fixarum cadavera, ut ita dicam: nondum ſepulta, nondum ad requiem compoſita. Vagantur per varias cœli regiones, Umbrarum inſtar, donec invenerint ſedes aptas; Quibus

repertis, fugam sistunt, &, in Planetas conversi, circa aliquod astrum motus suos obeunt. Quod si, ex aliâ hypothesi, pro corporibus originariis habeantur Cometæ, tam immensos peragunt circulos & periodos, ut, eundem nobis unquam bis visum esse, in eâdem sui circuitûs parte, à nemine probari potest.

Hæc & hujusmodi cœlorum phænomena, ad Epocham sexmillennem, salvis naturæ legibus, ægrè revocari possunt. Quin fatendum erit potius non eandem fuisse originem, neque coævam; Telluris nostræ & totius Universi: sive Intellectualis, sive Corporei. Neque mirum videri debet hæc non distinxisse Mosem, aut Universi originem non tractâsse seorsim ab illâ mundi nostri sublunaris: Hæc enim non distinguit populus, aut separatim æstimat. Maxima pars hominum reliquum naturæ & Universi pro quâdam habet Orbis nostri aut Telluris appendice, quæ nihil valet ex seipsâ, sed attexitur in usum humani generis, & ut commodis nostris inserviat. Rectè igitur Legislator sapientissimus philosophis reliquit id negotii, ut ubi maturuerit ingenium humanum, per ætatem, usum, & observationes, opera Dei alio ordine digererent, perfectionibus divinis atque rerum naturæ adaptato. Sed de hoc Capite satis, pergamus ad alia.

Tertiò, memorat Moses in suo Hexaëmero celebre phænomenon, quod nullibi rerum comparet. *Aquas* intelligo *supercœlestes*: quibus condendis, aut suis sedibus disponendis, Deus impendisse dicitur integrum diem: non minus scilicet temporis quàm condendo Soli, & Lunæ, & toti cœlorum exercitui! Hæc corpora præclara meritò sibi vendicant viginti quatuor horarum labores, sed rei obscuræ & incognitæ tantundem operis invidemus. Age verò, quæ-

ramus has aquas invisibiles: quibus hærent sedibus, aut olim hæserunt. Ait Moses, supra Firmamentum positas esse: Solem verò & reliqua sydera in Firmamento. Eâ ratione aquas illas collocat super omnes Stellas, aut cœlum stellatum; Harum nihilominùs centrum, omniumque rerum, constituit Terram; Cùm verò graviores sint aquæ materiâ cœlesti, ipsoque aëre, quî possunt hærere in altissimâ sede, nullis corporibus intermediis crassioris fili, suffultæ? Nos vetat recurrere ad omnipotentiam divinam, in hâc materiâ, Sanctus Augustinus: qui in tractando hoc ipso argumento, ità nos monet, graviter & apposité. *Nec quisquam dicat secundum omnipotentiam Dei, cui cuncta sunt possibilia, oportere nos credere aquas tam graves quàm novimus atque sentimus, cœlesti corpori, in quo sunt sydera, superfusas: nunc enim, quemadmodum Deus instituerit naturas rerum, secundum scripturas ejus nos quærere convenit, non autem quod ipse in iis, aut ex iis, ad miraculum omnipotentiæ suæ velit operari.* Huic concinit, quod generaliùs nos docuit alibi, *Sic Deus administrat omnia quæ creavit, ut ipsa proprios motus exercere & agere sinat.* Penes has regulas esto judicium.

L.2.de Gen. ad lit.

Civ. Dei. l. 7.c. 30.

Prætereà, si extitissent supra altissimos cœlos hujusmodi, nescio quales, Aquæ: quid interfuisset populi hoc nôsse mysterium? Alienum est à more & proposito Mosis, res invisibiles & absconditas, & inutilis notitiæ, memorare in suo Hexaëmero: quod mundi aspectabilis phænomena tantùm prosequitur: utpote quæ omnium oculos feriunt, & Creatorem desiderant; Quæ verò nullibi comparent, nullo indigent authore, nullâ explicatione.

Quare nonnullis visum est, has aquas supra Firmamentum positas, de nubibus aquosis interpretari, atque

duplex ideò statuere firmamentum, superius & inferius: Illud, in quo resident stellæ: hoc, in quo fluctuant vapores, nubes, & meteora: nempe spatium quod interjacet Terram & mediam aëris regionem; Firmamentum appellant. Sed ex hâc interpretatione, quid est, quæso, quod Deus creavit secundo die? aliquantulum spatii? hoc intervallum quod est inter nos & nubila? At istud intervallum extitit antea: non ad mediam aëris regionem tantùm, sed ad supremum utque cœlum, protensum: sive Lucem primigeniam, sive Chaos, interpositum supponas. Quid igitur rei est, quæ sententia, creare intervallum: dein creare intervallum secundo die, quod extitit primo? Neque sepimentum aliquod solidum in cœlis fluidis jam admittitur.

Sed ad refellendum ulteriùs hanc interpretationem, audiamus verba Mosis: Secundo die, inquit, *Deus dixit, Fiat Firmamentum in medio aquarum, & distermninet aquas ab aquis.* Nempe superiores ab inferioribus. Extiterunt igitur hæ aquæ, tam superiores quàm inferiores, ante factum hoc Firmamentum interaqueum. Terminus enim, vel disterminatio, est rerum jam existentium. Dic igitur quænam erant, vel ubinam locorum, hæ aquæ superiores ante factam hanc separationem. Videntur fuisse priùs massâ continua, atque hâc contignatione bipartiri. At pluviæ non extiterunt antea, neque nubes. Has itaque si haberi velis pro aquis superioribus, non respondet interpretatio verbis Mosaicis. Denique præposterum esset, nubes condere ante Terram: vel tanti facere hæc vaporum coagula, quæ fiunt & pereunt singulis diebus, ut sextam partem magni Dei operis occuparent.

Res eò redit: Generationem naturalem pluviæ per vapores densatos, non capit populus: sed pluviam cœlo divinitùs missam credit, sive immediatè à Deo; Huic ut opinioni faveret Moses, statuit commune receptaculum Aquarum super cœlos: ut Deus, pro lubitu, laxatis vel occlusis Cataractis, pluviam dimittat vel retineat. Hæc mihi videtur mens & consilium sacri authoris, quoad Aquas supercœlestes. Atque hoc modo dignitati Mosis optimè consulitur, si, quoties recessum est à veritate physicâ, id fieri supponamus, κατὰ συγκατάβασιν, ad vires usumque populi suam Cosmopœïam accommodando.

Eodem modo cùm de *Luce primigeniâ* agitur, in primo die creationis, id phænomenon est pariter inexplicabile ratione physicâ; sed ne Deus videretur in tenebris operari per triduum, opportunum visum est Mosi, sub ipso initio operis, *Lucem* proferre. At qualem Lucem? Lucem sine fonte, sine scaturigine. Lux autem, si philosophemur, profluit ab aliquo centro, ubi cor & principium sui motûs. Prodit autem Lux in hâc Cosmopœiâ ante omnem distinctionem cœlorum in orbes aut vortices. Prætereà, secundum literam, videtur Deus intermisisse opus suum nocturno tempore, ut solent homines: Sed non video quî perfici poterat alterum Hemisphærium (cœleste vel terrestre) si ulla fuit operis intermissio, & Deus non ageret nisi ubi lux esset. Cæterùm has minutias non curat populus, neque Antipodas somniat, aut alterum hemisphærium: sed mundum concipit instar Tentorii, cujus tectum est cœlum: & planities Terræ, fundamentum. *Isa. 40. 22.*

Succedit Tertii diei opus, ubi origo Oceani ἀτέχνως καὶ ἀθεωρήτως, ad captum vulgi describitur: his verbis, *Congregentur Aquæ*, inquit Deus, *in unum*

locum,

locum, & appareat Arida. Aridam autem vocavit Terram, & congregationem aquarum, Maria. Hæc collectio aquarum ad diſcooperiendam Terram, quæ ſub Abyſſo latuit, duobus tantùm modis fieri potuit: vel accumulatione aquarum certis in locis, ut nullæ manerent in reliquis: vel excavatione Terræ ſubabyſſinæ, certis in locis, ut aquæ eò ſubſiderent. Sed accumulatio illa non efficeret alveum Oceani, itaque omnes Interpretes aiunt, excavatione Terræ factum eſſe alveum Oceani, eóque deductis, aut aggregatis, aquis, denudatam eſſe Terram in cæteris locis. Præterea, eâdem operâ factos eſſe montes, aiunt: nempe ex Terrâ egeſtâ ex hâc foſsâ marinâ, & variis in locis exaggeratâ.

Quid luculentius hâc originatione Oceani & Montium, ſi calculis & ſeveriori examine abſtineas. Hæc itaque debent placuiſſe & ſatisfeciſſe populo, qui ſe non torquet argutiis. Quibus verò animus eſt harum rerum examen ſtrictius inſtituere, conſulant, ſi placet, quæ ſcripta ſunt, *Theoriæ l.* 1. *c.* 8, 9. *& ultimo.* In quo ultimo Capite, per rationes multiplices, & indicia manifeſta, monſtratur, neque alveum Oceani, neque Montes, neque primam Aridam habitabìlem, ab hâc origine provenire potuiſſe. Eadem verò hìc repetere, aut plura addere, haud operæpretium eſſet.

Hæc de primo triduo Creationis Moſaicæ. In quâ, ſi primi & ſecundi diei opus præteriiſſet Author, nempe *Lucem illam vagam,* & *Aquas ſupercæleſtes:* verſumque nonum proximè ſubjunxiſſet ſecundo, ſuo mundo, vel orbi habitabili, nihil defuiſſet. Sed quoniam diem ſeptimum, ſaltem ut mihi videtur, pro Sabbatho habere & conſecrare decreverat, protrahendum erat opus Creationis in ſex dies: ut unà cum

memoriâ

memoriâ mundi abſoluti, & exemplo Dei requieſcentis ab omni operâ, ſeptimus dies perpetuò celebraretur. Sed admodum inæqualia ſunt horum dierum penſa: Primi diei opus ictu oculi peractum fuiſſet: atque, ita opinor, ſecundi. Sed Diei tertii magnum eſſet molimen & diuturnum. Primò excavare foſſam tantam, quanta eſt illa Alvei marini; Dein, Aquas omnes, quæ ſuperficiem Terræ operiebant, derivare, vel potiùs detrudere, in illam foſſam. *Detrudere*, inquam, quandoquidem non ſponte irent verſus mare, cùm nulli eſſent adhuc fluviorum Alvei, neque terrarum declivitas. Ubi appliciti erant novi montes, aut egeſtæ terræ cumuli, iis in locis excuterentur aquæ, & tantundem proflueret in foſſam: ſed in reliquis locis niſi vis alia accederet, hærerent immotæ ſuper faciem Terræ. Utcunque ſi decurriſſe ſupponas rapidè inſtar fluviorum, è locis nonnullis Mediterraneis ad mare, aliquot dierum iter eſſet. Quarta diei penſum videtur non minùs operoſum: Solem, Lunam, Sydera; Deus bone, quot & quanta corpora, una dies parturiit & perfecit. In ſingulis autem Planetis condendis ſex dies impendendi eſſent, non minùs quàm in noſtro; cùm eâdem ferè ſint formâ, nec diſſimili, quantum conſtat, ſupellectile & apparatu. Præterea, aggregandi erant omnes, ſecundum ordinem rerum, ad Tertium diem, cùm ſint corpora Terreſtria. Luna maximè, quæ à ſuo centro, Terrâ, ægrè ſe divelli patitur, & in aliam claſſem transferri. Sed Moſes ſequitur Philoſophiam vulgi, Lunamque copulat cum Sole, quaſi ſimilis eſſent indolis & magnitudinis. Quinti denique, & ſexti diei opera erant multifaria. Omnium Avium & avicularum: Piſcium & piſciculorum: Beſtiarum, & beſtiolarum, corpora, fabre- *Gen.* 1. 20. & 24.

facta

facta fuere in hoc biduo: ex aquis & è Terrâ producta. Tardiùs hodiè proceditur in concinnandis corporibus Animalium: Neque id miror, cùm tanti ſint artificii. At cùm cujuſque animalis & animalculi corpus adeò accuratè formatum & compoſitum ſit, corpus Telluris, communis omnium Matris, adeò deforme, hiulcum, & ruinoſum fuiſſe ab origine mundi, ac eſt hodiè, nunquam inducar, ut credam. Sed hoc obiter.

Voluit Sanctus Auguſtinus, hæc omnia, quæ dicuntur opera ſex dierum, unico momento creata fuiſſe: quæ diſpeſcuit Moſes in claſſes & diverſa tempora, quo magis juvaret imaginationem populi, in concipiendis rerum originibus. Deus, ut mihi videtur, omnem ſubſtantiam, ſive intellectualem, ſive corpoream, unico momento, & indiviſibili actu, è nihilo produxit. Neque eâ ratione à ſcopo aberravit Auguſtinus: Sed non hìc agitur (ſecundum rei veritatem) de univerſâ ſubſtantiâ, ſed de mundo Terreſtri tantùm: nec de ipſius creatione, ſed formatione. De creatione rerum omnium ex nihilo, ſive ex nullâ præ-exiſtente materiâ, dubitari non poteſt, neque id fuiſſe ab æterno. (Creatura enim æterna à nobis concipi non queat) ſed limites ſexmillennes, Epocham breviuſculam, Creationi divinæ præſcribere nunquam auſus ſum. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.

Hæc breviter annotata ad Geneſin rerum à Moſe propoſitam, arguere videntur, non id conſilii fuiſſe ſacro authori, ut mundi ortum explicaret ſecundum veritatem phyſicam: quod inutile fuiſſet populo philoſophiæ indocili; ſed origines rerum eâ methodo proponere, quæ facilis eſſet conceptu, animiſque hominum pietatem ingeneraret, & veri numinis cultum.

Et

Et cum ſingulæ Gentes antiquæ, Ægyptiæ, Phœniciæ, Chaldaicæ, aliæque, ſuas habuerint Coſmogonias, in exordio plerumque hiſtoriarum, vel ſuæ Theologiæ, præmiſſas; opportunum duxit Moſes, Legibus & inſtitutis, quæ ſcripturus erat Iſraelitis, præfari, aut prætexere, non tantùm ſuæ gentis originem, ſed etiam totius Mundi. Quùm verò fabulis ſæpenumerò, & neſcio quot Diis & Deabus, refertæ eſſent illæ gentium Coſmogoniæ: non ſine gravi Religionis corruptelâ; His omnibus expunctis, caſtè & innocuè argumentum tractavit. Et quò Idololatriæ radices evelleret, Cœlum, Solem, Lunam, Sydera, aliarum gentium maxima numina, non ut æterna, neque ſui gratiâ condita, exhibuit: Sed ut huic orbi ſublunari, atque uſibus humanis inſervirent *.

* *S. Baſil. Hom. 5. princ.* Διὰ τοῦτο πρεσβυτέρα τοῦ ἡλίου ἡ περὶ γῆν διακόσμησις, ἵνα καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τὸν ἥλιον, ὡς αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς ζωῆς παρεχόμενον, οἱ πεπλανημένοι παύσωνται, &c. *Dein, hom. 6.* ἥλιος δὲ ἔσω λῶ, &c. *In eundem ſenſum vid. etiam Philoponi* κοσμοπ. *l. 4. c. 1.* πολλάκις εἶπον ὡς εἰσαγωγικὸν, &c.

Hoc mihi videtur Sacri Scriptoris fuiſſe propoſitum. Quod ſi nudam veritatem ac Theoriam phyſicam, quæramus, alia tela texenda eſt. Nempe ſtatuendum, ſi rectè judico, Mundum, qui exortus eſt ſex abhinc prope millenniis, non aliud fuiſſe quàm Orbem Sublunarem, ſive Tellurem noſtram cum ſuo cœlo. Atque illud Chaos unde ortus eſt, non univerſale, aut per immenſa cœlorum ſpatia diffuſum eſſe, ſed intra præfatos limites contentum, totum ſcilicet infra Lunam. Dein ex illo Chao prodiit Tellus primigenia: non eâ formâ, quam depinxit Moſes: Ille enim formam iſtam delineavit, quæ populo ante oculos obverſabatur, hodiernam ſcilicet, & poſtdiluvianam; Nec ſine longâ verborum ambage &

argumentorum ſerie, ad primam formam aſcendere potuiſſet, & utriuſque filum ad ſua tempora deducere. Denique, nec Sol, nec Sydera, compoſita ſunt ex hoc Chao Terreſtri: Sed cùm Hominem, quaſi rerum apicem, &, ſub Deo, ſupremum Dominum, conſtituiſſet Moſes, ipſius gratiâ totum Univerſum conditum & conſtructum exhibuit. Hæc mihi videtur ratio utriuſque Coſmopœïæ, Phyſicæ & Ethicæ: ita enim appello Moſaicam: cùm non tam φυσικῶς quàm ἠθικῶς, inſtitui & ordinari videatur. Intereà, ſi aliis aliter viſum fuerit, ego neminem vexo, aut de ſuâ ſententiâ deturbare cupio. Quiſque ſuâ luce, atque ſuo ſenſu, gaudeat. Eâ autem omnes tenemur uti ratione, quam Deus ſingulis indulſit, donec quid clarius de cœlo affulſerit.

CAP. IX.

Dubiis & objectionibus occurritur, quæ ab iis, qui literæ Hexaëmeri adhærent, contra præfatam expoſitionem urgeri poterunt.

HIS ità expoſitis, magnam objectionum molem obſtare video; Quam tamen, pro viribus, amovere conabor, atque cauſam conſervare integram apud æquos judices; Quorum utpote officium eſſe ducimus,

ducimus, ex amore veritatis, & rationum momentis, non ex inveteratâ opinione, ſententiam ferre. Rem autem, quàm potero, adductis utrinque rationibus, paucis expediam.

Aiunt imprimis hujus expoſitionis adverſarii, ALIUD eſſe Creationem, Aliud rerum jam creatarum Formationem: Loqui autem Moſem de Creatione rerum ex nihilo, cujus Epocham ſtatuit paucis retrò millenniis; Nos autem id totum interpretari de Formatione rerum, ſive de materiæ confuſæ in mundum habitabilem diſpoſitione. Statum quæſtionis accipimus: ſed neque à verbis Moſis, nec aliunde, probari poteſt quod obtenditur. Vox ברא apud Hebræos, *κτίζειν* apud Græcos, *creare* apud Latinos, vim iſtam non habent. Nec in quacunque Linguâ, quod ſciam, productio rerum ex nihilo, unicâ voce comprehenditur. Vis & uſus dictarum vocum in tribus iſtis linguis, ſatis nota ſunt: Et quoad Hebraicam ſpeciatim, uſumque in ſacris literis, vocem ברא aliis actionibus effectiſve applicari, quàm primæ rerum productioni, apud omnes in confeſſo eſt. Ab iſtoc igitur vocabulo nihil probari poteſt. Neque, inquam, aliunde, vel à ſacris literis, vel à ratione, ſuſtentari poteſt hæc objectio. Ait quidem Apoſtolus, *πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας, ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι.* Κατηρτίσθαι (*adaptari, compingi, conſtrui*) non ſignificat productionem rei ex nihilo: ideoque non dicit Apoſtolus, *μὴ ἐξ ὄντων*, ſed *μὴ ἐκ φαινομένων, κατηρτίσθαι* Heb. 11. 3.
τοὺς αἰῶνας. Ex non apparentibus: ſive quod jam evanuerint, in aliam formam mutata: ſive quod olim etiam erant tenebroſa, & *ἀόρατα.* Nempe intelligit, quod anteà notavimus, molem illam cæcam & indigeſtam, quam תהו בהו appellavit Moſes. Hanc

molem, hoc Chaos, in ordinem ſpeciemque mundi habitabilis digeſſit Deus, & partes ipſius adaptavit, quaſi membra corporis, è maſsâ ſeminea educta, formata, & coagmentata.

Denique quoad Rationem & exterioris mundi phænomena, nihil eſt in rerum naturâ quod novitatem Materiæ arguit: ſed novitatem Formæ, multa. Quinimò circa cœlos nonnulla notavimus in præcedenti capite, quæ ætatem pluſquam ſexmillenem non obſcurè indicant. Omnis autem materia, ut antea diximus, eſt coætanea: &, ni fallor, omnis ſubſtantia creata. Angelos porrò præ-extitiſſe Mundo Moſaico, in ſuperioribus probatum dedimus: Animaſque humanas ſuis corporibus Terreſtribus præextitiſſe, docuit antiquitas, tam Orientalis, quàm Occidentalis. Vides quàm multa faciunt in partes antiquitatis rerum, ſed ex nullo Capite probari poteſt, Chaos Moſaicum, tunc temporis, è puro puto nihilo prodiiſſe.

Secundò objicitur, quærendo, ſi materia Chaûs extitit ante Mundi Moſaici principium, Quid fuit, quem in finem extitit, aut ubinam loci, ante illud tempus? Reſpondeo, Hæc non eſſe ſollicitiùs quærenda, cùm magnâ ex parte notitiam noſtram fugiant. Sed vidimus quandoque novas ſtellas in cœlo oriri, quæ nunquam antea apparuerant, quas tamen præ-extitiſſe ſub aliquâ formâ, & alicubi locorum, æquum eſt, credamus. Prætereà, Cometas ſæpe in cœlo advertimus, quorum origo & primæ ſedes nos latent. Denique, neutiquam fingendum eſt, cœlos eſſe incorruptibiles; Corpora cœleſtia perinde ac Terreſtria, ſuas habent viciſſitudines & tranſmutationes; Atque ipſæ Fixæ in Planetas, mediante Chao, converti poſſunt: & viciſſim Planetæ, excuſſis ſordibus,

Vid. Theor. Tel. l. 4. c. 10.

dibus, in Fixas reviviſcere. Ea eſt rerum omnium creatarum inſtabilitas & reciprocatio. Hæc de materiâ Mundi.

Tertiò objicitur, quoad Formam, ordinem, & genera, rerum conditarum, Moſem, ex hypotheſi noſtrâ, receſſiſſe à veritate, & à rerum naturâ: quò conſuleret, ut fingitur, utilitatibus populi, & vulgaris ingenii modulo. At veritas, inquiunt, eſt res ſacra & inviolabilis, quam nullo prætextu lædere, aut ipſius dignitatem infringere: nullas ob cauſas penitùs abdicare licet, maximè viro ſacro, & in tractandis rebus ſacris.

Hæc eſt decumana objectio, quæ omnium ferè vires complectitur: & ſi huic obſiſtendæ vel ſuperandæ pares fuerimus, minùs metuendum erit à reliquis. Fatemur imprimis, Moſem receſſiſſe à veritate phyſicâ in ſuâ Coſmopœïâ: Fatemur etiam, veritatem eſſe rem ſacram: ſed in ſacris ſunt varii gradus & ordines, quorum alii aliis ſunt magis aut minùs inviolabiles. Hìc de veritate phyſicâ agitur, non morali aut divinâ: nihil autem uſitatius eſt in ſacris literis, quàm, neglectâ veritate phyſicâ, rerum naturas λαοδογματικῶς exhibere: hoc eſt, ſecundum opinionem, affectus, & judicia, populi. Ita Terram planam, & quadrangularem, exhibet ſacra Scriptura: Cœlum ſolidum, & expanſum inſtar tabernaculi: Lunam inter maxima ſydera: Solem ab Oriente in Occidentem quotidiè curſitantem: Oceanum litoribus altiorem; Hæc de Mundo Corporeo. Dein Angelos alatos & linguatos: Animaſque ſanguineas & poſt mortem dormituras: Denique, Dei ipſius, Optimi Maximi, aures, oculos, manus, digitos, memorat, & reliqua membra; Prætereà, Infiniti Numinis motus locales, affectus, & paſſiones. Hæc vera eſſe dixeris,

dixeris, vel ad captum vulgi accommodati? Quod ſi in tot tantiſque rebus non refugit aut reformidat Scriptura ſacra à veritate recedere, quid ni licuerit Moſi eâdem uti libertate in tradendis rerum Originibus? cùm iſtiuſmodi reverà fuerint, ut earum explicationem nudam & philoſophicam, populus, nec ſapere, nec ferre potuiſſet.

Neque apud Sacros Scriptores tantum, ſed etiam Gentium philoſophos, moris erat, populum, τὸ πολὺ καὶ δημώδη ἀνθρώπων, ut illi loquuntur: vel etiam Diſcipulos νεοφύτους: craſſo modo erudire. Et non niſi peracto quodam Tyrocinio literario, ad interiores rerum ſenſus admittere. Hunc duplicem docendi modum inter Philoſophos ſæpius notavimus in præcedenti libro: ſecundum illud dictum Parmenidis, *Apud Laert.* διπλῆν εἶναι τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μὲν κατ' ἀλήθειαν· τὴν δὲ κατὰ δόξαν. *Duplicem eſſe philoſophandi modum, ſecundum veritatem, unum: alterum, ſecundum opinionem communem.* Sed non uno modo celârunt veritatem Antiqui: quandoque ſermone ſymbolico, parabolico, vel aliàs figurato: quandoque ſermone populari & plebeio: quandoque res explicando κατὰ τὸ θεῖον, vel κατὰ τὴν πρόνοιαν, non ad naturæ leges. Horum omnium modorum exempla habemus in ſacris codicibus: neque ideò mirandum, aut hos aut illos ſecutum eſſe Moſem, in explicando mundo naturali, ipſiuſque origine.

Diximus ſupra, in rebus ſacris, alias aliis eſſe ſacratiores: & quantum ad *veritatem*, hanc ſequimur, celamus, aut diſſimulamus, pro rationum momentis, quæ inde pendent. Cui unquam, viro probo, viro pio, religio eſt, ægrotos, pueros, aut mentis malè compotes, in ſuum ipſorum commodum fallere & decipere? Et quid ni numeremus in hoc ſenſu rudem

&

& indocilem plebem eodem modo tractandam? nempe cum res postulat, & majoris boni adipiscendi ratio. Malo dolo uti in alterius damnum, nefas est: sed ob commune bonum, & ad succurrendum infirmis, fallimus & fallimur sine crimine. Est aliquid magis sacrosanctum & inviolabile in ratione Boni, quàm in ratione Veri; Quæ cùm pariter conciliari non possunt, cedit posterius priori.

Ut hæc ad propositum, Mosemque nostrum, applicemus; Convenîmus libenter, non temerè aut levi de causâ recedendum esse à vero. Sed verum quod effertur sine fructu, est superfluum: quod autem non sine gravi damno, est noxium. Nostro autem Mosi ita comparatum erat cum suo populo, ut neque cum eorum fructu, nec sine damno, exquisitas rerum origines iis exponere poterat. Quid si proposuisset Moses, in exordio suæ Cosmopœïæ, verum mundi systema: dixissetque suis Israelitis, Scitote, Patres Fratresque, Terram, quam pedibus terimus, quæque nobis videtur immota, & rerum omnium stabile fundamentum, gyrare perpetuò, moveri celerrimè, & per integrum sui orbem singulis diebus circumrotari: dein, singulis annis, ferri per altum æthera circa Solem, immensâ ferè orbitâ. Sol intereà, qui nobis videtur strenuissimus cursor, & duodecim horis, plus minus, ingens cœli nostri stadium conficere, nos fallit & ludit oculos. Ille enim hæret otiosus in suâ sede, per diem noctemque: atque id operis commendat Terræ, ut diem & noctem, & diversa anni tempora, suo motu constituat & metiatur. Si hoc modo sermonem suum auspicatus esset Moses, annon, ut absurda narrantem, & à communi sensu aliena, cum risu aut fastidio accepisset populus! &, non sine gravi suo damno, virum sacrum, tanquam

nugiven-

nugivendum, rejeciſſet? Hæc tamen vera ſunt, licet non utilia aut idonea vulgo: & quæ eorum loco ſubſtituit Moſes, licet ad literam non vera, maximi erant emolumenti, & ingeniis aptata ſui populi. In his igitur mutandis vicibus, cum res id extorquebat, viri Cordati & φιλανθρώπυ officium præſtitiſſe mihi videtur.

Liceat alterum exemplum, argumenti confirmandi causâ, & ad vindicandum Moſem, adjicere; Fingamus Theoriam Telluris, à nobis propoſitam, eſſe veram: Fingamus inquam, dicis gratiâ, Tellurem primigeniam aliam fuiſſe ab hodiernâ: conſtructamque eo modo & formâ, quibus in dictâ Theoriâ deſcribitur: Operæ pretium fuiſſet Moſi, aut dignum munere Prophetæ aut Legiſlatoris, has minutias phyſiologicas exponere populo? Quinetiam ſurdis ceciniſſet ſuam philoſophiam; neque enim hi laterum coctores, ſpirantes adhuc porrum & cœpe Ægyptiacum: Qui vitulum fuſilem à Deo, Optimo Maximo, diſcernere non poterant: potuiſſent unquam, prima Dei opera, rerum principia, leges & motus naturæ, recognoſcere, & ad veritatis normam exigere. Aſini ad Lyram, ut inquit diverbium. Quare fruſtra fuiſſet Moſes in erudiendis his Philoſophis: Nec fruſtrà tantùm, ſed etiam exiſtimationem ſuam apud populum minuendo, novæ religionis, quam inſtituturus erat, vim & authoritatem pariter fregiſſet. Omni itaque modo neceſſum fuit, illi, ſtylum demittere in hoc argumento: & ignaro populo favere, quò magis prodeſſet.

Quartò objicitur, ſi Coſmopœïæ ad veritatem phyſicam conformatæ, populum incapacem habuerit Moſes, honeſtius, conſultiuſque illi fuiſſet, tacere illud caput de Creatione rerum, vel intactum præterire, quàm

quàm dolosè aggredi, & falſum pro vero ſubſtituere. Reſpondeo, Illud argumentum de Mundi origine, aut rerum creatione, penitùs omittere, non erat integrum Moſi, neque tutum. Habuerunt Gentes circumvicinæ ſuas Coſmogonias, ſuam Hiſtoriam, aut Phyſiologiam, de Mundi origine: in pleriſq; vitioſam, & veræ religioni inimicam. Atque has, ſimileſve, Traditiones, aut Mythologias, ſecuti fuiſſent, niſi aliter edocti, Iſraelitæ. Si nuptum non dederis filiam, ipſa ſibi maritum quæret, è famulis forſan, aut humili plebe: & niſi populo dederis ſuam fidem, dogmata, & opiniones, ipſi ſibi fingent, quiſque pro ſuo ingenio, pro ſuo affectu, aut pro ſuis vitiis.

Præterea, quod hìc Moſi objectum velis, perinde poteſt objici Chriſto & Apoſtolis. Vita Futura, ſive in cœlo, ſive inferno: & ſupremum judicium, non poſſunt à vulgo rectè concipi, & ſecundum rei veritatem: ideone ſilentio premenda, aut ſicco pede prætereunda, Chriſto & Apoſtolis? Aliud planè teſtantur ſcripta Evangelica & Apoſtolica, ubi hæc ſæpius depinguntur: non quidem accuratè, ſed per imagines populares memoriæ firmiter inhæſuras, & movendis affectibus accommodatas; Ità, delitiis Paradiſi, & Coronis gloriæ, adumbratur cœlum. Infernum verò, Igni inextinguibili, & frigore & tenebris extremis: vermibus denique cutem & carnem arrodentibus. Nec minùs, Dies Judicii, per clangorem Tubæ, reſerata ſepulchra, Libros rationum expoſitos, & erecta tribunalia, deſcribitur. Sic viſum eſt Spiritui Sancto, res ſacras humanitùs tractare, etiam in ſummâ luce Evangelii: Et quæ nudè propoſita, & exactâ ratione, à nobis concipi non poterant, non propterea ſilenda duxit, ſed in novas formas mutanda. In alias, inquam, formas, quæ

magis vivæ & conſpicuæ eſſent omnibus, homineſque ad pietatem impellerent, & à malo fortiter deterrerent. Hæc ad vindicias Moſis facilè converti poſſunt, qui, eodem actus conſilio, doctrinam de Mundi origine, vulgo inexplicabilem in ſuâ puritate, non idcirco prætermiſit: ſed eâ methodo digeſſit & explicuit, quæ religioni maximè eſſet profutura, nec multùm oneraret intellectum populi.

Ultimò objicitur, ſi à literâ Moſis recedere licet in primis capitibus Geneſeως, quidni in reliquis etiam? ubinam ſiſtendum: quo limite, quâ lege? ne, levitate ſcilicet ingenii, pereat ubique ſenſus Hiſtoricus & Literalis. Reſpondeo, communem & notiſſimam legem eſſe Interpretum, *Nullibi recedendum à literâ ſine neceſſitate.* Hoc duce, tuti erimus: & ſi ullibi hanc legem violaverim, quæcunque ita dicta ſunt, indicta velim. Illud præterea notandum, Cùm de Mundo naturali agitur in ſacris Scriptis, liberiùs receditur à ſenſu literali in his quàm in aliis locis: quandoquidem mille exemplis patet, in hâc materiâ ἀνθρωποπαθῶς, vel λαοδογματικῶς, locutos eſſe ſacros authores. Lumen naturale eſt Dei donum, neque ſubter modio, aut in ſudario, abſcondendum; ſed quoties huic locus eſt in veritate indagandâ, ipſius ope uti debemus, in ſacris oraculis enucleandis. Id non malè mihi dictum videtur, *Philoſophiam eſſe ſcripturæ interpretem in rebus naturalibus:* ſed philoſophiam intelligo non aridam & jejunam, otioſi cerebri figmentum: ſed quæ naturæ phænomenis, repetitis experimentis, ſolidiſque rationibus, reſpondet. Denique in omnibus, ſive Theologorum, ſive Philoſophorum partes agimus, animo æquo & moderato, ſummâque in numen reverentiâ & pietate, uti tenemur.

Hæc mihi videntur præcipua dubia, aut objectionum capita, quæ remorari poterunt Lectorem, vel forſan arcere à ſententiâ noſtrâ amplectendâ. *Sententiâ,* putà, quæ ſtatuit, Moſem, prætermiſsâ plerumque veritate phyſicâ, rationes morales, ut ità dicam, vel Theologicas, ſecutum eſſe, in ſuâ de Mundi ortu narratione. Deum unicum eſſe Mundi Authorem: & ab ipſius providentiâ regi & conſtitui rerum omnium origines, motus, & fines: hoc imprimis ſtabilivit Moſes. Et quoad modum originationis, aut ordinem, licet à ſcientiarum tramite deflexerit, non prolapſus eſt ad fabulas, ad nugas, aut craſſas ſuperſtitiones, ut ſolent Coſmogoniæ gentium. Quibus omnibus multo caſtiorem eſſe Moſaicam ſi contuleris, facilè cognoſces. *Græcanicam* ex *Heſiodo*, aliiſque, nôſti; *Phœniciam*, ex Philone Biblio. *Ægyptiacam* refert *Diodorus Siculus:* aliaſque alii. Atque his jam libet præterea adjicere, ut ſingularum indolem videas & diſtinguas, *Arabicam* & *Mahometanam.*

Aiunt Arabes, Deum Opt. Max. univerſitatem rerum conditurum omnium primùm *Tabulam quandam ampliſſimam & calamum, creâſſe; ut ſingula quæ futura ſunt uſque ad finem mundi, in illam referret. Hoc facto, album Margaritum procreavit: quod, cùm oculo majeſtatis conſpexiſſet, in aquas liquefactum eſt, unde Abyſſus emerſit. Hæc ſubſecuta eſt aëris productio: tum Animarum, & Angelorum. Cæteras autem Creaturas moliens Deus, album unionem creavit, qui ſtatim ab intuitu divino liquefactus eſt, ac ebullire, fumumque ſurſum emittere, cœpit, atque ſpumare. Quo facto, Terras ſeptem conſtituit, ex ejus ſpumâ, Deus: nec non fluctus & montes. Ex fumo verò, totidem cœlos.* Atque ita completa ſunt Cœlum & Terra, ſecundum traditiones Arabicas.

Ecchell. Hiſt. Arab. cap. 9.

His adhuc multo abſurdior eſt Coſmopœïa Mahometana: quæ occurrit in *Libro ſubtilitatum de cognitione veritatum*, atque hoc modo procedit. *Omnium primùm Mahometi Lux à Deo creata eſt, Pavonis referens ſpeciem & formam. Hanc in candidiſſimâ poſuit Deus margaritâ, quam in pulcherrimâ appendit arbore, ubi Creatorem, annis circiter mille, ſummis laudibus celebravit. Mahometi autem conſpectâ hâc luce, totus ſudore perfuſus eſt: Tunc ex ſudore capitis ejus, condidit Deus Angelos: ex ſudore vultûs, ſolium, Tabulam, Calamum, Solem, Lunam, Cœlum, Stellas, & quicquid in cœlis eſt.* Denique, ut cætera mittam abſurdiſſima, *ex ſudore pedum Terram univerſam, & quicquid in eâ eſt.*

Hujuſmodi ſunt gentium exoticarum Coſmogoniæ, futiles & ſordidæ. His nihil habet cognatum aut concolor, Moſes: Qui, ſi à naturâ receſſit, & a veritate phyſicâ, honeſtè & pudicè id fecit: ut pietatis cultor, & ſalutis publicæ ſtudioſus. *Solonis* dictum ſupra memoravimus, Qui, interroganti an optimas leges Athenienſibus condidiſſet, reſpondit, *Optimas quidem quas illi accepturi erant.* Quod non minùs verum eſt de Legiſlatoris Hebræi doctrinâ & inſtitutis, Quærentique, ſi optimam Coſmopœïam Iſraelitis ſtruxit Moſes, reſpondendum itidem, Optimam quam illi ferre aut capere poterant. Id quod ſimpliciter optimum eſt, in rebus humanis ſæpe attingi non poteſt: ſed quod practicorum, vel, ſit verbo venia, practicabilium, optimum eſt, id pro fine & ſcopo habet vir prudens & cordatus. Neque quicquam reperio in ſcriptis factiſve Moſaicis, quod ab hâc regulâ diſcordat aut aberrat. Ac proinde veterum ſapientum & prophetarum maximus, me judice, ſemper haberi meruit & merebitur.

Neque

Neque tamen nos latet, Origines Mosaicas malè audire apud Authores exteros, & à nonnullis ferè ludibrio haberi. *Celsus anilem fabulam* appellat. *Simplicius* aliquantò modestiùs, *Fabulosam traditionem, ab Ægyptiis desumptam.* Hæc regerit *Philopono.* Scripserat nimirùm *Proclus* pro *mundi æternitate*: cui respondet Philoponus: Dein Procli vindex, Simplicius, reponit Philopono, origines Mosaicas memoranti, hæc verba, Εἰ δὲ τὸν τῶν Ἰουδαίων νομοθέτην ἐνδείκνυται, λέγοντα, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· καὶ σκότος ἐπάιω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος· εἶτα ποιήσαντος αὐτοῦ τὸ φῶς, καὶ διαχωρείσαντος ἀνὰ μέσον τοῦ φωτὸς, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σκότους, ἐπήγαγε, καὶ ἐκάλησεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος νύκτα· καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μία· εἰ οὖν ταύτην τοῦ χρόνου νομίζει γένεσιν, τὴν ἀπὸ χρόνου, ἐννοείτω, ὅτι μυθική τις ἐστὶν ἡ παράδοσις, καὶ ἀπὸ μύθων Αἰγυπτίων εἱλκυσμένη. *Si Judæorum Legislatorem hìc indicat Philoponus, ità loquentem*; In principio fecit Deus Cœlum & Terram: Terra autem erat invisibilis & incomposita: tenebræque in superficie Abyssi, & spiritus Dei superincubuit aquis. *Dein factâ à Deo Luce, & à luce distinctis tenebris, additur,* Lucem vocavit Deus Diem, Tenebras verò Noctem. Sic vesper & mane fuerunt una dies. *Quod si hunc esse mundi ortum putet, eumque temporalem, sciat velim, hoc nihil aliud esse, quàm fabulosam traditionem, ab Ægyptiis, putà, fabulis extractam.*

Orig. cont. Cels. l. 4. p. 186.

De Phys. aud. l. 8. fol. 268.

Convenit quidem Mosi, non tantùm cum Ægyptiis, sed etiam cum cæteris gentibus, quoad materiam substratam sui mundi, nempe Chaos: Antiquum Chaos, quod omnes gentes celebrârunt. Sed

in modo constructionis non conveniunt; neque ulla mihi adhuc occurrit Cosmogonia vel inter antiquos Physicos, vel Theologos, quæ Telluris Primigeniæ, vel primi orbis habitabilis, constructionem rectè instituit, vel idoneam reddidit rationem, cùr Terra, Elementum gravissimum, altior esset aquâ, multo leviori. Quapropter *Strabo*, velut in re aliàs desperatâ, ad Providentiam recurrit: atque ipsius ope Terram ab aquis liberat, quas naturæ viribus excutere non poterat. Locus est commemoratione non indignus, quem paucis, si placet, enarrabimus.

Geogr. l. 17. p. 809, &c. In construendâ Terrâ, vel mundo Terrestri, duplicem operandi modum exhibet, *κατὰ φύσιν*, & *κατὰ πρόνοιαν*. Et, quò nodum illum solveret, Cur Aquæ, suà naturâ superiores Terrâ, infra ipsius superficiem subsidant, ad providentiam specialem confugit. Quâ in re sequitur quidem Mosem, (quem anteà multis, & cum laude memoraverat, in descri- *l. 16. p. 760, &c.* ptione Judææ) sed è sapientibus exteris, nullum pro duce habet. Rem ferè hoc modo exequitur. Per naturam, ait, Aqua situ altior erat Terrâ, eamque circumdedit totam, in initio rerum, ad modum sphæræ. Cùm verò providentia constituisset animalia condere, atque maximè hominem, Animal non aquatile, Terram excitavit multis in locis, & intumescere fecit: aliisque depressit & excavavit: ut, hìc latentibus aquis, illic extaret Arida, sedesque præberet hominibus & animantibus. Ut videre est in verbis hìc appositis.

Strab. l. 17. m. p. 809, 810. Νῦν δ' ἐπὶ τοσοῦτον ὑπομνηστέον τῆς φύσεως ἅμα καὶ τὸ τῆς προνοίας ἔργον εἰς ἓν συμφέροντας. Τὸ μὲν τῆς φύσεως, ὅτι τῶν πάντων εἰς ἓν συννευόντων τὸ τοῦ ὅλου μέσον, καὶ σφαιρουμένων περὶ τοῦτο, τὸ μὲν πυκνότατον καὶ μεσαίτατον ἐστὶν ἡ γῆ, τὸ δ' ἧττον τοιοῦτο, καὶ ἐφεξῆς ὕδωρ· ἑκάτερον δὲ σφαῖρα. Τὸ δὲ τῆς προνοίας, ὅτι βεβούληται καὶ αὐτὴ ποικιλοτέρα τις οὖσα, καὶ μυρίων ἔργων δημιουργὸς, ἐν τοῖς πρώτοις ζῶα γεννᾶν, ὡς πολὺ διαφέροντα τῶν ἄλλων—— Ἀλλ' ἐπειδὴ τῇ γῇ περίκειται τὸ ὕδωρ, οὐκ

οὐκ ἔστι δ' ἔνυδρον ζῷον ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ χερσαῖον καὶ ἐναέριον, καὶ πολλοῖς κοινωνικὸν φωτὸς, ἐποίησεν ἐξοχὰς ἐν τῇ γῇ πολλὰς, καὶ εἰσοχὰς, ὥς' ἐν αἷς μὲν ἀπολαμβάνεσθαι τὸ σύμπαν ἢ τὸ πλέον ὕδωρ, ἀποκρύπτον τὴν ὑφ' αὐτῷ γῆν, ἐν αἷς δ' ἐξέχειν τὴν γῆν, ἀποκρύπτουσαν ὑφ' ἑαυτῇ τὸ ὕδωρ, πλὴν ὅσον χρήσιμον τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸ ζῴοις καὶ φυτοῖς.

Hoc providentiæ opus appellat, non naturæ. Providentiam intelligit extraordinariam: ordinaria enim eadem eſt cum lege & ordine naturæ. Ipſiſſimam, ut vides, inſiſtit viam hic Author, quâ præivit Moſes. Nihil habet mali hæc explicatio: peccat tantùm in regulam Philoſophorum, *Non recedendum eſſe à Naturâ, ſine neceſſitate.* Nulla enim eſt neceſſitas, vel terras elevandi, vel aquas in foſſas & ſcrobes deducendi, ad extruendum primum orbem habitabilem. Prout alibi à nobis oſtenſum eſt. Sed ob alias cauſas, quas ſæpiùs indicavimus, neceſſum fuit Moſi, ad immediatum imperium Numinis, nutumque Providentiæ, ſui mundi partes, totumque apparatum, diſponere. *Theor. l. 1. c. 5.*

Hæc ex *Strabone* obiter perſtrinxi, ut oſtenderem Coſmopœïam Moſaicam non eſſe fabulam Ægyptiacam, quod voluit *Simplicius*: Sed methodo ſibi propriâ concinnatam. Hanc poſtea imitati ſunt alii, parciùs vel pleniùs: Et quod nobis refertur à *Suidâ*, de Coſmopœïa *Hetruſcâ*, ab Hexaëmero noſtro, paucis mutatis, tranſcriptum credo. Erat quidem pervetuſta Hetruſcorum philoſophia, omni Græcanicâ, ni fallor, antiquior: ſed miſcentur non rarò cum recentioribus, & interpolantur, veterum dogmata; id quod in illo centone *Suidæ* ſæpiùs accidit. *Voc.* Τυῤῥηνία.

Denique R. Moſes Maimonides crepat multoties ſuos *Zabios* vel *Zabiiſtas*: quos non Moſe tantùm, ſed Abrahamo etiam antiquiores habet; Et in eorum

libris

libris ait reperiri multa de *Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de vestimentis primis.* Quæ tamen à Judæis surrepta, mavult supponere, quàm iis data: sed pro fabulis habenda utcunque, si literaliter accipiantur. Audi ipsius verba, *Id verò quod narrant*, nempe Zabaistarum Libri, *de Adamo primo, de Serpente, de Arbore Scientiæ boni & mali, de vestimentis, quod antea non in usu fuerint, Cave, ne intellectum tuum abripiat, & existimes illa verè Adamo, vel alii contigisse. Illa enim reverà nunquam fuerunt in rerum naturâ. Verùm si leviter tantùm & superficialiter rem consideres, deprehendes quod falsa sint ea omnia quæ in hâc fabulâ narrantur, & conficta ab illis, posteaquam Lex nostra gentibus innotuit, & historiam operis* BERESCHITH, h. e. *Creationis, audiverunt. Tunc enim illi statim omnia secundum sensum literalem acceperunt, & fabulas illas effixerunt.* Narrationes de Adamo, de Serpente, de Arbore Scientiæ, de Tunicis pelliceis, pro fabulis habere videtur, si sensum tantùm literalem attendas. Ut cùm Deus dicitur, sub auram vespertinam descendisse in Hortum ad deambulandum. Quasi Deus, more hominum langueret nimio æstu, adeoque in frigidulis arborum opacarum umbris, ut auram captaret, deambulare consuesceret. Hujusmodi sermones crudos ad vim literæ nollet exigendos esse Maimonides: utì nec *Aquas supercœlestes*, aliæque in primo capite, quæ ad literam alligata, absurda appellat. In his à viro docto non dissentio, sed quoad Zabios suos, eorumque antiquitatem, cum de istâc gente tantillum

Mor. Nev. pars 3. c. 29.

Si enim sumatur (Aqua illa supercœlestis) *secundum sensum literalem, & crasso sensu, tum erit omninò Non-Ens: nam nullum est corpus inter nos & cœlos inferiores nisi Elementa; neque sunt Aquæ super aërem: multò minus cogitari potest, quod Expansum, & id quod supra illud est, sint supra cœlos. Proinde hoc pacto res longè esset difficilior & absurdior quàm ut posset apprehendi.* Pars 2. c. 30. m. p. 278.

tillum supersit apud alios authores, nihil dicendum habeo.

Denique disceptari solet, an Traditione acceperit à quocunque, has suas Origines, Moses, vel ipse primùs instituerit. Non video quo pacto hoc possit certò definiri: sed multò verisimilius mihi videtur, hanc Cosmopœïam, sive institutionem elementarem in Naturalibus: perinde ac suam Legem, sive institutionem elementarem in Moralibus, Mosi primùm datam vel excogitatam fuisse: nec istiusmodi quicquam à quavis gente antea receptum, à quovis philosopho aut Legislatore constitutum. Sed de dubiis & objectionibus satis.

CAP. Ult.

Quæ prætereà consideranda sint, tam rerum momenta, quàm authorum testimonia, ut in hâc causâ æquum judicium feramus.

QUÆ liberiùs dicta sunt, ex amore veritatis, in originibus Mosaicis explicandis, ne quis malè capiat: aut ad conflandam authori invidiam iis abutatur: oratos velim æquos rerum æstimatores, ut hæc pauca capita, aliàs satis nota, paulisper mecum recolant & recolligant. Primò, Sapientum Orien-

talium usum & stylum. Secundò, populi Israëlitici, quo tempore hæc scripta sunt, mediocre tardumve ingenium. Tertiò, quæ viri docti de his rebus anteà commentati sunt. Quartò, quid Deo dignum aut indignum: & qualiter cogitandum est de Summo Numine.

Quoad primum, notissimum est, Priscos Sapientes & Philosophos veritatem rarò nudam & apertam, exhibuisse: sed variis modis velatam, aut depictam: per symbola, Hieroglyphica, allegorias, typos, fabulas, parabolas, sermones populares, aliasque imagines. Hoc, ut satis vulgatum in genere, prætereo. Sed illam doctrinam duplicem, popularem & arcanam, quibus usi sunt sapientiæ veteres magistri, in discipulis suis erudiendis, quanquam sæpius ipsius meminerim in præcedentibus, non abs re erit paucis recolere. Pro ratione hujus instituti, discipulos suos in duas puresve classes distribuere solebant, rudiores & magis instructos; Atque etiam sua scripta in ἐξωτερικὰ & ἀκροαματικά: Hæc, accurata erant ad veritatis normam, Illa, ad captum populi accommodata. Id notavit in Moralibus, *Cicero:* his verbis, *De summo autem Bono, quià duo genera librorum sunt, unum populariter scriptum, quod ἐξωτερικὸν appellabant: alterum limatius, quod in commentariis reliquerant: non semper idem dicere videntur.* Ità Author Libri *de Mundo,* ait, sibi necessarium fuisse, ratione sui argumenti, de causâ primâ agere, εἰ καὶ μὴ δι' ἀκριβείας, ἀλλ' οὖν γε ὡς εἰς τυπώδη μάθησιν. *Si minùs accuratè, tamen ad vulgarem institutionem, vel crassioris doctrinæ formulam.* Non immeritò distinxit *Varro,* Triplicem Theologiam apud veteres, *Fabulosam, Civilem,*

L. 5. de Fin. bon. sec. 5.

Cap. 6. princ.

August. de C. D. l. 4. c. 31.

vilem, Philosophicam. Philosophica inutilis erat populo: Fabulosa, noxia: quare mediam instituerunt, πρὸς τὲ εἰς τὺς νόμυς κὴ τὸ συμφέρον, χρῆσιν· ut inquit *Aristoteles.* In usum commodumque populi & vitæ humanæ. Rectè dixit *Plato,* Τὸν μὲν ποιητὴν κὴ πατέρα τῦ δὲ τῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον, κὴ εὑρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν· *Universi opificem patremque invenire, difficile est: ad vulgus explicare impossibile.* Quod etiam de operibus Dei, verum est. *Metaphy. l. 14. c. 8. fin.* *In Tim.*

Sed ut redeamus ad Discipulorum classes & partitionem: id quod in scholâ Pythagoræ notissimum erat. Novitiis suis, aliis bienne, aliis quinquenne silentium indixit: quos ideò ἀκυςικὺς vel ἀκυσματικὺς appellari voluit. Duo erant pariter philosophiæ genera, formæ, aut modi: quorum alterum provectioribus & clarioris ingenii viris, μαθηματικοῖς dictis: alterum tyronibus, aut tardioribus, propositum. Ita facilè credo utrumque mundi systema, vulgare & mathematicum, docuisse scholam Pythagoræ: Hoc inter Mystas: Illud, inter rudiores. Constat enim Pythagoram in mundi nostri medio Solem statuisse: & tamen apud Jamblicum, & Laërtium, in vitâ Pythagoræ, quædam sunt quæ planè redolent vulgarem hypothesin: Et quod factum est in tradendâ mundi formâ, in ejusdem origine, itidem fieri potuit; duplicemque eâ de re constitui hypothesin, Philosophicam & vulgarem: Hâc populo exhibendâ, illâ sapientibus reservatâ. *Vid. Jamb. de vit. Pyth. c. 17, & 18.* *Cap. 6.*

Aiunt Judæi Doctores, *Legem loqui linguâ filiorum hominum:* stylo, notitiisque vulgaribus. Sed habuisse prætereà suam Cabalam Mosem, vel doctrinam arcanam: quam seorsim sapientibus & cordatis impertivit. Fuerit olim, necne, hujusmodi Cabala Hebræa, veræ & genuinæ scientiæ thesaurus, non

certò novi. Sed moris fuisse priscis sapientibus, aliud in Adytis, aliud in propatulo, docere, extra dubium est. Idque ne suas margaritas, secundùm dictum proverbiale, porcis projicerent.

Neque hoc prorsus alienum erat à scholâ Christianâ: ubi, discretis Catechumenis ab Illuminatis, non ad eadem sacra aut mysteria, cum his illos admittebant. Pariter in ratione doctrinæ, Infantes
1 Cor. 3.2. lacte, Adultos cibo solidiori, nutriebant Apostoli. Denique Christus ipse multa celavit discipulos suos,
Joh. 16.12. propter eorum imbecillitatem. *Adhuc*, inquit, *multa vobis dicenda habeo, sed quæ ferre non potestis hoc tempore.* Boni Magistri aut Mystagogi est, non quæque subitò & promiscuè ingerere, sed pro tempore & captu discipulorum, nunc hæc, nunc illa, paratis animis infundere. Hæc ad propositum nostrum & vindicias Mosis, facilè accommodantur: Sed de Mose plura in sequentibus. Nunc ad secundum monitum transeamus.

Secundò, populi Israëlitici, quo tempore suas Origines, suasque Leges, scripsit Moses, tardum & rude ingenium considerare oportet. Ex Hebræorum legibus & œconomiâ Mosaicâ judicare licet, crassam hebetemque fuisse populi istius indolem: neque rebus naturalibus contemplandis, aut divinis percipiendis, idoneam. Tot ritibus externis, tot ceremoniis infrugiferis, tot minutiis & observatiunculis, viros philosophos, aut cœlestium dociles, nequaquam onerâsset sapientissimus Legislator. Nihil intellectuale, aut à sensibus abstractum, neque propriarum Animarum immortalitatem, suis institutis & religioni intexuit; pariterque in præmiis & pœnis, ad legem corroborandam propositis, nihil pollicitus aut minatus est ultra hujus vitæ terminos, atque bona

aut

aut mala temporalia; Idque non ob ſuam, ſed populi iſtius ignorantiam, & animorum, ut ità dicam, craſſitudinem,

Neque hæc dico in gentis opprobrium: procul abſit: ſed ex Judæorum ore excipio; Ità Manaſſes ben Iſrael, *Si multa in lege iſtâ*, de Moſaicâ loquitur, *mentio futuræ vitæ, facta fuiſſet, ridicula ea populo viſa fuiſſet.* Neque aliter R. Moſes Maimonides, qui hoc argumentum fuſiùs tractat, *cap.* 33. & 34. lectu digniſſimis. Quod ſi ſub hâc pædagogiâ & rudimentis elementaribus, ut verbis Apoſtoli utar, inſtituendus erat populus, ad mores animoſque formandos: tantò magis à Theoriis philoſophicis, tunc temporis, abſtinendum erat. Si vitæ futuræ & immortalitatis, quas, ut ſciant, magni intereſt omnium, non auſus eſt Moſes aperire fontes, ne ſuis eſſet faſtidio aut contemptui; Quanto minùs decuiſſet virum ſapientem, ob dogmata phyſiologica, neutiquam neceſſaria, & quæ pariter faſtidîſſet populus, ſe atque leges ſuas iiſdem incommodis aut periculis exponere.

De Reſur. c. 13.

Mor. Nev. pars 1.

Gal. 3.24. & 4.9.

Sed hodierni homines æquum eſſe cenſent, Mundum illicò naſci ſenem: neque illarum affinem eſſe rerum, quas fert naturæ novitas aut infantia. Sunt autem *ut hominum, ità & populorum, ætates:* ut inquit Scriptor Romanus. Ac ut aliorum omnium, ſuo modo, & pro ratione temporis: ita, præ cæteris, hujuſce populi, inculta & ſemibarbara erat conditio. Utpote quibus, pluſquam quadringentorum annorum ſervitus, non ſolùm mores & diſciplinam, ſed tantùm non ipſam humanitatem exuerat. Dicam, ſed abſque invidiâ, erat colluvies quædam hominum: Cœtus mancipiorum, ex ergaſtulis Ægyptiacis nudius tertiùs eductorum. Qui nullas artes, præter

Flor.

lateritiam

lateritiam: nullas literas, nullum animi cultum, poſſidebant. Neque hoc tantùm, ſed dedocendi erant multa, quæ in gente Idololatricâ imbiberant! Judicium igitur, fidemque veſtram, appello, ſi in hanc turbam ſubitò effundenda eſſent naturæ myſteria, & quæ de rerum principiis, ortuque Univerſi, diſceptantur adhuc inter eruditos, Theoremata.

Tertiò notandum, Qui hoc argumentum tractârunt, tam inter Judæos Doctores, quàm Christianos, multi, in originibus Moſaicis explicandis, à literâ diſcedendum eſſe, non diffitentur. Quoad Judæos, Authores Cabaliſticos prætereo, qui verba ſcripta vel nihili faciunt, vel nimii; nimii putà, cum ex eorum literis, ſyllabis, & numeris, ſenſus myſticos, tenui acu, exculpunt. Mitto etiam Philonem Judæum, quòd allegoriis totus ſcateat. Sed R. Moſi Ægyptio nihil imputandum habeo, quo minus ſit teſtis idoneus. Ille autem ſæpiùs in exercitationibus ſuis circa ſacram Scripturam, monet probatque, non ubiq; inhærendum eſſe ſenſui literali: maximè verò in opere *Bereſchith*, ſive in hiſtoriâ creationis. Præter Authoris præfationem, conſule, ſi placet, *partis primæ capita* 17. 33. & 34. Dein, *partis ſecundæ cap.* 30. Libet unum atque alterum dictum, præter ea quæ adduximus in præcedente capite, hìc annectere. Prope finem capitis 29. *part.* 2. duas attexit propoſitiones, quarum hæc eſt prima: *Non omnia ſecundum literam intelligenda & accipienda eſſe, quæ dicuntur in opere Bereſcith ſeu creationis, ſicut vulgus hominum exiſtimat.* Dein hanc regulam pluribus explicat & confirmat. *Nàm aliàs*, inquit, *non præcepiſſent Sapientes illa occultari, neque tantâ curâ in iis abſcondendis & parabolis involvendis uſi fuiſſent: neque etiam tam ſtudioſè prohibuiſſent, ne de iis ſermo fieret coram*

Mor. Nev.

imperitis

imperitâ plebe. Sensus enim illorum literales vel gignunt pravas cogitationes, imaginationes, & opiniones, de naturâ Dei Opt. Max. vel certè fundamenta legis evertunt, hæresinque aliquam introducunt. Ideóque non sunt in imaginatione vel cogitatione solùm consideranda, & sine artium aliarum literalium cognitione; Neque, sicut concionatores & commentatores arbitrantur, res comparata est: qui existimant cognitionem explicationis vocabulorum magnam esse scientiam, summamque perfectionem, si multis verbis & longo sermone explicentur. Verùm consideranda & intelligenda sunt secundum veritatem intellectûs, post adeptam in scientiis demonstrativis, & mysteriorum propheticorum congnitionem, perfectionem.

Non dissimilis sermo est in *capite 33. partis primæ*, in hæc verba, versus principium. *Et hæc quoque causa est, propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum, sicut exposuimus: quià hæc ratio commoda & facilis est, ut ab eâ incipiant & discant pueri, mulieres, & communis plebs: in quorum viribus non est, res secundum veritatem ipsarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo sufficienter ipsis traditum est de omnibus quæ credenda sunt, & de omni conceptione quæ dirigere potest intellectum ad cognoscendum, quòd Deus sit & existat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & sublimioris ingenii, ut cognita habeat secreta Legis: sive ea ab alio didicerit, sive à seipso, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus, is ad eum gradum pertinget ut sententias illas veras ac reales credat per vias fidei veræ; nempe vel per demonstrationem in iis, de quibus demonstratio haberi potest, vel per alia argumenta firma & solida, in iis, in quibus fieri id potest, atque ità formaliter cognoscet & intelliget veritatem & substantiam earum rerum, quæ ipsi sunt*

per

per similitudines & parabolas traditæ. Monet, ut vides, Doctor Hebræus, non semper terminandas esse cogitationes in cortice Scriptorum Mosaicorum (*Legis* enim nomine omnia Mosaica comprehendunt Judæi) quæ ad usum populi & promiscuæ multitudinis adaptantur. Sed quid feret rerum natura, Quid severa demonstratio: Quis denique scopus authoris: ante latam sententiam, attendendum.

In eundem sensum accipio verba *Flavii Josephi*, in suo proœmio ad *Archæologias Judaicas*; Quæ commentatus est Moses, inquit, in prolegomenis suæ Legis, de Deo, & mundo condendo, eo consilio dicta esse, ut pietatem in animos sui populi instillaret: Et ex iis nonnulla velo obduxit, alià disertè explicuit, pro ratione argumenti. Τὰ μὲν αἰνιττομένου τοῦ νομοθέτου ἀξίως, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντος μετὰ σεμνότητος· ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερεν, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζοντος. Τοῖς μέντοι βουλομένοις καὶ τὰς αἰτίας ἑκάστου σκοπεῖν, πολλὴ γένοιτ' ἂν ἡ θεωρία. *Quædam Legislator ænigmaticè significavit, pro rei dignitate: Quædam per Allegorias, sed honestè & verecundè. Denique quæ ad literam exprimere convênit, ea nudè & sine ambagibus enarravit. Horum autem singulorum causas siquis vellet expendere, longa oriretur Theoria, vel speculatio.*

Prætereà, *Aristobulus*, Hebræus & philosophus, in Commentariis explanationum in Mosem, ad Regem Ptolomæum conscriptis; datâ occasione ab Anthropopathiis Biblicis, de stylo & scriptis Mosaicis in genere, hæc habet. Πολλαχῶς γὰρ ὃ βούλεται λέγειν ὁ Νομοθέτης ἡμῶν Μωσῆς ἐφ' ἑτέρων πραγμάτων λόγους ποιούμενος, λέγω δὲ τῶν κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φυσικὰς διαθέσεις ἀπαγγέλλει, καὶ μεγάλων πραγμάτων κατασκευάς. Οἷς μὲν οὖν πάρεστι τὸ καλῶς νοεῖν, θαυμά-

ζουσι

ζουσι τὴν περὶ αὐτὸν σοφίαν, καὶ τὸ θεῖον πνεῦμα, καθ' ὃ καὶ προφήτης ἀνακεκήρυκται.----Τοῖς δὲ μὴ μετέχουσι δυνάμεως καὶ συνέσεως, ἀλλὰ τῷ γραπτῷ μόνον προσκειμένοις, οὐ φαίνεται μεγαλεῖον τι διασαφῶν. Quæ ità reddidit interpres; *Solet enim Moſes, Legiſlator noſter, animi ſenſa multimodis exprimere; dum rerum aliarum, quatenùs in ſenſum cadunt, voces ac nomina mutuatus, naturales quaſdam affectiones, magnarumque rerum molitiones, commemorat. Et quidem, quorum acrior intelligendi vis eſt, ii, cùm ſapientiam hominis ſingularem, tùm divinum illum Spiritum, cujus afflatu Prophetæ nomen & famam aſſecutus eſt, magnoperè admirantur. At quibus facultas & ingenium anguſtius eſt, ii, dùm ad unicum Scripturæ corticem adhæreſcunt, nihil auguſti admodùm, aut excellentis, ab eo narrari arbitrantur.*

Hæc habes apud Euſebium, quì, in fine capitis, ſuam adjungit ſententiam, non utique diſſimilem: his verbis, Ἐπεὶ δὲ διεληλύθαμεν τά τε τῶν ἱερῶν νόμων παραγγέλματα, τόν τε τρόπον τῆς ἀλληγορουμένης παρ' αὐτοῖς ἰδέας, ἑξῆς ἂν εἴη, καὶ τόδε ἐπισημήνασθαι, ὡς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος εἰς δύο τμήματα διῄρηται· καὶ τὴν μὲν πληθὺν, ταῖς τῶν νόμων κατὰ τὴν ῥητὴν διάνοιαν παραγγελμέναις ὑποθήκαις ὑπῆγε· τὸ δ' ἕτερον τῶν ἐν ἕξει τάγμα, ταύτης μὲν ἠφίει, θειοτέρᾳ δέ τινι καὶ τοὺς πολλοὺς ἐπαναβεβηκυίᾳ φιλοσοφίᾳ προσέχειν ἠξίου, θεωρίᾳ τε τῶν ἐν τοῖς νόμοις κατὰ διάνοιαν σημαινομένων. *Nunc verò quoniam & ſacrarum legum mandata, & ipſorum allegoriis incluſum ſenſum expreſſimus; operæ pretium deinceps fuerit, illud etiam animadvertere: Gentem hanc Judaeorum univerſam duas in partes ſectam ac diviſam fuiſſe. Nam multitudinem quidem, ritibus illis omnibus, quomodo legum ipſarum verbis concepti erant, obſtrictam Moſes teneri juſſit: at cæteros quorum mens*

Præp. Ev. l. 8. c. 10.

esset virtusque constantior, cùm eo cortice liberatos esse, tùm ad diviniorem aliquam, & hominum vulgo superiorem philosophiam assuescere, atque in altiorem Legum sententiam mentis oculo penetrare voluit.

L. 11. c. 7. p. m. 822. His adde quæ habet inferiùs idem Author, de modo tractandi res philosophicas utriusque mundi apud Judæos. Διχῆ ϑ' ϗ περὶ τέτων διαςειλάμϑυοι λόγον, τ̃ μὲν τῶν αἰϑητῶν, ὐκ εἰς ἄκρον ᾤοντο δεῖν εἰς πολλὺς ἐκφέρειν, ὐδὲ γε τὰς αἰτίας τ̃ φύσεως αὐτῶν τὸ δημῶδες πλῆϑος ἐκδιδάσκειν, πλὴν ὅσον εἰδέναι, ὅτι τε μὴ ἀπηυτοματίςαι τὸ πᾶν, μηδ' εἰκῆ ϗ ὡς ἔτυχεν, ἐξ ἀλόγυ φορᾶς ὑφέςηκε· ἄγεῖαι δ' ὑφ' ἡνιόχῳ Θεῦ λόγῳ, ϗ δυνάμει σοφίας ἀῤῥήτυ διακυβερνᾶται, &c. *Cæterùm illi, cùm hujus tractationis duo capita statuerent, alterum illud, quod res sensibus objectas complectitur, non subtiliter & enucleatè vulgò explicandum, nec singularum naturæ causas plebeiæ multitudini aperiendas, putaverunt, nisi quantum necesse erat, ut omnes intelligerent, universum hoc, neque per sese, nec casu ac temerè, fortuito quodam impetu extitisse: at summi moderatoris Dei ratione, & ineffabilis sapientiæ numine, gubernari,* &c. In hunc modum de mundo naturali philosophatus est Moses, ut expediebat populo, ad pietatem, non ad scientiarum studia. Plura sunt in hoc authore loca his cognata, sed ab Eusebio ad alios Patres Christianos dilabamur.

Quotquot è Patribus Paradisum sensibilem & Corporeum non recepêre, eo ipso, quasi altâ voce, pronunciant, non adhærendum esse literæ & cortici Narrationis Mosaicæ. In hoc autem censu & sententiâ non pauci fuere, præter Origenem & Origenistas. Nota est tripartitio opinionum apud veteres, circa Paradisum: quam refert Sanctus *Augustinus.* Gen. ad lit. l. 8. init. Allii intelligibilem tantùm: Alii tantùm sensibilem

ſibilem & terrenum: Alii denique utriuſque generis Paradiſum, ſtatuerunt. Hoc ad anguſtiores adhuc terminos reduxit S. *Ambroſius:* nam, interrogatus à Sabino per literas, quid de Paradiſo ſentiret, reſpondit, ſe de eâ re librum integrum ſcripſiſſe, & commemoratis aliorum ſententiis, in eo convenire omnes dicit, quod *Spiritualis* ſit. Denique *Anaſtaſius Sionita* in Hexaëmeron, authores enumerat non paucos, qui, ante ſua tempora, Paradiſum allegoricè interpretati ſunt. Sed his non immoramur. Id tantùm notatum velim, non iras aut inimicitias excitâſſe hæc opinionum diſcrimina circa Paradiſum: quandoquidem, ut monuit S. *Auguſtinus*, illæsâ fide & bonis moribus: ideoque illæsâ amicitiâ, circa Paradiſum variè opinamur. Sed pergamus ad alios.

In Enarr. ad Sabin.

BB. PP. tom.6. m. p. 663.

De Grat. Christi contra Pelag. c. 23.

Cùm Chriſtianis objeciſſet Celſus, eorum oracula eſſe nimis obſcura & dubia, rectè reſpondet Origenes, in iis quæ ſpectant ad mores emendandos & utilitatem communem, adeóque ad omne genûs homines, nihil eſſe dubii in Scriptis Sacris: quæ verò ſunt altioris ſtudii & non vulgaris usûs, ea plerumque, variis ſermonis umbris, præterquam ſapientibus, occultari. Οἱ μὲν οὖν προφῆται ὅσα ἦν αὐτόθεν νοηθῆναι τοῖς ἀκούουσι χρήσιμα, καὶ συμβαλλόμενα τῇ τῶν ἠθῶν ἐπανορθώσει, χωρὶς πάσης ἐπικρύψεως, κατὰ τὸ βούλημα, τοῦ θεοῦ, εἰρήκασιν· ὅσα δὲ μυστικώτερα ἦν, καὶ ἐποπτικώτερα, καὶ ἐχόμενα θεωρίας τῆς ὑπὲρ τὴν πάνδημον ἀκοὴν, ταῦτα δι᾽ αἰνιγμάτων καὶ ἀλληγοριῶν, καὶ τῶν καλουμένων σκοτεινῶν λόγων, καὶ τῶν ὀνομαζομένων παραβολῶν ἢ παροιμιῶν, ἀπεφήναντο. *Prophetæ igitur quæcunque auditoribus utilia cognitu jam inde eſſe poterant, & moribus emendandis apta, ſine ullis involucris, Deo ſic volente prolocuti ſunt. Quæcunque verò abſtruſiora*

 erant,

erant, & iis tantùm tradi digna, quibus intima patebant myſteria: quæque Theoriam aliquam vel ſpeculationem, ſupra captum vulgarem, continebant: Hæc per obſcuros ſermones, per ænigmata & allegorias, per parabolas & parœmias explicârunt.

L. 2. ad 4. object. Ut Origenes Celſo, ita ferè *Cyrillus* reſpondet *Juliano*: comparanti ſcilicet & præferenti, Coſmopœïam Platonicam Moſaicæ: nempe quod Moſaica vulgaris eſſet, & Deo parùm digna. Hæc nobis exprobranti, reſpondet Cyrillus: Ὁ θεσπέσιος Μωσῆς οὐ προὔθετο φυσιολογεῖν ἰσχνῶς, ἤγουν φάναι τι περὶ τῶν λεγομένων πρώτων ἀρχῶν, ἢ τῶν ἐξ αὐτῶν στοιχείων· περιεργότερα γὰρ οἶμαι ταῦτα καὶ ταῖς τινῶν διανοίαις οὐχ ἁλώσιμα, σκοπὸς δὲ γέγοιεν αὐτῷ, τὸν τῶν τηνικάδε νοῦν, τοῖς τῆς ἀληθείας ἐπιστῆσαι δόγμασι. Πεπλάνηντο γὰρ καὶ τὸ δοκοῦν ἕκαστος προσκυνοῦντες ἡλίσκοντο, καὶ τὸν ἕνα καὶ φύσει θεὸν ἐξ ἀμαθίας τῆς ἄγαν ἠγνοηκότες, λελατρεύκασι τῇ κτίσει. Καὶ οἱ μὲν θεὸν ἐπεγράφοντο τὸν οὐρανόν, ἕτεροι δὲ τὸν ἡλίου κύκλον· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις, καὶ γῇ, καὶ φυτοῖς, καὶ τῇ τῶν ὑδάτων φύσει, πτηνοῖς τε καὶ ζώοις ἀλόγοις, τὴν τῆς ἀνωτάτω φύσεως δόξαν ἀπονέμειν ἐσπούδαζον. Κατῃγμένων δὴ τῶν πραγμάτων εἰς τοῦτο αὐτοῖς, καὶ τῆς οὕτω δεινῆς ἀῤῥωστίας κατανεμηθείσης ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίκουρος ἦν ὁ Μωσῆς, καὶ τῶν καλλίστων ἅπασι μαθημάτων εἰσηγητὴς ἀνεδείκνυτο, εἷς μὲν ὅτι κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς διαῤῥήδην ἀνακεκραγώς, ἀφιστὰς δὲ τῶν ἄλλων ἃ καὶ δι' αὐτοῦ παρήχθη πρὸς τὸ εἶναί τε καὶ ὑπάρχειν ὅλως. Χρειωδέστατα τοίνυν, καὶ μάλα σαφῶς τὸ πολὺ λίαν ἰσχνομυθεῖν παρελάσας, ἐπὶ τὸν τῶν ἀναγκαιοτέρων κεχώρηκε λόγον. *Divino Moſi non propoſitum erat ſubtiliter philoſophari, nec de primis principiis, aut inde natis elementis diſſerere. Nam curioſiora hæc ſunt, nec ab omnibus capi poſſunt. Scopus autem ejus erat, animos hominum iſtius temporis ad vera dog-*

mata adducere. Errantes enim, & adorantes ſinguli quod cuique videbatur, oculis capti erant: atque unum, verè & naturâ, Deum, ob nimiam ruditatem ignorantes, colebant creaturam. Et alii quidem Cælo, alii Solis circulo, Deorum titulos inſcripsêre. Erant autem, qui Lunæ & Stellis & Terræ, ac plantis, & aquarum naturæ, volatilibus & animalibus brutis, ſupremæ naturæ gloriam attribuere ſtudebant. Cùm igitur res eorum eò perveniſſent, & tam gravis morbus omnes qui ſuper terram erant, depaſceret, adeſt Moſes opitulator, optimarum doctrinarum author & inſtitutor, qui clamavit voce clarâ, VNVM ESSE RERVM OMNIVM CONDITOREM, ſecundum naturæ ordinem: Eumque diſtinxit ab aliis omnibus, quæ ipſius vi extitêre, & in univerſum ſubſiſtunt, propterea utiliſſimè & ſapientiſſimè, miſſis minutiis & ſubtilitatibus, ad ea quæ magis neceſſaria erant, ſermonem vertit. His longiuſculis licet, non poſſum non adjungere quæ infra ſubdit, *Πῶς οὐκ ἂν ἀγάσαιτό τις τῆς Μωσαϊκῆς εὐτεχνίας τὸ ἀκριβὲς, περίεργον μὲν, ἢ βαθὺ, καὶ οὐκ εὐπαράδεκτον, τοῖς τηνικάδε λαλούσης οὐδὲν, ἐκεῖνα δὲ μᾶλλον τὰ δι' ὧν ἦν δύνασθαι μεταφοιτᾶν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔχον ὀρθῶς, καὶ ἀπευθύνειν εἶδος εἰς ἀμώμητον δόξαν, τὴν ἐπί γε φημὶ τῷ πάντων κρατοῦντι θεῷ,* &c. Omnia nempe ſupervaneæ ſedulitatis omiſit Moſes quò ad bonos mores, ſummumque Deum, ſuos homines rectà perduceret.

In adminiſtrandâ Mundi republicâ, Deus, pro ratione temporum & populorum, mutat vices, diverſis utitur inſtitutis & diſciplinâ, quò ſaluti omnium maximè proſpiciat. *Συμμετρὰ ταῖς ἡλικίαις περιφέρει παιδεύματα ὁ θεός·* inquit *Theodoretus.* *Hær. fab. l. 5. c. 11.*

Quod

Quod ab aliis non minùs observatum est; Ita *Chrysostomus*, Ὁ Θεὸς ὢν ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἁρμόζεται πρὸς τὴν ἀσθένειαν ἀνθρωπίνην. Λαλεῖ ὁ Θεὸς, καὶ νομοθετεῖ πολλάκις, οὐχ ὡς αὐτὸς δύναται, ἀλλ' ὡς ἡμεῖς ἀκούειν δυνάμεθα. *Deus in seipso immotus & immutabilis, sese attemperat ad imbecillitatem humanam. Sæpe loquitur Deus, & leges constituit, non ut ipse potest, sed ut nos capere valemus.* Verum inutile, tacendum: noxium, dissimulandum. Atque Boni, aut Optimi, semper habenda est ratio.

Denique, ut plura simul comprehendam, secundum doctrinam Patrum multa in sacris literis dicta aut facta sunt κατ' οἰκονομίαν vel οἰκονομικῶς, ut loqui amant. Ità sæpius explicare solent quædam duriuscula, & à nudâ veritate aliena, quasi *dispensativè* dicta, vel per modum accommodationis ad utile aliquod propositum: cùm res, de quâ agitur, ità postulat. Hoc genus explicationum ad varios casus adaptant Patres: + Ita cùm Christus ait se ignorare *diem Judicii*, id dictum aiunt οἰκονομικῶς. Οἰκονομεῖ γὰρ Χριστὸς, inquit Cyrillus Alex. μὴ εἰδέναι λέγων τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ μὴ ἀληθῶς ἀγνοεῖ. *Dispensatione quâdam utitur Christus, nescire se dicens horam illam cùm reverà non ignoret.* Neque aliter Photius, *Epist.*228. de eodem sermone Christi, Τὸ μὴ βούλεσθαι τοῖς μαθηταῖς εἰπεῖν, ἅπερ αὐτοῖς οὐκ ἦν τέως συμφέρον μαθεῖν, οὐδὲ τοῦτο τῆς φιλανθρώπου προνοίας ἡ μέθοδος παραιτεῖται· μεθοδεύοιτο δ' ἂν, ἐξ οἰκονομίας σχηματιζομένη τὴν ἄγνοιαν. *Noluisse eum discipulis dicere, quæ iis scitu nondùm erant utilia, ne hæc quidem methodus à benignâ providentiâ Dei erga homines abhorret. Artificiosè egit, per dispensationem præ se ferens & prætexens ignorantiam.* Denique Sanctus *Basilius* de eâdem re eandem similémve habet explicationem. Διὰ σὲ, τὴν ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν

Thesaur. λογ. 22. sub fine.

Epist. 141.

ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀγνοεῖ, καὶ τοι οὐδὲν ἐλάνθανε τὴν ὄντως σοφίαν -----ἀλλὰ τοῦτο οἰκονομεῖ διὰ τὴν σὴν ἀσθένειαν, ἵνα μήτε τῷ στενῷ τῆς προθεσμίας οἱ ἁμαρτήσαντες τῇ ἀθυμίᾳ καταπέσωσιν, ὡς οὐκ ἀπολελειμμένου καιροῦ μετανοίας, μήδ' οὖν πάλιν οἱ πολεμοῦντες μακρὰν τῇ ἀντικειμένῃ δυνάμει διὰ τὸ μῆκος τοῦ χρόνου λειποτακτήσωσιν. Ἑκατέρους τοίνυν διὰ τῆς προσποιητικῆς ἀγνοίας οἰκονομεῖ. *Propter te, horam & diem Judicii ignorat, quanquam nihil latuit veram illam Sapientiam. Verùm id ità dispensat Christus propter tuam infirmitatem: ne, vel ii qui deliquerunt, per angustiam præscripti temporis adigantur ad desperationem, velut non relicto resipiscentiæ tempore: vel rursùs ii, qui in militiâ Christianâ decertant, per temporis prolixitatem, ad deserendam aciem impellantur, si viderint sibi bellum fore diuturnum cum adversâ potestate; itaque utrisque per simulatam ignorantiam consulit.*

Quod si mentem suam, ipsamque veritatem, dissimulabat Christus, κατ' οἰκονομίαν, ut aiunt: Quidni Mosi etiam licuerit, in mundo condendo, à veritate physicâ recedere, aliâque uti œconomiâ, ad instruendum populum magis idoneâ? Ex gr. Si cum Sancto Augustino supponamus, Mundum reverà creatum fuisse puncto temporis indivisibili: & partitionem operis in sex dies factam esse οἰκονομικῶς quò meliùs & distinctiùs à populo caperetur. Quid mali aut criminis haberet hic rerum ordo, aut scribendi ratio? Vel si, ex alterâ parte, cum philosophis supponamus, Formationem Telluris ex Chao, fuisse opus diuturnum, per multiplices processus & mutationes deductum, hoc autem contraxisse Mosem ad spatium sex dierum, idque, ordine ad usum populi magis accommodato: Hoc, inquam, si fecerit Moses, non veniam tantùm, sed etiam laudem meruisse

ruiſſe mihi videtur. De ſuo *Gnoſtico*, hoc eſt, viro verè ſapienti, inter alia eximia, hoc rectè dixit *Clemens Alexandrinus*: Ἀληθῆ τε φρονεῖ, ἅμα καὶ ἀληθεύει· πλὴν εἰ μή ποτε ἐν θεραπείας μέρει, καθάπερ ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύσεται, ἢ ψεῦδος ἐρεῖ, κατὰ τοὺς σοφιστάς. *Vera ſentit, ſimul & loquitur: niſi quando, loco medicinæ, ut Medicus ad ægrotantes, ob eorum, qui infirmi ſunt, ſalutem, mentietur, vel falſum dicet, ut diſtinguunt Sophiſtæ.* Atque hunc infra appellat φιλάνθρωπον καὶ φιλόθεον παιδευτὴν, *Dei hominiſque amantem præceptorem.*

Strom. 7. m.p. 730.

Ibid.

Rectè autem monuit Clemens, hæc adhibenda eſſe *loco Medicinæ*; non enim temerè, aut ex levitate ingenii, ſed cùm res ita poſtulat ob cauſas graves, recedendum eſt à vero. Atque hoc modo permiſiſſe mihi videtur Deus, non tantùm primos inter Patres Chriſtianos, ſed etiam ipſos Apoſtolos, in ſuis, de mundi fine, calculis & cogitatis, à vero aberrare; nempe per *modum Medicinæ*, vel κατ' οἰκονομίαν, quò magis expergefaceret ſupinos, ad pietatem incitaret, in tolerandis laboribus aut tormentis indefatigabiles redderet: denique, ad ſubeundam mortem aut martyrium, alacres, infractos, interritos. Quis enim Lucem fugacem, & Mundum craſtino periturum, in delitiis haberet? aut ſpem cœli, vitæque futuræ, tantilli venderet? Sed pergamus in propoſito.

Quæ ſupra attulimus ex Clemente Alexandrino, eorum admodùm affinia ſunt quæ ſtatuit Plato de uſu veri & falſi, apud ſapientes, Magiſtratus, & Legiſlatores. Dicit in genere, falſiloquio non utendum eſſe, niſi ἀποτροπῆς ἕνεκα, ὡς φάρμακον, *ad propulſandum malum, ut medicina, aut pharmacum.* Hujuſmodi autem pharmaca magiſtratui eſſe neceſſaria, &,

De Repub. l. 2. in fine.

&, in ſalutem populi, ſæpiuſculè adhibenda, dicit; συχνῷ τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ κινδυνεύει ἡμῖν δεήσειν De Repub.
χρῆσθαι τοὺς ἄρχοντας ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων, ἔφα- l.5.m.p.459
μεν δέ που, ἐν φαρμάκου εἴδει πάντα τοιαῦτα χρήσιμα εἶναι. *Non rarò mendacio & ſimulatione utendum eſt Magiſtratibus ad ſubditorum utilitatem; diximus autem hujuſmodi omnia, veluti pharmaca, ſalutifera eſſe.* Denique, *in ſecundo de Legibus*, his itidem habet gemina aut m.p.663.
cognata, idem philoſophus. Νομοθέτης δὲ οὗ τι καὶ σμικρὸν ὄφελος, εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἦν οὕτως ἔχον, ὡς καὶ νῦν αὐτὸ ᾕρηχ' ὁ λόγος ἔχειν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐτόλμησεν ἂν ἐπ' ἀγαθῷ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς νέους· ἔστιν ὅτι τούτου ψεῦδος λυσιτελέστερον ἂν ἐψεύσατό ποτε, καὶ δυνάμενον μᾶλλον ποιεῖν μὴ βίᾳ, ἀλλ' ἑκόντας πάντας πάντα τὰ δίκαια; καλὸν μὲν ἡ ἀλήθεια, ὦ ξένε, καὶ μόνιμον· ἔοικε μὴν οὐ ῥᾴδιον εἶναι πείθειν. His ſubjungit *Euſebius*, μυρία Præp.Evan.
δ' ἂν εὑρήσεις τοιαῦτα καὶ ἐν Ἑβραίων γραφαῖς. Hæc l.12.c.31.
ita ſimul reddidit Euſebii interpres: *Legiſlator qui nonnihil prodeſſe voluerit, etiamſi non eo ſe modo res haberet, quo ſeſe habere jam evicimus, ſi quid unquam apud juniores, utilitatis causâ, falſi dicere potuit, eſtne quod utilius unquam potuerit, aut quò faciliùs efficiat, ut omnes ad omnia æquitatis officia, non vi, ſed ultrò ac ſponte, adducantur? Veritas quidem mi Hoſpes, pulchrum quid ac ſtabile eſt, at eam perſuadere, non ità promptum. HIS tu affinia Hebræorum in literis ſexcenta reperies,*inquit Euſebius. Sed ex Platone ſatis: adde tantùm dictum Philonis Judæi, qui *Platonizare* Quod Deus
dicitur, his verbis, τῷ ἄριστα νομοθετήσαντι τέλος ἓν sit imm. m.
δεῖ προκεῖσθαι, πάντας ὠφελεῖσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας. p. 236.
Optimum Legiſlatorem oportet unicum habere propoſitum, ut proſit omnibus in quos inciderit. Hæc, Platonis doctrinæ conſona, ad vindicandum Moſem, Legiſlatorem Hebræum: & ſacrarum literarum ſtylum,

 appli-

applicuit Philo. Redimus itaque ad Mosem.

In Hexaëm. De cujus Hexaëmero, quod præ manibus est, hanc tulit sententiam Philoponus, ex philosopho Christianus; *σκοπὸς ἦν Μωσεῖ, οὔτε φυσιολογῆσαι, οὔτε ἀστρονομῆσαι· ἀλλ' εἰς Θεογνωσίαν, καὶ ἐπὶ τῆς κοσμογονίας, ἀνθρώπους ἀγαγεῖν καὶ παραστῆσαι. Non propositum erat Mosi, aut Physicum agere, aut Astronomum: sed homines ad Dei cognitionem, etiam in origine mundi exhibendâ, adducere & apparare.* Idem sentit supra laudatus Eusebius, de Mose & Authoribus sacris; *Præp. Ev. l. 15. c. 8. in fine.* *Μωσῆς δὲ καὶ τὰ Ἑβραίων λόγια, τούτων* (de rebus naturalibus, & phænomenis cœlestibus loquitur) *οὐδὲν πολυπραγμονεῖ· καὶ εἰκότως· ὅτι μηδὲ πρὸς βίου κατόρθωσιν, τοῖς περὶ ταῦτα ἀσχολουμένοις λυσιτελεῖν ἐνομίσθη. Moses & Hebræorum Oracula, ista,* naturæ scilicet, & cœli phænomena, *non multùm curavere, nec immeritò: cùm, eorum studiosos nihil ad vitæ emendationem, inde juvari posse judicaverint.*

De vulgari stylo Cosmopœïæ Mosaicæ, *κατὰ συγκατάβασιν,* facile esset plura numerare & afferre suffragia: sed nè nimius videar, adjiciam tantùm Sancti Basilii & Chrysostomi, eâ de re, sententias. Ille in Hexaëmeron sermone primo, hæc habet: *ἦν γάρ τι, ὡς ἔοικε, καὶ πρὸ τοῦ κόσμου τούτου, ὃ τῇ μὲν διανοίᾳ ἡμῶν ἐστι θεωρητὸν, ἀνιστόρητον δὲ καταλείφθη, διὰ τὸ τοῖς εἰσαγομένοις ἔτι, καὶ νηπίοις κατὰ τὴν γνῶσιν ἀνεπιτήδειον. Æquum est credere, fuisse quiddam ante mundi Mosaici constitutionem. Quod quidem animo contemplari possumus: Ejus autem nullam fecit mentionem Moses, nullam reliquit memoriam, quòd istis parvulis, & vix dum initiatis, tantæ rei cognitio impar esset & inidonea:* * Hoc pluribus prosecutus est S. Chrysostomus:

* *Iterùm hom. 9.*
Μᾶλλον δοξάσω τὸν μὴ ἀπασχολήσαντα τὸν νοῦν ἡμῶν ἐπὶ τὰ μάταια, ἀλλὰ πάντα εἰς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν ψυχῶν ἡμῶν γραφῆναι οἰκονομήσαντα.

mus:

mus: Ὅρα τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπερβολήν· οὐδὲν περὶ τῶν ἀοράτων δυνάμεων διαλέγεται Μωσῆς· οὐχ ἁπλῶς, οὐδὲ εἰκῆ, ταύτην ἡμῖν ἔτεμε τῆς διδασκαλίας τὴν ὁδόν· ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαίοις διελέγετο, τοῖς περὶ τὰ παρόντα ἐπτοημένοις, καὶ οὐδὲν νοητὸν φαντασθῆναι δυναμένοις, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν τέως αὐτοὺς ἐνάγει πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν. Et posteà, καὶ μὴ ξενισθῇς ἀγαπητέ, εἰ Μωϋσῆς ταύτην ἔρχεται ὁδόν, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν προοιμίοις τοῖς παχυτάτοις Ἰουδαίοις διαλεγόμενος------οὐδὲ γὰρ ἦν εὔλογον τοῖς ἔτι γαλακτοτροφεῖσθαι δεομένοις, στερεᾶς μεταδοῦναι τροφῆς. Καθάπερ γὰρ οἱ διδάσκαλοι, &c. Utitur exemplo præceptoris in instituendis pueris: quo utitur etiam Cyrillus, aliique Patres, in hâc causâ. Summa dictorum à Chrysostomo hæc est, Moses, in procemio suæ Legis instruendo, cùm probè nôrit quibuscum ei res esset, hebetis nempe, & inexercitati ingenii Judæis, κατὰ συγκατάβασιν temperavit & demisit sese ad populi captum: atque eo modo disseruit de Mundi origine & Conditore, quo potuit maximè ingredi & occupare pectora imperitæ multitudinis: ac, per viam facilem, ad Deum verum, unicum, & omnipotentem, perducere.

In Gen. λόγ. β.

Cont. Jul. l. 2. ad objec. 4.

Denique, ut hoc argumentum absolvamus, reduc exemplum ad nostra tempora, & penes unumquemque sit judicium. Siquis jam functurus esset officio Prophetæ aut Apostoli apud *Indos*, aliosve populos infideles, quoties incideret occasio de Cœlo & Stellis, de Sole, Lunâ, & Terrâ, verba faciendi, annon populari doctrina, styloque, ei utendum esset, & perorandum juxta receptas apud istas gentes opiniones, de cursu Solis & Cœlorum motu, de luce & magnitudine Planetarum, de stabilitate Terræ aliisque? quanquam etiam id omninò apud se resciverit & persuasum habuerit, opiniones illas Astronomorum &

Philoſophorum rationibus & calculis non reſpondere. Nec enim id illi negotii creditum erat, barbaros illos docere theoremata aut argutias philoſophiæ, ſed religionem, & veri Dei cultum & præcepta. Hæc non minùs olim convenêre Moſi noſtro, quàm hodierno Indorum Apoſtolo: quinetiam multò magis, ſi tempora & populos conferamus. Sed de hoc argumento ſatis.

Quartò & ultimò, Qui literæ & verbis Moſaicis tenaciter adhærent in omnibus, monendi ſunt, nequid Deo indignum, aut religione noſtrâ, admittant: vel divini numinis majeſtatem ſuâ irreverentiâ lædant. Nos utique Chriſtiani ſummum numen colimus, Deum optimum maximum: vel, quod dici ſolet, *Ens infinitè perfectum.* Nihil igitur in Theologiâ noſtrâ Deo tribuendum, quod dedecet Ens infinitè perfectum. Viſne autem dicamus, *Ens infinitè perfectum* deſcendiſſe de cœlo, & deambulâſſe in horto ſub Veſpere: & inclamâſſe Adamum, latitantem inter arbores? *Ens infinitè perfectum* feciſſe *Tunicas pelliceas*, & induiſſe eas viro & fœminæ? cum cæteris quæ in colloquio illo *Entis infinitè perfecti*, cum Adamo, cum fœminâ, cum ſerpente, referuntur.

Gen. 3.

Cùm Deo affigimus, non verbis tantùm ſed reipsâ, ea quæ repugnant naturæ divinæ, peccatur in dignitatem Numinis. Quod, ſi malo animo factum eſſet, & in materiâ gravi, non contumeliæ tantùm, ſed ſpeciem aliquam haberet blaſphemiæ. Cavendum eſt igitur in utrâque parte, ut neque leviter & ſine jure à verbis & literâ diſſiliamus: nec, ex alterâ parte, quæ ἰδιωτικῶς dicta ſunt, ſuperſtitiosâ imbecillitate in damnum Numinis interpretemur. Rectè dixit Clemens Alexandrinus, ἡ θεοπρέπεια

Strom. 7. p. m. 701.

ἕξις.

ἕξις ἐστὶ τὸ πρέπον τῷ θεῷ σώζουσα· θεοφιλὴς ὁ θεοπρεπὴς μόνος. Unicus Dei amicus eſt, qui Deo conſervat quod ſuâ naturâ dignum eſt.

Neque minùs Religionis noſtræ conſervanda eſt dignitas. Anſam arripere ſolebant nominis Chriſtiani hoſtes, ex ſcriptis Moſaicis, craſſiùs expoſitis, ſugillandi vel irridendi religionem Hebræam noſtramque, tanquam idioticam, aut fabuloſam. Exempla dedimus antea in *Simplicio*, & in *Celſo*: qui, præter alia, generationem mundi Moſaicam appellat μάλα εὐηθικὴν, *admodum ſtolidum.* Nunc audiamus *Julianum*, eâdem chordâ ſæpiùs oberrantem. De Colloquio *Evæ* & *Serpentis* verba faciens Julianus, Τί διαφέρει, inquit, τῶν παρὰ Ἕλλησι πεπλασμένων μύθων, τὰ τοιάδε; *Quid differunt hæ fabulæ ab illis quas Græci finxerunt?* Et de *Horto Eden*, & Fœminâ datâ Adamo in adjutorium, quæ tamen decepit eum ante veſperam, audenter & apertè dicit, ταῦτα γὰρ ἐστὶ μυθώδη παντελῶς. *Hæc prorſus ſunt fabuloſa.* Denique, De ejectione Adami ex Paradiſo propter comeſum pomum, ne lignum vitæ guſtando, Deus fieret, hæc habet, τούτων τοίνυν ἕκαστον, εἰ μὴ μῦθος εἴη, ἔχων ἀπόῤῥητον θεωρίαν, ὅπερ ἐγὼ νενόμικα, πολλῆς γέμουσιν οἱ λόγοι περὶ τοῦ θεοῦ βλασφημίας. *Horum unumquodque, niſi fabula ſit, arcanam habens ſpeculationem, id quod ego exiſtimo, multâ in Deum blaſphemiâ repleti ſunt illi ſermones.* Vides quanta hinc orta ſit offenſio apud exteros, quòd ea quæ ſcripta ſunt à Moſe in his narrationibus, ἀθεοπρεπῆ, & religione cœlitùs miſsâ, prorſus indigna judicaverint: nimirum ſi in verborum cute & cortice hæreamus. Ea igitur laudanda mihi videtur interpretatio, quæ hæc ſcandala, hoc odium, à religione noſtrâ amolitur.

Orig. contra Celſ. l. 6. p. 309.

Cyr. contra Jul. l. 3. objec. 2.

Ib. objec. 1.

Ib. objec. 4.

Denique, ita interpretandus eſt Moſes, ut neque ſecum diſcordet, neque cum cæteris authoribus ſacris, in ſuis originibus tradendis. Hoc enim neceſſe eſt cedat in damnum & dedecus religionis noſtræ, ſi inter ſe diſſideant ipſius oracula. Ita, ſi Moſes in ſuo Hexaëmero exhibeat nobis Terram Hodiernam, loco Primigeniæ: poſtea verò ea introducat phænomena, quæ conciliari non poſſunt Terræ hodiernæ: Qualia ſunt, Ante diluvianorum longævitas, Diſruptio Abyſſi in Diluvio, & origo Iridis poſt diluvium: ita exponendum eſt Hexaëmeron, ut Moſes non deſciſcat aut diſſideat à ſeipſo. Præterea, ſi Regius Propheta celebret, inter miranda Dei opera, *Terram ſuper aquas fundatam* (Pſ. 24. 2.) *Terram ſupra aquas extenſam* (Pſ. 136.6.) *Sapientia itidem memoret* (Prov. 8. 27.) *Orbem circumductum Abyſſo. Sanctus Petrus* denique, Terram ante-diluvianam, ità *conſtitutam ex aquâ & per aquam*, *verbo Dei*, ut exinde fuerit aquarum obnoxia diluvio, 2 *Pet.* 3. 5, 6. Hæc, inquam, omnia, ita tractanda ſunt & componenda, ut dictio vulgaris Hexaëmeri non obruat, & authorem ipſum, & ejuſdem ſacræ claſſis plures alios. Præſertim cùm unius capitis commodâ interpretatione, multis nominibus aliàs neceſſariâ, Moſes & ſibi & cæteris conciliari poſſit.

Hæc autem in medium affero, quaſi adversâ acie diſpoſita, non quod mihi volupe ſit Scriptores Sacros inter ſe committere, Prophetas & Apoſtolos: ut concitato pulvere inter tantos viros, ipſe intereà elabar & effugiam. Sed cùm nos premunt pondere unius loci aut Scriptoris, æquum eſſe videtur, alterum pluresve, in oppoſitâ lance, ſubſtituere: ut cauſa redeat ad æquilibrium ſaltem, ſi non in partes noſtras propendeat. Sed de his rebus ſatis.

Ut

Ut huic tandem Tractatui finem imponamus, paucis monendum eſt, Quæ de Originibus Moſaicis commentati ſumus, nobis licet perſuaſiſſima, ab aliis utcunque, non niſi *Tentaminis* loco, haberi vellem. Cæcutimus ſæpe in propriis, perſpicaces in alienis erroribus advertendis; proinde nec ſecundas cogitationes, nec aliorum monita, negligam aut aſpernabor. Intereà, quod reliquum eſt, claudamus omnia, fuſis ad Deum precibus, ut erroribus noſtris ignoſcere dignetur, ſicut nos ignoſcimus alii aliis. Ut memor ſit & miſereatur anguſtiarum & caliginis, quibus opprimuntur, in hâc carne, in hoc carcere, Animæ humanæ; ut ſuo lumine nos indies magis magiſque illuſtret, eoque præeunte, ad ſuum Regnum cœleſte tandem perducat, per Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum.

APPENDIX.

De Brachmanis hodiernis apud Indos, eorumque dogmatibus.

l. 1. c. 3. CUM ſupra meminerimus Brachmanum hodiernorum apud Indos, Quos ex antiquâ ſtirpe propagatos eſſe, multa indicia, ac rerum & ſtudiorum cognationes, fidem faciunt, non ingratum erit, opinor, nec à propoſito alienum, de eorum dogmatis circa rerum Origines & revolutiones, per modum Appendicis, quædam hìc attexere. Quæ quidem dogmata pleriſque neglectui eſſe ſolent, quòd mythologicè tradantur, & craſſis fabularum umbris veritatem obſcurent.

Indorum autem nomine hìc complectimur præter Imperium Sinenſe, Regnum *Indoſtan*, ſive magni Mogolis: Regnum *Siamenſe*, *Malabaricum*, *Chinquachina*, *Choromandel*, & ſiqua ſunt alia in Oriente nobis nota, quæ barbariem aliquatenus exuerunt. In his ſingulis eſt quoddam genus Philoſophorum aut Theologorum, & in regno Indoſtan, Siam, aliiſque vicinis, veterum Brachmanum videtur eſſe progenies: moribus, vitæ inſtituto, doctrinâ & linguâ ſibi propriâ, à reliquo populo ſecreta & diſcriminata. Habent illi Cabalam quandam, ſive doctrinam traducem ab aliis ad alios, atque vulgo ignotam. Hæc autem doctrina non ſingula capita aut minutias Philoſophiæ perſequitur, ut moris eſt hodiernis Philoſophis:

phis: ſed, inſtar Theologiæ naturalis veterum, tractat de Deo, de Mundo, de rerum origine & exitu, de periodis Mundanis: de primævo naturæ ſtatu, & repetitis renovationibus. Hæc dogmata traduntur à nonnullis apertiùs, ab aliis obſcuriùs & fabuloſiùs: ſed ſparſa fuiſſe primitùs inter has gentes, quæ ſuperſunt adhuc eorum veſtigia, manifeſtè docent; Libetque, ſpeciminis loco, quædam capita hujuſce hodierno-barbaræ Theologiæ vel Philoſophiæ ex nuperis Itinerariis breviuſculè notare.

Nihil refert à quo Regno aut Regione ordiamur. Permagnum eſt illud Mogolis, *Indoſtan* dictum, quod ex Europæis plures inviſêre, teſtes idonei & fide digni. Sunt in hoc regno, præter Mahometanos, Gentiles vel Pagani: Et inter Gentiles eſt quædam Tribus vel ordo hominum, qui Sapientum, Sacerdotum, aut Philoſophorum, titulum gerunt, & funguntur officiis. Habent ſibi Linguam peculiarem, quam *Hanſcrit* appellant, ſeu Linguam puram. Hâc conſcriptos tenent Libros quoſdam antiquiſſimos, quos nuncupant *Sacros*, & magno Prophetæ *Brahmæ*, à Deo datos eſſe aiunt: ut olim erat Moſi Lex Iſraelitarum.

Hujus Linguæ Brachmanicæ Alphabetum habes apud Athan. Kircherum, deſcriptum manu P. Henrici Roth, qui per plures annos Literaturæ Brachmanicæ apud Indos, ſtudium impendit. Et in hâc linguâ non tantùm ſuam Theologiam, ſed omne genûs inſtituta Philoſophica, conſcribunt & occultant. *Chin. Illuſ. pars 3. c. 7.*

Præter μετεμψύχωσιν & ἐποχὴν ἐμψύχων, antiquiſſima dogmata: De creatione univerſi, & ejuſdem fine vel abolitione, priſcorum inſtar philoſophantur: cùm hæc explicant per egreſſum vel ef-

fluxum rerum omnium à Deo, & in eundem regressum vel retractionem. Hoc autem more Cabalistico vel Mythologico exprimunt. Fingunt enim immensam quandam Araneam esse primam rerum Causam: Quæ, materiâ è suis visceribus eductâ, hujusce universi telam contexuit,& mirâ arte ordinavit. Sedet Illa intereà in arce sui operis, & cujusque partis motum sentit, regit, & moderatur. Tandem cùm satis lusit in suâ telâ adornandâ & contemplandâ, retrahit, quæ evolverat, fila, atque ita omnia resorbet in seipsam, totaque rerum creatarum natura in nihilum evanescit. Hoc modo Mundi ortum, ordinem, & interitum, repræsentant hodierni Brachmanes: Neque hæc multùm abludunt à sententiis veterum supra memoratis (*l.* 1. *c.* 7. *p.* 63, 64, &c.) si, fabuloso cortice adempto, nucleum adeamus. Plura de Gentilibus Indostanis, si vacat, legere licet apud Henricum *Lord*, F. *Bernier*, aliosque peregrinantes, qui eorum literaturam diligentiùs quæsierant.

In Regno Siam, vel Siamensi, Imperio Mogolis contermino, est eadem Brachmanum progenies. Guido Tachard, è Societate Jesuitarum, Legatum Gallicum comitatus ad Regem Siamensem, de eorum Philosophiâ vel Theologiâ hæc nobis retulit.
Voyage de Siam, p. 39. Primos homines, aiunt, majores fuisse hodiernis, longæviores, & multa sæcula vixisse morborum immunes. Terram hodiernam, longo æstu & ardore arefactam, igne consumptum iri. Exiccato Oceano, liquefactis montibus, & adæquatâ totâ Telluris superficie. Hæc mihi occurrunt apud dictum Authorem. Plura autem apud alios, quæ compegit & ludendo explicuit nuperus Poëta his versiculis;

Stolidus

Stolidus Regni Mysta Siami, Zevecot. in Frag. Mar. Græc.
Octoginta dat perituro
Sæcula Mundo. Tunc qui tantum
Jam furit uno fervidus oculo,
Septem pandet lumina Phœbus,
Queîs æquoreas ebibet undas.
Queîs immensum vindice flammâ
Destruet Orbem. Sed duo calidis
Quæ restabunt tecta favillis
Binos homines Ova creabunt.
Qui fœcundo semine cultum
Iterum poterunt reddere mundum.
Quem non salsis Neptunus aquis,
Alluet unquàm, tantùm rigui
Undique Fontes, dulcesque Lacus,
Irrorabunt molliter herbas.
Et perpetuo vere Beatos
Spargent variis floribus Agros.

Non tantùm hodiernam Terram perituram esse, idque Igne, docent Brachmanes Siamenses: Sed fore etiam, ut ex ipsius cineribus nova Terra enascatur. Terra *sine mari*, qualem vidit Johannes Propheta: Apoc. 21.1. Et sine temporum vicissitudinibus annuis, *perenni Vere* Beata; qualem descripsimus Theoriæ libro cap. 2. quarto. Mirari quidem licet gentem semibarbaram, hæc dogmata retinuisse usque à Noachi temporibus; neque enim aliunde, quàm à traditione, in harum rerum notitiam illis pervenire licuit; neque aliunde profluere potuit, aut primordia capere, hæc Traditio, quàm à Noacho, & Sapientibus antediluvianis. Sed ex quo Authore, aut Itinerario Siamensi, hæc desumpsit Poëta, mihi nondum innotuit.

Præterea

Prætereà, Regnum *Choromandel*, in orâ meridionali Indiæ, ſuos habet Brachmanes: quorum mores & doctrinam non indiligenter exploravit Abrahamus Rogerus, qui *Januam apertam ad arcana Gentiliſmi* conſcripſit, multos annos ibidem commoratus. Aſſerunt autem plures eſſe mundos, in diverſis univerſi regionibus, ſimul exiſtentes: & plures etiam ſucceſſivos: eundem nempe Mundum deſtrui & renovari, ſecundum certas temporum periodos. Mundum noſtrum Terreſtrem ab ætate quâdam aureâ incœpiſſe, atque igne periturum eſſe. Denique, doctrinam de *Ovo mundano*, retinent, Mundum ovo comparantes; ut ſolent veteres, tam Græci quàm Barbari.

Vid. part. 2. c. 5.

Denique, Regno *Choromandel* contiguum eſt Regnum Malabaricum: ubi P. Robertus Nobilius, miſſionis, ut dicitur, Maudarenſis fundator, partem non exiguam ſuæ vitæ peregit; doctus linguam, tam vulgarem Indicam, quàm Brachmanicam. Scripſiſſe dicitur multa de *Theologiâ Brachmanum*: ſed quâ linguâ, neſcio: neque enim ex ipſius ſcriptis quicquam mihi hactenus videre contigit; nec de hâc, reliquiſve, quæ ſuperſunt, Indiæ regionibus, ſuppetunt mihi commentaria aut fideles narrationes, quibus ediſcam eorum traditiones aut dogmata, ab oculatis auritiſve teſtibus.

Vide Alegamb.

Sinenſium etiam meminimus ſupra, populi peranti- qui, ſed apud veteres, in re literariâ, ignoti. Id habent cum cæteris Orientalibus commune, quod Mundum Ovo comparent, & ex eo ortum velint. Atque primum ſuum Hominem, *Puoncuum* dictum, pariter prognatum ſtatuunt ab Ovo: ſive id de Chao interpreteris, ſive de Tellure Primigeniâ. Et licet à Brachmanis non videantur mihi ſuam traxiſſe philoſophiam aut hiſtoriam, eorum tamen literas & Alphabetum

M. Mart. Hiſt. Sin. c. 1. Nieuhof. Leg. Bat. p. 51.

phabetum arcanum tanti faciunt, ut, veluti quid ſacrum & antiquiſſimum, ſuis idolis ea inſcribere ſoleant.

Denique Mahometanos, latè diffuſos per Orientem, ſub aliis atque aliis dominiis, intractos prætereo: utpote homines novos & ἀφιλοσόφους. Quod olim dixit Soloni Sacerdos Ægyptius, *Vos Græci ſemper pueri eſtis: Senex Græcorum eſt nullus.* Mutatis nominibus multo magis hìc locum habet. Nec malè ſui dicti rationem reddit Ægyptius, Νέοι ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ ἐν αὐταῖς ἔχετε, δι' ἀρχαίαν ἀκοὴν, παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μάθημα χρόνῳ πολιὸν οὐδέν. *Juvenes eſtis animis: in illis enim nullum, ex antiquâ traditione, priſcorum dogma: nullam doctrinam vetuſtate canam retinetis.* Hæc quadrant quàm maximè in Mahometanos, ubicunque ſparſos. Nihil retinent antiquæ ſapientiæ, & dominandi cupiditas omnem illis ademit bonarum literarum amorem aut ſtudium.

In ipsâ Perſide, ubi olim floruit magni Zoroaſtri & Magorum Philoſophia myſtica, nihil ſupereſt hodiè commemoratione dignum. Narrat Henricus Lord, quem ſupra nominavimus, cùm Saraceni inundârint Perſidem, victo & occiſo Rege Jezdegirde, circa annum Chriſti 628. è Perſis nonnullos, qui novæ ſervitutis & novæ religionis jugum ferre non poterant, conſcenſis navigiis in Indiam ſe & ſua tranſtuliſſe: Regibuſque Indis juratâ fide, ſuam quemque religionem, cultumque veterem, impunè exercuiſſe. Horum Indo-Perſarum refert idem author nonnulla dogmata, circa ortum, ætates, finemque Mundi: ſed tot fabulis referta, ut repetitu parùm digna videantur.

Atque illud in genere notandum eſt de Gentilibus hodiernis, ſupereſſe quidem apud eos nonnunquam antiquiſſi-

antiquiſſimorum dogmatum *πατροπαραδότων*, circa Mundum naturalem, quædam veſtigia: at ſitu, ſqualore, ſordibus obducta: plerumque etiam additamentis fictitiis, ad nauſeam uſque, onerata; ut nullius ſint numeri aut ponderis, cùm argumentis virilibus res agitur. Miſeret me quidem Terrarum Orientalium, primæ ſapientum ſedis, florentiſſimi olim bonarum literarum Emporii, à multis retro ſæculis in fœdam barbariem converſarum.

Tantæne Animis cœleſtibus iræ?

Faxit Deus, ut eaſdem non ſubeamus vices, neque retrahat iratus, id luminis, quo gaudemus in Occidente; ſed in omnes partes magis magiſque diffundat, donec *Scientia Dei repleverit Terram, ut Aquæ replent mare.*

FINIS.

A Ballad made upon =
= Dr. Sherlock Dean of St. Pauls in London,
Dr. South Prebend of Christ Church College in
and Dr. Burnett (authour of this Book) and M
of ye: Charter-house in London.

To ye: Tune of a Soldier & a Sa

Stanza ye: 1st.

A Dean and Prebendary,
Had once a new Vagary
Which made a doubtfull strife Sr:,
Who led ye: better life Sr:
and was ye: better Man.

2d:

The Dean he said yt: truly,
Since Bluff was so unruly,
He'd prove it to his face Sr:,
That he had ye: most Grace Sr:
and so the Strife began.

3d:

The Preb: he roar'd like thunder,
And swore it was no wonder
That Gods ye: Dean had three Sr:,
And more by two than he Sr:
for he had got but one.

(Turn over

consule Plutarchi libellum de Superstitione.

4th

But while these two were praising,
And in Disputes debating,
The Master of ye Charter
Said both had caught a Tarter
for Gods that there were none.

5th

And all ye Books of Moses,
Were nothing but supposes,
And he deserv'd rebuke Sr.
That writ ye Pentatuke Sr.
twas nothing but a Sham.

6th

And as for father Adam,
And Mrs. Eve his Madam,
And all yt Serpent spoke Sr.,
Was nothing but a joke Sr.,
a well invented Flam.

7th

But while these three were raging,
And in Disputes engaging,
The Dame for whom they strove Sr.,
Cou'd neither of them love Sr.
for all had given Offence.

8th:—

She therefore slyly waiting,
Left these three Fools debating,
And being in a fright Sr:
Religion took her flight Sr:
and ne'er was heard on Since